ERBİL TUŞALP

demokrasi sizin neyinize

PAPİRÜS

demokrasi sizin neyinize • ERBİL TUŞALP

PAPİRÜS

ERBİL TUŞALP

DEMOKRASİ SİZİN NEYİNİZE

Erbil Tuşalp
Demokrasi Sizin Neyinize

Birinci Basım:Aralık 1995

Kapak:Aslan Kahraman
Baskı:Mart Matbaacılık

© Papirüs Yayınları 1995

ISBN 975-7432-69-5

Genel Dağıtım:Papirüs Yayın Dağıtım
Çatalçeşme Sok. Torun Han No: 40
Tel:(0212) 528 56 15-527 01 53
Faks:(0312) 526 85 07

Ankara:Adaş
Tel:(0312) 434 46 24 (4hat)
Faks:(0312) 435 60 57

ERBİL TUŞALP

DEMOKRASİ SİZİN NEYİNİZE

PAPİRÜS

İÇİNDEKİLER

Sus dediler sustunuz, konuş dediler konuştunuz..... 9
Barış çünkü bu, adı üstünde kendi geleceğiniz... 24
Şimdi artık belli ki, tarih bizim tanığımız... 36
Ağacı anlatıp da, ormanı anlatmamak gibi bir şey..... 44
Başınızı kaldırın da, dünyaya biraz da öyle bakın... 56
"Halk hiçbir zaman susmaz" diyenler, yanılıyorsunuz... 64
Kararlılıkları bayrak oldu, elden ele dolaşıyor..... 76
Paris Şartı'nın imzalandığı "o gün" Türkiye'de..... 87
Yalanın böylesine ancak sizin gibi saflar inanır... 97
İyi ki sol bacağım, sağda "gaz ve fren" var da... 109
Sen ey Türk istikbalinin koruyucusu, ülkemizin geleceği... 121
Eski sabıkalarla yeni politikalar üretmek mi, asla... 131
Tam 2000 yıl önce "aynen" Atina'da olduğu gibi..... 141
"Psikolojik savaş nizamında" medyanın yeri var, artık..... 151
Kim öldürüyor, niçin öldürüyor sanki bilmiyorsunuz..... 166
Özgürlük, bağımsızlık, barış, demokrasi vesaire... 181
Kendi çocuklarının kanıyla sulanan toprak parçası mı vatan..... 193
Medya üretiyor ama, siz de tüketiyorsunuz be canım..... 204
Hem olağanüstü hem de korkutucu bir ayrıcalık; gazetecilik..... 209
Ezenler ve ezilenler oldu mu, demokrasi hiç olmuyor..... 224
Gazetecilik ahlakını korumanın imkan ve şeraiti..... 232
Kazmacı, kancacı ve tulumbacılar domuzdamcı ve lağımcılar... 244
Duman olup uçmaksa yaşam, heba olup gitmekse yaşam..... 255
Kanıtsız tarih, unutmayın ki ütopyadır, beyler..... 265
Aynı zamanda hepimizin utancı olmalıdır bu... 290
Evet, burada yaşayanlar Kürtlerdir dedim..... 297

Tam bağımsız, gerçekten demokratik Türkiye "isteyenler" için...

sus dediler sustunuz, konuş dediler konuştunuz...

Artık ne gazete vardı, ne de kitap. Halk ışıklı mavi camın önünde tutsaktı. Coğrafyası kan içinde bir ülkenin tüm insanları, televizyonlarının karşısına oturmuş çekirdek çitliyor, jiklet çiğniyordu. Yazmanın artık hiç bir yararı yoktu. Yazanlar "yazdıklarından", okuyanlar "okuduklarından" tek tek vazgeçiyor; yükselen yeni değerlere doğru yelken açıyordu.

soluk almak..

Yazmamanın/yazamamanın önemini, yıllar önce, ilk anladığında, daktilonun tuşlarından kopup gelen "yazmak bir eylemdir" sözcükleri; artık alaycı gülücüklerle karşılanıyordu. Yaşam yazmanın gerekliliğini yansıtmıyor; "gözle görülmeyenin inandırıcı olmadığı" tezi her gün biraz daha güç kazanıyordu. Türkiye halkının geleceği, iletişim/bilgi çağının en çarpıcı tuzağı olan ışıklı mavi cama bağlanıyordu. Yazmak artık ne bir eylem, ne de soluk almak oluyordu.

ilk uyarı..

Telefon çaldı. İletkenin ucunda rating'i yüksek bir tartışma programının[1] yapımcısı vardı. Işıklı mavi camda milyonların karşısına çıkıp "şöyle bir görünmenin çekiciliği" tüm direnmeleri kıracaktı. Öyle anlaşılıyordu ki, "yazmanın, yaşamak olduğu günler" eskilerden bir anı olarak kalacaktı. Biz istesek de istemesek de, ışıklı mavi camdan görünen yaşamın bir başka anlamı vardı.

Telefon kapandı. Gökyüzündeydik, programa yetişmek üzere İzmir'den şehr-i İstanbul'a doğru uçuyorduk. Hiç tanımadığımız meraklı bir yolcunun "Din ve Siyaset programına mı?" sorusunun "isabeti" üzerine yeni ve ilginç "tezler" geliştiriyorduk.

Fadıl'a[2] göre, bu bize "Tanrı'nın gökyüzündeki ilk uyarısı" idi. Ve Tanrı kullarını "her daim üç kez" uyarırdı. Gökyüzünde olmamıza karşın başka bir uyarı almadan "salimen" yeryüzüne konduk. Ama, bize söylenenin tersine havalanında kimsecikler yoktu. Fadıl'a göre, "mekan farkıyla"

[1] *Siyaset Meydanı - ATV*

[2] *Fadıl Kocagöz, SBF eski öğretim üyesi*

olsa da, bu da bir uyarıydı. İlk uyarı İzmir'de gökyüzünde, ikincisi İstanbul'da yeryüzünde yapılıyordu. "Tanrının gökyüzü ve yeryüzündeki uyarılarına" aldırmıyor, programa yetişmek için koşuşturuyorduk. Stüdyoya girmeden önce, Ahmet İsvan'ın[3] üstüne bir fincan çay döküyorum. Ben "sakarlık.." diyorum; Fadıl "son uyarı" olduğunu söylüyor. Ahmet Bey, kendine özgü inceliğiyle gülüyor.

son saniyeler..

Monitörleri, promtörleri, kameraları, mikrofonları ve spotlarıyla stüdyo.. Kameramanların, ışıkçıların, sesçilerin, yönetmenlerin, operatörlerin ve yayın görevililerin son koşuşturmalarıyla yayın dünyası.. Görüntü, ışık, ses kontrolları.. Yayın odasından geriye sayım sesleri.. Stüdyoda son anlar.. Sessizliğin başı.. Son otuz saniye.. Susan ülkenin konuşkan tartışmacıları.. Reklamlar.. Sessizliğin sonu.. Son beş saniye.. Ali'nin sesi.. Yayın başlıyor.. Sessizlik.
Sanırsınız ki, Türkiye gerçekten konuşuyor. Sanırsınız ki, Türkiye'de tabular tek tek yıkılıyor.

sizin neyinize..

Günün ilk ışıklarıyla sarmaş dolaş çiseleyen yağmur aklını başına getiriyordu. Bütün gece yüreğinde kabarıp duran "Demokrasi Sizin Neyinize?" haykırışını bastırmaya/saklamaya çalıştığı için pişman oluyordu.
Hem kameranın karşısındaydı, hem de "Demokrasi Sizin Neyinize?" diye bağıramıyordu.
Aslında "Tüm darbeleri, tüm darbecileri çok sevdiniz.. Size verdikleri kadar özgürlüğe razı oldunuz.. Özgürlükleri askıya

[3] *İstanbul eski Belediye Başkanı,DİSK davası sanığı, SHP PM üyesi*

alanların da, özgürlükleri geri verenlerin de onlar olduğunu hiç umursamadınız.. Özgürlük, bağımsızlık ve demokrasi isteyenlerden korktunuz.. Özgürlük ve bağımsızlık için savaşmaktan hep uzak durdunuz..
Hukukun üstünlüğüne aldırmadınız.. Yargının bağımsızlığını hiçe saydınız.. Darağaçlarını ve cellatları alkışladınız..
Partilerinizi, sendikalarınızı, derneklerinizi savunmadınız.. Liderlerinizi, başkanlarınızı, arkadaşlarınızı ve yoldaşlarınızı tanımadınız.. Halka karşı olanlarla işbirliği yaptınız.." diye başlamalıydı(m).
Sonra yerinden yavaş yavaş doğrulmalı, ayağa kalkmalıydı(m) "Sömürünün yanında, emeğin karşısında oldunuz.. Güçlüden/haksızdan ve köşe dönücülerden yanaydınız.. Hırsızlıklara, yolsuzluklara, soygunlara, vurgunlara kulak tıkadınız.. Namuslu insanları yaşamdan dışladınız..
Niçin, nerede, neden, nasıl, ne zaman diye hiç sormadınız.. Bir kerecik olsun hayır, olmaz demediniz.. Başkaldırmadınız.. Peki demeyi, olur demeyi yeğlediniz.. Sus dediler sustunuz, konuş dediler konuştunuz..
Gözaltında, sorguda, cezaevinde, voltada yoktunuz.. Kendi çocuklarınızın, kendi kardeşlerinizin öldürülmesi karşısında bile sustunuz.. İşkence haykırışlarını duymadınız.. İşkenceleri/işkencecileri çabuk unuttunuz.. Pişmancı ve ihbarcı oldunuz.. Savaşa karşı çıkmadınız.. Barıştan yana olmadınız.. Ölü ele geçirilenleri yuhladınız.. Ölü ele geçirenleri alkışladınız.. Yaşam hakkını bile yadsıdınız..
İnsanları diri diri yaktınız.. Toplu kıyımların, insan alevlerinin izleyicileri oldunuz.. Yıllarca Turan ülkesinin Türkleri olma düşünü kurdunuz.. Şimdi de Şeriatçı ümmet devleti peşinden koşanların yanındasınız.." diye var gücüyle haykırmalıydı(m).

Sonra kapıya doğru yürümeli, omzunun üstünden arkasına bakıp "Demokrasi Sizin Neyinize?" diye sormalıydı(m). Stüdyodan çıkıncaya dek kemaralar onu izlemeliydi.. Yönetmen şaşırmalıydı.. Reklam arası vermeliydi.. Yayın kesilmeliydi.. On dakika aradan sonra, Ali "katılmasam da, hiç de haksız değil.." gibisinden diplomatik bir konuşmayla programa yeniden başlamalıydı.
Işıklı mavi camın karşısında jiklet çiğneyen "siyaset bağımlısı..!" halkımız; belki ancak o zaman; yerinden kımıldayacak, esneyip, gerinecek, programın uzunluğundan yakınacak; uykulu gözlerle "N'oluyor?" diye soracaktı.

ağır sorumluluk..

İşte o büyük tartışma gününün sabahında[4], uzunca bir süredir hesaplaştığı kendi gerçeğini açıklıyor; ağzından çıkan sözlere kendi de şaşırıyordu.
Bu insanlar, konuşanları ve dinleyenleriyle bu ülkenin insanları, temel hak ve özgürlüklerini her nedense kullanmak istemiyordu.
Bu insanların, konuşanları ve dinleyenleriyle bu insanların beyinlerinde; bağımsızlık, özgürlük, hukuk, barış, emek, siyasal parti, sivil toplum, sendika, dernek,insan hakları ve demokrasi gibi kavramlar yoktu.
Bu insanlar için demokrasi, üstesinden gelemeyecekleri ölçüde ağır bir sorumluluk oluyordu.

söz sırası..

Televizyonun önünde olanlar "Konuşan Türkiye"nin konuşkan aydınlarının "Din ve Siyaset" tartışmasını izliyordu.

[4] *17-18 Aralık 1994*

Televizyonun arkasında olanlar heyecan içinde bekliyordu. Artık herkes ustalaşmıştı, hiç kimse reklam arasından önce konuşmak istemiyordu. Söz sırası yavaş yavaş olsa da, en sonunda geliyordu.

adam gibi..

1920'leri, 50'leri, 60'lı-70'li ve 80'li yılları "cami-okul-kışla" arasında geçiren Türkiye toplumunun 1990'ların başında "Şerita" yeniden kucak açmasının maddi temellerinin ortaya konulması; Türkiye halkının çağ dışına sürükleniş nedenlerinin "adam gibi" anlatılması gerekiyordu.

"Ben bir gazeteciyim; ilgi alanı temel insan hakları olan, yıllarını özgürlük, bağımsızlık ve demokrasi haberleri-fotoğrafları-yorumlarının peşinden koşmakla geçiren bir gazeteci. Böyle bir olanağı bulmuşken, İslamın; Batılı anlamda temel insan hak ve özgürlükleriyle, dolayısıyla demokrasi ile bağdaşmadığını söylemeliyim, diye düşünüyorum.

'Bu adamların bilmesi gereken bir şey var' diye başladığı sözlerinde ünlü İslam entellektüeli Abdurrahman Dilipak 'Batıda din bireysel planda siyasi talep hakkını ifade eder. Toplumsal planda, cemaat planında ise, siyasal örgütlenme ve katılım hakkını.. Batı'da laik bir anayasa hukukuna sahip bir ülkede Hıristiyan Demokrat partiler vardır ve kilise politika yapar.' diyerek şeytana parmak ısırtacak bir ustalıkla kurnazlık yapıyor. Sözü 'Batı'da Hıristiyan Demokrat partiler ne ise, İslami partilerin de öyle anlaşılması gerekir' demeye getiriyor. Şeriat merakı, insana söylediklerini unutturuyor. Dilipak, bir yandan Batı demokrasilerinden örnekler veriyor; 'Batı Avrupa ülkelerinden sadece üçünde Almanya'da, Fransa'da ve Hollanda'da laiklik vardır. İngiltere'de ne laiklik ne cumhuriyet vardır ama, demokrasi vardır. Hollanda'da cumhuriyet yoktur

ama, laiklik var. AT'nun merkezi Belçika'da ne cumhuriyet ne laiklik var.' diyor. Halkın kendi deyişiyle korkunç bir aldatmacaya kurban edildiğini söylüyor. Ama, öte yandan kısa bir süre önce İslamın demokrasiyle bağdaşamayacağını söylediğini unutuyor.

Şimdi lütfen düşünün, belleklerinizi yoklayın; üyeleri, yönetimleri ister koyu Katolik, ister ödünsüz Ortadoks olsunlar, bildiğiniz, duyduğunuz tek bir Hıristiyan Demokrat parti var mı ki; İncil'i iktidar yapmak istesin? İncil'i iktidar yapmak amacını parti programına alsın.

Elbette yok. Kilisenin geniş anlamıyla izlediği siyasetteki amacı da İncil'i iktidar yapmak değil. Kilise toplumun bütününe dönük önerilerde bulunmakla yetiniyor. Örneğin İtalya'da hükümet savaş kararı alıyor, kilise barış istiyor. Polonya'da hükümet siyasal rejimi korumak için halka baskı uyguluyor, kilise Valesa'yı destekliyor.

Siyasal İslamın böyle bir söylemi var mı? Yok. Siyasal İslamı savunanlar ne yapıyor? Önce'egemenlik halkın değil Allah'ın' diye söze başlıyorlar. Sonra Kuran Kurslarında, İmam Hatip Okullarında; İlahiyat Fakültelerinde 'din devletinin, şeriat düzeninin kurulması için' var güçleriye yalan üretiyorlar. Küçücük çocukları, kutsal kitaba el bastırıp yemin ettirerek, bir yaşam boyu sürecek korkuların, karanlıkların içine atıyorlar."

tarihsel köken..

Mavi camın karşısında gündelik çıkarları dışında hiç bir şeyin ayırdında olamayan halkımıza haksızlık ettiğimi şimdi, daha iyi anlıyorum. Yanımdaki Aczimendi mühendis, önümdeki Nurcu ve Nakşi milletvekilleri, onun yanındaki Fethullahçı avukat, ön sıradaki ünlü danışman dekan ve tam arkamdaki Taraf'çı militan olmasalardı; Ali, bana doğru yumruk sallayıp

homurdayan Şeriatçılara keşke "tarafsız..!" davranmasaydı; stüdyo cehennem gibi sıcak olmasaydı; işin en doğrusu ben korkmasaydım, heyacanlanmasaydım, tek başıma olduğum telaşına kapılmasaydım; "meramımı" daha çarpıcı örneklerle anlatabilirdim:

"*Siz bunların kimlerin torunları ve çocukları olduklarını bilseydiniz, 'Allah birdir' dediklerine bile inanmazdınız. Matbaayı 'gavur icadıdır' diyerek Osmanlı ülkesine sokmayanların 'ahvadıdır' bunlar. Müslüman Türkleri/ Anadolu Müslümanlarını gericiliğin koyu karanlığına mahkum etmekte hiç bir sakınca görmemişlerdir. Üstelik bu işi Tanrı adına yapmışlar; bu yasağın kaynağını 'Allah'ın kelamı' olarak götermişlerdir.*

II.Beyazıt'ın din adamlarının 'matbaa kurma hakkını' sadece Yahudi azınlığa verdiğini; bu matbaalarda Türkçe ve Arapça baskı yapmanın yasak olduğunu biliyor muydunuz?

Bu fetvanın tarihi 1453+40= 1493'tür. İbrahim Müteferrika'ya Türkler için matbaa kurma izni verilmesinin tarihi ise 1727'dir. 234 yıl sonra gelen Türklere matbaa kurma izninin en temel özelliği 'dini yayın basmanın' yasaklanmış olmasıdır.

Osmanlı Şeyhülislamı'nın kendi halkı için yaklaşık 250 yıllık bir gecikmeyle verdiği sınırlı izin; bugünkü gericiliğin temeli olmuştur.

Siz bunların kimlerin torunları ve çocukları olduğunu bilseydiniz, inananların nasıl kandırıldığını daha iyi anlardınız. Bunlar Emevi Müslümanlığının 'Şerrülhalefi' olan Suudilerin tellallığını yaparlar. Bunlar Muhammed'in peygamberliğini yadsıyan Vahabilerin takipçisidirler."

Batı demokrasilerinden örnek verirken çok bilgili görünseler de, bunları her seferinde ilk kez duyuyormuş gibi huşu içinde göz süzerler. Türkiye'nin geri kalmışlığının temelinde İslam'ın yattığını görmezden gelirler.

insan/kul hakkı..

Soruna temel insan hak ve özgürlükleri temelinde bakıldığında çok daha çarpıcı bir durum ortaya çıkıyordu. Şeriatçıların tüm çabalarına karşın İslami değerlerin temel insan hak ve özgürlükleriyle uyuşmadığı gerçeği; din baskısına, zulme ve işkenceye yıllarca boyun eğen Türkiye halkına bir türlü anlatılamıyordu.

"Somali'de bir hırsızın elinin bıçakla kesildiğini gözlerinizle görmediyseniz, Şeriatın insan haklarıyla uyuştuğu safsatasına inanabilirsiniz. Bu bir tercih sorunudur. İran'da kadınlara gülmenin bile yasaklandığı duymuyorsanız; İran İslam devrimi adına TUDEH üyelerine yapılanları, düşünceleri nedeniyle binlercesinin asıldığını unutuyorsanız Şeriat isteyebilirsiniz.

Şeriatçıların amaçlarını 'masum demokratik istekler' olarak dillendirmenin başarılı isimlerinden biri olan Abdurrahman Dilipak'ın Salman Rüşdi'nin ölüm fetvası konusunda, milyonlarca televizyon izleyicisi önünde, Aziz Nesin ile yaptığı tartışmayı anımsayın. Aziz Nesin'in 'Salman Rüşdi sizce de öldürülmeli mi?' sorusuna Dilipak'ın 'hayır öldürülmemeli' diyemediğini, asla unutmayın.

Hiç bir şeyden etkilenmiyorsanız ya da anlamak istemiyorsanız başınızı çevirin Cezayir'e bakın. 1976'da resmi cuma tatili ile başlayan,1984'de aile yasası değişikliği, FIS serüveniyle süren ve de şimdilerde insan avının yaşandığı Cezayir'e bakın.

'İkinci tur seçimlerin iptali demokratik mi?' diyenleri duyuyor gibi oluyorum. Belki şaşıracaksınız, demokratik değil diyorum. Ama, aile yasasının İslam'a uydurulmasından sonra kadınların evlenme, boşanma, miras ve velayet haklarını yitirmeleri demokratik mi, diye soruyorum. Kadınların kendi çocukları üzerindeki haklarını yitirmesi, bir erkek oyunun üç

kadının oyuna eşit olması demokratik mi diye soruyorum? Dünya emekçi kadınlar gününde, 8 Mart 1994'de başı açık gezen kadınları, otobüs durağında kurşunlayarak öldüren Şeriatçıların demokrasiden ne anladıklarını, doğrusu çok merak ediyorum.

Çok gerilere gitmeden, dilerseniz Anadolu yarımadasında yaşadığımız 'irtica' ayaklanmalarına bakalım; Şeriatçıların döktükleri kan ve gözyaşını anımsayalım.

1968 yılının 19 Mayıs'ında İstanbul'da Dolmabahçe Camiinde başlatılan toplu namazların; Mehmet Şevki Eygi 'nin Bugün gazetesindeki köşesinde 'Kalkın ey ehli İslam' kışkırtmalarıyla, 16 Şubat 1969'da, Taksim'de bir 'Kanlı Pazara' dönüştürüldüğünü unutuyorsanız, size hiçbir diyeceğim yok.

Ilımlı İslamı savunarak ABD patentli reçetelerle,değişik bir söylemle şeriatı savunan Fethullah Gülen'in, Fehmi Koru'nun ele geçirdikleri Zaman Gazetesine Eygi'yi genel yayın yönetmeni yaptıklarını unutuyorsanız, bir diyeceğim yok. Radikal İslamın da , Ilımlı İslamın da son tahlilde Şeriat hükümlerine başvurmaktan başka çareleri olmadığını anlamıyorsanız, ben size ne diyebilirim ki?

Kayseri'den (1969) Sivas'a (1978); Gaziantep, Amasya, Tokat, Elazığ'a ve Kahramanmaraş'a (1979); Çorum'a (1980) ve yıllarca sonra yeniden Sivas'a (1993) uzanan irtica alevlerini, diri diri yakılan insanları görmüyor, duymuyor, umursamıyorsanız, gerçekten söylenebilecek hiç bir şey kalmamıştır.

Pir Sultan Abdal'ı 400 yıl önce Sivas'ta darağacında sallandıran anlayışın 1993'lerde 94'lerde Türkiye'de yeniden hortlatılmasını 'demokratik hak ve özgürlükler çerçevesinde' görmezden geliyorsanız; o zaman ya demokrasi anlayışınızı gözden geçirin ya da daha iyisi, lanet olsun demokrasiye

deyip, siz de 'asın-kesin, yakın-yıkın.'
İnsan hakkı ile kul hakkını birbirine karıştırıp,'ben inanan bir insanım inançlarıma göre yaşamak istiyorum' saflığıyla kafalarınızı allak bullak eden Şeriatçılara korkmadan çekinmeden 'siz ne biçim insansınız?' diye sorun.
Siz ne biçim insansınız; kısa etekten, mayodan, tesettürsüz kadından, kadın saçından, kadın gözünden gözbebeğinden/ kirpiğinden, kadın elinden/kolundan/ayak bileğinden, sakalsız erkekten, kılınmayan namazdan, tutulmayan oruçtan, eleştiriden; diş fırçasından, doğum kontrolundan ya da yılbaşı hindisinden; bağımsızlık ve özgürlük istemlerinden tahrik oluyor, kırıp, döküp yıkıyor ve hatta diri diri insan yakıyorsunuz."

tartışılamaz, değiştirilemez..

İslami değerlerin temel insan hak ve özgürlükleriyle bağdaşmadığını anlatmaya çabalarken "bilimsel bir parazit" yayını karıştırıyor. Adının başında profesör var ya, herşeyi o biliyor. Üstelik Tansu Çiller'in "laiklik-din danışmanı" ya, istediğini yapabileceğini sanıyor. Dinci kurnaz, "say bakayım beş tane İslami değer" diyor. Aklınca "Namaz kılmak , oruç tutmak, hacca gitmek..." yanıtını bekliyor. Tuzak tutmuyor. Havasını alıyor. Utanmıyor. Özür dilemiyor. İnandığı gibi yaşıyor.
"İnanan insanların inançlarına göre yaşamaları" tezinin Türkiye için bir tuzak olduğunu artık anlamak/anlatmak gerekiyor.
"Ben inanan bir insanım ve inançlarıma göre yaşamak istiyorum" isteminde, görünürde hiç bir sakınca yok. Ama "senin bu inançların antidemokratik bir öz taşıyorsa ne olacak?" sorusu hiç bir Şeriatçı tarafından yanıtlanmıyor/ yanıtlanamıyor.

"İnanan insanın, inancına göre yaşama hakkını" ben de savunuyorum. Ama ben, binlerce yıl geriye dönüp, inanca siyaset bulaştıran ilkel bir toplum modelini savunmuyor; Medine Sözleşmesi filan demiyorum. 'Esaslarına uyarak yaşamayı istediğin senin/sizin inancın(ız), beni/bizi Şeriat düzeninin esaslarına uymaya zorluyorsa ne olacak?' diye bir soru yöneltiyorum.'

Şeriat Allah'ın iradesini gösteren ve bütün İslam toplumları için geçerli olan tek yasa olarak tanımlanıyorsa; bu yasa ilahi bir yasa olduğu için tartışılamaz ve asla değiştirilemezse; bu yasa ile tüm Müslüman toplumlar evrensel bir İslam devleti hükümranlığında birleşeceklerse ne olacak? diye soruyorum. Ben de Şeriat esaslarına göre mi yaşamımı sürdüreceğim? Ülke ne olacak, ulus ne olacak, halk ne olacak, birey ne olacak?

Siyasal İslamın ülke ve ulus anlayışı olmadığını anımsatmak için, Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızdan örnek mi vermek gerekiyor? Evet ulusal kurtuluşa kanıyla canıyla katılanların hepsi tek tek Müslümandılar. Ama, onlann Şeriat devleti gibi bir siyasi talepleri yoktu. İslam için değil, bağımsızlık ve özgürlük için, yurt için, toprak için dövüşüyorlardı.

Ülkesini emperyalizmin işgalinden kurtaranlara, halkına bağımsızlık kazandıranlara "Katl-i vaciptir" fetvası verenlerin kimler olduğu unutulmasın. Bay Dürrizade'nin Yunan'a, İngiliz'e, Fransız'a karşı yurdunu/toprağını savunanlan "kafir ilan eden Osmanlı Şeyh-ül İslamı" olduğu unutulmasın. Yurdunu düşman işgalinden kurtarmak için savaşan insanlara "cennetin kapılarını kapatan" anlayışa iktidar teslim etmenin sonuçları şimdiden iyi düşünülsün.

Bunlar iktidara geldiklerinde, Şeriat hükümlerine göre; insanları Müslümanlar, Müslüman olmayanlar, köleler ve kadınlar diye bir ayrıma sokmayacaklar mı? İslam

hukukunun Müslüman olmayanlarla, köleler ve kadınlar için "eşitliğin söz konusu olamayacağı" kuralını nasıl aşabilecekler? Bir şeriat devletinde "Müslüman olmayanların Müslüman olanlarla eşit haklara sahip olamayacakları" hükmünü işletmeyecekler mi? İslam'da "dinsel sapmanın, din değiştirmenin cezası ölümdür" hükmünü nasıl değiştirecekler?

Benim bunları anlatmamı garipsiyorsunuz biliyorum. Ama, ben bu gerçekleri sizden saklayanların yüzlerindeki yalan maskesini düşürmek istiyorum.

Şeriat "İslamdan başka bir dine yönelenlerin sapık olduklarını" (İmran suresi 85. ayet) söylemiyor mu? Şeriat "Yahudilerin, Hıristiyanların Allah'ın gazabına uğradıklarını ve tanrının onlara alçaklık damgası vurduğunu" (İmran-112) söylemiyor mu? Şeriat "İslam'ı kabul edene ya da cizye(vergi) verene kadar, onlara karşı kılıçla savaşmanın gerektiğini" (Tövbe-29) söylemiyor mu? Şeriat "Allah'ın onlara lanet ettiğini, onları gazaba uğrattığını, onlardan maymunlar, domuzlar ve şeytana tapan kimseler yaptığını" (Maide-60, Bakara-65,66) söylemiyor mu?

Bütün bu tartışılamaz, değiştirilemez kuralları görmezden gelerek; Şeriatı savunanların, İslami devlet düzenini özleyenlerin siyaset adına yaptıklarını doğru çözümlemek gerekiyor.

Siyasal yelpazenin sağında ya da solunda yer alan siyasi hareketlerin programlarının karşısına "Allah'ın kelamını, peygamberin hadislerini" çıkararak eleştiri yolunu kesiyorlar. Bir yandan Allah'ın kelamı yorumlanamaz, tartışılamaz diyorlar, bir yandan benim karşıma siyasal rakip olarak Allah'ı ve onun peygamberini çıkartıyorlar. İzledikleri bu haksız ve hukuk dışı yolla insanları suskunluğa itiyorlar, korkuya boğuyorlar. Parti programı yerine Tanrı'nın kutsal kitabını,

parti tüzüğü yerine peygamberin söylediklerini koyarak; kural dışı ve haksız siyaset yapıyorlar. Sonuçta dindar insanların, Tanrı ile birey arasında biçimlenen kutsal inançlarını "oya çeviren/çevirmek isteyen" siyaset bezirganı sömürgenler oluyorlar.

Şimdi birileri çıkıp Allah'ın kelamını, peygamberin hadislerini günlük siyaset malzemesi yaparsa; birileri de kalkıp, peygamberin cinsel yaşamının inceliklerini anlatır/anlatabilir. Ya da birileri çıkıp yasa budur deyip, herkesi kutsal kitabın çevresinde toplanmaya çağırırsa; birileri de kalkıp kutsal kitabın önermelerine '1400 yıl öncesinin akıl dışı yaklaşımları' der/diyebilir. Bu kaçınılmaz bir sonuçtur. Buna ahlak ve vicdan sahibi hiç kimse kutsal değerlere saldırı diyemez. Çünkü kutsal değerleri siyaset alanına getiren Şeriatçılar/dinciler; karşı tarafın eleştirilerine katlanmak zorundadırlar. "Marks yanlış yaptı" eleştirisine başvuran bir Şeriat siyasetcisi "Muhammed'in yanlışları ne olacak?" karşılığını beklemeli; alacağı yanıtları kutsal değerlere saldırı olarak anlamamalıdır/algılamamalıdır."

papa ile de görüşebilir..

Işıklı mavi camdan bunların ne kadarını söyleyebildiğimi anımsamıyorum. "Din ve Siyaset" tartışması, o günlerde çok güncel olan "tarikat ve siyaset" ilişikilerine dönüşüyor; Başbakan Tansu Çiller'in Fethullah Gülen (Fethullahçı), Mehmet Kutlular (Nurcu) ve Feyzettin Erol (Menzilci) gibi tarikat liderleriyle görüşmesine kilitleniyordu.

"*Kadın zor durumdaydı. Enflasyon %136 civarında seyrediyor; temel insan hak ve özgürlükleri faşist yönetimlere parmak ısırtacak boyutlara ulaşıyordu. Başbakan ve eşinin Amerika'ya aktardıkları mal varlıkları konusu artık can sıkıyordu. Sarışın güzel(!) kadının başı gerçekten büyük*

dertteydi ve başını yerden kaldırıp kimselerin yüzüne bakamıyordu. O zaman 'değil tarikat liderleriyle, çok yakında papa ile görüşürse, hiç kimse buna şaşırmamalıydı.' Kimin kimle görüştüğü, kimin kimle ne görüştüğü hiç önemli değildi. Çünkü yüzyılın sonunda, 1994'te, Türkiye'de artık 'herkes kendi sağını kollayarak siyaset yapmak' zorunda kalıyordu. Siyasi yelpazenin solunda yer alan partiler bile, artık tarikat oylarından medet umuyordu. Yurttaşlar polis karakollarından, televizyon ekranlarına kadar her yerde 'Allah'a inanıyor musun?', 'Müslüman mısın,değil misin?' sorularıyla karşılaşıyor; hiç kimse 'benim inançlarımı sorgulayamazsın' demiyor/diyemiyordu."

Yazmanın artık hiç değeri yoktu. Yazmamak, yazamamak, yazdırmamak önemini yitiriyordu. Yaşamı, mavi cam yayıncılığının katı kuralları belirliyordu.

Düşündüklerinizi, size tanınan süre içinde bir kez söylüyor ve tartışıyor gibi yapıyordunuz. Halkı tutsak alan ışıklı mavi camın kuralı buydu. Alışkanlıkları gerilerde bırakıyor; teknolojinin sağladığı akıl almaz olanakları kullanarak değişiyor, dönüşüyor ve yükselen yeni değerlerin peşinde koşuyordunuz. Kabukları çatlatıyor, tabuları yıkıyor görünüyordunuz.

Artık hiç kimse annesinin eski gazetelerini, dergilerini, kitaplarını kullanmıyordu. Işıklı mavi camın karşısına kurulup; Türkiye'nin gerçekten konuştuğunu , gerçekten tartıştığını sanıyordu.

İSTANBUL
17 Aralık 1994

barış çünkü bu, adı üstünde kendi geleceğiniz ...

Barışa merhaba, demokrasiye merhaba. Güneşe, toprağa, emeğe merhaba. Hayata merhaba, kavgaya merhaba. Barış, demokrasi,özgürlük, bağımsızlık için bedel ödeyen genç arkadaşlara, genç dostlara merhaba.
Barış ve demokrasi konusuna değişik bir bakış açısı getirmek istiyorum.Öncelikle "Barışın somut içeriği nedir?"

sorusuna yanıt arıyorum. Sonra da "Barış ve demokrasi sorununun tartışıldığı bu ortamın en belirgin siyasal özelliği nedir?" sorusunu yanıtlamak zorunda olduğumuzu anımsatıyorum.

İnsanlık tarihinin, kırk yılı aşkın bir süredir; son savaşın ve son savaşa nokta koyan iki atom bombasının yok ettiği milyonlarca ölünün anısıyla oluştuğunu unutmadan, barış sorununu irdeleyebileceğimizi düşünemiyorum.

Yıllardır büyük bir silahlanma yarışı içine giren dünyamız için, artık yerel ve bölgesel küçük savaşların hiç mi hiç önemi yok. Elbette önemi yok çünkü, nükleer tehdit altında, her an patlamaya hazır bir dünyamız var. Pimi çekilmiş bir el bombası gibi bir dünya bu. Oysa biz büyük savaşları, milyonlarca insanın öldüğü/öldürüldüğü büyük savaşları düşünerek, binlece/yüzbinlerce insanın boğazlaştığı küçük savaşlara ses çıkarmıyoruz. Büyük kıyımları düşünerek, küçük kıyımlara razı oluyoruz.

Ölüleri, öldürülenleri, öldürülemeyenleri alt alta sıralayıp; sayıyoruz, topluyoruz; daha beterine tanık olan insanlık adına, yaşananları kabul ediyoruz. Bu sessiz kabulü kırmak için barışa gereksinimimiz var. Bu nedenle barış için savaşmak zorunluğumuz var.

Sevgili arkadaşlar, bizim için gerçekçi olan, genel olarak barıştan yana olmakla yetinmek değil, barışı somut içeriği ile gündemine alabilen tartışmalarda yer almak, taraf olmaktır. İçeriği belirsiz, sınıf mücadelesinden kopuk bir barış çabasının; boş bir uğraş, anlamsız bir savaş olduğunu bilmemiz gerekiyor.

Hem barış gereksinimi, hem de savaş, özellikle nükleer savaş tehdidi, sınıflı toplumun doğasından, emperyalizmin özünden kaynaklanıyor. Sorunu, ben asıl bu çerçevede tartışmalıyız, diye düşünüyorum.

Barış savaşımının somut sonuçlarını görebilmenin; farklı siyasal rejimlere sahip ülkelerin "barış içinde bir arada yaşama" ütopyasına "sınıf savaşımı" boyutunu eklemekle olanaklı olduğunu sanıyorum.
Her tür politik üretkenliğin, sınıf mücadelesi içinde bir anlam taşıdığını hepimiz biliyoruz. "Bu anlamın" bilincinde olmadan, salt barış için değil, hiç bir alanda etkin politikalar üretilemeyeceğini de bilmemiz gerekiyor.
Ayrıntılara girmeden "barış savaşımından sınıf savaşımını soyutlamaya kalkarsak" bence, geriye "barışın sadece bir karikatürü kalacağını" bilmeliyiz. Milyonlarca insanın nükleer bir saldırıdan değil de, açlıktan öldüğünü düşünün.
Karikatür budur.
NATO'ya Varşova Paktı'na, yabancı askeri üslere evet diyenlerin, barıştan yana olduklarını düşünün.
Karikatür budur.
Ekonomik güçlerini silah üretimine endeksleyenlerin, silah pazarından pay kapmak için savaş kışkırtıcılığı yapanların; barışçıyız demelerini düşünün.
Karikatür budur.
Sözün kısası; barıştan yana olmak demek, emperyalist müdahalelere, ABD üslerine, Sovyet askeri gücüne, NATO'ya, Varşova Paktına karşı olmak demektir. Bu karşı oluşu, tam bağımsızlık ve gerçekten demokratik bir rejim düzlemine ve elbette sınıf temeline oturtabilmektir.
"Kimin için NATO?" ya da "neden Varşova Paktı?" gibi soruların yanıtlarını aramadan, bulmadan "barışın somut içeriğinin" ne olduğunun kavrayamayız, diye düşünüyorum.

ne diyorsun..

Şimdi "Barış ve Demokrasi" tartışmasının yapıldığı siyasal ortama bir göz atalım; belirgin özelliklerinin altını çizelim.

Yaşadıklarımızın, görüp duyduklarımızın ne anlama geldiğini, üzülerek söylüyorum, ayırdına varalım.
İstendiğinde, Türkiye'de siyasal ortamı belirleyecek, siyasal ortamın niteliklerini ortaya koyabilecek ip uçlarını yakalamak çok kolay.
Kolay, çünkü; demokrasiden, barıştan, temel hak ve özgürlüklerden nasibini almamış/alamamış, Kenan Evren gibi bir "zor" cumhurbaşkanımız, Turgut Özal gibi bir "fırsat" başbakanımız var bizim.
Bu tartışmanın yapıldığı siyasal ortamın irdelenmesi için, tek başına bu veri bile, bence, yeterli.
Ülkenin geleceğine silahla müdahale eden,el koyan; ülkenin geleceğini silahların gölgesinde ele alan bu iki insanın adlarını bile söylemek,bence, bu ortamı anlamak-algılamak için yeterli.
Bakın sevgili arkadaşlar; Trabzon'da silahlı kuvvetlerin gerektiğinde yeniden yönetime el koyabileceğini söyleyen Evren Paşa; İngiltere seyahatında "Türk ordusu bir darbeciler ordusu değildir" diyebiliyor. Evren paşa bu sözleriyle siyasal ortamı belirliyor. Ama, hiç kimse "paşa, paşa sen ne diyorsun?" demiyor/diyemiyor.
"Milletin kayıtsız şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasa'ya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye bağlı kalacağıma" diye yemin edenleri, and içenleri düşünün. Cumhurbaşkanı Evren'de Başbakan Özal'da bu andı içenlerden değil mi?
Yalan söyleyenin, öteki dünyada cayır cayır yanacağını sananlar da, bu dünyada burnunun uzayacağını bekleyenler de yanılıyorlar.
Yanılıyorlar çünkü; 18 Eylül 1980 'de bu andı içtikten 7 yıl 7 ay 19 gün sonra unutan Evren Paşa 7 Mayıs 1988'de "12 Eylül öncesine benzer koşullar oluştuğu takdirde ordunun

müdahalesi kaçınılmaz olur" diyor. Ama hiç kimse "paşa, paşa sen ne diyorsun?" demiyor/diyemiyor.
Türkiye'de hiç kimsenin, geçmişte ve gelecekte hiç kimsenin "Şartlar tamamlandığında ihtilal meşru olur" dememesi/diyememesi için savaşmak gerektiğine inanıyorum. Bu amaç için savaşılmazsa, iç barışın kurulamayacağına, kurumsallaşamayacağına inanıyorum.
Kendi geçmişinde, askeri darbe ile hükümet devirme, parlamento feshetme gibi sabıkaları olan birinin, meydanlarda uluorta yeni bir darbeden sözetmesindeki mantığın, "yeni bir darbe olduğunu" açık açık söylemeden, kolayca ulaşılabilecek bir amaç değildir barış.
Barışı bunlann dilinde "pelesenk", bizim elimizde "oyuncak" olmaktan kurtarmak gerekiyor sevgili arkadaşlar.
Düşünün, bir kez daha, bin kez daha düşünün; ama mutlaka düşünün, lütfen düşünün. Çünkü bu kendi geleceğiniz Geleceğinizi düşünün. Karadeniz kıyısından "darbe olur ha..!" tehdidini savuran darbeci bir cumhurbaşkanının sözlerine kulak verin.
"Siyasi liderlerin söyledikleri sizi etkilemesin.." diyebilen bir kişinin cumhurbaşkanı olmasına karşı tavır almadan, kolayca ulaşılabilecek bir amaç değildir, demokrasi ve barış.
Ülkede yürürlükte bulunduğunu varsaymak zorunda olduğumuz temel hukuk düzenine göre, 1982 Anayasası'na göre, eğer siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurian iseler; bu anayasaya bağlı kalacağına and içen bir cumhurbaşkanının siyasi parti liderleri için uluorta söylediği "onlara inanmayın" sözleri sessizlikle karşılanamaz.
Böyle bir ortamda barışa ancak, bu anlayışa karşı sürdürülecek bir savaşımla ulaşılabilir.
Siyasi partilerden, sendikalara; sendikalardan derneklere

kadar hiç bir düzlemde, bir darbecinin bu çağ dışı/bilim dışı yaklaşımlarına karşı bir ses yükselmiyorsa/ yükselemiyorsa; o ülkede, demokrasi de barış da amaçlarından uzaklaşmış demektir.

Bu sözleri söyledikten üç beş gün sonra, The Daily Telegraph'a verdiği demeçte "Avrupalı müttefiklerimiz, bizde demokrasi olmadığını söylememelidirler, çünkü dünyada örnek tek bir demokrasi yoktur." diyordu.

Sekiz yıl önce başkent sokaklarında bıraktığı tank izlerini unutan; sekiz yıllık uygulamalarını akılalmaz baskılarla unutturmaya çalışan bir cunta liderinin bu sözlerini duyduktan sonra "bu yöntemle sağlanan böyle bir iç barıştan da, böyle bir demokrasiden de" yana olmayı içime sindiremiyorum.

Askeri cuntanın başının bu tavrına karşı çıkmadan; gelecek kuşakları barış içinde yaşatmak, onlara savaşsız ve sömürüsüz bir ülke ve dünya bırakmak gibi amaçlara ulaşabileceğimizi düşünemiyorum.

neye engel..

En geniş anlamıyla barış, savaşın sonucudur sevgili arkadaşlar. Demokrasi isteyenler, barış isteyenler salt bu nedenle bu savaştan kaçamazlar. Bu savaşa kayıtsız kalamazlar. Barış ve demokrasi bu savaşın sonunda gelecekse; öncelikle bize zorla dayatılan "bize göre demokrasi" anlayışıyla savaşmamız gerekiyor. Bu savaşı; kendi gücümüzle, inancımızla, ödediğimiz ve ödeyeceğimiz bedellerle kazanabiliriz. Dünya barışına katkıyı ancak böyle sağlayabiriz.

Bu savaştan büyük yıkımlarla çıkmamak, büyük bedeller ödememek için "neyin neye engel olduğunu" saptamamız gerekiyor, arkadaşlar.

Demokrasinin önündeki tabular, barışın önündeki engelleri sağlıklı bir biçimde saptayabilmeliyiz.
Tabulara dokunmadığınız/dokunmadığımız, tabulardan korktuğumuz sürece tabuların dokunulmazlığının süreceğinden hiç kuşkunuz olmasın. Türkiye toplumu için, dokunulacak, üzerine üzerine gidilecek tabuların iyi seçilmesi gerekiyor.
Şimdi şu soruya yanıt arayalım: Tabu olan, bir anayasal kurum olan ordunun kendisi mi; yoksa Türkiye'nin kendine özgü demokrasi anlayışından ya da devlet gerçeğinden kaynaklanan ordu politikası mı?
Askerlerin kendilerine yüklediği misyon mu, yoksa sivillerin askerlere yükledikleri misyon mu, önemli olan?
Tartışmamızın dar çerçevesine sığdırabileceğimiz doğru yanıt, bence, şu olabilir sevgili arkadaşlar:
"*Çeşitli konularda ordu katında ya da ordu adına ortaya konulan duyarlık; gerçekte, bütün burjuva iktidarlarınca sürdürüle gelen geleneksel bir poiltika gereğidir. Ordunun duyarlığını, çok rahatlıkla, burjuvazinin duyarlığı olarak algılayabiriz.*"
Evren paşanın Türkiye'deki "darbe tehdidinden" sonraki sessizlikle; İngiltere'deki "demokrasi aldatmacasından" sonraki alkışları karşılaştırırsak ülkemizde politik bir ortamdan söz edemeyiz. Bu ortam politik değil, olsa olsa apolitiktir. Türkiye'de yaşayan herkes, değişik ölçülerde olsa da, hepimiz; depolitizasyon serpintisine uğramış durumdayız. Nükleer bir savaşın öldürücü alevlerinden kurtulan ama, nükleer serpintiye uğramanın korkusuyla yaşayan insanlar gibiyiz.
Zorbalık, cüret, aldırmazlıklarla geçen yıllardan sonra; insan olmanın en belirgin yanı olan, politik olma/ politik davranma özelliği "bu ince ayarlı yöntemlerle" ortadan kaldırılmıştır.

susarak, kaçarak..

Darbenin üstünden koskoca 8 yıl geçti ama, bireyi ve yaşamı belirleyen toplumsal ve siyasal gerçekler hala yadsınıyor; sistemli bir biçimde yok ediliyor. Halkımız korkuyla besleniyor, gerçekleri yadsımanın yolları korkuyla döşeniyor; halk da önderleri de susup oturup, bekliyor. Bireyi ve yaşamı belirleyen toplumsal ve siyasal gerçekleri yadsımakla, yok etmekle zaman, su gibi akıp geçiyor.

Başka bir deyişle; korkarak, susarak, kaçarak "depolitizasyon" sürecine katılıyor. Bu süreç ise acımasız bir biçimde yaşamı donduruyor. Biz yaşamın sürekli olarak dondurulamayacağını tarihsel örnekleriyle biliriz. Yaşamı dondurmaya kalkışanlarla yapılan kavganın erdeminin ayırdındayız. Ancak toplumsal ve siyasal yaşamın büyük ölçüde dondurulmuş olduğunu da biliyoruz, görüyoruz, yaşıyoruz.

Darbeden bu yana geçen süre içinde, siyaset tek boyuta indirgenmek istenmiş ve bunda da başarılı olunmuştur. Bir askeri darbe ürünü olan Özal, bu tek boyutluluğa büyük önem verdiğini saklamıyor. Hiç sıkılmadan "Ben politizasyonu, polarizasyon olarak anlıyorum. Önlemek istediğimiz budur" diyor. Yani toplumda kutuplar olmayacak. Sosyo politik yapı iki kutuplu bir yapı içinde; emekçiler ve sermaye sahiplerinden oluşacak ama, tek kutup, yani patronların dünyası var olacak. Özal'a göre, polarizasyonun ortadan kalkması için kutuplardan birinin aslında var olan egemenliği yetmiyor; öteki kutbun yok edilmesi gerekiyor. İşte bunun için sevgili arkadaşlar; şiddete başvuruyorlar, resmi politika olarak şiddeti benimsiyorlar, şiddeti seviyorlar, şiddeti tercih ediyorlar.

Bir işkence ülkesinin başbakanı Özal'ın "sorguda avukat bulundurulması" önerisine "hayır ben buna karşıyım,

sorgulamanın özel metodu vardır" diyerek karşı durmasının temelinde bu tercih yatıyor.
"Vatan haini" nitelemelerinin temelinde de "asmayacak da besleyecek miyiz" yaklaşımında da bu tercih var.
Böylesi tercihlerle oluşan siyasal ortamda, elbette, ülke ve toplum çıkarlarına yönelik politikalar üretilemiyor, konuşulamıyor, tartışılamıyor. Güncel bir örneği anımsayalım hemen.
"*Batı demokrasilerinde Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeleri ve Genelkurmay Başkanı, ana muhalefet partisi liderinin önünde yer alamazlar. Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyelerinin ne olduğu pek belli olmasa da, Genelkurmay Başkanı Başbakana bağlıdır. Meteoroloji Genel Müdürü de başbakana bağlıdır. O zaman, o da ana muhalefet partisinin önünde mi yer alsın?*"
Böyle bir tartışmanın yapıldığı siyasal ortamda iç barış da, demokratik rejim de zor kurulur, sevgili arkadaşlar.
İşin özünü, yani barışın ve demokrasinin özünü yakalayamadığımız sürece, kendimizi ve bize inanan insanları yanıltırız. "Egemenlik ulusundur" ninnisiyle barış içinde yaşadığımızı sanarak, yaşamı tüketiriz; daha kötüsü, bize umut bağlayanların yaşamlarını tüketiriz.

barış=demokrasi..

Artık bir şeyleri umursamamız, bir şeylere aldırmamız gerekiyor; artık bir şeylere "hayır" dememiz gerekiyor.
Darbenin üzerinden bunca yıl geçtikten sonra,hala; sendikaların, derneklerin, kooperatiflerin, meslek odalarının, birliklerin siyaset dışı bırakılmalarına ses çıkarmıyorsak; suskunluğumuzun, yasakları koyanlardan yana tavır aldığımız anlamına geldiğini bilmeliyiz.
İşçilere, öğrencilere, sendikacılara, öğretmenlere, bilim

adamlarına, memurlara, yargıçlara, askerlere, polislere örgütlenme ve siyasete katılma hakkı verilmemesi karşısında susuyorsak; sessizliğimizin, baskı üretenlerin yanında olduğumuz anlamına geldiğini bilmeliyiz.
Yüzünüze söyleyerek,belki, ayıp ediyorum ama,"susmanın katılmak demek olduğunu" artık anlamış olmalıyız, diye düşünüyorum. Susuyorsak katılıyoruz diye düşünüyorum.
Barış sorunu, bir demokrasi sorunudur diyemiyorsak; önce demokrasi, hemen insan hakları diyemiyorsak, bu duruma daha çok uzun süre katlanmamız gerekecek, sevgili arkadaşlar.
Demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işletilmesine ilişkin sorunlar, bizim inançlı yüreklerimiz ve güçlü ellerimizden çözüm bekliyor; başkasından değil. Çözümü biz üreteceğiz; demokrasiyi "katledenler" değil. Demokrasiyi biz kuracağız, halka "bize göre" bir demokrasiyi reva görenler değil.
Barış ve demokrasi ilişkilerini ayrıntıya girmeden konuştuk sevgili arkadaşlar; şimdi, dilerseniz "barış hareketinin" bir başka özelliğinden, barış hareketlerine yöneltilen baskılardan söz edelim.
Pek çok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de barış hareketi, hükümetlerin politik baskısı altındadır. Karşılaştıklan baskılar, uğradıkları haksızlıklar ölçü alındığında 1950'lerin Barışçıları ile 1980'lerin Barışçıları arasında hiç fark yoktur. İşbaşındaki iktidarlar, aradan geçen 30 yıla karşın, evrensel anlamda barışa bir arpa boyu bile yaklaşamamışlardır.
30 yıl önce de, bugün de; milliyetçi, şoven, silahlanma yanlısı ve yayılmacı politikalardan yana olanlar; ne kendilerinin,ne de halkın barışa olan gereksinimini bir an için bile düşünmediler. Barış sorununu şu ya da bu ülkenin/rejimin dış politika yaklaşımı olarak değerlendirdiler ya da ulusal egemenlik sorunu olarak algıladılar. Nasıl bakılırsa bakılsın

sonuç değişmedi; güçlerini barış hareketlerini etkisizleştirmekte kullandılar. Barışın; demokrasiyle ve insan haklarıyla birebir ilişkisini, organik bağını görmezden geldiler. Bu aymazlık, aldırmazlık o noktaya erişti ki; konuya ilşikin en temel belgelere bile göz yumdular, sırt çevirdiler.

Bu savı daha somuta indirgemek için, ilginç bulacağınızı sandığım bir belgeden söz etmek istiyorum. Dumanı üstünde tüten, taze bir belge bu. Birleşmiş Milletler'ce açıklanan 1986 Dünya Barış Yılı'nın temel amaçlarının yer aldığı metin "barış, insan hakları, demokrasi" gibi kavramların birlikteliğini/içiçeliğini çok güzel biçimde yansıtıyor.

Bu belgede "barışın vazgeçilmez unsurlarından biri olarak insan hakları sorununu gündeme getirmek ve bu haklara saygıyı sağlamaktan" sözediliyor.

Ayrıca "beslenme, konut, sağlık, eğitim ve çevre sorunlarını ve gereksinimlerinin karşılanması" barışa bağlı sorunlar olarak değerlendiriliyor. Ayrıca "barış içinde bir hayata hazırlanmak anlamında; eğitim, bilim, kültür, din ve kitle iletişim örgütlerinin" barış hareketine katılmalarını sağlamak gibi hedefler belirtiliyor. Ayrıca "silahlanma ve nükleer felaketin önlenmesi, ırkçılığın tümüyle ortadan kaldırılması, savaşın anlamsızlaştırılması" gibi temel amaçlara yer veriliyor.

Sayılan bu amaçların hangisini, tek başına, barışın; hangisini, tek başına, demokrasinin sorunu olarak görebiliriz/gösterebiliriz sevgili arkadaşlar?

Bu nedenle, bir kez daha, barış eşittir demokrasi diyelim; insan haklarının,barış ve demokrasinin ayrılmaz parçası olduğunu söyleyelim.

Bu anlayışın benimsenmesi ve kurumlaştırılması için büyük bedeller ödenmesi gerektiğini bilelim.

Bunun için sevgili arkadaşlar; en başta, sorunu iktidarların sorunu olarak görmek eğilimimizden kurtulalım. Demokrasi,

insan hakları ve barış gibi sorunlar resmi politikalarının bir parçası olabilirse, onları alkışlarız. Olmazsa, umutsuzluğa kapılıp dert etmeyiz. Etmeyiz, çünkü, dünyanın her yerinde olduğu gibi, ülkemizde de demokrasinin, insan haklarının ve barışın sağlanmasının halkın istencine/isteğine bağlı olduğunu biliriz.

Daha üç beş gün önce diktatörlerin bile demokrasiye gereksinimleri olduğuna tanık olmadık mı? Bunca yıldır yaptıklarını unutmuş görünen Kenan Paşa bile, televizyonun renkli camından başını uzatıp "demokrasiye inanmış bir insan olarak anılmak isterdim" demedi mi?

"Onların bile"' demokrasi istediği bir ortamda, bizim niçin gerektiği gibi savaşmadığımızı anlamakta güçlük çektiğimi, üzülerek, belirtiyorum. Demokrasi için savaş, barış için savaş, hak ve özgürlüklerimiz için savaş diyorum.

Bu uğurda bedel ödeyenlere saygı ve sevgi sunuyorum.

DİKİLİ

17 Temmuz 1988

şimdi artık belli ki, tarih bizim tanığımız...

Bize özgü demokrasimizin içinde bulunduğu sorunları konuşmak için, binlerce yıl önce kendine özgü demokrasilerin kurulduğu topraklardayız, Bergama'dayız. Tarihin önündeyiz. Şimdiye kadar söyleye geldiğimizin dışında, şu anda tarihe tanıklık etmiyoruz; şimdi belli ki, tarih bizim tanığımız.

Sevgili arkadaşlar, tarihe tanıklık etmenin lüksünü bir yana bırakıyor, tarihin tanıklığı önünde sınav vermenin sorumluluğunu anımsatıyorum.
Gazete okuyan, radyo dinleyen, televizyon izleyen; oy ve vergi veren bir yurttaş olarak, güncel bir sorundan hareketle demokrasinin içinde bulunduğu sorunları kısaca değerlendirmek istiyorum.
Kulaklarımız, günlerdir Bulgaristan'daki soydaşlarımıza yapılan zorbalıkların öyküleriyle dolu. Zorunlu pasaport verilerek evlerinden yurtlarından edilenler için üzülüyoruz. Belene adasına sürgün edilenler için öfkeleniyoruz. Bulgaristan'da Türkler'in hak ve özgürlükleri konusundaki duyarlığımızı, her nedense Türkiye'deki Türkler, Kürtler, Lazlar, Çerkezler, konusunda gösteremiyoruz. Bulgaristan'daki Türklerin hak ve özgürlüklerini savunuyoruz; Türkiye'deki Türklerin, Kürtlerin, Lazların, hak ve özgürlüklerini umursamıyoruz. Ama, soydaşlık ve yurttaşlık sorumluluklarımızı karşılaştırdığımız zaman, çok kötü notlar alıyoruz,hatta sınıfta kalıyoruz. Soydaşlarının hak ve özgürlüklerinden yana, yurttaşlarının hak ve özgürlüklerine karşı oluyoruz. Sonuçta siz biz, hepimiz tarihte örneği görülmemiş bir biçimde iki yüzlü davranıyoruz. Temel insan hak ve özgürlükleri konusunda, belki de, çok anlamlı olmayan bir örnek ama, Bulgaristan'da zorunlu pasaport verilerek sürgün edilen soydaşlarımız için kızıyoruz; Türkiye'de yıllardır pasaport verilmeyerek, kendi ülkesinde tutsak edilen yurttaşlarımız için susuyoruz. Sayıları yüzbinleri buluyor olsa da, karşı çıkmak şöyle dursun, ülkede böyle bir sorunun yaşandığının ayırdında bile olmuyoruz. Ya da, askeri yönetimin geriye dön çağrısına uymayan siyasi göçmenlerimizin binlercesinin; demokrasiye geri döndükten sonra yurttaşlıktan atılmalarına ses çıkarmıyoruz.

Çok ilginçtir, Bulgaristan'da izinsiz gösteri yapan soydaşlarımıza "ateş açan Bulgar polisine" ağız dolusu küfür ediyoruz ama, Türkiye'de 1 Mayıs gösterilerinde rejimi korumak için(!) tabancasını çekip "insan avlayan Türk polisine" ses çıkarmıyoruz.
Hak ve özgürlükler konusunda "çok anlamlı olmayan" bu örneklerden sonra, "çok anlamlı örnekler" karşısındaki tavrımız da "iki yüzlü olma" özelliğini koruyor. Yüzbinlerce insanın gözaltına alınmasına, işkence görmesine, haksız tutuklanmasına, baskı altında yargılanmasına sessiz kalabiliyoruz.
Siyasal ortam; insanın dışlandığı bir yönetim anlayışıyla belirleniyor olsa da, biz buna asla karşı duramıyor,asla ses çıkaramıyoruz. İşçisi, köylüsü, memuru, öğretmeni ve öğrencisiyle yaşananları izliyoruz. Bir adım öteye geçip "ne oluyor?" diye soramıyoruz. Hiç ayırdında olmadan, suskunluğumuzla acı ve gözyaşı üretenleri destekliyoruz; halka ihanet ediyoruz. Belki de, bir türlü yenemediğimiz korkumuzla sıranın kendimize gelmesini bekliyoruz; kendimizi, insanı yani, bireyi yadsıyoruz.
Öyle sanıldığı gibi çok boş oturmuyoruz da; nitelemeler, tanımlamalar, yorumlar yapıyoruz. Örneğin ağzımızı her açtığımızda, boynumuzu mikrofona her uzattığımızda her panelde, her forumda, her açıkoturumda "Cumhuriyet tarihinin en ağır baskı döneminden" söz ediyoruz ama, başka bir şey söyleyemiyoruz. Baskıyı irdelemiyoruz, sorgulamıyoruz.
Ya da örneğin; demokrasi için, barış için, özgürlük ve bağımsızlık için bedel ödemek gerektiğini söylüyoruz ama; bunca acı ve gözyaşına karşın, bu bedeli bir türlü ödemiş olmuyoruz.
Şunu kabul etmemiz gerekiyor sevgili arkadaşlar, bu ülkenin

işçileri, emekçileri, gençleri, yetişkinleri,sağcıları, solcuları ve aydınları olarak bizler, üzülerek söylüyorum, iki yüzlü davranıyoruz.

ne insanlarız..

12 Eylül 1980 sabahıyla 6 Kasım 1983 akşamüstünün arasına sıkışan askeri rejim döneminin, geçip, gittiğini gönül rahatlığıyla söyleyebilir miyiz? Büyük acılar çektik, büyük yaralar aldık ama, şimdi bunlar geride kaldı diyebilir miyiz? Bu soruların yanıtı, tek sözcükle "Hayır" dır.

6 Kasım 1983'ten bu yana geçen süre içinde yaşananlar karşısındaki tavrımızın, hepimizin ayıbı olduğunu, artık kabul etmek durumundayız. Bizi çelişkilere boğan, düşünemez, üretemez duruma sokan,kanımızı donduran, reflekslerimizi durduran bu dönemin; yaptıklarımız ve yapamadıklarımız açısından araştırılması/ sorgulanması gereken bir süreç olduğunu düşünüyorum.

Askeri yönetim döneminde de, sivil yönetim döneminde de Türkiye halkı, nasıl oluyor da uğradığı baskılar ve haksızsızlıklar karşısında "aynı tavrı" sergileyebiliyor; hiç düşündünüz mü?

Askeri yönetim döneminin "kafatasına çivi çakılan" ya da "başına asit dökülen" kurbanları vardı. Sivil yönetim döneminin "insan dışkısı yedirilen" kurbanları var.

Askeri yönetim döneminin sorgu odalarında, cinsiyetleri bir aşağılama aracı olarak karşılarına çıkarılan kadınlarımız, kızlarımız vardı. Sivil yönetim döneminin iç güvenlik politikalarında "aranan kocasıyla cinsel ilişki de bulunup bulunmadığını saptamak için" jandarma marifetiyle doktora sürüklenen kadınlarımız var.

Askeri yönetim döneminde; milletvekillerine,14 yaşındaki çocuklara, 60 yaşındaki bilim adamlarına, 25 yıllık

öğretmenlere işkence yapıldı.
Sivil yönetim döneminde; 6 yaşında çocuklar gözaltına alındı, 15 yaşındaki gençler komünizm propogandasıyla suçlandı. 72 yaşındaki avukat, 90 yaşındaki eski tüfek sosyalist gözaltına alındı/sorgulandı/cezaevine kondu.
İşkenceye neden olan sorgulamalarda "ileri teknik yöntemler" öneren milletvekillerinin, bu dönemin siyasileri olduğunu unutmayın sevgili arkadaşlar.
Meclis grubunda "askeri dönemin insan hakları politikalarının tartışılmasını engelleyen parti liderlerinin" bu dönemin siyasileri olduğunu aklınızdan çıkarmayın.
Askeri yönetim döneminin temel insan hak ve özgürlükleri sorununun, bir çığ gibi büyüyerek, büyük bir hızla üstümüze-üstümüze geldiğini; suskunluğumuzu yırtamazsak, korkularımızdan sıyrılamazsak çok yakın bir gelecekte hepimizin bunun altında kalacağımızı kabul edin.
Cunta dönemindeki askeri cezaevlerinin sorunları, sivil dönemde de aynen yaşanıyor. 12 Eylül sabahından bu yana geçen süre içinde; açlık grevleri, ölüm oruçları, kendini asmalar, yakmalarla biçimlenen protesto eylemlerinde hiç bir değişiklik yok.
Askeri yönetim döneminin soluk aldırmayan baskı ortamında bu uygulamalara seyirci kalmak belki anlaşılabilirdi; o günlere "herkesin kendi canının kurtardığı" bir süreç olarak bakılabilirdi. Ama şimdi hiç kimsenin böyle bir mazereti olamaz. Çünkü, ayırdında mısınız bilmiyorum ama, Türkiye'de "tam 6 yıldır" sözde çok partili parlamenter demokratik bir rejimin havasını soluyoruz.
Askeri yönetim döneminin, Diyarbakır, Sağmalcılar ve Mamak cezaevlerindeki uygulamaları ve buna karşı sürdürülen direnişleri düşünün. Şu anda Davutpaşa ve Nazilli cezaevlerinde yaşanan olayları ölçü alarak "o kötü

günler geride kaldı" diyebilir misiniz?
Temel hak ve özgürlüklere aykırı davranışlar konusunda da; aykırılıklara başkaldırı konusunda da değişen hiç bir şey yok sevgili arkadaşlar. Hak ve özgürlüklere aykırı davrananların tutumları da; hak ve özgürlükleri çiğnenenlerin tavırları da değişmiyor. Saldırganlık da, suskunluk da bir yazgı gibi kabul görüyor; üstüne üstlük gelenekselleşiyor, babadan oğula geçen bir miras oluyor.
Bakın sevgili arkadaşlar; neden niçin olduğu, haklı mı haksız mı olduğu hiç birimizi ilgilendirmiyor. Ama Bergama'da tarih, o günlere kurban giden çocuklarının mezarının bulamayan anne ve babalarla birlikte solunuyor.
Hayrettin Eren'in, Nurettin Yedigöl'ün anne ve babalarının çocuklarının ölü tenlerine dokunamamış olmalarından; nice genç ölünün mezarlarının bulunamamış olmasından korkuyorum. Gelecek için korkuyorum. Bulunamayan mezarların, dokunulamayan ölülerin sayısının artmasından korkuyorum.
Suskunluğumuzun, duyarsızlığımızın, tepkisizliğimizin herkesin çok iyi bildiği/tanıdığı "birilerinin cesaretini arttırmasından" korkuyorum. Arttırıyor, biliyorum.
Duyarsızlığımızın, aldırmazlığımızın "birilerine yaptıklarının doğru olduğunu anlatmasından" korkuyorum. Ben asıl bu suskunluğun, tepkisizliğin, duyarsızlığın, aldırmazlığın, vurdumduymazlığın sorgulanmasını istiyorum.

haberini ye..

Dilerseniz, askeri yönetimin zor günlerine dönelim, hep birlikte belleklerimizi zorlayalım.
"27 Gazeteciye 3 Bin Yıl Hapis" başlıklı haberin hepimizi nasıl etkilediğini, hatta nasıl ürkütüp, korkuttuğunu anımsayalım
Onlarca gazeteciye, binlerce yıl hapis cezası verilmesinin

"doğruluğunu" savunan meslek büyüklerimizin tavrından nasıl iğrenip, tiksindiğimizi anımsayalım.
O günlere askeri yönetim döneminin koşulları olarak bakabilir miyiz, sevgili arkadaşlar? O günler artık geride kaldı diyebilir miyiz; sevgili dostlar? Hayır. Çünkü, çok partili parlamenter demokratik yönetim dönemine geçtiğimiz söyleniyor olsa da gazetecilere dönük baskılar bitmedi, tam tersine daha da arttı.
Bir gazeteciye yazdığı haberi yedirerek işkence yapan polisler, askeri yönetimin değil sivil yönetimin polisleridir.
Askeri dönemde yasaklanan haberler, yazı dizileri ve röportajların sayısal toplamı, üzülerek söylüyorum, sivil yönetim döneminde yasaklananların sayısından, inanır mısınız, daha azdır.
Basın Yasası'ndaki cezaların arttırılması, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Yasası ile yeni cezalar getirilmesi gibi uygulamalar sivil yönetim döneminin, yani değişimci-dönüşümcü-yenileşmeci Özal yönetiminin ürünleridir.
Öldürülen, silahlı saldırıya uğrayan,gözaltına alınan, tutuklanan, evine arabasına ve bürosuna bomba atılan ya da ateş açılan, polis ve öteki kamu görevlilerinin saldırısına uğrayan, film ve fotoğraf makineleri kırılan ya da el konulan gazeteci, yazar ve araştırmacıların sayısının "askeri dönemi arattıracak..!" ölçüde, daha çok olduğunu biliyor musunuz?
Gazete kapatma, matbaa basma, gazete bürolarını aratma gibi çağ dışı/demokrasi dışı uygulamalara, sivil yönetim döneminde de tanık olunduğunu düşünebiliyor musunuz?
Basın özgürlüğü, halkın haber alma hakkı gibi konularda Evren Paşa ve adamları ile Turgut Bey ve adamları arasında bir tek ayrım oldu. Evren Paşa ve adamlarının aklına, gazeteciler hakkında maddi ve manevi tazminat davaları açmak gelmedi. Oysa Turgut Bey ve adamlan, özellikle

Turgut Bey ve ailesi bu yöntemle küçük çapta servet sahibi oldular.
Bize öngörülen ve bizim sessizce kabul ettiğimiz bize göre demokrasiyi satırbaşlarıyla anlatmaya çalıştım. Asıl önemlisi, bir kaç başlıkla askeri yönetim dönemi ile sivil yönetim dönemini karşılaştırdım. Ve anladım ki, bizim için değişen hiç bir şey yok. Askeri dönemde korkudan susuyorduk, sivil dönemde alışkanlıktan susuyoruz. Üzülerek yineliyorum ki, bu ülkenin işçileri emekçileri, gençleri yetişkinleri, sağcıları, solcuları ve aydınları olarak bizler iki yüzlü davranıyoruz.
İki yüzlü davranarak, susarak, kaçarak, karışmayarak belki "bu günü" kurtarıyoruz . Ama, çok kısa bir süre sonra daha da büyüyeceği ve daha da ağırlaşacağı şimdiden belli olan hak ve özgürlük sorunlarının, dökülecek kan ve gözyaşının sorumlularının da bizler olacağını unutuyoruz.
BERGAMA
28 Mayıs 1989

ağacı anlatıp da, ormanı anlatmamak gibi bir şey...

Ulusal Kurtuluşun öncü kenti Gaziantep'i, temel hak ve özgürlükler tarihimizin bayrak kenti Gaziantep'i, emperyalizme başkaldırının simge kenti Gaziantep'i selamlıyorum.

Gaziantep'in "F-8 zindanlarında" işkenceyle öldürülen Cuma Özaslan'ı, Cennet Değirmenci'yi, Sait Şimşek'i, Hulusi

Dalak'ı saygı ve sevgiyle anıyorum.
Gaziantep E tipi ve Özel Tip cezaevlerindeki siyasi tutuklu ve hükümlülere; ülkenin geleceğini biçimlendirme çabalarının boşa gitmeyeceğine olan inancımı yineliyorum.
Ve hemen bu salonda bulunan bütün avukat arkadaşlarımı "sözlü olarak vekil tayin ederek" sözlerime başlıyorum.
Türkiye'nin demokrasi güçlerini, ülkenin demokratlarını, aydınlarını; hiç bir sorumluluk duymadan ve utanmadan "vatan hainliği" ile suçlayan; dönemin devlet başkanına "zavallı adam" demekle; kötü sözün "sahibine ait olduğunu" anımsatmakla yetiniyorum.
Sevgili arkadaşlar "Kültür ve Sanat Üzerindeki Baskılar" konusunu tartışmak üzere bir aradayız. Ancak ben, baskıları ayırmaktan yana değilim. Değilim çünkü, yaşadığımız baskıların sektör sektör, kurum kurum ayrılmasının sorunun önemini küçülteceğine inanıyorum. Böyle bir yöntem izlenmesi durumunda, tarihte zorun rolünü anlamakta/kavramakta güçlük çekileceğini düşünüyorum. Böylesi bir ayırım en başta, temel hak ve özgürlük arayışlarını, en önemlisi, bu amaçlar için hak aramayı, başkaldırıyı olumsuz yönde etkileyecektir.
Yıllardır değişmez ve değiştirilemez nitelikleri ile yaşadığımız baskıları; düşünce üzerine baskılar, kültür ve sanat üzerine baskılar, basın üzerine baskılar diye ayırmaya başlarsak; örgütlenme, eğitim, sendikalaşma üzerindeki baskılara; oradanda, gençlere, öğrencilere, öğretmenlere, kadınlara, çocuklara ve elbette işçilere ve emekçilere yapılan baskılara doğru, kaçınılmaz uzun bir yolculuğa başlarız.
Baskıları böyle bir yöntemle ayırmak, bizi, ağacı anlatıp ormanı anlatamama gibi bir açmazla karşılaştırır ki; bu istenen bir sonuç değildir.
"Tarihin zor üzerindeki rolü" konusundaki bilinen tartışmanın

ayrıntılarına hiç girmeden; tarihte zorun rolünün "insanın insan tarafından sömürülmesinden" kaynaklandığını; zorun amacının ise "daha güçlü kişi veya sınıf yararına sömürücü bir iktisadi sistem yaratmak olduğunu" söylemekle yetiniyorum. Ve en keskin virajı alıyorum, tartışma konumuza, Kültür ve Sanat Üzerindeki Baskılar'a, dönüyorum.

Eğer Türkiyeli sanat, kültür ve düşün adamları, Türkiye entelijansiyası "siyasi görevini" yapmıyorsa, yapmaya zorlanamıyorsa; ya da siyasi görevini yapıyor gibi görünüp "yan çiziyorsa" demokrasi kavgamızda, itici güçler açısından büyük boşluklar olduğu gerçeğine boyun eğmek zorundayız. Bu kavgaya teorik olarak önderlik etmesi gereken işçi ve emekçi sınıfların, son yıllarda uğradığı siyasal ve ideolojik değişimi/geriliği göz önünde bulundurduğumuzda ise, hani neredeyse demokrasi kavgasından vazgeçmek gerektiği noktasına bile gelebiliriz. Bana lütfen kızmayın, sizi "demokrasi aynamıza" baktırmaya kalkıştığım için bana lütfen darılmayın, sevgili arkadaşlar. Ama bence, bu gerekli; son askeri darbeden 9 yıl sonra vardığımız noktada kaçınılmaz/ertelenemez bir uyarı görevi hatta. Burada önemli olan benim söylediklerimin kanıtlanması değil, önemli olan, aynaya baktığınızda, sizin de bu gerçekleri görebilmeniz.

Bakın arkadaşlar "Antidemokratik süreçleri aratan sözde demokratik bir süreçten geçiyoruz" ses seda yok. "Savaştan beter bir barış dönemi yaşıyoruz" tık çıkmıyor. "Militarist bir toplumdan daha kötü bir sivil toplumuz" aldıran yok. "Geri kalmışlıktan beter bir gelişmişlik dönemi içindeyiz" herkes kendi karnını doyurmakla meşgul.

İşin en kötü yanı, bütün bunlar olurken; toplumsal ve siyasal yaşam böyle biçimlenirken görmeyen, duymayan,

konuşmayan "üç maymunu" oynuyoruz. Daha da kötüsü, bu rolü benimsemiş/sevmiş görünüyoruz. Lütfen bir kez daha düşünün; biz ne yapıyoruz?

yozlaşmadan çürümeye..

Dilerseniz, demokrasi aynasının biraz daha derinliklerine doğru bakalım; sevgili arkadaşlar.

12 Eylül dönemi ve onu izleyen ANAP iktidarı yılları, Türkiye'nin toplum hayatına aslında var olanların yanı sıra, demokrasi ve insanlık değerlerine taban tabana zıt pek çok unsur kattı.

Karşı olanın, muhalif olanın, azınlıkta kalanın sorgusuz sualsiz tepesine binme hakkı tanıyan, bireyi dışlayan "kutsal devlet" anlayışı yürürlükte.

Hukuk dışı uygulamalarıyla "keyfi iktidar" anlayışı yürürlükte.

Halkı halka karşı kışkırtan, halkı muhbirliğe özendiren "faşist iç güvenlik" anlayışı yürürlükte.

"Türk'ün Türk'ten başka dostu olmadığı" dayatmasına odaklanan, "düşman yarat, rahat et" tezine dayanan "ilkel dış politika" anlayışı yürürlükte. Öldürmek serbest.

Hiç bir ahlaki kaygı tanımayan "köşeyi dönme kültürüne" endeksli "vahşi bir ekonomi" anlayışı yürürlükte. Çalmak serbest.

Bütün bunlar, Türkiye halkını demokrasiden olduğu kadar, demokrasi kültüründen, demokrasi özleminden uzaklaştırma hesaplarının/ planlarının, öteki yüzüdür sevgili arkadaşlar. Başka bir deyişle, toplumsal-siyasal ve ekonomik yaşamdaki gerilemedir, yozlaşmadan çürümeye uzanan bir süreçtir.

Ben şimdi, bu sürecin, toplumsal yozlaşma ve çürüme sürecinin, 1980'li yıllarda kültürel düzeydeki tortularına şöyle bir değinip geçmek istiyorum. Sorunun bilimsel yanına

yetmeyeceğimi biliyorum. Tanık olduklarımı ve okuduklarımı aktarıyorum.
Dönemin "egemen" kültürünün, baskılarla biçimlendiğini, korku içerdiğini hepimiz biliyoruz. Bu baskı ve korkunun evrensel boyutu var. Örneğin Bolşoy diyenin gırtlağına yapışıyorlar ama, Bolşoy balesini ya da Kızılordu Korosu'nu keyifle izleyebiliyorlardı. Devlet Opera ve Bale'sinin çağrılısı olarak İstanbul'a gelen bir Rus kareografı gözaltına alıp anasından emdiğini burnundan getirebiliyorlar ama, sonra da onun sahneye uyarladığı oyunu avuçları patlayıncaya kadar alkışlıyorlardı.
Bu baskı ve korkunun biçimlediği egemen kültür, çoğu zaman, yerellik boyutundan kurtulamıyordu. Yani, burjuvazi parayı bastırıyor İstanbul Festivali yaptırıyor. Pırıl pırıl baskılarla, örneğin Türk Halıcılığı kitabı bastırıyor. Ama bu saygıdeğer icraatının yanında, örneğin, en azından böyle bir toplantı düzenleyemiyor; kültür ve sanat üzerindeki baskıların tartışılmasına ön ayak olamıyordu. İnsansız kültür, siyasetsiz sanat; kısaca halı-kilim, demir-bakır onlara yetiyordu.
Egemen kütürün evrensel boyutu yakalayamadığı, yerellikten kurtulamadığı gerçeği yanında; bu kültürü oluşturanların ve aktaranların totaliter rejimin gönüllü yandaşları olduğunu da söylemek, sanıyorum, yanlış anlaşılmaz, kabalık olarak yorumlanmaz.
Sevgili arkadaşlar, 12 Eylül'de Türkiye toplumuna "cürm-ü meşhut" işlemi uygulandı. Ve hiç kimse de "meşruten tahliye talebinde" bulunmadı. Darbe sabahı gerçekten suçüstü yakalananlar vardı. Ama, suçüstü yakalandığını kabul edenler, ne yazık ki çoğunluktaydı. Onlar, kendilerinden her istenileni yapmak zorunda oldukları gibi bir duyguya kapıldılar; bunu bir yazgı kabul edip, çaresiz boyun eğdiler.

Sonra darbenin ilk yıllarında, soğuk bir başkent gecesinde, bakın ne oldu. Kürkleri ve tuvaletleri içinde güzel bayanlar; smokinleri içinde devlet ve siyaset adamları, bürokratlar, diplomatlar, bir müzikalin galasında akıl almaz bir iş yaptılar. Yönetimi ele geçiren general locasına girince, önce, ayağa kalktılar ve ulusal marşı dinlediler. Sonra yerlerine oturup anlaşılması güç bir dürtüyle coştular. Perde açılmadan önce, üç askeri darbenin de gelenekselleşen notalarını seslendirdiler. Neye hizmet ettiklerini, neyi desteklediklerini hiç düşünmeden, yeniden ayağa kalktılar,darbe sabahlarını unuttular ve bağıra bağıra, darbelerin marşını, Harp Okulu Marşını söylediler. Son darbeye bağlılıklarını hep bir ağızdan haykırmış oldular.

tartışmadan bağlılık..

Böyle bir iklimde, egemen kültürün kitle iletişim araçlarına yansıması kaçınılmazdı.

Örneğin televizyonda, Ulusal Kurtuluş savaşında, işgalden kurtulan tüm kentlerin, tek tip bir senaryoyla, düşman boyunduruğu altından nasıl çıktığını izledik yıllarca.

Kurtuluş günleri geldikçe, dosya çıkarılıyor; her seferinde aynı oyun sahneleniyordu.

Önüne Atatürk resmi ya da büstü bağlanmış, yaşlı bir lokomotif, düdüğünü uzun uzun çalarak, yavaş yavaş istasyona giriyor. Çevreye yayılan buharlar içinde koşuşan insanların silüetleriyle bir hareketlilik başlıyor. Kurtuluş savaşının giysileriyle muharip gazileri temsilen, genç askerler Allah Allah nidalarıyla işgal kuvvetlerine saldırıyor; onları önlerine katıp kovalıyor.Tam bu sırada, nereden çıktığı belli olmayan, tutsaklığı temsilen bayrağa sarılı genç kızın zincirleri, atından atlayan bir teğmen tarafından çözülüyor; kent böylece, kurtulmuş oluyordu..!

Salt kent adları değiştirilerek, durup dinlenmeden sergilenen bu anlamsız oyun, televizyonların değişmez görüntüsü olarak itirazsız izleniyordu. Egemen kültür, toplumdan bazı değerlere, hiç tartışmadan, bağlılık göstermesini istiyordu. 1980'li yılların kitle kültürü açısından, başka deyişle halk açısından, irdelenmesine gelince, bence, çok daha karanlık bir tablo ile karşılaşıyoruz; kendi karanlık yüzümüzü görüyoruz.

1980 yılının hareketli toplumu, darbe sabahından başlayarak; sesini, görüşlerini iyi bildiği, baskılarını yakından tanıdığı tanklı-toplu otorite ile sessizce uyuştu. Sivil siyaset adamlarından, siyasi entirikalardan, zamdan zulümden zaten bunalmış olan halkın büyük çoğunluğu, hiç zaman yitirmeden politik mücadelenin zararına inandı. "Demokrasiye dur denilerek, demokratik bir rejim kurulabileceği" aldatmacasına kolayca kandı. Kısıtlamalara, yasaklamalara karşı çıkmadı. Partilerini, örgütlerini terk etti. Beş generalin söylediği her sözün doğru olduğunu varsayarak yaşamayı seçti. Bu kabul, onları kendi çocuklarına dönük insanlık dışı uygulamalara hayır diyemeyecek noktaya getirdi. Kendilerini bu oluşumun dışında tutmaya kalkanlar ise, ağır bedeller ödediler.

Çok kısaca özetlediğim bu durum, elbette, kültür, sanat, düşün ve iletişim alanlarına da yansıdı. Örneğin basın, askeri otoritenin "borazan" olarak işlev gördü. Hem karşı çıkmadı, hem de olayları dikkatlerden kaçırdı. Yazılıp çizilenlere göre darbeci askerler haklıydılar. Çünkü, günde 25 kişi ölmüyor, dün sokağa çıkamayanlar bugün çıkıyordu.

Günlük gazete ve dergilerden "hizayı bozanlar" olsa da; askeri yönetim onların kolayca "icabına" bakıyordu. Kapatılan gazete ve dergiler "yeniden açılma" mücadelesini; demokrasi kavgasından daha önemli gördüler ve askeri

rejim boyunca güçlerini birleştiremediler.
İşte tam bu arada "Niçin böyle oldu?" sorusuna yanıt bulmak zorundayız, sevgili arkadaşlar. Son darbe, son 30 yılda yaşanılan üçüncü müdahale olduğuna göre, Türkiye halkının, bu serüvenden kolayca çıkması, daha az bedel ödemesi gerekmez miydi? Tam tersi oldu; daha çok gözyaşı döküldü, daha çok acı yaşandı.

anlaşılmaz ilişki..

Ne oldu da, bir önceki darbede daha az bedel ödeyen toplum; bir sonraki darbede daha çok bedel ödedi? Gelişen, geliştiği söylenen bir toplumun, süreç içinde otoriteyle uyuşma/uzlaşma eğiliminin kaynağını bulmak zorundayız. Tartışma konumuzun sınırları içinde kalarak bu sorunun yanıtını arayalım dilerseniz. İster egemen kültür, ister kitle kültürü olsun; kültürün bir de geleneklerle gelen, iletilen yanı var. Kültür, sanat ve düşün adamlarımız açısından gelenekleşen bir başkaldırı kültürümüzün olup olmadığını; kültürümüzün bu yanının günümüze iletilip iletilmediğini düşünelim.
Yakın tarihimizin ünlü rejim karşıtlarının, muhaliflerinin örneğin Jön Türklerin, Ziya Paşaların, Namık Kemallerin başkaldırdıkları Osmanlıdan "maaş alarak" muhalefet yaptıklarını unutmayalım.
En sağlamı Tevfik Fikret görünüyor. Abdülhamit'in baskı dönemine karşı çıkan Serveti Fünun topluluğunun en uç adamı, bence. Başkaldırısını, lezzetine doyulmayan dizeleriyle "durum saptaması" yapmaktan öteye götürmüyor/götüremiyor. Özgürlük kavgası önermiyor.
Özgürlük ve bağımsızlık için savaş veren Batı kültür ve sanat adamlarının tutumu daha değişik. Onlar daha somut işlere, daha akılcı eylemlere imza atabiliyorlar. Örneğin; 1803'te

bitirdiği 3.Senfoni'sini, özgürlükten, eşitlikten, kardeşlikten yana olan Napoleon'a adayan, ancak, 1804'te imparatorluğunu ilan edip ilkelerinden dönen aynı Napoleon'u eleştirmek için senfonisinin adını Eroica'ya çeviren bir Beethowen'ı yok bizim kültür ve sanat evrenimizin.

Kültür dünyamızla demokrasi arayışlarımız arasında, sanıyorum, tutarsız bir ilişki var. Bir yandan Batı kültürüne yöneldiğimizi, Batı uygarlığını amaçladığımızı söylüyoruz. Bir yandan Batı uygarlığını "tek dişi kalmış canavar" diye niteleyen bir şiirden ulusal marş üretiyoruz. Üstelik bu işi, Mehmet Akif'in "emperyalizmi" tek dişi kalmış canavar olarak görmediğini, bilerek yapıyoruz.

Anlaşılmaz bir ilişki var; kültür, sanat ve düşün adamlarımızla, siyaset adamlarımız arasında. Örneğin Ulusal Kurtuluş Savaşımız konusunda tek satır yazmayan Yahya Kemal'i İspanya'ya büyükelçi gönderen rejim; Ulusal Kurtuluşun destanını yazan yüz akımız Nazım Hikmet'i zindanlarda çürütüyor, kitaplarını yasaklıyor. Homoseksüel ya da transseksüel sanatçıların sorunlarını çözen rejim; yüz akımız Yılmaz Güney'i vatandaşlıktan çıkarıyor, filmlerini yasaklıyor. Rejimin affettiği, koruduğu sanatçılar da var elbette. Onları önce sosyalizme küfrettiriyorlar sonra affediyorlar. Sonra da örneğin: onun "Dağlar Dağlar"ını alkışlıyorlar, alkışlatıyorlar. Koruyup kolladıkları da var. Koca koca memelerinin üstünü Türk bayrağıyla örtüp, lombur lombur "Çırpınırdı Karadeniz"i söyleyen sanatçıyı her nedense çok seviyorlar; onun karikatürünü çizen Oğuz Aral'ın Gırgır dergisini kapatıyorlar. İş kin gütmeye gelince, yıllardır değişen hiç bir şey olmadığını görüyoruz.

1980'de, 12 Eylül'den hemen sonra ozan Yaşar Miraç'a Türk Dil Kurumu ödülünü veren jüri üyelerini askeri savcı karşısına

çıkaran eller; 1989'da ozan Ahmet Telli'ye, Vecihi Timuroğlu'na uzanıyor. 1980'de, 12 Eylül'den hemen sonra "siz zehirlediniz bu bebeleri" diyerek İlhan Erdost'u döve döve öldüren eller; 1988'de Muzaffer Erdost'a, Halit Çelenk'e uzanıyor.
Kültür ve sanatla ilgilenen dar bir çevre, bu alandaki baskıların, kısıtlamaların, yasaklamaların elbette, ayırdında. Oysa, günlük yaşamın içinde oradan oraya savrulan çok geniş bir kitlenin bunlardan haberi yok. Bırakın bir kitabın yasaklanmasını, bir ozanın tutuklanmasını; dünyayı alt üst eden gelişmelerden bile habersiz yaşamaya zorlanıyoruz. Halkımız bir yana, yazıp çizen yorumlayan aydınlarımız bile; örneğin, "Doğu Avrupa'da ne oluyor?" sorusuna sağlıklı yanıt veremiyor.

marksizm çöküyor (mu)..

Veremiyor, çünkü radyosu, televizyonu, gazetesi ve dergisiyle tüm iletişim alanında bu konularda, doğru bilgi gereksinimi duyulmuyor, gerçek veri dolaşımı sağlanamıyor. Doğru ve gerçek bilgiler "bize göre demokrasi.." uğruna gizleniyor ya da çarpıtılıyor, kullanımdan çıkarılıyor.
Bakın Doğu Avrupa'da ne oluyor sevgili arkadaşlar. Marksizm çöküyor ama, emeğin örgütlenmesi her nasılsa sürüyor. Sendikalar, dernekler, kooperatifler kuruluyor. Kapitalizm, liberalizm ve sosyalizmi övmek, her nedense suç oluşturmuyor. Örgütlenme özgürlüğünü kullanan kitleler siyasi partiler kurabiliyor. Yeraltı maden iş, turizm ve bankacılık iş kollarında bile grev yapabiliyor. Bir uçtan bir uca koskoca sosyalist coğrafyada, etnik kimlikler daha somut isteklerle ortaya çıkabiliyor; milliyetlerini söyleyip bağımsızlık arzularını dile getirebiliyorlar. Ve sevgili arkadaşlar, bunca gürültü arasında komşumuz

Bulgaristan'da iç barışı sağlama amacıyla, Ceza Yasası değiştiriliyor ve sayıları sadece 250 olan siyasi suçlular için af çıkarılıyor. Ve biz bu gelişmelerden habersiz yaşamaya rıza gösteriyoruz, marksizimin çöktüğünü kabul etmekle yetiniyoruz. "Marksizm çöktü de ne oldu?" demeyi, asla, aklımıza getirmiyoruz.

Bize söylendiğine göre, özgür bağımsız olan ülkemizde, ve yine bize söylendiğine göre, çok partili parlamenter demokratik rejimin hüküm sürdüğü ülkemizde sorarım size, Marksizmin büyük çöküşünü yaşayan Doğu Avrupa'da yapılabilen şeylerin hangisi yapılıyor?

Yolun neresinde olduğumuzu daha iyi anlatabilmek için, insanlık tarihinden sayılarla bir karşılaştırma yaparak sözlerimi noktalamak istiyorum.

Biliyorsunuz, sopa gibi balta gibi en ilkel araçların kullanıldığı aşağı paleotik çağ 1milyon yılı kapsıyor. Atom enerjisinin belirlediği çağ ise, 45 yıllık bir süreye sığıyor. 1 milyon yıldan 45 yıla indirgenen bir değişim hızı söz konusu, sevgili arkadaşlar.

Bu hıza ayak uyduran ulusların, bence, çok önemli bir özellikleri var. Hayır diyorlar, başkaldırıyorlar, korkuya teslim olmuyorlar, yasaklamalara karşı çıkıyorlar, özgürlüklerini sonuna kadar savunuyorlar, hak arıyorlar ve hesap soruyorlar,Ama biz, daha henüz, temel hak ve özgürlülerinin başındayız. Korkuyoruz, haykıramıyoruz. Susuyoruz, karşı çıkamıyoruz. Sessiz sedasız kabul etmekten başka işe yaramıyoruz. Bırakın kültür hakkını, düşünce özgürlüğünü; yaşama hakkını bile doğru dürüst savunamıyoruz. Yaşam hakkını savunamayı, bir yazgı olarak yaşıyoruz.

Ama herşeye karşın, sayıları çok az olsa da, hak ve özgürlüğkleri savunan bir avuç insan olduğunu biliyoruz. Umutsuz değiliz. Gaziantep deyişiyle, bu baskının "yakasını

yırtacağımız" günlerin yakın olduğuna inanıyoruz.
GAZİANTEP
16 Aralık 1989

başınızı kaldırında, dünyaya biraz da öyle bakın...

Hiçbir dilde neden öldüğünü bilmeyen kobayları teselli edebilecek bir tek sözcük bile olduğunu, hiç sanmıyorum. Ölümlerin üstü; üzülme, aldırma, sıkılma, sinirlenme, bu da geçer gibi sözlerle örtülemez. Ölüler duymaz, ölüler neden öldüğünü bilmez. İşte salt bu nedenle, ölülerin arkasından üzülmek yetmez.

Başkentte, evinin kapısında şakağına dayanan namludan çıkan hain ve hesaplı bir kurşunla can veren Muammer Aksoy'u toprağa verdikten sonra aranızdayım. "İnsan Hakları ve Demokrasi" sorunsalını konuşmak için, ben bugün Konya'dayım, ama siz "insan hakları ve demokrasi" bayrağını dalgalandırmak için, dün Ankara'da yoktunuz.
Öyle sanıyorum ki, dünyada çok az sayıda ülkenin yurttaşı böyle bir çelişkiye tanık olmuştur, sevgili arkadaşlar. Bu tür çelişkileri yaşamımızdan söküp atmak için, bu tür çelişkileri bir daha yaşamamak için "çelişikiyi tanımlamak" gerekiyor. Korkmadan, çekinmeden söylebileceğimiz ve de,elbette, "aşmak zorunda olduğumuz" çelişki, bence, şu, sevgili arkadaşlar:
Bir yanda, ülkenin 50'ye yakın ilinde "örgütlü bir insan hakları mücadelesi" yapılıyor; bir yanda, ülkenin yüz akı bir aydınının ölüsü "bu örgütlülüğü yansıtmayan" bir biçimde, sessizce gömülüyor.
Ve biz, bu sessizliği hiç duymuyoruz, bu tepkisizliğe hiç aldırmıyoruz; gazetelerin "görkemli tören" başlığına inanmakla yetiniyoruz. Bence, biz çok ayıp ediyoruz. Çünkü biz, Muammer Aksoy'un değil Türkiye'de, salt Konya ilinde bile; dün cenazesinin arkasında yürüyen 15 bin insandan daha çok öğrencisi olduğunu biliyoruz.
Yeri gelmişken "Korkunun ecele faydası yok" öz deyişini anımsatıyorum ve bu hesaba partili arkadaşlarını, bilim adamı dostlarını katmadığımı anımsatıyorum.
Sevgili arkadaşlar, dünyanın pek az ülkesinin başkentinde böyle bir cinayetin ardından bu ölçüde sessiz kalındığı gerçeğinin altını çizerek, bir insan hakları düzenine niçin gereksinimimiz olduğu sorusuna yanıt aramak istiyorum.
Herkesin yaşama hakkı olduğu, maddi ve manevi varlığını koruyabildiği ve geliştirebildiği bir insan hakları düzeninin

gerçekleştirilmesinin, bence en somut gerekçesi, Muammer hocanın şakağına dayanan namludur, o namludan çıkan kurşundur; sevgili arkadaşlar.
İnsan hakları sicili öteden beri, hiç de iyi olmayan ülkemiz için artık bir gereklilik olan "örgütlülük" koşulu, bir ölçüde yerine getiriliyor. Bir kaç yıldır insan haklarına aykırılıklar örgütlü bir tavırla saptanıyor, irdeleniyor ve sergileniyor. Bence, uzunca bir süreden beri, hak ve özgürlükler alanında, belki de, ilk kez somut adımlar atılıyor. Siyasi partilerin, sendikaların, derneklerin yok saydığı; kişi olarak büyük bir çoğunluğun yokmuş gibi davrandığı insan hakları konusunda uğraş vermek, elbette, kolay olmuyor. Hele hele barış hakkının, sağlıklı çevrede yaşama hakkının, silahsızlanma hakkının, bilim ve kültür hakkının; insan hakları kavramları arasında yer aldığı bir dünyada yaşadığımızı düşünürsek, işimizin hiç de kolay olmadığını biliyoruz.
Bu alandaki zorlukların anayasal ve yasal kaynaklarını bilerek; çalışmalarımızı, önceliklerimizi buna göre ayarlamak/saptamak durumundayız. İnsan Hakları Derneği olarak "önceliklerimiz ne olmalıdır?" sorusuna yanıt arayalım, dilerseniz sevgili arkadaşlar.

inandırıcı olmak..

Önceliklerimizin başında, ne yazık ki halâ, yaşam hakkını savunmak geliyor. Bu bir yandan temel hak ve özgürlüklere aykırılıklar konusunda ülkenin genel durumunun anlatıyor; bir yandan da, hak ve özgürlükler kavgasının "geriliğini" kanıtlıyor. Hepimizin; 20. yüzyılın eşiğinde yaşam hakkının bile doğru dürüst savunulamadığı/sağlanamadığı bir ülkenin çocukları olmanın ağır yükünü, büyük utançını, duyması gerekiyor. Bu yükün altında ezilmemek için, "mutlak" önceliklerimizi saptamamız gerekiyor.

Bir başka önemli öncelik, bence; insan onurunun korunması, insan bilincinin yerleştirilmesi ve geliştirilmesi gibi amaçlara yer vermektir.
Çabalarımızı yaşam hakkı ve insan onuru üzerinde yoğunlaştırabildiğimiz/odaklayabildiğimiz sürece, inandırıcı olma şansını yakalayabileceğimizi düşünüyorum.
Önceliklerimiz arasında "siyasal iktidarı etkilemek" uğraşının da, bence, önemli bir yeri olmalı. Bunun için, hak ve özgürlüklere aykırılıklar konusunda yapılacak "durum saptamalarının "yeterli olduğu kanısında değilim. Aykırılıkları saptadıktan sonra, bunların giderilmesi için neler yapılabileceğini de söyleyecek/önerecek düzeye gelmeliyiz, alternatif politikalar üretebilmeliyiz, diye düşünüyorum.
Bu çabalarımızı, ulusal ve uluslararası alanda inandırıcı olabilme arayışları izlemeli. İnsanları ırk, dil, din, cinsiyet ve siyasal görüş ayrılıklarına göre bir ayrıma uğratmadan, onların salt insan olmalarından doğan temel hak ve özgürlükleri olduğunu kabul ederek, böyle bir inandırıcılığa ulaşabiliriz. Örneğin dünya görüşürnüz siyasal yelpazenin solunda olsa da; eğer biz, bir sağcının, bir faşistin, bir Şeriatçının yaşam hakkını ve insan onurunu korumakta "yan çiziyorsak" ağzımızla kuş tutsak; inandırıcı olamayız. Bir faşistin, bir Şeriatçının her ne kadar demokrasi düşmanı olduğunu biliyor olsak da; onların saldırılanyla bedel ödemiş, kan ve göz yaşı dökmüş olsak da; onların da temel hak ve özgürlüklerini savunmadan, inandırıcı olamayız.
Bir başka önceliğimizin, barışı savunmaktan geçtiğini göz ardı etmemeliyiz. Gerek insan hakları mücadelesinde yer alan kişiler olarak ve gerekse İnsan Hakları Derneği olarak; ülke, bölge ve dünya ölçeğinde barışı savunmak zorundayız. Çünkü biz, insan haklarına aykırı davranışların iç barışın bozulduğu dönemlerde arttığını yaşayarak, bedel ödeyerek

gördük. Ülkemizin doğu ve güneydoğu yöresinde 15 Ağustos 1984'den bu yana yaşanan koşulların, bize iç barışı savunmak gibi özel bir misyon yüklediğini unutmamalıyız. İster, temel insan hak ve özgürlüklerinin savunulmasına gönül veren insanlar olalım; ister, bu amaçlar için savaşımı amaç edinen bir derneğin üyeleri olalım "önceliklerimizin" dayanacağı vazgeçilmez bazı ilkeler olduğunu da bilmeliyiz. Hukuk devletinin savunulması, sanıyorum, bu ilkelerin başında yer alıyor. Hukuk devleti konusundaki tavrımızın açık olması gerekiyor. Düşünce özgürlüğü konusundaki tutumumuzun anlaşılabilir olması gerekiyor.

İşkence karşısındaki tavrımızın ise, insan hakları kavgamızın niteliğini belirleyeceğini bilmenizi istiyorum. Örneğin; elektrik verilmesiyle, dövülmeyi ya da tokat yemekle, küfür edilmesini birbirinden ayırt edecek olursak; birini daha ağır ötekini daha ağır işkence olarak yorumlamaya kalkarsak, çok yanılırız sevgili arkadaşlar. Yanılmaktan öte, insan hakları öğretisi açısından bize inananları da yanıltırız. Bir tokat n'olcak, bir çift kötü söz n'olacak diyemeyiz. İnsan haklarına aykırılıkları günlük yaşamın birimleriyle ölçemeyiz. Bir insanlık suçu olan işkence suçlularının bir köşede unutulup gitmelerine evet diyemeyiz. "O günün koşullarında başka ne yapılabilirdi?" diyenlere başımızı hiç ama hiç eğmeden " işkenceyi koşula bağlayan anlayışın" yüz yıllar öncesinde kaldığını, bir engizisyon alışkanlığı olduğunu söyleyebilmeliyiz. Askeri darbenin ilk günlerinde ya da son yıllarında; dün ya da bu gün gibi, sınırlamaları koymadan işkence suçluları için "zaman aşımı" olmayacağını bilmeliyiz. İşkence acıları unutulmuş, olsa da, o sessiz sedasız yaşanan baskı günlerinin yaralarının kapanmayacağını anlatmak için, "işkenceciyi" hiç bir zaman unutmayacağız. Onlara karşı duyduğumuz kin ve öfkenin, ancak yargı karşısında

hesaplaşmayla sona erececeğini bir an için bile olsa aklımızdan çıkarmayacağız. Sözün kısası sevgili arkadaşlar, yıllar yüzyıllar geçse de,hatta, yedi kat yerin altına girseler de "işkencecileri" bulup çıkaracağız, gökkubbeyi başlarına yıkıp hesap soracağız.

masalımsı gerçek..

Sevgili arkadaşlar bu önceliklerle amaçlarımıza ulaşmak, yaşam hakkının bile sağlanamadığı ülkemizde, size çok uzak bir düş gibi geliyor, biliyorum. Ama dünyanın yaşadığı hızlı değişimi düşünün. Yeni yapılanma sürecinde mücadelenin odağında yine insan var. Küçük belki de çok büyük bir farkla insan var. Yüz yıllardır süren mücadele bu kez, bireyin özgürleşmesi olarak algılanıyor ve en genelde evrensel boyutlarda insan haklarının netleşmesi, kuralları ve kurumlarıyla güvenceye alınması biçiminde yaşanıyor. Ve bence, 20. yüzyılın sonunda insan, kendini yeniden keşfediyor.

Kendimizi ülke koşullarından soyutlayabildiğimiz zaman, gelişmelerin; tartışılmaz kavramını yok etmeye, tabuları yıkmaya, duvarları kaldırmaya başladığı; masalımsı bir gerçekle, yüz yüze geliyoruz. Son darbeden bu yana bize biçilen deli gömleğinin içinden bakıldığında,bize göre demokrasi ölçüleriyle bakıldığında, gelişmelere şaşırmamak elde değil. Hiç bir kurala uydurulamayan, alışılmış yöntemlerle yönlendirilemeyen ve sonuçları bugünden yarına kestirilemeyen bir başkaldırı çağının yaşandığı dünyada, sessiz sedasız oturmak, bize yakışmıyor sevgili arkadaşlar. Kendi ülkemizdeki gelişmeler umutsuzluk yaratıyor olsa da, başkaldıran dünyaya baktığımızda, gelecek konusunda kaygılanmanın yersiz olduğunu hemen söylemeliyim.

Umut tacirliği yapmadığıma, lütfen, inanın. Sırası geliyor, örneğin; "Muammer Hocanın cenaze töreninde neredeydiniz?" diye sizlere kızıyorum. Sırası geliyor, örneğin; "ne biçin insanız biz" diye sizleri eleştiriyorum. Ama, eleştirilerime neden olan olayların kaynağında fokurdayan korkularımızın, bir gün mutlaka, yenileceğine inanıyorum. Neden inanıyorum biliyor musunuz: Hak ve özgürlükler kavgasının faturasının çok ağır olduğunu biliyorum, birr.. Bu mücadelenin odağında insan, insan hakkı ve insan onuru olduğunu biliyorum, ikii.. Tarihin oluşum yasasına göre, insanın olduğu her yerde, hak ve özgürlük kavgasının yapıldığına, er ya da geç, bu kavganın kazanılacağına, korkuların yenileceğine inanıyorum, üüçç..

Sevgili arkadaşlar, bu inanç, bu sabır ve bu kararlılıkla örülen yollardan geçerek; umudumuza doğru yol alabileceğimizi, sakın unutmayın. Bu gerçekleri unutursanız; yanılırsınız, üzülürsünüz ve kavganın en şanlı yerinde vazgeçersiniz, arkanıza bakmadan dönüp gidersiniz. Gerilere gidin, Mandela'nın özgürlüğünün, bir zamanlar şarkılarda yaşatıldığını düşünün. Bu güne gelin, Mandela'nın elle tutulan gözle görülen hak edilmiş özgürlüğünün tadına varın. Gerilere gidin, Güney Afrika ırkçılığının acımasızlığını düşünün. Bu güne gelin, Güney Afrika'da ırkçılığın son nefesini vermekte olduğunun keyfini yaşayın. Ve bu tadı, asla kendi başınıza yaşamayın; mutlaka birileriye paylaşın, bu keyifleri paylaşacak ortaklar arayın. Ve asıl önemlisi, olumu ya da olumsuz bu gelişmeleri birlikte yaşadığınız insanlara yansıtın.Onların paylarına bu gün düşenleri ya da yarın düşecek olanları anlatın. İnsan haklarına aykırılıklara karşı sessiz kalmakla, aykırılıkları kabul etmekle; kendi çocuklarına nasıl bir dünya, nasıl bir gelecek hazırladıklarını söylemekten korkmayın.

Ve sevgili arkadaşlar, en önemlisi "bir tek kişinin, herkes demek" olduğunu öğrendikten sonra, insan hakları kavgasına katılın.

KONYA

4 Şubat 1990

"halk hiç bir zaman susmaz" diyenler, yanılıyorsunuz...

Sevgili arkadaşlarım, çok sevgili gençler, dostlarım; bağımsız ve gerçekten demokratik bir Türkiye için canlarını veren, kanlarını akıtan ve bu uğurda acı çekenlere; bağımsız ve gerçekten demokratik bir Türkiye için kavga eden, kavgasını sürdüren ve bu uğurda bedel ödeyenlere sevgimizi, saygımızı ve bağlılığımızı yinelerek selamlıyorum hepinizi. Sevgili arkadaşlarım, çok sevgili gençler, dostlarım; büyük bir sorunla yüz yüzeyiz. Üstelik büyük bir sorunla yüz yüze

olduğumuzun ayırdında değiliz. Bu sorunu çözümlemek noktasından, üzülerek söylüyorum, çok uzağız. Her geçen gün biraz daha çıkmaza giriyor; her geçen gün biraz daha batağa saplanıyoruz.

Ülkemizde temel hak ve özgürlüklerle ilgili yaşanan gerçekler, on yıldır hiç bir değişime ve dönüşüme uğramadan/uğratılamadan, hayatın her alanında, olduğu gibi karşımızda duruyor.

Son on yılın insan hakları blânçosunu konuşmak için bir aradayız ama, son on ayın, son on günün, son on saatin, belki de son on dakikanın insan hakları uygulamalarına, bir yazgı gibi, boyun eğmiş durumdayız.

On yıldır "kendi halkıyla savaşan" bir rejimin tutsaklarıyız; ölüyoruz, sakat kalıyoruz ama, asla sesimiz çıkmıyor. On yıldır "ödediği vergilerle donatılan güçlerce" hak ve özgürlükleri kısıtlanan bir halkız; vergilerimizi ödemeyi sürdürüyoruz ama, asla sesimiz çıkmıyor.

"Peki ama, sesimiz daha nasıl çıkacak?" dediğinizi duyar gibiyim, "Peki ama, halk sustu demek kolaycılık değil midir?" dediğinizi duyar gibiyim, sevgili arkadaşlar. Sesimizin gerçekten çıkmadığını, halkın gerçekten sustuğunu kabul etmeden bir yere varamayız. Zor olsa da bu gerçekleri kabul etmeliyiz, içimize sindirmeliyiz.

Bırakın son on yılda yaşanan somut insan haksızlıklarını, son on günde yaşadığımız insan haksızlıklarının bile ayırdında değiliz. Yeni bir savaşın alevleri içine çekilmek isteyen bir ulusun çocukları olarak "Savaşa Hayır" bile diyemiyoruz. Müflis bir kumarbaz edasıyla halkına savaş acısı çektirmeye meraklı bir iktidarın, karşısına dikilemiyoruz. "Biz kendi hak ve özgürlüklerimizi istiyoruz, Kuveyt halkından bize ne?" diyemiyoruz.

Yeni bir paylaşım savaşının; fırsatçı, hesapçı ve fesatçı bir

savaşın sorgusuz/sualsiz tarafı olmayı içimize sindirebiliyoruz. On yıldır süregelenleri, yeni on yıllara taşımak için, sanki birbirimizle yarışıyoruz.
Savaş da, baskılar da, katliam da, işkence de yüzyılımızın ürünleri değil sevgili arkadaşlar.İnsanlık tarihi benzer olayların kanlı lekeleriyle dolu. Her ülkenin halkı zaman zaman katliamlar, işkenceler yaşadı. Ama, bunlar çok az ülkede süreklilik kazandı, bir "politik tarz" oldu. Türkiye baskı ve zulmün süreklilik kazandığı ülkelerden biri. Her ülkenin halkı zaman zaman insan haklarına aykırılıklar yaşadı. Ama bunlar çok az ülkede bir yaşam biçimi olarak kabul edildi. Türkiye insan haksızlıklarının bir yazgı olarak kabul edildiği ülkelerden biri.
Geçen on yılda uğranılan insan haksızlıklarını bir yazgı gibi algılayarak,insan haksızlıklarına başkaldırmayarak yaşamayı öğrendiysek; işimizin çok zor olduğunu kabul ederek sorunu tartışmalıyız.
Geçen on yılda uğranılan insan haksızlıklarının nicel ve nitel özelliklerini öne çıkarmadan kendi sessizliğimizi aşarak, yeniden başkaldırarak sorunun üstesinden gelebiliriz, diye düşünüyorum.
Ölülerimizi, sakat kalanlarımızı saymanın, katilleri, işkencecileri açıklamanın insan hakları kavgasının önemli bir yanını oluşturduğunu kabul ediyorum ama, insan hakları kavgasının sadece aykırılıkları saptamak demek olmadığını da çok iyi biliyorum.
Böylesi bir tutumun, gerek kişisel ve gerekse örgütsel planda, bizleri sorunun temelinde yatan gerçeklerden uzaklaştırdığını; çaresizliğe, çözümsüzlüğe sürüklediğini söylüyorum.
Örneğin Mersin'de geçen on yılın en somut çaresizliğin ve çözümsüzlüğün adı, Ali'dir. Soyadı, Uygur'dur. Örneğin

Çukurova'da geçen on bir yılın en somut çaresizliğin ve çözümsüzlüğün adı, Akın 'dır. Soyadı, Özdemir'dir. Son 12, son 13, son 14 yıl diyerek; bu örnekleri birbirine ekleyip çoğaltmak, can sıkıcı olsa da, çok kolay.Ben ödenen bedelin büyüklüğünü iki örnekle anımsatmakla yetiniyorum. Ama bir an düşünmenizi ve geçen on yılı, geçen on yılları anımsamanızı istiyorum. Unutmaya hazır belleğinizi zorlayın ve geçen yılları anımsayın. Böyle bir yöntemle; geçen on yılda "yaşananların", gelecek on yılda da "yaşanacağının" kanıtlarına ulaşabileceğinize inanıyorum.

kolay olan..

Bu yöntemin zor olduğunu biliyorum.Daha ötesi,"halk dalkavukluğunu" siyaset belleyenler için olanaksız olduğunu biliyorum. Elime şu anda ulaşan "imzasız" bir notla bu savımı kanıtlamak istiyorum.

"Erbil Tuşalp 'Halk sustu' demek kolaycılıktır; mücadeleyi, örgütlülük gerçeğini anlayamamaktır." diye başlıyor. "Halk hiç bir zaman susmaz" diyor." Ne zaman ki örgütlü gücünü oluşturmuştur, mücadeleye başlamıştır"diyor. "Halkın faşizme karşı direnemeyişinin nedeni halkın örgütsüzlüğü, özellikle işçi sınıfının devrimci eylem birliğini sağlayamamasıdır?" diyor.

Asıl sorun, işte tam bu noktada, ortaya çıkıyor sevgili arkadaşlar. Askeri darbenin üzerinden koskoca on yıl geçmiş olmasına karşın "Halk sustu demek, kolaycılıktır" diyen,"halk hiçbir zaman susmaz" diyen bir notun altında imza bulunmaması asıl sorundur. Ve bence asıl "kolaycılık" budur. Bana bu notu gönderen sevgili arkadaşım "Halk susmaz" derken, kendisinin sustuğunun, korktuğunun acaba ayırdında mıdır?

Bana bu imzasız notu gönderen sevgili arkadaşım "Halk

susmaz" derken, ödenen bunca bedele karşın "halkın örgütlü gücünün niçin oluşturulamadığının"ayırdında mıdır? Bana bu kimliksiz notu gönderen sevgili arkadaşım "Halk susmaz" derken, bunca birikime karşın "işçi sınıfının devrimci eylem birliğinin niçin sağlamadığının" ayırdında mıdır?
Yıllardır süren baskı politikalarının başarılı olmasında, üzülerek söylüyorum, bu halk dalkavukluğunun, bu aymazlığın büyük payı vardır sevgili arkadaşlar. 1980 öncesi demokrasi güçlerinin yenilgi nedenlerini irdelerken, 1980 sonrası demokrasi güçlerinin teslimiyet nedenlerini sorgularken, bizim, düşünmeye zorunlu olduğumuz tek gerçek, bence, bu soruların yanıtlarında saklıdır. Tamam, bir sonbahar sabahı "silahlı bir oldu/bitti" ile karşılaşılmıştır. Ve bu oldu/bittiyi iyi kullanan, bu oldu/bittiyle çabuk özdeşleşen siyasal güçler Türkiye'yi bir yerden alıp bir yere savurmuştur. Ama bu durumun siyasal analizi yapılmamış, yeni poitikalar üretilmemiş; eski sözlerle, eski şablonlarla seyircilik/izleyicilik yapılmıştır. Üstelik bu iş; halkın sustuğunu, halkın korktuğunu, halkın aldırmazlığını, halkın acımasızlığını bilerek ve görerek yapılmıştır.
Korkunun dağları beklediğini bilerek, korkunun insani bir davranış olduğunu anlayışla karşılayarak "korkunun ecele yararı olmadığını" söylemek istiyorum. Korkulann, kuşkuların halk dalkavukluğuyla saklanamayacağını bir kez daha anımsatarak "insan haklarında son on yılına" dönmek istiyorum.

sıfır noktası..

12 Eylül faşizmini; ve onu, tüm kurum ve kurallarıyla sürdüren ANAP iktidarlarını değerlendirirken, tartışırken ve hatta sorgularken bu tuzağa düşmememiz gerektiğine inanıyorum.

Açık bir faşist dönemin arkasından; hakedilmiş özgürlük rüzgarları soluyabilmenin, bence, ilk koşulu "sıfır noktasını" iyi saptamaktan geçiyor, sevgili arkadaşlar.
Türkiye için sıfır noktasının ol-maz-sa-ol-maz-la-rı-nı, bence şu başlıklarda toplayabiriz
Faşist dönemi iyi tanımlamak; günümüze uzantılarını iyi belirlemek zorundayız. Dönemin sorumlularını, işbirlikçilerini ve suçlularını açıklamak; hesap sorma mekanizmalarını işletmek durumundayız.
Dönemin kurumlarının kapısına kilit vurulması gereğine inanmaktan; kurallarını geçersiz saymaktan kaçamayız. Dönemin yalanlarını, saptırmalarını ve yadsımalarını örnekleriyle açıklamak; yalancı ve yadsımacı demekle yetinmemek zorunluğumuz var.
Ve sanıyorum en önemlisi toplumsal ve siyasal tarihimizin "12 Eylül 1980 günü saat 04.00'de" başlamadığını anlatmak; doğum tarihlerini, çaktırmadan 12 Eylül'e endeksleyen uyumcuların sinsi amaçlarını sergilemek zorundayız.
Sevgili arkadaşlar, bu başlıklar çok önemli; kavgamıza bu yaklaşımla sarılmazsak, kavgamızı bu yaklaşımın kararlılığıyla yürütemezsek, sözün kısası "sıfır noktasını" yakalayamazsak, kendimizi yalanlarla örülmüş dört duvarın arasına sıkıştırmış oluyoruz. Bu durumda "sessizliğimizden, tepkisizliğimizden" yararlananlar piyasaya çıkıyor; yaşadıklarımızın inanılmaz olduğunu kanıtlıyor.
Örneğin; temel hak ve özgürlüklere aykırılıkların kurumlaştığı bir ülkenin Başbakanı olan Turgut Özal Avrupa Konseyi'nde kürsüye çıkıyor demokratikleşme nutukları atıyor. Özal, yanılmıyorsam 27 Eylül 1989 tarihinde Avrupa Konseyi'nde Türkiye'nin artık ciddi insan hakları sorunları olmadığını anlatıyordu. Oysa Türkiye'de, o günlere denk düşen aykırılıklar yüz kızartıcı boyutlara ulaşıyordu.

Bakın sevgili arkadaşlar sözde "insan hakları sorunları olmayan ülkemizde" o günlerde neler yaşanıyordu:
DGM 88 yaşındaki politik göçmen Mehmet Bozışık'ı 141-142'ye muhalefetten tutukluyordu. Başbakanlık ve Adalet Bakanlığı genelgelerine karşın, avukatlar gözaltındaki müvekkilleriyle görüşemiyordu. Zeytinburnu ve Esenler Halkevlerinde 12 Eylül'ün yıldönümü toplantısı basılıyor, yüzlerce kişi gözaltına alınıyordu. SHP Meclis Grubu'nda 12 Eylül konusunda genel görüşme açılamıyordu. Aydın Cezaevinde 2 tutuklu işkence ile öldürülüyordu. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği 8 yurttaşı bölge dışına sürüyordu. Kitap ve dergi toplatma tüm hızıyla sürüyor; Uluslararası Af Örgütü'nün bir yayını, raporu, dünyada ilk kez Türkiye'de yasaklanıyordu.
İnanılmaz şeyler yaşanıyordu ama, o sevgili arkadaşımızın "susmaz" dediği halkımız, haklarını ve haklılığını unutuyor; korkusunun arkasına saklanıyordu.
Özal'a gerçek dışı konuşma olanağı tanıyordu.Özal Avrupa Konseyi üyelerinin gözlerinin içine baka "Kürtlere baskı yok" diyordu ama, Yeşilyurt'ta köylülere insan dışkısı yediren binbaşı, hiç bir şey olmamış gibi görevini sürdürebiliyordu. Silopi'de 6 köylünün güvenlik güçlerince kurşuna dizildiği, kendi partisinin milletvekillerince bile dile getirilyordu. Özal "sendikal haklar" konusunda Batı standartlarından söz ediyordu ama, hükümet Kristal-İş kuruluna müdahale ediyor, sakıncalı gördüğü delegelerin seçme ve seçilme haklarını engelliyordu. Demir-Çelik grevine müdahale ediyor, yetkisiz sendikacılara sözleşme imzalattırarak Çelik- İş'i parçalamaya kalkışıyordu. Özal düşünce özgürlüklerinden dem vuruyordu ama, 15 yaşındaki Melih Çalay 141-142'ye muhalefetten 15 yıl hapis istemiyle DGM'de yargılanıyordu.
Sözlük anlamına göre "yalan" eğer "aldatma amacıyla,

bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söylenenler" demekse, bütün bunlar olurken "Türkiye'de insan hakları aykırılıkları yok" demek de bir yalandı, hem de büyük bir yalandı üstelik. Özal'a, kendi halkının ve Avrupa Konseyi parlamenterlerinin "gözlerinin içine baka baka, yalan söyleme" gücü veren etkenlerin başında, üzülerek söylüyorum, bizim sessizliğimizin ve tepkisizliğimizin geldiğine inanıyorum.

yalan örnekleri..

Yalan, yalan üretiyor; insan hakları politikaları yalan üzerine kuruluyor ve hiç kimse yalanla örülen bu politikalara hayır demiyor/diyemiyor sevgili arkadaşlar.

Askeri rejimin içimi sızlatan en büyük yalanlardan biri, ipe gönderilen bir faşiste söylenen yalandır. Elinde arkadaşlarımızın kan izi olan bir faşist olsa da, o da bir insandı. Alpaslan Pehlivanlı'ya idam edileceği gün "yaptıklarını anlatırsan seni affedeceğiz" yalanı söylendi; elinden sayfalar dolusu itiraf alındı ve ondan sonra darağacına gönderildi. Boynuna ölüm ilmiği takılan Pehlivanoğlu'nun son sözü " Hani beni kurtacaktınız?" oldu. Ölümün eşiğindeki bu büyük isyanı, Ankara Savcısı Mehmet Elverenli'nin kulaklarıyla duyduğunu biliyorum. Leon Ekmekçiyan'a da infaz öncesi, benzer biçimde" kurtarma sözü" verildiğinden de haberim var.

İnsana hani neredeyse "asacaksanız, adam gibi asın" dedirtecek bu yalanlar, bence, askeri dönemin insan haklarına aykırılıklarını belirleyen en çarpıcı yalanları oldu.

12 Eylül faşist rejiminin korkularıyla yaşıyorduk ve rejimin yalanlarını yazıp-çizemiyor, konuşup tartışamıyorduk. Oysa biz, hiç ayırdında olmadan, yalana, yalanla yönetilmeye alışıyorduk.

Sivil dönemin, sözde insan haklarından yana Özal

döneminin, bir kaç yalanını anımsatıp geçmek istiyorum. En çarpıcısı, bence, başkanlığını ANAP'lı Bülent Akarcalı'nın yaptığı TBMM Ceza ve Tutukevleri Ziyaret ve İnceleme Komisyonu'dur.

İnanır mısınız arkadaşlar, TBMM'de böyle bir komisyon hiç oluşturulmadı. TBMM genel kurulunda böyle bir komisyon hiç seçilmedi. TBMM İç Tüzüğü'ne göre böyle bir komisyon hiç çalışmadı. Sonuç olarak, adının başında TBMM olmasına karşın, bu komisyon TBMM adına hiç çalışmadı. ANAP iktidarının uyanık tüccarlarının girişimiyle bir araya getirilen bir kaç milletvekiline Ziyaret ve İnceleme Komisyonu denildi. Komisyon Genelkurmay Başkanlığı'ndan zar zor izin aldı ve danışıklı dövüş yöntemiyle bir kaç cezaevini dolaştı. Batı'nın "Türkiye'de işkence var" raporlarına karşılık, "Türkiye'de işkence yok" raporu hazırladı.

Böyle bir komisyon, iç tüzük kurallarına uygun olarak TBMM genel kurulunda seçilerek oluşturulsaydı ne olurdu diye düşünebilirsiniz? Böyle bir soru, haklı bir sorudur. Meclis Genel Kurulu'nun seçtiği komisyon, herşeyden önce genel kurula bilgi vermek zorundaydı. Oysa uyanık Akarcalı, genel kurula bilgi vermedi, basın toplantısı yapmakla yetindi. Sözün kısası, cezaevlerindeki işkencenin, TBMM tutanaklarına geçirilmesini önledi. Bu büyük yalana hep birlikte alet olduk. O günlerin haberlerine yorumlarına bakın sevgili arkadaşlar, bu düzmece komisyondan "TBMM Ceza ve Tutukevleri Ziyaret ve İnceleme Komisyonu" olarak söz edildiğini göreceksiniz. TBMM'ne başvurun komisyonun tutanaklarını isteyin, bulamayacaksınız. İşte biz böylesi yalanlarla uyutulduk.

Hiç de uyanmadık. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonuna "kişisel başvuru hakkı" da böyle bir yalanla açıklandı. Türkiye, Avrupa Konseyi İnsan Hakları

Sözleşmesi'ni imzaladıktan tam 33 yıl sonra, temel hak ve özgürlükleri çiğnenen vatandaşlarına kişisel başvuru hakkını tanıdı. Ama, küçük bir kurnazlıkla, Avrupa Konseyi'ne yargı yetkisi tanıyan maddeye çekince koyarak, bu hakkın kullanılmasını engelledi. Türkiye'nin, İnsan Hakları Divanı'na yargı yetkisi vermesi için, tam 2 yıl 10 ay 28 gün geçmesi gerekti. Sözün kısası kişisel başvuru konusunda, 28 Ocak 1987'den 26 Aralık 1989'a kadar büyük yalanlar söylendi.

kandırmaca teftiş..

Gazetelere, dergilere artık haber bile olmayan "son yalanın belgesini" sunup, halkın sustuğunu vurgulayarak, nokta koymak istiyorum.

Biliyorsunuz Türkiye, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile İşkenceye Karşı Avrupa Sözleşmesi gibi iki temel sözleşmeyi istemeye istemeye imzalamak zorunda kaldı.Türkiye, gerek Birleşmiş Milletler gerekse Avrupa Konseyi'nin işkenceyi önleme komitelerine düzenli "rapor veriyor" ve komitelerin denetimine "evet" diyor.

Düşünüp taşınıp yalan üretiyor, ince kurnazlıklara başvuruyor. Örneğin ilk raporunda, siyasi tutuklu ve hükümlülerin cezaevlerindeki ölüm olaylarını, inanması güç ama, "AİDS" ya da tüberküloz" gibi nedenlere bağlıyor. İnanan inanıyor; inanmayan, BM İşkenceyi Önleme Komitesi raportörü Peter Burns gibi "işkencenin tümüyle kaldırılması için Türkiye'nin yapması gereken çok şey olduğunu" söylüyordu.

Raporlar böyle mantıkla hazırlanıyor; denetimlerde ise, anlamını hepinizin çok iyi bildiği "teftiş fırçası" yöntemine başvuruluyor. Çok yakında Türkiye'ye gelmesi beklenen Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi üyelerini kandırmak için kurnaz önlemler alınıyor. Elimdeki belge, işte bu kurnazlığın

belgesidir, sevgili arkadaşlar.
Genelkurmay Başkanlığı Adli Müşavirliği'nin "teftiş fırçalarını çıkarın" yazısını, yorumsuz aktarıyorum.
"1. İlgi (D) Sözleşme gereğince oluşturulan Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'nin ülkemize yapmayı planladığı ziyaret ilgi (B) mesaj ile bildirilerek hazırlıklı bulunulması istenmiştir.
2. Komite üyelerinin ziyaret etmek istediği yerlerin Ankara, Diyarbakır ve Malatya olarak belirlendiği,İçişleri Bakanlığı sorumluluğundaki Diyarbakır Jandarma Bölge Komutanlığı Sorgulama Merkezi dışındaki herhangi bir askeri kurumun ziyaret kapsamı içinde bulunmadığı, ilgi(A) ile bildirilmiştir.
3. Bununla birlikte, heyetin Türkiye'de bulunduğu sırada hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin bulunduğu askeri kurumları da ziyaret etmeye karar verebileceği ihtimali dikkate alınarak, ziyaretin planlandığı Ankara, Diyarbakır ve Malatya'daki askeri kurumlarda sözleşme kapsamına giren yerlerde sözleşme esaslarına uygun gerekli önlemler alınması gerekmektedir."
Gaziantep'teki konuşmamdan sonra, Hürriyet Gazetesi'nin muhabiri, haberine "Tuşalp halkı isyana çağırdı" diye başlık attı sevgili arkadaşlar. Evet bağırıyorum, halkı isyana çağırıyorum.
Çünkü ben işkenceyi önlemenin tek yolunun; işkenceye "isyan" etmekten geçtiğini, "dur" demekten, işkenceye "hayır" demekten geçtiğini biliyorum. Susarak, konuşmayarak, duymayarak; başkaldırmadan bu işin üstesinden gelinebileceğine, asla, inanmıyorum. Sizlerin de inanmamasını istiyorum
Çocukları işkence gören, çocukları işkencede ölen halkın, tüm yalanları ve kandırmacaları bile bile "sessiz kalmasının" anlamı nedir sevgili arkadaşlar? Yalanlara boyun eğmesinin, kandırmacaları umursamamasının anlamı nedir?

İşkenceyi de, işkenceyle ölümü de bir yazgı gibi kabul edişinin anlamı nedir?
Bu duraganlığın nedenini "halk suskınluğunda" aramaktan başka çare kalmadığına inanıyorum.
Bütün bunlardan sonra, elbette "değişen hiç bir şey olmadığını" söylemek istemiyorum. Belki çok az şey değişiyor ama, salt bu bile, bir çok şeyin artık eskisi gibi olmayacağını anlatıyor. 1980 Eylül'ünde yaşanılanları düşünün; o kopkoyu sessizliği, o büyük korku günlerini anımsayın. Bir de 1990 Eylül'üne bakın. "İşkenceyi durdurun" diye haykıramıyor olsak da, en azından "işkence var" diyebiliyor; yalanlarını yüzlerine vurabiliyoruz. Türkiye halkının temel hak ve özgürlüklerin tümünü hak ettiğine inanıyoruz.
Küçük isyanımızın, büyük başkaldırınızla desteklenmesini umuyor; insan olma umudumuzu canlı tutmak için, hepinizin bu büyük kavgaya katılmanızı diliyorum.
MERSİN
30 Eylül 1990

kararlılıkları bayrak oldu, elden ele dolaşıyor..

"Ölüm Cezası ve Hekimlik" forumu gibi anlamlı eylemlerin, Türkiye halkının öteki yaşamsal sorunları için de gerçekleşmesi dileğiyle, selamlıyorum hepinizi.
Bu forumların, açıkhava toplantılarına, mitinglere, gösterilere, uyarı eylemlerine, direnişlere dönüşmesi/ dönüştürülmesi dileğiyle, selamlıyorum hepinizi.

Ölüm cezası ile hekimliğin, Türkiye'de bir kaç noktada buluştuğu için böyle bir tartışmaya gerek duyulduğunu sanıyorum. Bir meslek örgütü olarak, Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi'nin, üyelerine kamuoyu önünde bir anımsatmada bulunma gereği ortaya çıkmış olabilir, diye düşünüyorum.

Bir hastanın başucu tabelasına düşülen "ext.." sözcüğü dışında, ölümle hekimin ya da hekimle ölümün buluştuğu tek yer, belki de, bir darağacının geceye uzanan o korkunç gölgesidir, sevgili arkadaşlar. Ve bu, bence, yazılı ya da yazılı olmayan hekimlik etiğine çok aykırı bir durumdur.

Evet ölüm cezası, hekim olmasa da yerine getirilecektir ama, ölüm cezasının infaz edildiği bir ortamda, insan yaşamı üzerine and içen bir hekimin bulunması bile, tek başına tartışılması gereken bir konudur. Bir temel hak ve özgürlük sorunudur. Bir etik sorunudur.

Savaş hukukunun öneminin kavranmaya başladığı yıllarda, 1948'lerde yayınlanan Cenevre Deklarasyonu ile "hekimlerin insan yaşamına saygıyı temel almaları" öngörülüyordu. Bir de, hekimler için temel ilkeleri içeren ünlü Tokyo Deklarasyonu var sanıyorum. Deklarasyonda "tıbbı insanlığın yararı için uygulamak, kişiler arasında herhangi bir ayrım gözetmeden beden ve ruh sağlığını korumak, onları iyileştirmek, acılarını dindirmek, rahatlatmak hekime tanınmış bir ayrıcalık" olarak kabul ediliyor. Bu metnin insan onuruna yakışan bir çağdaş yanı var ki, o beni çok etkiliyor. "İnsan yaşamına duyulan en yüksek saygı, tehlike altında bile sürdürülmeli ve herhangi bir tıbbi bilginin insanlık yasalarına aykırı biçimde kullanılmasına fırsat verilmemelidir" yaklaşımı bence, hekimliği insanla, insan onuruyla, insanlık yasalarıyla özdeş kılıyor.

Oysa yasalar hekimleri, bir ölüm cezasının yerine

getirilmesinde görev almaya, yerleşik deyişiyle "infazda hazır bulunmaya" zorunlu kılıyor.
Ölüm cezası ile hekimlik çelişkisini tartışmadan önce, ölüm cezasını tanımlamak gerekiyor, sevgili arkadaşlar.
Ölüm cezasını, "işkence ile adam öldürmenin" en son aşaması ve en vahşi uygulaması olarak kabul etmek gerekiyor. Ölüm cezasına neden olan suçun oluşturulmasından, ölüm cezasının yerine getirilmesine kadar geçen süreci bir bütün olarak ele alırsak; uygulamanın "örgütlü bir öç alma" eylemi olduğunu rahatlıkla görürüz. Ölüm cezasını; devletin tasarlayarak, planlayarak, güvenlik ve yargı organlarından geçirerek, işkencenin her aşamada somut olarak yaşandığı önceden tasarlanan "resmi bir cinayet" olarak da tanımlayabiliriz. Daha anlaşılır tanımları da var ölüm cezasının: Bir insanı tasarlayarak, bir kaç aşamada, bir kaç mercide karar vererek; boynuna ip geçirerek öldürmek.

bana ders olsun..

Ölüm cezası denildiğinde elbette Camus ve Coestler'in tanımlarına, yorumlarına değinmeden geçemiyoruz.
"Birçok yasa, önceden tasarlanan suçu, salt öfkeyle işlenen suçtan çok daha ağır hükümlere bağlamıştır. Peki ama, ölüm cezası da önceden tasarlanan suçların en başında değilse nedir? Bu iki ölüm arasında bir eşdeğerlilik olması için ölüm cezasının, kurbanını müthiş bir ölümle ortadan kaldıracağını önceden bildirmiş ve ondan sonra onu aylarca işkence altında tutmuş bulunan bir caniyi cezalandırması gerekirdi. Böylesine müthiş bir caniye kişiler arasında rastlamak mümkün değildir"
Şimdi, burada hemen "o zaman, neden devlet eliyle insanların öldürülmesine karar veriliyor?" sorusunun yanıtını

bulmak zorundayız, diye düşünüyorum. Ölüm cezası "suçluyu ıslah etmek için verilen bir cezadır" yanıtı, bence, inandırıcı değil, üstelik çok güldürücü. Çünkü ölen bir insanın ıslahından/ terbiyesinden nasılsöz edilebilir? 18. yüzyıl İngiltere'sinden çarpıcı bir örnek var belleğimde. İngiltere'de o sıralar, hırsızlar ve yankesiciler de ölüm cezasına çarptırılıp, darağaçlarında sallandırılıyordu. Londra'da tam 200 kişi bu nedenle asılmıştı. Ama, inanır mısınız, bunlardan 170'ini, "idam infaz törenlerinde" yankesicilik yapanlar oluşturuyordu.

Peki "ölüm cezasının caydırıcılık özelliği yok mudur?" ya da " ölüm cezalarının kaldırılması suç oranını arttırır mı?" gibi soruların da yanıtlanması gerekiyor. Bu soruları, ölüm cezalarını kaldıran ülkeleri verileriyle yanıtlamak durumundayız. Belçika, Hollanda, Danimarka, İsveç ve İsviçre gibi ülkelerin hukukçuları" ölüm cezalarının kaldırılmasının, suçların artması sonucunu doğurmadığını" söylüyorlar.

"Ölüm cezasının yerine, onun kadar ağır bir başka ceza olabilir mi? diye düşünmek de gerekiyor. Siyaset bilimci Doç. Bülent Tanör, bu soruyu bakın nasıl yanıtlıyor:

"Bir insanı ömür boyu bir yere kapatmak, o insana verilecek cezaların en büyüğüdür. Ölüm cezasıyla gerçekleştirilen işkence, bir tür cinayettir. Devletin işlediği bir cinayettir, üstelik. Bireyin işlediği cinayetten daha ağırdır. Çünkü devlet tasarlayarak, planlayarak, organlarından geçirerek, aylarca/ yıllarca düşünerek taşınarak, parmaklar kaldırtarak tam bir teammüden cinayet işliyor."

Ölüm cezasının bir başka ayırt edeci özelliği daha var ki, insanın yaşama hakkını gerçekten yok sayıyor, insan onurunu gerçekten ayaklar altına alıyor. Bu özellik, yerine getirildikten sonra ölüm cezasından, hiç bir biçimde geriye

dönülememesinden kaynaklanıyor. Haklılıkları/suçsuzlukları yıllar sonra ortaya çıkan ölüm cezasına çarptırılmış insanlar için söylenecek söz, ne yazık ki, kalmıyor. Sacco ile Vanzetti ya da Rosenberg'ler bu konuda hemen aklımıza gelen ilk örneklerdir. Ama, örneğin ülkemizde bugün geçerli olan genel yargıya göre, onlar ne de olsa, öldürülerek cezalandırmayı hak etmiş siyasi suçlulardı. Sonunda ölüm bile olsa siyasal tercihlerinden vazgeçmeyecekler, bir anlamda öldürülmeyi hak edeceklerdi. Ve aslında olmayan haklılıkları da, hiç bir zaman ortaya çikmayacaktı. Sözün kısası, onlar birer "komünist" olarak, ölüm cezasını çoktan hak etmiş(!) insanlardı.

Ölüm cezasından geriye dönülemeyeceğinin en somut örneği, bence, Kaliforniya'da yaşandı. 14 yaşında bir kızı öldürdüğü için ölüm cezasına çarptırılan Burton Abott 15 Mart 1957'de saat 11.15'te gaz odasına sokuldu. Üç dakika sonra, 11.18'de, odaya gelen gazı soludu. Saat 11.20'de af komisyonunun sekreteri cezaevini aradı ve komisyonun fikrini değiştirdiğini, infazın durdurulmasını istedi. Abott'u gaz odasından çıkardıklarında artık, ne yazık ki çok geçti. Gaz odasına sokulduğu ana kadar, yargılanmasının her aşamasında suçsuz olduğunu söyleyen Abott, suçsuzluğunun kanıtlandığı anı yaşayamıyordu. Çünkü o, bir suçlu olarak ölüm cezasına çarptırılıyordu. Adli hatalarla dolu yargılama tarihi; suçsuz insanlar için verilen ölüm cezası infazından geri dönülemediğinin, sayısız örnekleriyle doluydu.

Sonuçta, ölüm cezaları " ıslah etmiyor" ve " caydırmıyor", sevgili arkadaşlar. Bu savın en somut kanıtının, darağacının önünde söylenen son sözler olduğunu hepimiz biliyoruz. Siyasi nedenlerle boyunlarına ip geçirilen insanların, kavgaya güç kattığını, örnek alındıklarını biliyoruz.

Deniz'den, Yusuf'tan, Hüseyin'den yükselen son haykırışların, bir deneyim bir dünya görüşü olarak günümüze uzanışını, nasıl görmezden geliyorlar, anlamak gerçekten güç. Deniz'in ilkesi, Erdal Eren'e; Yusuf'un amacı, Necdet Adalı'ya; Hüseyin'in inancı, Serdar Soyergin'e ulaşıyor. Genç boyunlarına ip geçirilmiş olsa da, onların "demokrasi, özgürlük ve bağımsızlık kararlılıklarının" bayrak olup, elden ele dolaşması engellenemiyor.

Adli nedenlerle darağaçlarında sallandırılanlara gelince, onlar için yapılan en anlamlı değerlendirmenin "Temel'in son sözü" olduğunu bilmeyenimiz yoktur, sanıyorum. Temel'in "bu bana ders olsun" diyerek ölüm yolculuğuna çıkması, bence, ölüm cezasına getirilen en boyutlu eleştiridir.

siyasi nedenlerle..

Ölüm cezası ve hekim ilişkisinin ayrıntılarına girmeden önce Türkiye'de ölüm cezasının "siyasi anlamı" üzerinde düşünmek zorunda olduğumuza inanıyorum.

Türkiye'de ölüm cezalarının yerine getirilmesi, başka deyişle, darağaçlarının kurulması; ara rejimlerin, baskı dönemlerinin sanki bir simgesi gibi karşımıza çıkıyor. İnsanın en temel haklarından olan yaşama hakkının siyasi olayların dalgalanmasına endekslenmesi, ölüm cezalarının bu dalgalanmaya göre yerine getirilmesi; Türkiye halkı için, elbette, büyük bir ayıp, ağır bir utanç oluyor. Son otuz yılın infaz grafiğine bakıldığında, askeri dönemlerde, 27 Mayıs'ta, 12 Mart'ta, 12 Eylül'de önemli ölçüde yükselme, hatta sıçrama eğrisi görülüyor. Bu dönemlerde asılanların bir kısmı Menderes ve arkadaşları, Deniz ve arkadaşları gibi siyasi suçlulardır. 12 Eylül'den sonra, askeri yönetim ilk iki yıl, siyasi suçlular için verilen ölüm cezalarını, akıl/ahlak ve hukuk dışı bir hızla, yerine getirdi. Hukukun üstünlüğü, cellatların

gücüne yenik düştü.
Ölüm cezasının yararını görmüş olsalar diye düşünmekten kendimi alamıyorum; 82'den sonra adli hükümlüler akıllarına geldi. Onları da asmaya başladılar. Akıl almaz gerekçelerle "asmayacak da besleyecek miyiz?" yaklaşımıyla, ölüm cezasını sonuna kadar savundular; ölüm cezasına ilişkin görüşlerinde en küçük bir değişiklilk olmadı üstelik. Dün de asmaktan yanaydılar, bu gün de asmaktan yanalar. Politikalarını kanla sulayarak yönetimde kalmaktan başka yol bilmiyorlar çünkü. Dün de böyle, bu gün de böyle; askerler de, siviller de asmayı seviyorlar.
Geriye dönüp Deniz'lere bakalım. Onlar TCK'nın 146/1 maddesinden, yani, anayasal düzeni yıkmaya kalkışmak suçundan "özel bir yöntem izlenerek" yargılandılar. Onlar için kalem kıran askeri yargıçlara, "ölüm cezası verin emirleri" verildi. Ve biliyorsunuz, bir bahar sabahı, haklarında verilen ölüm cezası yerine getirildi. Genelde hukukçu, özelde anayasa hukukçusu olmaya hiç gerek yok; anayasal düzeni yıkmak için, önce örgütlü bir silahlı güce sahip olmak gerektiğini herkes biliyor.
Anayasal düzeni yıkmayı amaçlayan insanların tankı, topu, tüfeği ve hatta uçağı, kruvazörü olması gerekir. Anayasal düzen, öyle sanıldığı gibi üç gencin gücüyle değiştirilemez, yıkılamaz. İnsanların bu suçu işlediğini kanıtlamak için, en azından belli silahlı örgütlenmenin ortaya çıkarılması, bir hükümet darbesi girişiminin kanıtlanması gerekir. Deniz'ler için ölüm cezası verenler, ne böyle bir sav ileri sürebildiler, ne de bunu kanıtlayabildiler. Onlara suçsuzdular demekte, hiç kolay değil. Evet Deniz'ler suç işlediler ama, onların suçları siyasi değil, adli suçlardı. Ama yine de asıldılar. Onların boyunlarına ilmek geçiren eller, güçlerini hukukun evrensel ilkelerinden değil, askeri rejimin faşist ikliminden

aldılar. Menderes ve arkadaşlarının asıldıkları ortam, bize her ne kadar demokrasi ve özgürlük ortamı olarak tanıtılmış/anlatılmış olsa da, onların boyunlarına geçen ilmekte de, darbenin ve darbeci askerlerin gücü vardı. Bu güne kadar ne yazıldı, ne de söylendi. Ama, Milli Birlik Komitesi'nin yaşayan üyeleri, bir gün mutlaka, Menderes, Polatkan ve Zorlu'nun idamlarının görüşüldüğü o ünlü toplantının ayrıntılarını açıklayacaklar ve vicdanlarını aklayacaklardır. Ben tutanaklara geçirilmeyen o toplantıda, elini kürsüye vura vura "ordu idam istiyor" diyen, Silahlı Kuvvetler Birliği örgütünün, beli tabancalı bir sözcüsü olduğunu biliyorum. Şimdi iz sürüyorum, ama, bir gün bunu belgeleyeceğime inanıyorum. Ve size, yakın tarihinden bi-haber genç arkadaşlarıma "ordu idam istiyor" diye gözdağı veren, bu komite üyesinin adını açıklayacağıma söz veriyorum. Hemen belirtmeliyim ki, bu örneği verirken 27 Mayıs 1960 öncesinin antidemokratik özelliğini, çoğunluk partisinin anayasayı ihlal eden girişimlerini görmezlikten gelmiyorum. Ben sadece, askeri rejimlerle, ölüm cezaları arasındaki doğrudan ilişkiyi, kopmaz bağı anlatıyorum.

Askeri darbelerin hoyrat rüzgarına kapılarak can veren devlet ve siyaset adamlarının, yüreği insan sevgisi dolu olan gençlik liderlerinin "politik yazgılarına" isyan ediyorum. İnsan yaşamı üzerine "üç bizden, üç onlardan" hesabını çok ilkel buluyorum.

Yirmilerinde genç bir kadın düşünün. Yaşamının tam on yılını cezaevinde geçiren bir kadın. Askeri mahkemeden ölüm cezasına hükümlü Nilüfer, şimdi bir raslantı sonucu hayatta. 1981 sonunda değil de 1980'de yakalanmış olsaydı, kırık bir boyun kemiğiyle toprak altında çoktan çürümüş bir ceset olacaktı.

İlkay'ı düşünün; rejimim yağlı ilmiğinin baskısını duya duya,

11 yıldır cazaevinde yatan İlkay Erhan Çınar'ı, sanıyorum, hepiniz tanıyorsunuz. Davası dört yıl sürmeseydi, bu gün, onun için de "suçsuzdu ama asıldı" diyecektik.
Ellerine geçirdikleri herkesi "Ölüm cezası istemiyle yargılayarak" yaptıkları bu çok özel işkencenin boyutunu, sayı vererek anlatmak istiyorum. 12 Eylül 1980'den 30 Ağustos 1981'e kadar geçen süre içinde, askeri mahkemelerde 1468 kişi ölüm cezası istemiyle yargılandı. Bu süre içinde çok sanıklı toplu davaların henüz açılmadığını biliyorsanız, 12 Eylül hukukunun Kuyucu Murat yargılamaları doğurduğunu anlamakta zorluk çekmezsiniz, diye düşünüyorum.
Ara yönetim dönemlerinde "ölüm cezası tehdidiyle ıslah" edilmeye çalışılan binleri, onbinleri düşünün ve ara rejimlerin insan onurunu hiçe sayan bu ahlakına siz de isyan edin.

gelişmişlik imajı..

1990 yılının penceresinden 2000'li yıllara bakıyoruz, sevgili arkadaşlar. Son büyük savaş biteli tam 45 yıl olmuş ya da ben 45 yaşındayım; dile kolay, koskoca 45 yıl. Bunca yılın ardından 2000'li yıllara bakarken, sizleri bilmiyorum ama, ben kuşku ve karamsarlık doluyum. Kuşkum da, korkum da; bu ülkede, halâ insan asarak siyaset yapma alışkanlığının sürmesinden kaynaklanıyor. Askerler geliyor asıyor, siviller geliyor asıyor; siyaset sanki ölü saymak demek oluyor.
Bakın arkadaşlar, bir bakanını, Mehmet Keçeciler namında bir devlet bakanının, insan asma merakını yansıtan şu sözlerinin üstünden daha bir ay bile geçmedi. Ama, koskoca ülkede, bu adamın vahşiliği karşısında yaprak bile kımıldamadı. Terörü durdurma adına bakın neler diyor Mehmet hoca efendi:

"Bu hadiseleri tezgahlayanlar hangi çevreden gelirse gelsinler, bundan sonra çok sert tedbirlerle karşılaşacaklar. Belki ıslaha vesile olur, belki Türkiye'ye gelişmiş bir ülke imajı verir düşüncesiyle yıllardır askıya aldığımız ve elimiz varmadığından bir türlü onaylamadığımız Meclis'te bekleyen idam cezalarını tastik etme kararı aldık"

Çok iyi yapıyorlar sevgili arkadaşlar, bence, bize yakışan da budur. Sesimiz çıkmadığı sürece ölüm tezgahlayarak, ölüm pazarlayarak siyaset yapmayı sürdürecekler. Bunda hiç kimsenin kuşkusu olmasın. Sorgusuz sualsiz vurup öldürdükleri yetmiyor. Sorgu odalarında, işkence masalarında yaşamlarına son verdikleriyle yetinmiyor; kimsesizler mezarlığına defnettiklerini saymıyorlar. Cezaevlerinde çürüttüklerine, sakat bıraktıklarına aldırmıyor; insan asarak bir terörü önlemeyi düşünüyorlar. 2000'li yılların eşiğinde, darağacına umut bağlıyorlar, "ölüm cezasında çare" arıyorlar.

Onların açısından bu anlama geliyor ölüm cezaları sevgili arkadaşlar. Peki bizim bakış açımız ne? Bence bu sorunun yanıtlanması gerekiyor.

Ölüm cezaları bizim için, darağacının önünde atılan sloganlar, son sözler ve son mektuplar oldu her zaman. Ölüm cezalarını "siyaset teorisi" ve "müacadele pratiği" açısından, yeteri kadar değerlendirebildiğimizi sanmıyorum. Ölüm cazalarına bakışımız, askeri darbelere bakışımız gibi hep "çifte standartlı" oldu. Örneğin; "12 Eylül faşizmi" diyoruz, "askeri diktatörlük" diyoruz, alkışlanıyoruz. Oysa her şeyin eskisi gibi sürmesine karşın "gözetim altında, parlamenter demokrasinin kimi unsurlarını barındıran bir asker rejim" altındayız diyemiyoruz. Neden? Çünkü korkuyoruz. Ya da, "parlamenter demokrasi görüntüsü altında bir devlet başkanlığı diktatörlüğü" ile yönetiliyoruz

diyemiyoruz. Neden? Çünkü demokrasi kavgasından kaçıyoruz.

Ölüm cezalarına bakışımız, Kürt kimliğine bakışımız gibi hep "standart dışı" oldu. Ölüm cezalarına bakışımız, örneğin, laiklik ilkesine bakışımız gibi "korkak ve ürkek" oldu. Ölüm cezalarına bakışımız, hukuk devletine bakışımız gibi " yapay ve zora dayalı" oldu.

Ve bu sığlık bizi, geri dönülemez çözüm dayatmalarına evet demeye zorladı. Milyonların oy verdiği siyaset adamları asıldı, ses çıkmadı.Yüzbinleri peşinden sürükleyen gençlik liderleri asıldı, ses çıkmadı. Yaşama hakkına haksız bir saldırı olan ölüm cezaları karşısında hayır diyemedik, sustuk. Bu suskunluk bana acı veriyor sevgili arkadaşlar, zaman zaman utanç duyduğum da oluyor.

Bu acı ve utanç duygularımın yanında tam çözemediğim bir korku yaşadığımı da söylemeliyim. Hiç başıma gelmedi ama,geceleri uyandırılıp asılmakla korkutulan yüzlerce arkadaşımın ölüm cezasından korkmadıklarını biliyorum. Bende korkmuyorum. Beni asıl korkutan, ölüm cezaları karşısında susup oturanların kör umursamazlığı oluyor.

ANKARA

17 Kasım 1990

paris şartı'nın imzalandığı "o gün" türkiye'de...

Tartışma konusuna bakınca, korkmamak, dehşete düşmemek, elde değil, sevgilli arkadaşlar. Sizleri, gerçek karşısında dehşetle bezenen bir korkuyla selamlıyorum. Ve hemen "Niçin korku, niçin dehşet?" sorusunu yanıtlıyorum. "İnsan Hakları Açısından Türkiye'nin Son On Yılı ve Geleceği" gibi çok kapsamlı bir konunun tartşılması isteniyor bizden. Geriye dönüp şöyle bir baktığımızda, biz, aslında son on yılın her gününü, her saatini bu konuyu tartışarak

geçirmedik mi, diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Koca şairin "hazım sonu sohbetleri" yaklaşımını anımsıyorum.
Sürekli tartıştık; çözüm önermeden, politika oluşturmadan, ama hiç durup dinlenmeden sürekli tartıştık. Son on yılı tartışmak çok kolay bir iş; son dokuz yıla, son sekiz yılı tartışarak, son sekiz yıla, son yedi yılı tartışarak ulaşmak konusunda, büyük ustalığımız ve engin deneyimimiz var üstelik. Oysa şimdi bizden "İnsan Hakları Açısından Türkiye'nin Geleceğini" tartışmamız isteniyor. Zor olan bu, korku doğuran, dehşet yaratan bu.
Bu masanın çevresinde toplanan bizler eğer, doğruyu/gerçeği arıyorsak; her şeyden önce, bu başlık altında tartışabileceğimiz "yeni olan ne var?" sorusunu yanıtlamalıyız. İnsan hakları açısından Türkiye'nin geleceği konusunda; hangi yeni politikalara yelken açabilir, hangi yeni yaklaşımları tartışma masasına koyabiliriz? Beni korkutan, dehşete düşüren nedenler, bu soruların yanıtlarında saklı, sevgili arkadaşlar. Geçmişi unutarak, geçmişe aldırmayarak, geçmişle hesaplaşmayı göze almayarak Türkiye'nin geleceğini tartışmanın olanaksız olduğunu düşünüyorum.
"İnsan Hakları Açısından Türkiye'nin Son On Yılı" tartışmasına "insan hakları açısından Türkiye'nin geleceği" boyutunu eklemeyi, bir "Mülkiyeli kurnazlığı" olarak görüyorum. Bu kurnazlığı; sizi, bizi hepimizi daha gerçekçi, daha eleştirel olmaya zorlayan bir "Mülkiyeli tuzağı" olarak algılıyorum. Üstelik çok gerekli, çok yararlı buluyorum. Çünkü bu masalarda, insan haklarını yıllardır tek boyutuyla tartışmanın elle tutulur, gözle görülür bir kazanım sağlamadığını ne yazık ki, biliyorum.
Temel hak ve özgürlüklerle ilgili kavramlar kullanıp "bilgiçlik"

taslıyoruz; insanların içini söken "saptamalar" yapıyoruz, insanların içini çürüten "belgeler" açıklıyoruz. Alkışlıyoruz, alkışlanıyoruz, rahatlıyoruz. Yıllar yıllara ekleniyor, zaman su gibi akıp gidiyor. Ama, çoğunlukla hiç kimse geriye dönüp "biz bu işin neresindeyiz?" diye bakmıyor.
Genel duruma bakabilenler "1990'ın son günlerinde Türkiye'de yaşam hakkına ilişkin temel yaklaşımları bile açıklayamadığımızı" görüyorlar. Ayrıntılara girenler ise "J.J.Roussea'nun Toplumsal Sözleşmesi'nin başlangıç bölümünün ilk tümcesine bile ulaşamadığımızı" ayırd ediyorlar. Rousseau'nun "insan özgür doğdu ama, her yerde zincire vurulmuş durumda" saptamasına büyük bir çaresizlik içinde boyun eğiyorlar.

nicelden nitele..

1970'li yılların sonundan beri, bu yazgının nasıl yenileceğini, bu duvarın nasıl aşılacağını/yıkılacağını düşünenler arasında ben de varım, sevgili arkadaşlar. Geçmişi tek başına tartışma kolaycılığıyla geçen uzun süreçte "nitel birikimimizi nicele dönüştürememe" gibi bir olumsuzluk yaşadığımızı artık kabul etmeliyiz.
Hak ve özgürlükler kavgasında geçmişi gelecekle birlikte irdeleyemediğimiz, sorgulayıp yorumlayamadığımız için, "çözüm üretemez, politika belirleyemez" bir çelişkiyi yaşadığımızı artık kabul etmeliyiz. Geçmişi unutarak, geçmişi tarihin yargısına bırakarak hak ve özgürlük kavgası yapılamaz, sevgili arkadaşlar. 1990'ların sonunda temel hak ve özgürlük sorunlarının tartışırken, çözüm ararken; bir kaç konuda çok duyarlı davranmak gerektiğine inanıyorum. Bu kavgada, geçmişle gelecek arasındaki ilişki kadar somut elle tutulur/gözle görülür başka bir gerçek daha düşünemiyorum. Acı ve gözyaşı "birikimi" ve aykırılıklar

"tortusu" üzerine bir insan haklan düzeni kurulabileceğine inanmıyorum. Geleceği bugünden yaratmak istiyorsak, geleceğin ellerimizde biçimlendiğine inanıyorsak; geçmişi "unutmaya hakkımız olmadığını" bilmeliyiz, diye düşünüyorum. Geçmişi çabuk unutanın "geleceği kuramayacağını", geçmişle hasaplaşmayanın "geleceği olamayacağını" temel bir kural olarak bilmemiz, kavramamız gerekiyor.

Geleceği bugünün belirlediği gerçeğinden hareketle "son on yılın temel hak ve özgürlükler ortamının yaratıcıları arasında bizlerin de bulunduğunu" söyleyerek bir ayraç açıyorum, yeni bir sav ortaya atıyorum.Eleştirilmeyi göze almayı, tartışma masalarına "on yıl sonra kendimizi de yatırmayı" öneriyorum.

Sevgili arkadaşlar, bugün, son on yıl için söylenebilecek, nasıl fazla bir şey yoksa; o günde olmayacak. Tarihler ve sayılar değişecek ama değişen fazla birşey olamayacak.

1980 Eylül'ünde başlayan "insan hakları serüvenimiz" içeriğinden hiç bir şey yitirmeden sürüyor. Akılcı bir önermenin tersine, insan haksızlıkları çeşitleşerek zenginleşiyor; insan haklarına aykırılıklar artarak kurumlaşıyor.

İnsan haksızlıklarının tüm boyutlarıyla yaşandığı, temel hak ve özgürlüklerin sorumsuzca çiğnendiği son on yılın "1980-1983" ve "1983-1990" yıllarını kapsayan iki ayrı dönemde irdelenmesi gerekiyor. Bunun büyük yaran var. Çünkü anılan bu iki dönemin başrollerine yine biz varız. Başka bir deyişle bu iki dönemin belirleyicileri, üzülerek söylüyorum ki, biraz da bizleriz. Bu bölümleme bize, eğer görebilirsek/görmek istersek; insan hakları açısından Türkiye'de yakın gelecekte yaşanacakların önemli ipuçlarını verecek.

1980 Eylül'ünden bu yana yaşanan insan haklarına

aykırılıkları "kanıksamış olmamızı" ben, son on yılın hak ve özgürlükler kavgasının "ortak paydası" olarak görüyorum. Bu bir saptamadır sevgili arkadaşlar ve de elbette her saptama gibi tartışmaya açıktır.Tezimi kısaca şöyle savunuyorum: "Partisiz ve parlamentosuz" antidemokratik bir askeri yönetim dönemi ile, "çok partili parlamentolu" demokratik bir sivil yönetim dönemi; hak ve özgürlükler açısından birbirinin devamı olarak karşımıza çıkıyorsa, bu saptamadaki yanılgı payı, bence, çok azdır.
Her iki dönemi irdelerken, halkımızı yanıltan/şaşırtan "çifte standartlı" değerlendirmeler yapmaktan kendimizi alıkoyamıyoruz. Örneğin, askeri darbeleri siyasal yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak görme alışkanlığımızı südürüyoruz; işin kötüsü darbeleri birbirinden özenle ayırıyoruz. Sonuçta herkesin yandaşı ya da karşıtı olduğu "kendi askeri darbeleri" oluyor. Bizler "yanıltan" halk ise, "yanıltılan" olmaktan kurtulamıyor. Biz inandırıcılığımızı, halk inancını yitiriyor. Ve bu olumsuzluklar, üzülerek söylüyorum, ne yazık ki, bizim katkımızla gerçekleşiyor.

aynadaki kendimiz..

Bu olumsuzluktaki kendi payımızın boyutlarını saptamaya yardımcı olacağına inandığım, bir kaç duyarlı noktaya değinmek istiyorum. Bir kez daha yanılmamak ve yanıltmamak için, "insan hakları diyen herkese.." bence, öncelikle, şu soruların penceresinden bakmak gerekiyor:
Temel hak ve özgürlükler konusunda kim ne söylüyor; kim neyi, ne zaman, nasıl anlatıyor; neleri açıklıyor, neleri gizliyor? İnsan hakları öğretisini bir politik görüş olarak mı anlıyor; insan hakları mücadelesini politik görüşünün bir sonucu olarak mı algılıyor? İnsan haklarını "iktidarla yurttaş arasındaki politik ilişkinin ilk halkası" olduğunu kabul ediyor mu? Yoksa

insan hakları mücadelesini "apolitik" bir eylem olarak mı görüyor?Temel hak ve özgürlükler sorununa bakarken devlet yandaşı/devlet karşıtı gibi ölçüler kullanıyor mu? Hak ve özgürlüklerin; insanın "insan olarak doğmasından" kaynaklanan bir temel üzerinde yükseldiği gerçeğini tartışmasız olarak kabul ediyor mu? Hak ve özgürlükleri "suçluların/ suçsuzların" hakları ya da " Türklerin/Kürtlerin" özgürlükleri gibi bilim dışı bir ölçüyle mi anlıyor/anlatıyor? İnsan hakları sorununu salt, insan haklarına aykırılıklar olarak mı görüyor?Aykırılıkları saptamakla mı yetiniyor? Yoksa insan hakları mücadelesini; insan hakları bilincinin yerleştirilmesine, birey olma amacının gerçekleştirilmesine odaklayabiliyor mu? Bu amaçlar için, hiç bir karşılık beklemeden, uzun erimli bir kavgayı göze alabiliyor mu?

Türkiye'de son on yılda yaşanan insan hakları sorununa, dilerseniz, bir de bu pencereden bakalım. Batılı anlamda hak ve özgürlük diyenlerin; çağ atlamaktan, çağdaş uygarlık düzeyinden söz edenlerin; kısaca, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde insan haklarını dillerinden eksik etmeyenlerin gerçek yüzlerini göreceksiniz, sevgili arkadaşlar. Bu yüz, bence, biraz da kendi yüzümüz olacak. Bir anlamda "aynadaki kendimizi" göreceğiz ve inanıyorum ki, yüzümüzü hiç beğenmeyeceğiz.

"Kim ne diyor?" aynasından benim buradan ilk gördüğüm yüz; Kenan paşanın yüzü oluyor. Bir an, onun, halkımızın yüzde 92'sinin desteğini aldığını düşünüyor ve "bu yüzün aslında, kendi yüzümüz olduğunu", Türkiye halkının yüzü olduğunu söylüyorum.

Aynadaki ikinci yüz; örneğin, ANAP'lı Bülent Akarcalı'nın yüzü oluyor. Onun halkımızdan 7,5 milyon oy alan iktidar partisinin bir milletvekili olduğunu düşünüyor ve "bu yüzünde, bir anlamda, kendi yüzümüz olduğunu" söylüyorum.

Evren paşa "asmayacakta besleyecek miyiz?" diyor, " biz size, niye asmıyorsunuz diye karışıyor muyuz?" diyor. Kürsüyü ele geçirmiş konuşuyor. Oysa halkımız "asacağız" diye hepbir ağızdan haykırarak Evren'e destek veriyor. Karşı çıkmıyor/çıkamıyor "çocuklarımızı asmayın, öldürmeyin" diyemiyor. Akarcalı "cezaevlerinde birbirlerinin yüzünü tırmalayan teröristler, aslında birer melek değildir" diyor, "İstiklal marşını söylemeyenlere işkence yapmaya devam edeceğiz" diyor. Kimsenin kılı bile kıpırdamıyor. Akarcalı'ya da partisine de karşı çıkmıyor/çıkamıyor. "Yaptığınız işin adı insanları endoktrine etmektir" diyemiyor.
Oysa, yaptıklarını ve söylediklerini kolayca unutan/ unutturan Evren Paşa da, Akarcalı'da durup dinlenmeden " insan haklarından" sözediyor.
Evren öyle, Akarcalı böyle de, başkaları farklı mı? Hayır. İnsan hakları sözkonusu olduğunda; askeri ve siviliyle devlet ve siyaset adamları, bilim adamları, aydınlar, işçisi, köylüsü, emekçisiyle koca bir halk bir elmanın iki yarısı kadar birbirine benziyor. Bu benzeşmenin ortak paydasını ise, ne yazık ki, aldırmazlık/ umursamazlık/ duymazlık/ görmezlik oluşturuyor.

kim bunlar..?

Gözüm "Kim ne yapıyor?" aynasına kayıyor; binlerce yüzü, Türkiyeli aydınların yüzünü görüyorum. İnsan hakları mücadelesine katkılarını anımsıyor "kim bunlar?" demekten kendimi alıkoyamıyorum. Bu soruyu gerçekten yanıtlayamıyorum. Kim bunlar; burjuvazinin son silahları mı, yoksa tükenişin/çürümenin en son araçları mı? Başkaldırının son umutları mı, yenilgimizin ilk somut kanıtları mı, bilemiyorum. Bu soruları gerçekten yanıtlayamıyorum.
Darbenin ilk yıllarında Mardin 'de "elbette asacağız" diye

basbas bağıran Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Koseyi Başkanı, Genelkurmay Başkanı Evren Paşa'dan korkmakta, belki haklıydılar. Askeri yönetimin karanlık sokaklarında partisiz, silahsız ve yalnızdılar. Oysa darbeden on yıl sonra, Cumhurbaşkanı Evren Paşa'nın "ölüm cezalarının ertelenmesine çok üzülüyorum" demesi karşısında da, akıl almaz bir tepkisizlikle sustular. Görmeyerek, duymayarak, konuşmayarak aydın sayılıyorlar. Konuşmayan/karışmayan/susan aydın, hem kendini yadsıyor, hem de halkı aldatıyor. Türkiye aydını, 1982 Anayasası'nın Cumhuriyetin "insan haklarına saygılı" niteliğini, inanır mısınız, yıllar sonra 1985'lerde keşfetti. İnsan haklarına "saygılı" olmayı yeterli gördü. Oysa 1961 Anayasa'sı Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerini "insan haklarına dayanan, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti" olarak sıralıyordu. Türkiye aydını için "saygılı olmanın" soyutluğu ile "dayanmanın" somutluğu arasında pek fark olmuyordu. Bu farkın üç yıl sonra farkına varanlar ise "cin gibi adam" sayılıyor; ayakta alkışlanıyordu. Türkiye aydını ikiyüzyıllık "miyopluğunu" öteden beri, "devlet gözlüğüyle" gideriyor; insan hakları sözcüklerinin varlığı ile yetiniyordu. Salt "devletten yana olmak adına az ile yetinmek" konusunda çok sayıda örnek bulunabilir sevgili arkadaşlar. 1982 Anayasası'nda yapılan bir köylü kurnazlığıdır, bence. Saygılı ve dayalı sözcüklerinin anlamları üzerinde küçük bir oyun oynanmıştır. Ama, 1961 Anayasası hazılanırken düpedüz bir "hırsızlık" yapılmıştır. Bilim adamlarının hazırladığı Anayasa Ön Tasarısı'nın başlangıç bölümünde" Türk Devletinin Birleşmiş Milletler Anayasası ve İnsan Hakları Beyannamesinin umdelerine bağlı olduğu" tümcesi yer alıyordu. Oysa Kurucu Meclis'in kabul ettiği metinden bu ilke çıkarılıyor; böylece devlet, sözde uluslararası bir yükümlülükten kurtarılıyordu.

Osmanlı'dan bu yana Türkiye'nin aydını, halkını aptal yerine koyma alışkanlığından kurtulamıyor; solcusuyla sağcısıyla devlet gözlüğünü çıkarıp atamıyor.
1966 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisine ek Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi var, sevgili arkadaşlar. Hükümetler o tarihten beri bu sözleşmeyi imzalamıyor, TBMM 'nin onayına sunmuyor. Ya da Birleşmiş Milletler Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi de 1976'dan bu yana imzalanmıyor; bir iç hukuk kuralı yapılmıyor. Temel hak ve özgürlükler açısından büyük bir eksikliği anlatan bu olumsuzluk için; belki Dışişleri Bakanlığı'nın "ilgili dairelerinde" belki de fakültelerin "ilgili kürsülerinde" bir kaç söz ediliyor. Belki de MGK'da, MİT'te, emniyette şurada burada sayfalar dolusu raporlar hazılanıyor " aman haa Kürtler..!" deniliyor. Ama Türkiye aydını, hiç bir zaman, bu sözleşmelerin iç barış açısından önemini halkına anlatmıyor. Çünkü temel hak ve özgürlüklerle ilgili bu sözleşmeleri anlatmak, bunların gerekliliğini savunmak Türkiye'de Kürtlerin varlığını kabul etmek anlamına geliyor. Zaman su gibi akıp gidiyor ama, Türkiye aydını suskunluğunu sürdürüyor. Örneğin; Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı İzleme Toplantısı Sonuç Belgesi'ni yaklaşık bir yıl önce, 10 Ocak 1989'da imzalayan Türkiye "ulusal azınlık" ve " bölgesel kültür " gerçeğini 35 Avrupa ülkesiyle birlikte kabul ediyor. Ya da Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'nı, bir kaç gün önce 21 Kasım 1990'da imzalayan Türkiye "ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dil ve din kimliklerinin korunacağı" koşulunu kabul ediyor. Oysa sevgili arkadaşlar, Kürtçe konuşma yasağı, tüm şiddetiyle orta yerde duruyor; başka deyişle "ana dili" ile konuşma yasağı, karşısında Türkiye aydını suskunluğunu sürdürüyor.
Herşey her zaman bu kadar kötü gitmiyor, bu kadar umutsuz

gelişmiyor. Devletin gözlüğünü çıkarıp atmayı başarabilen aydınları da var ülkenin. Türkiye halkının çağını yakalayabileceği umudunu üretiyor; temel insan hak ve özgürlükleri için kavga veriyorlar. Tüm olumsuz koşullara karşın başkaldırıyor; Türkiye halkı için "hak ve özgürlüklerin bir kısmını değil, tümünü" talep ediyor. Hiç küçümsenmeyecek somut sonuçlar alıyor. Örneğin Paris Şartı'nın imzalandığı gün, tüm dünya, onların çabasıyla, İşkenceyi Önleme Birleşmiş Milletler Komitesi'nin "Türkiye'de işkence sürüyor" raporundaki acı gerçekleri bir kez daha duyabiliyor, öğrenebiliyor.

Sayıları bir elin parmakları kadar bile olmayanTürkiye aydını, insanlık tarihi kadar eski bir kuralı yaşama geçirme savaşı veriyor. İnsan haklarına aykırılıkların gerçek sorumlularını açıklıyor, iktidarı sallıyor, sevgili arkadaşlar, iktidarı sallıyor. Temel hak ve özgürlükler konusunda hasis davranan, yalan üreten iktidarların dünyanın hiç bir ülkesinde uzun süre direnemeyeceğini gösteriyor.

Başını kuzeye, Karadeniz kıyılarına, çevirip önyargısız ve saplantısız bakabilen herkes, zincirlerinden kopan Zonguldak maden işçisinin iktidarı nasıl salladığını görüyor.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum; son on yılda hak aramanın, en güzel örneğini veren maden işçilerini, hepiniz adına, selamlıyorum.

İSTANBUL
15 Aralık 1990

yalanın böylesine ancak sizin gibi saflar inanır...

Son darbenin acısını çeken/çekmekte olan herkesi, son darbenin bedelini ödeyen/ödemekte olan herkesi selamlıyorum.
Demokrasi, bağımsızlık, özgürlük kavgasında yakın tarihimize canları ve kanlarıyla kazınan "genç ölülerimize" sevgi, saygı ve bağlılık sunuyorum. Onları unutmadığımızı

söyleyerek sözlerime başlıyorum. 12 Eylül'ün 12. yılını konuştuğumuz siyasal ortamı tanımlayarak başlamak istiyorum.

Sevgili arkadaşlar, darbeden 11 yıl sonra ülkemiz, yine adil olmayan bir seçim yasasıyla genel seçim eşiğine gelmiştir. Erken seçimin bir siyasal zorunluluk mu, yoksa örtülü bir askeri dayatma mı olduğu, şimdilik, pek açık değil. Son darbenin ürünü olan iktidardaki partinin başkanı; iktidarı garantileyen ve anayasayı değiştirme çoğunluğunu arayan partinin yükselişini önlemek için, onların da bir askeri darbe ürünü olduğunu söylüyor. ANAP ile DYP ve SHP arasında süren bu ağız dalaşında, sorunun kaynaklandığı temel neden gözden kaçırılıyor. Temel nedenin 1982 Anayasası olduğu unutturuluyor.

Gerçek anlamda Batılı bir demokrasiyi sağlamak şöyle dursun, "egemen askeri gücün" ya da ona dayanan "güçlü sivil adamın" konumunu meşrulaştırmak ve "kaydı hayat şartı" ile sürdürmek için yapılan bu anayasaya, gerekli direnç gösterilemiyor.

Demokrasiyi savunanlann da, demokrasiyi özleyenlerin de gündemlerinde 1982 Anayasası'nın dayattığı faşist özellikleri ağır basan bu rejimden kurtulma gibi bir öncelik, ne yazık ki yok. 1982 Anayasası'ndan da, bu anayasanın dayattığı rejimden de yakınması olmayanlar, ne yazık ki, çoğunlukta. Türkiye'nin demokrasi güçleri,emekçileri, aydınları kısa boylu bir şişman adamın belirlediği gündemin peşinde sürüklenmekten kendilerini kurtaramıyor. Çok partili parlamenter demokratik rejimin kurulup işletilmesini öngörmeyen "günü kurtarma çabalarıyla" süren siyasal yaşamın izleyicisi olmaya boyun eğiyor.

Sevgili arkadaşlar,Türkiye demokrasisinin bir "askeri darbeler sentezi" olduğunu düşünmek zamanı artık gelmiştir.

herkesin utancı..

Bunu düşünmek acı da olsa, bağrımıza taş basıp, bu acıdan bu utançtan bir an önce kurtulmanın yollarının aramalıyız. Askeri darbeler sentezi bir demokrasiyi yeterli bulmak,askeri derbeler sentezi bir demokrasiye rıza göstermek elbette hepimiz için utanç olmalıdır. Ama bu utançtan kurtulmanın yolu, sorunu her düzeyde, her düzlemde korkusuzca "adam gibi" tartışmaktan geçiyor. Bunu başarabildiğimiz ölçüde Türkiye'nin önü açılabilecek, demokrasi umutları yeniden yeşerebilecektir.

1991 sonbaharında Türkiye'ye şöyle bir bakın.İç siyaset "seçim ve darbe" gibi iki konu arasına sıkışmış durumda. Büyük ve köklü değişimlerin yaşandığı dünyanın orta yerinde, Türkiye'de, yine askeri darbe gündeme geliyor, yine askeri darbe konuşuluyor. "27 Mayıs 1960'tan artanlar, 12 Eylül 1980'den artanlara karşı" amansız/düzeysiz bir mücadele yürütüyor. Halkın büyük kesimi 27 Mayıs'tan artan ilk askeri darbeden üreyen DYP'den yana görünüyor.

Askeri hükümette "ekonomiden sorumlu başbakan yardımcısı" olan Turgut Özal'ın liderleri olduğunu unutan ANAP'lılar, son darbecilerle yaptıkları işbirliğini de yok sayıp DYP ve SHP' yi darbecilikle suçluyorlar. Örneğin, politika üretmeyi yasaklayan bir ordu ile Türk ordusu ile; politika üretmekle görevli Sovyet Kızıl Ordusunu aynı kefeye koyup; ordu-politika ilişkisindeki ayıplarını örtmeye çalışıyorlar. SHP'nin Cumhurbaşkanı adayı Prof. Mümtaz Soysal'ı Moskova'daki darbecilerin yanında göstererek "cuntacı-darbeci" suçlamasına yöneliyorlar. 12 Eylül faşist yönetiminin siyasal-toplumsal-ekonomik artıklarını büyük bir "iştah" ve akıllara durgunluk veren bir "göz doymazlık" ile silip süpürdüklerini unutup; Mümtaz Hoca'ya Mamak'ta tuvalet temizlettirildiğini görmezden gelmemizi istiyorlar.

Seçimlerden tek başına iktidar olarak çıkmayı bekleyen ana muhalefet partisi SHP'nin de 12 Eylül rejimiyle bir alacağı vereceği olduğuna ilişkin bir somut bir işaret görünmüyor. SHP 12 Eylül'le hesaplaşmayı kendi TBMM grubunda bile göze alamayan sosyal demokrat bir parti konumunu sürdürüyor. Genel Başkan Erdal İnönü 66 SHP'li milletvekilinin "12 Eylül Askeri Darbesinin Türkiye'nin Demokratikleşmesi Üzerindeki Etkileri ve Sonuçlarının" araştırılmasını isteyen genel görüşme önergesinin TBMM'de tartışılmasına engel oluyor.

DSP lideri Bülent Ecevit ise, "geçmişin acı olaylarını geçmişte bırakmayı erdemli bir tutum sayma kandırmacasına" inanıyor. Hem kendini, hem de Türkiye halkını "güzel Türkçesi" ve "zengin düşleri" ile aldatmayı sürdürüyor.

RP ve MÇP gibi 12 Eylül sonucu oluşan partilerin, parlamentoya temsilci göndermekten başkaca sorunları yok. Doğaları gereği her ortamda temsil edilmeyi en yüce siyasi amaç sayıyorlar. Bu amaç için herkesle ve her şeyle ittifak kurmak; herkesle ve her şeyle işbirliği yapmaktan çekinmiyorlar.

Görünen o ki sevgili arkadaşlar; büyük savlarla seçime katılacak olan siyasi partilerden hiç birinin, 12 Eylül askeri darbesiyle, askeri darbenin kişi ve kurumlarıyla, askeri darbenin acı ve gözyaşlarıyla hesaplaşma gibi bir amaçları yok. Ama biz burada, onbir koca yılı geride bırakan, getirdikleri ve götürdükleriyle 12 Eylül'ü konuşuyoruz.

Şimdi şunu sormak istiyorum. Evinizde, işyerinizde, okulunuzda bu soruya yanıt aramanızı istiyorum. Bir erken genel seçim ortamında birbirleriyle kıyasıya mücadele eden siyasi partilerden hangisi; 1982 Anayasası'nın Milli Güvenlik Kurulu ile ilgili 118 nci maddesini eleştirebiliyor? Görev ve yetkileri açısından demokratik sivil toplum ilkeleriyle taban

tabana zıt olan bu kurulun kaldırılması görüşünü savunabiliyor?

bir şey yok...

Sevgili arkadaşlar, askeri darbelere bakış açımızı genişletmedikçe/değiştirmedikçe ve belki size tuhaf gelebilir ama, "demokratikleştirmedikçe" havanda su dövmeyi sürdüreceğimizden korkuyorum. 27 Mayıs'ları, 12 Mart'ları, 12 Eylül'leri konuşmaya, hem de boş yere konuşmaya, devam edeceğimizden korkuyorum.

Son darbenin gerekçelerini anımsayın lütfen. Ondan bir öncekini hatırlayın. 1960'lara dönün ilkinin nedenlerini düşünün. 27 Mayıs 1960 sabahında, 12 Mart 1971 öğle vaktinde, 12 Eylül 1980 gecesinde duyduklarınıza dönün. Kısaca, anımsadığınız ilk darbeden 31, son darbeden 11 yıl sonra ülkenin durumuna şöyle bir bakın. 31 yıl önce ya da 11 yıl sonra hiç fark etmiyor; Türkiye toplumu toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan acınası bir durum yaşıyor. Bu içler acısı durumda son darbeye "sövenlerle" ilk darbeyi "övenler" birbirine karışıyor. 27 Mayıs'ın bir askeri darbe olduğunu belgeleyen bir televizyon yapımının başına gelmeyen kalmıyor; 27 Mayıs'a askeri darbe diyenleri "vatan haini" ilan eden ilerici-demokrat düşünür ve yazın adamlarına rastlanıyor. İşte bu toz duman arasında askeri darbelere bakışımızı değiştirmenin artık bir zorunluk olduğu gerçeği ortaya çıkıyor.

Askeri darbelerle; tartışmadığımız, araştırıp, soruşturup sorgulamadığımız sürece, demokrasi için yapılabilecek çok fazla bir şey olduğuna inanmıyorum.Türkiye solunda da Türkiye sağında da "inanılır insanlık" olan gereksinim her geçen gün biraz daha artıyor.

Örneğin; bir erken seçim arefesinde, bir darbe ürünü olan

partinin, karşıtlarının darbecilikle suçlaması inandırıcı olmuyor. Olmuyor çünkü; son darbenin en zengin generalinin yolsuzluklarını aklamak için TBMM 'de el kaldırıp, Şahinkaya Paşa'yı kendi oylarıyla akladıkları unutuluyor. Sonra da, oy vermeyenlerin partisi darbecilikle suçlanıyor.
Size kim, nasıl inanır?
Yolsuzluk, usulsüzlük denildi mi ondan başka araştırmacı-gazeteci akla gelmiyor. Ama, her ne hikmetse o,Genelkurmay Başkanı Necdet Üruğ'un masasında gördüğünü söylediği Şahinkaya Paşa'nın yolsuzluk dosyalarını yazmıyor.
Size kim, nasıl inanır?
Başkaldırıya, toplumsal muhalefete " elveda" çektiriyor. Ama her nedense Kızılordu'nun darbesine başkaldıran halka övgüler düzüyor. Kendi halkı için olağan gördüğü askeri darbeyi, Rus halkı için demokrasinin yıkımı olarak yorumluyor.
Size kim, nasıl inanır?
Son darbeden üç saat sonra yaşamının en büyük fırsatını yakaladığının sanıyor. Askeri cuntanın ekonomiden sorumlu devlet bakanı ve başbakan yardımcısı oluyor. Partisinin oylarıyla başbakanlığa geliyor ama, baskılarıyla yasaklamalarıyla,işkencesiyle zulmüyle askerleri hiç aratmıyor.Türkiye Cumhuriyeti'ni bir mafya imparatorluğuna çeviriyor. Sonra da Türkiye'nin seçilmiş tek sivil cumhurbaşkanı olduğunu söylüyor.
Size kim, nasıl inanır?
Yalanın böylesine, üzülerek söylüyorum ki, ancak biz inanıyoruz, sevgili arkadaşlar. Böyle yalanlara en başta, askeri darbeleri bir siyasal yazgı gibi kabul edenler, yani bizler inanıyoruz. Darbelerin kural ve kurumlarına baş eğenler; askeri darbeleri tartışmaktan yana olmayanlar

inanıyor. Böylesi yalanlara; darbecilerin yargılanmasından, onlara hesap sorulmasından yana olmayanlar inanıyor. Askeri darbelerin sorgulanmasından yana olmayanlar, sonuçta darbecileri yüreklendiriyor. Bunların konuşulması gerekiyor. Bunlar konuşulmadığı sürece darbeciler ve yandaşları haklılıklarını sürdürüyor. Konuşmaya kendi kendimizle başlayacağız sevgili arkadaşlar. Kendimizle konuşacağız önce. Aynaya bakacağız, kendimizle gözgöze geleceğiz. Başlangıçta zor olacak ama önce kendimizi sorgulayacağız.

muhalefet örgütleyememek..

Kendini sık sık sorgulayan bir arkadaşınız olarak, ben 12 Eylül ile hesaplaşmakta çok geç kalındığını söylemek istiyorum. Toplumsal gelişme yasalarının tüm yasaların üstünde olduğu bir gerçekse, toplumsal gelişmenin ivmesi her zaman ileriden/yeniden/doğrudan ve güzelden yana ise geride kalan onbir yılın boşa geçtiğini kabul etmek zorundayız.

12 Eylül'ü toplumsal gelişmenin önüne çekilen bir set olarak görsek de; bu engelin Türkiye halkının büyük katkılarıyla iyi tahkim edildiğini biliyoruz. Ve hatta bugünkü koşullarda hiç çekinmeden/korkmadan bu tahkimatı (engeli) aşamadığımızı söyleyebilmeliyiz. 12 Eylül faşist rejimine ve onun yaşamın her alanında uc veren kurumlarına karşı bir muhalefet örgütlenememiştir. Muhalefetin örgütlenemeyişi sorunu, elbette, yaşamsal bir sorundur. Ama bundan daha önce, darbeden koskoca onbir yıl sonra, "neye/nelere karşın muhalefetin örgütlenemediğini" düşünmek zorundayız. "Neler yaşadık, neler ödedik ama, muhalefet örgütleyemedik" yargısı ilk bakışta acımasız gibi görünse de, bu yargıyı dile getirmekten kaçınmamak gerekiyor.

12 Eylül darbesi ülkenin toplumsal, siyasal,ekonomik ve kültürel ikliminde önemli yapısal değişiklikler yarattı. 12 Eylül faşist rejimini bugüne kadar hep, insan haklarına aykırılık örnekleriyle anlatmaya çalıştım. Kendileri ve yakınları o insanlık dışı uygulamaların pençesine düşmeyenler anlattıklarımı/yazdıklarımı büyük bir dikkatle bir masal gibi dinlediler/okudular. Korkuyla/kuşkuyla büyütüldükleri ve korkuya/kuşkuya yenildikleri için de bir tepki oluşmadı.

Şimdi daha değişik bir yol izleyeceğim. Çok kolay anlatılabileceği için/anlaşılabileceği için, bize öngörülen yaşamın ekonomik yanından söz edeceğim.

Sevgili arkadaşlar, şu anda yanınızda kaç para olduğunu anımsamaya çalışın ve bir an enflasyon oranı bakımından yeniden 1980'lerin başına döndüğümüzü düşünün. Bu korkunç bir tablodur. Bir ekmek fiyatına bir gazete, iki ekmek fiyatına bir dergi alamıyorsunuz. Ve buna sessizce katlanıyoruz. Üstelik bu olumsuz gidişe karşın, 1980'den bu yana denene denene yalama olan yöntemler, bir kez daha yinelenmek isteniyor. Susuyoruz ve dinliyoruz. Kuru vaadlerle, büyük yalanlarla halktan sabır göstermesi isteniyor. Giderek yoksullaşan halkımız, ekmeğinin elinden alınmasına, anlaşılmaz bir biçimde sabır gösteriyor.Türkiye ekonomisinin öteki sorunları onları hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Örneğin dış borçlardaki hızlı artışın çocuklarının geleceğini ilgilendirdiğini biliyorlar ama, önemsemiyorlar. Türkiye'nin ana para ve faiz olarak bu borçlarını ödeyebilmek için her yıl ulusal gelirinin daha büyük bir bölümünü ayırmak zorunda olduğunu umursamıyorlar. Bütçe açığının bu yıl öngörülenden yüzde 100 fazla olmasına; iç borçların 4 trilyonu aşmasına aldırmıyorlar. Türk lirasının değer yitirme hızı bakımından 201 ülke arasında 12. sırada yer almasının anlamını düşünmüyorlar.Böylesi bir kayıtsızlığın belirlediği

ortamda, elbette muhalefet örgütlenemiyor.

hak aramak..

Burada kayıtsızlıkla suçlananları, salt halkımız olarak düşünmek, haksızlık olur. Onların parlamentodaki sözde temsilcilerinin kayıtsızlığı/aldırmazlığı, bence, çok daha ürkütücü, kapsamlı ve de elbette düşündürücü. Meclis tutanaklarında kalmamalı, unutulmamalı ve hatta tarihe geçmeli.

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün karşı çıkmasıyla TBMM Genel Kurulu yerine SHP Meclis grubunda üstünkörü geçiştirilen bir genel görüşme önergesinin içeriğini duyun istiyorum.

"12 Eylül askeri darbesi ülkemizin ekonomik demokratik ve politik yaşamında önemli yapısal değişiklikler yarattı. Sermaye sahipleri televizyonundan buzdolabına, traktör parçasından ilacına, salçasından deterjanına kadar mallarının fiyatını keyfi olarak arttırabilirken; işçi ve memur emeğinin, üreticiler ürünlerinin bedelini arttırma imkan ve özgürlüğünden yoksun bırakıldı. Esnaf, fiyat artışları karşısında küçüldükçe küçüldü. Böylece12 Eylül darbesinden sonra halk daha da yoksullaşırken holdingler büyük paralar kazandı.Sabancı, Koç, Dinçkök, Profilo, Şişe-Cam ve Yaşar Holdingin satışları devlet bütçesini aştı. Türkiye'nin 500 sanayi şirketinin,1980 yılında 124 milyar olan karı, 1986 yılında 12 katına çıkarak 1 trilyon 462 milyar liraya yükseldi. Peki işçinin- memurun ücreti; üreticinin tahılı,sütü, pancarı, pamuğu, ve benzeri ürünlerden hangi birinin fiyatı 12 katına çıktı?

ANKA tarafından yapılan hesaplara göre 12 Eylül'de memurun 100 lirası bugün ücretindeki artışa rağmen 71 liraya, kamu işçisinin 100 lirası 59 liraya düşmüştür. Özellikle grev

olanağının ortadan kaldırılması ile özel sektör işçi ücretleri büyük ölçüde geriledi. Yine tarım kesiminin de gelirlerinde büyük düşüşler oldu. Sanayide ortalama % 30 olan ücret oranı %7'lere düştü. Türkiye'de maaş ve ücretlinin milli gelir içindeki payı bırakın Almanya'yı Fransa'yı, İsveç'i, Nijerya'nın Kenya'nın, Ürdün'ün, Yunanistan'ın bile gerisine düştü.1979 yılında maaş ve ücretlilerin milli gelir içindeki payı %31 olmasına rağmen 1986 yılında bu oran %18,6'ya düştü. Peki bu noktaya nasıl gelindi? Bütün demokratik hak ve özgürlükleri yok edilmiş, teslim alınmış, boyun eğdirilmiş, tepkisiz bir toplum yapısı yaratılarak bu noktaya gelindi. Bunu gerçekleştiren ve devam ettiren 12 Eylül askeri darbesidir.

'Terörü önleme' gerekçesi ile yapıldığı söylenen 12 Eylül asker darbesi tanklarla yürüdüğü parlamentoyu dağıttı, kapısına kilit vurdu. Anayasayı ortadan kaldıran darbeciler, politikacıları, yazarları, aydınları, gençleri, işçileri, köylüleri cezaevlerine doldurmaya başladılar.İşkence çığlıkları dünyayı sardı. Ülkemiz bir anda keyfiliğin bütün vahşeti ile hüküm sürdüğü bir hapishaneye dönüştürüldü. Kanun hakimiyeti yerini cop ve süngü hakimiyeti aldı. İşveren sendikalarına ve derneklerine en geniş özgürlükler verilirken, çoğu demokratik kuruluşlar kapatıldı, yöneticileri tutuklandı. Basın üzerindeki sansür süngü zoru ile devam ettirildi. Sendikalar kapatıldı; işçilerin toplu sözleşme ve grev hakkı yok edildi. Hak aramak, ses çıkarmak büyük bir suç oldu.

Böylece demokrasi paçavra gibi ezildi. Bunun sonucunda da halk 'daha iyi bir hayat; daha fazla ekmek' için verdiği mücadeleyi veremez duruma geldi. Çünkü demokrasi yok edilmişti. Aynı yapı bugün de devam etmektedir. Çözüm yolu ülkenin demokratikleşmesidir. Zamlara, hayat pahlılığına, geçim darlığına ve baskılara karşı demokratik mücadele verilemiyorsa, bunun nedeni 12 Eylül askeri darbesinin

demokrasiyi ortadan kaldırmış olmasıdır.
Bu nedenle 12 Eylül askeri darbesinin ülkemizin demokratikleşmesi üzerine etkileri ve sonuçları hakkında genel görüşme açılmasını saygılarımızla arzederiz"
Sevgili arkadaşlar inanılması güç olsa da, bu istemin altında, siyasi yelpazenin sol yanında yer alan bir partinin,SHP'nin, "tam 66 milletvekilinin" imzaları vardı. Kutsal devleti değil halk, onların parlamentodaki temsilcileri bile sorgulayamıyordu. Aynaya bakıyorum, yüzümüzü görüyorum. Gözlerimi kapıyorum sevgili Taha Parla'nın, sözlerini duyuyorum. Taha Parla'nın altını büyük bir ustalıkla çizdiği değerlendirmesini, herkesin her an düşünmesini istiyorum. Ve hatta biraz daha ileri gidiyorum, kalem kağıtlarınızı çıkarın, Taha Parla'dan aktardıklarımı lütfen not alın diyorum:
"Türkiye'de siviller sivilleşmedikçe, siyaset demilitarilize edilemez. Ama şunu da unutmamak gerekir ki; politikacılar, politikada zamanla demokratlaşabilirler. Oysa ordu politikada hiç bir zaman demokrat olamaz. Mensupları tek tek demokrat yurttaşlar olabilirler ama, bir kurum olarak ordu siyasete demokratça giremez. Bu, yapısına/işlevine ve meslek kodlarına aykırıdır" Taha Parla'ya selam ve sevgi gönderiyorum, onun bu yaklaşımının demokrasi kavgamıza ışık tutmasını diliyorum.
Sevgili arkadaşlar, son askeri darbeden 11 yıl sonra, sizlere şöyle seslenebilmeyi bilseniz ne çok isterdim:
"Ayakları yere basan sağlam bir mücadele,uzun bir bekleyişten sonra çöküşü getirdi. Çok bedel ödendi ama, halkımıza yaşattıklarının çöküşle noktalanacağına olan inancımızı hiç yitirmedik. Korkmadık, bıkmadık, yılmadık. Bize ne mutlu ki, diktatörlük doğal yoldan son buldu. Türkiye halkına daha büyük sarsıntılar yaşatmadan hızlı ve kararlı bir

değişimle yok oldu. Demokrasiyi yok ettiler, hesap verdiler. Can aldılar, hesap verdiler. İşkence yaptılar, hesap verdiler. Soydular, hesap verdiler. Yaşasın demokrasi mücadelemiz, kahrolsun faşist diktatörlük."

1991 yılının 12 Eylül'ündeyiz sevgili arkadaşlar; değil böyle bir sonucu yaşamayı, ne yazık ki, böyle bir düş görmekten bile şimdilik ve çok uzun bir süre daha yoksunuz.

ANKARA
12 Eylül 1991

iyi ki sol bacağım, sağda "gaz ve fren" var da...

"İnsan Hakları İhlalleri, İhlalleri Önleyici Yöntemler ve Yapılanmalar" konusundaki tartışmayı zor bir dönemde gerçekleştireceğiz. Zorluk, İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Sayın Mehmet Kahraman'ın tartışmacı olarak aramızda bulunmasından kaynaklanıyor. İnsan haklarına aykırılıkları "devletin önünde" konuşmak, sorunları birlikte saptayıp, çözümlerini aramak; herşeyden önce insan hakları

öğretisine, teoriye ters düşüyor. Ama bu olumsuzluğu hafifletici, kuşkularımızı giderici önemli bir neden de var. DYP ve SHP'nin iktidardaki birlikteliğinin, devlete bakışı değişik. Gerek seçim sürecinde ve gerekse koalisyonu kurma çalışmalarında, hepimizi umutlandıran çok önemli bir kazanım gerçekleşti. İktidarda bulunanların sözcüleri, bir çok kez "devleti amaç değil, araç olarak" gördüklerini söylediler. Bu eğilimlerini koalisyon protokollerine, hükümet programlarına yansıttılar. Bununla da yetinmediler; Türkiye'nin birincil sorununun "demokratikleşme" olduğunu açıkça belirttiler. Bu durumda " İnsan Hakları İhlalleri, İhlalleri Önleyici Önlemler ve Yapılanmalar" konusunu Devlet Bakanı Sayın Kahraman'ın, Sayın Vali'nin, Sayın Emniyet Müdürü'nün önünde rahatlıkla tartışabiliriz, diye düşünüyorum.

İzmir Barosu'nun konuyu her ne kadar üç başlık altında topluyor olsa da, ben iki noktada yoğunlaşmak istiyorum. Her zaman olduğu gibi, önce, bu tartışmanın yapıldığı siyasal ortamı tanımlayarak sorunu ele almak istiyorum. Sonra da, bugüne kadar izlenen insan hakları politikalarının yarattığı insan tiplerinden örnekler sunmak istiyorum.

Sevgili arkadaşlar, tüm kurum ve kuralları ile demokratik düzene bir kez daha yeniden sarılan siyasal iktidarın çabalarına yardımcı olmak isteyen herkesin şu iki soruyu araması gerekiyor.

1. Doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak öldürülmek ya da işkence görmek ister misiniz?

2. Doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak başkasının öldürmek ya da işkence yapmak ister misiniz?

Bu ikilemden, her ne pahasına olursa olsun" yaşam hakkını ve insan onurunu savunma" sonucu çıkarılabildiği ölçüde, rejime demokratik nitelik kazandırılabileceğine inanıyorum.

Yaşamı ve insan onurunu ancak'sız... ama'sız..." savunmaktan başka çıkar yol görmüyorum. Ya "ancak..ama.." dememeyi ya da demokrasi dememeyi öğreneceğiz. Sözü evirip çevirmeyeceğiz, dolandırıp kıvırmayacağız. İnsan hakları sicilleri bozuk olan ülkelerin/ulusların, yaşam hakkını ve insan onurunu hiçe sayanlardan, tarih önünde hesap sorarak kurtulabildiklerini unutmayacağız.

İnsanlık tarihini; insanın baş kaldırması, özgürleşmesi, bağımsızlaşması ve haklarına kavuşması olarak tanımlarsak, geride bıraktığımız 11 yılın tarih bilinci açısından ne anlama geldiğini kolayca anlayabiliriz. Siyasal literatüre " kaybolan yıllar" olarak geçen bu süreye genel olarak bir "insan haksızlıları dönemi" özel olarak ise"işkence ve işkencede ölüm yılları" diyebiliriz, diye düşünüyorum. Şimdi burada rahat rahat konuşup söyleştiğimize bakmayın; 1000'e yakın ölüm, 460 kayıp ya da ne olduğu bilinmeyen insanla yüz karası bir fatura ile tarihin karşısındayız. Salt 1991 yılındaki kuşkulu ölüm sayısına bakarsanız, yani bu yılın ilk on ayındaki sayıya bakarsanız, bu ortamı daha iyi anlayabilirsiniz, sanıyorum. 1991 yılındaki sayı 89'dur sevgili arkadaşlar. 89 kurbanı kolları arasına alan 1991 yılının bir özelliği de seçim yılı olmasıdır. Ama polisi, jandarması, özel timi, koruculları, infaz mangaları, işkencecileri, provakatörleri, sabatörleri, psikolojik savaş kadroları ile güvenlik güçleri; iktidarın ve muhalefetin gözleri önünde; küfürü, tokadı, elektriği ve suyu ile can almayı, yok etmeyi "fütursuzca" sürdürmüş/sürdürebilmiştir. Bir iktidar değişikliği ile başlayacak hesap verme dönemini hiç düşünmeden, hesap vermekten korkmadan; öldürmeyi, dövmeyi kısaca insan haklarını hiçe saymayı sürdürebilmişlerdir. Bu bir cesaret işi değildir, bir politikanın, örneğin iç güvenlik politikasının

gereğini yerine getirmektir.
"İnsan Hakları İhlalleri, İhlalleri Önleyici Yöntemler ve Yapılanmalar" konusunu tartışacağımız siyasal ortamın en önemli özelliklerinden biri budur, sevgili arkadaşlar.

telefon çaldı..

Şimdi sizlere, devletin bugüne kadar izlediği insan hakları politikalarından üreyen insan tiplerinden örnekler vereceğim. Bu ülkede onlarla birlikte yaşadığımızı, bu havayı onlarla birlikte soluduğumuzu söyleyeceğim. Biz istesek de istemesek de bağımsızlık savaşımızda da, demokrasi kavgamızda da onların yeri var.
Telefon çaldı. Tanımadığım bir ses " üçüncü kanalı açmamı" istedi. Açtım ve beni yıllar öncesine götüren bir yolculuk başladı.
"Sol ayağımın, başparmağımın biraz gerisinden delinmiş olduğunu gördüm" dedi. İnanmamış olmalıyım ki, uzun süreden beri şişi inmeyen sol bacağını ve ayak tabanını göstermeye kalkıştı. İçim çekildi, bayılacak gibi oldum. Sol bacağı, kasığından ayak bileğine kadar şişmişti. Ayak tabanını göstermek için zorlandı. Hayır dedim.Sonraları özel bir dershane olan Emniyet Müdürlüğü'nde yapılan sorgusu sırasında " sol ayak tabanına çivi çakılmıştı" Abuzer Eren'in. Ayıldığında, ayak başparmağının biraz gerisinde gördüğü kanlı delik, tabanına çakılan 14'lük bir çivinin açtığı deliktir. Bu olay, 1981 yılında İzmir'de yaşanmıştır. Sorgusu sırasında başına çivi çakılarak öldürülen Nurettin Yedigöl gibi gençlerin bulunduğu bir ülkede, o yıllar için bir vukuat-ı adiye idi Abuzer'in sol ayağının tabanından girip, yüzünden çıkan çivi..."
Usta bir yönetmenin gerilim filmlerinde rastlanabilecek türden bu olay, şimdi kanıtları ve belgeleriyle yeniden tarih

önündedir sevgili arkadaşlar. Böyle bir savı ortaya atan insanın, kanıt ortaya koyma zorunluluğu vardır. Hele bu insan bir gazeteciyse, bu zorunluk etik boyutlar kazanır. Ben bu zorunluğu yerine getiriyor, sabrınıza sığınıyor, bir kaç belgenin tarih ve sayısını sunmak istiyorum.

1-Ege Üniversitesi, Ege Tıb Fakültesi Cerrahi Kliniği, 8 Mayıs 1981 tarihli asistan doktor Zeki Hoşcoşkun'un raporu.. 2-Ege Tıb Fakültesi Cerrahi Kliniğinin 27 Ocak 1981 gün ve 11275 sayılı raporu.. 3-İzmir Devlet Hastanesi 1. Dahiliye Servisinin 25 Mayıs 1981 gün ve 10145 sayılı raporu.. 4-İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesinin 1981/291 numaralı dava dosyasının 68. sayfasındaki duruşma tutanağındaki karar: Sanıklar Abuzer Eren ve Mehmet Yücel Demirci haklarındaki Ege Üniversitesi Tıb Fakültesi Hastanesi ve İzmir Adli Tıp Şubesi tarafından düzenlenen tüm raporlardan birer suretinin dosyaya konulduktan sonra, asıllarının Sıkıyönetim Komutanlığına gönderilip, sorumlular hakkında suç duyurusunda bulunulmasına.. 5-Genelkurmay Başkanlığı'nın 21 Nisan 1983 tarih ve Skynt. Koor. 7130-829-83 Bas.Hlk, İlş sayılı " adı geçen sanıklara işkence yapılmadığı için dava açılmadığı" yazısı..

Dünyanın neresinde olursanız olun, hangi baskı rejiminin tutsağı olursanız olun belge sayılabilecek bu belgelerin" işleme koyulmamasını" eleştirdiğimi sanıyorsanız, yanılıyorsunuz. Belgelerde adı geçen emniyet görevlileri İsmet Taşhan, Muhlis Zincibi, Mevlut Çelik ve Samet Takur'un işkence suçluları olarak yargı karşısına çıkarılmadığını vurgulamak istediğimi sanıyorsanız, yanılıyorsunuz.

Bu polislerden biri 1985 yılına kadar İzmir Emniyet'indeki görevini sürdürdü sevgili arkadaşlar. Sanıklar yakaladı, sorgulamalara katıldı,halkın can ve mal güvenliğini sağladı

kısaca. Ve 1991 yılının Mayıs ayında, yani benim " üçüncü kanalı açmamın" istendiği tarihte, TRT televizyonunda" gençlere öğüt verecek ölçüde başarılı bir genç polis" olarak kamuoyuna sunuldu. Polis memuru İsmet Taşhan'ın mesleki başarısının altında bir temel çivisi yattığını söylemenin haksızlık olduğunu düşünüyorum. TRT İzmir Televizyonu yapımcıları Yılmaz Bayer ve Teoman Tarhan'ı bu seçime zorlayan nedenleri bilmeden bu konuda bir yargıya varılamaz, diye düşünüyorum.
Program bittiğinde telefon yeniden çaldı. Abuzer Eren, "izledin mi ağabey?" diye sordu. Başarılı bir kamu görevlisi olarak gençlere örnek olmanın "ayak tabanına çivi çakmaktan" geçtiğini söylerken zorlandım. Bacağındaki sızıyı sordum. "İyi ki sol bacağım" dedi. Taksi şöförlüğü yaptığını söyledi. On milyonluk İstanbul'da arabasına "raslantı" binen bir gazeteci arkadaşımdan söz etti. Mustafa Gürsel'le, koskoca bir akşamüstü konuştuklarını anlattı.

kiralık erkek..

İnsan haklarını hiçe sayanlara ilişkin örnekler vermeyi sürdürüyorum. İşkence yapıyorlar, işkence ile adam öldürüyorlar. Ama, hesap vermiyorlar ya da hesap veriyor gibi yapıyorlar. Yargılanıyorlar ama, en az ceza ile paçalarını kurtarabiliyorlar. Korunuyorlar, kollanıyorlar.
Dikkatinizden kaçmamıştır. Manisa'da bir yerel gazeteye verdiği "kiralık erkek" ilanı ile kendini satışa çıkaran bir yurttaş hakkında Muzır Yasasına göre soruşturma açıldı. Soruşturmayı başlatan Emniyet Müdürü Aydın Genç, başarılı bir polis olarak gazete sayfalarında hakettiği yeri aldı. Kimdir bu Aydın Genç diye soracak olanlara, yine, elbette belgeleriyle verecek yanıtımız olacaktır. Polis memurluğundan Manisa Emniyet Müdürlüğüne yükseliş

öyküsünde yine işkence var sevgili arkadaşlar. Balıkesir Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube'nin acımasız sorgucularından biridir Aydın Genç. Devleti değnekten ibaret görmektedir. Önüne her geleni dövmekte ve sövmektedir. Dev Maden-Sen ile ilişkileri nedeniyle gözaltına alınan Ömer Öneren, Süleyman Kırteke, Hasan Kul, Yalçın Şendöl ve Mirza Arabacı'ya ağır işkenceler yapan bir polis memurudur. Polis memuru Salih Uzun ile birlikte her önüne geleni işkenceye yıkmaktadır. Polis memuru Ali Avaz ile birlikte her önüne geleni askıya almaktadır. Duruşma tutanaklarına geçen insanlık dışı uygulamalarından size sadece bir tanesini aktaracağım. Elimden başka bir şey gelmediği için, hükmü yine tarihe bırakacağım. 1991 yılında "Kiralık erkek" ilanını Muzır Yasası'na aykırı bulan bu emniyet müdürü; 1981'de Balıkesir'de bir polis memuruyken sorguladığı sanıklardan Mirza Arabacı ile Süleyman Kırteke'yi "birbirine tecavüz ettirmek isteyecek kadar" gözü dönmüş bir ahlak düşkünüdür.

Duruşma tutanaklarına geçen bu insanlık dışı eylemi nedeniyle yargılanmış ve "kanıt yetersizliğinden" aklanmıştır. Şimdi bir ahlak anıtı olarak aramızdadır. Bizimle aynı havayı solumaktadır.

Beni bu örneklerin bolluğu korkutuyor sevgili arkadaşlar. Dövüyor, sövüyor ve öldürüyorlar. Yaptıklarının hesabını vermek bir yana, yaptıklarıyla örnek olup daha üst görevlere yükseliyorlar. İç güvenlik politikasını yürüten "seçkin..!" örnekler oluyorlar.

Yine hemen anımsayabileceğiniz bir işkenceciden söz edeceğim size. Bu ünlü işkenceci, Komiser Kemal Kartal'dır. 12 Eylül'den önce Kars'ta işkence ile adam öldürme sanığıdır; 12 Eylül'den sonra Eskişehir Emniyet Müdür Yardımcısı. İşkence ile öldürdüğü Oruç Korkmaz'ın yakınları

yıllar süren yargılamanın sonuçlanmasının beklemektedir. Aslında yargılama bitmiş ve Kemal Kartal 8 yıl hüküm giymiştir. Ama, Milli Savunma Bakanı Zeki Yavuztürk yasal yetkisini kullanarak yazılı bozma yolunu seçip, kararı Askeri Yargıtay'da bozdurmuştur. Komiser Kemal Kartal yeniden yargılanacaktır. Komiser Kemal Kartal bu arada boş durmamış Kars Emniyet Müdürlüğü'ndeki "bekçilere" de işkence yapmak nedeniyle 13 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Bendeki bilgilere göre, komiser Kartal bu cezasını çekti ve Sapanca Emniyet Amirliğine atandı. Oruç Korkmaz'ı öldürmek nedeniyle yargılanması süren komiser Kemal Kartal sağlık nedeniyle emekli olmuştur. Görüldüğü gibi, işkenceyi her fırsatta yadsıyan siyasal iktidarlar,(ya da onların da üstündeki bir güç) Oruç Korkmaz'ı işkence ile öldüren Kemal Kartal'ı korumaktadır.

Devletin işkenceye dayalı iç güvenlik politikası, bu örneklerle her gün biraz daha açığa çıkıyor, hatta kanıtlanıyor sevgili arkadaşlar. İşkencenin durdurulması için hiç bir önlem yeterli olamıyor. Örneğin Doğu'da, Bingöl'de, öğretmen Sıddık Bilgin'i öldürüp karakol bahçesine gömen yüzbaşı Sıddık Bilgin, Batı 'da Muğla'nın Bayır kasabasında ANAP'lı Belediye Başkan Yardımcısı Osman Yılmaz ve ailesine tam 21 gün boyunca işkence yapıyor. Yüzbaşı Şahin şimdi Ankara 'da Jandarma Okulunda öğretmenlik yapıyor.

İsmet Taşhan'ları, Aydın Genç'leri, Kemal Kartl'ları, Ali Şahin'leri koruyanlar aslında Türkiye'nin aydınlık geleceğini karartıyorlar. İsmet Taşhan'lardan, Aydın Genç'lerden, Kemal Kartal'lardan, Ali Şahin'lerden hesap sormayanlar Türkiye'nin demokratik geleceğinin önünü tıkıyorlar. Ayırdında değiller ama, kendi çocuklarının geleceğiyle oynuyorlar.

onbir yıl..

Bütün bu saptamalardan sonra, bir haklar ve özgürlükler blânçosu yapılabilir, diye düşünüyorum sevgili arkadaşlar. Devletin insan hakları politiklrının yansıtmayan saptamalarla çıkanlacak bir blânçonun hiç bir işe yaramayacağı da açıktır. 12 Eylül'den bu yana yaşanılan aykırılıkları düşünün. Sayıları alt alta koyun toplayın. Oranlar çıkarın yüzdeler açıklayın. Hiç bir işe yaramadığını göreceksiniz. Aslolan politikayı saptamak, blânçoyu bunun üzerine inşa etmektir. Son onbir yılda ülke yönetiminde bulunanlar; insanın birey olma duygusunun azaltarak, körelterek ve giderek yok ederek saldırgan toplumsal bir rol üstlendiler. Bunu bilerek, seçerek ve istedikleri için yaptılar. Bir yandan yurttaşlarına, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'na kişisel başvuru hakkı tanıdılar ya da daha fazla demokrasi için TCK'nın ünlü 141,142 ve 163. maddesini kaldırdılar. Ama öte yandan, yurttaşlarının en temel hakkı olan "yaşam hakkını" bile görmezden geldiler.

Sonuçta "işkence ile ölüm" de, "işkence" de iç güvenlik politikasının "olmazsa olmazları" arasına girdi. Şimdi burada, bu toplantıda İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Sayın Kahraman'ın yanında otururken söylemek biraz güç ama, işkence konusunda İzmir verilerine de şöyle bir bakmak gerekiyor. Kayda değer iki örnek var. İlki Güneş Ardıç'ın başına gelenler. Avukat Ulutan Gün'ün açıklamasına göre; Güneş'e Adli Tıp Kurumu'ndan 17 Temmuz 1991 tarihinde "on gün süreyle iş göremeyeceğine ilişkin" rapor verildi. Raporda yara izlerinden ve morluklardan sözediliyor. Suçu ne olursa olsun, hiç bir insanın "on gün süreyle iş göremeyecek" bir duruma getirilmeyeceğini öğreneceğiz. Dayağın, askının, elektriğin, hakaretin, yara izlerinin, morlukların, sakatlıkların ve ölümlerin "ama o banka

soyguncusuydu.." gibi bir mantıkla savunulamayacağını öğreneceğiz. Eninde sonunda "suçlu olan insanların" da temel hakları olduğunu öğreneceğiz.
İkinci örnek 16 yaşındaki bir genç kızla ilgili. Dayısı Çetin Atçı'yı arayan polisler, evde buldukları yeğenini sorguluyorlar. İzmir Cumhuriyet Savcılığı tarafından Adli Tabipliğe gönderilen genç kızın sırtında tam "sekiz adet sigara yanığı" saptandı. Kendi anlatımına göre, el ve ayaklarından elektrik verilmesi, tavana asılması gibi uygulamalardan da geçirilmiş. Suçu ne olursa olsun, hiç bir insanın "sırtında sekiz sigara söndürülmeyeceğini" öğreneceğiz. Dayağın, askının, elektriğin, hakaretin, yara izlerinin, morlukların, sakatlıkların ve ölümlerin " ama o ülkeyi bölüyordu" gibi bir mantıkla savunulamayacağını öğreneceğiz. Suçlu olan insanların da temel hakları olduğunu öğreneceğiz.
Bu konuda umutsuz olduğumu söylemek zorundayım sevgili arkadaşlar. Suçluların da hakları olduğunu öğrenebilir/öğretebiliriz, bu kolay. Ama, bunun bir bilinç olarak geliştirilmesini, yaşama geçirilmesini sanıyorum, ben ve benim yaşımdakiler " dünya gözüyle"göremez. "Sanığın suçluluğu kanıtlanana kadar masum olduğu" ilkesi Anadolu yarımadasında nasıl geçerli kılınamıyorsa; "suçlunun da temel hakları olduğu" ilkesinin de kolay kolay geçerli kılınamayacağına inanıyorum. İnanmaktan daha öte, bunun böyle olacağının biliyorum. Elimde somut kanıtlarım var çünkü.
İnsan hakları yeterince toplumsal ve siyasal kabul görmedikçe; örgütlü biçimde savunulmadıkça; anayasalarda, yasalarda, hükümet programlarında iki satır/üç tümceyle yer alması yeterli sayıldıkça; küçük büyük ayrımı yapılmadan her türlü aykırılığa karşı toplumsal tepki

doğmadıkça; bir insanın uğradığı haksızlıkla, bin insanın uğradığı haksızlık eşitlenmedikçe; işkence haykırışları dört duvarların arasında kaldıkça; işkencecilerden işkenceye gözyumanlardan, işkenceyi kışkırtanlardan ve işkenceyi onaylayanlardan hesap sorulmadıkça ücretli işkence memurları aramızda dolaşacak, hep varolacaklardır sevgili arkadaşlar. Ve biz onları, sanki işkence yapmaları için emeğimizin/alınterimizin karşılığı olan vergilerimizle beslemeye devam edeceğiz. Sonra böyle toplantılara katılacağız, işkence üzerine hüzünlü öyküler dinleyeceğiz, işkence konuşup, işkence tartışacağız. İşkencecilerin kimler olduklarına, bu insanlık dışı işi nasıl yaptıklarına ilişkin meraklarımızı gidereceğiz. Ama, hiç bir zaman bu ayıptan nasıl kurtulunabileceğini düşünmeyeceğiz.

Bu konuda aklıma yatan tek örnek Almanya örneğidir. İnsanlığın yazılı tarihinin tüm çağları boyunca yaşadığı en büyük vahşet, 50 milyon ölüsü/kurbanı ile, 2. Dünya Savaşı'dır. Oysa Alman toplumu, bugün büyük ölçüde neden olduğu bu kanlı ayıptan kurtulmuştur. Savaş sonrası işbaşına gelen yönetimler "savaşı bir insanlık suçu olarak" kabul etmiş; savaşta yaşananları "insan haklarına aykırılık olarak" görmüştür. Ve bu aykırılıkları kamuoyu önünde mahkum etmekten çekinmemiştir. Nasıl mı? Çok basit Batı Almanya 'da 1966 yılına kadar 86 bin Nazi, suçlu görülerek hüküm giymiş, çeşitli cezalara çarptırılmıştır, sevgili arkadaşlar. Alman yönetimi insan haklarını ihlal edenlerle, yargı önünde hesaplaşarak Alman ulusunu aklama yolunu seçmiştir.

Bu tür utançlardan/sabıkalardan kutulmanın elbette bir yolu vardır, sevgili arkadaşlar. İşkencecileri kimlerin yarattığı konusunda ucsuz bucaksız tartışmalarla zaman yitirmenin yanlış olduğunu biliyorum.

Ben aslında; işkencecileri Tanrının yaratmadığına, zalimlerin despotların ve biraz da bizim, yani "bana dokunmayan yılan bin yaşasın" diyenlerin yarattığına inanıyorum.
İZMİR
21 Aralık 1991

sen ey türk istikbalinin koruyucusu, ülkemizin geleceği...

"Gençlik ve İnsan Hakları" başlığı, beni hem çok uzaklara götürüyor hem de bugünün gerçeklerini bir kez daha düşünmeme neden oluyor. Bir uçtan bir uca, tüm ülkenin şiddet dolu yakın geçmişini anımsıyorum. Doğu ve Güneydoğu'da, Kürt illerinde süreklilik kazanarak bir yaşam

biçimine dönüşen güncel uygulamaları yeniden görebiliyorum. Puslu mezar taşlarını anımsıyorum, istemesem de. Gece girdikleri sorgu odalarında, günün ilk ışıklarını görmeye yetişemeyen genç insanlar geliyor aklıma, istemesem de. Tanıdık tanımadık ölümden kurtulan binlerce genç insanın yüzlerine sinmiş gizli ve sinsi korkuyu, görüyorum. Canını kurtarabilmiş olmanın yarattığı korkunun donukluğuna, her gün yeniden dokunuyorum. Acının mermerleştirdiği duragan/donuk bakışların anlatılmak istenenleri duyumsuyorum.

Belki tuhaf ama, bu başlık, "Gençlik ve İnsan haklan" başlığı, büyük ölçüde insan haksızlıklarına uğrayan ve bu nedenle doğru dürüst anıları bile olmayan bir kuşağı anımsatıyor bana. Ülkenin yüz yıllık sorunlarını, genç omuzlarında taşımak uğruna geleceklerinden vazgeçen özverili insanları anımsıyorum. Gençlik deyince sevgili arkadaşlar, bir koca şairin dizeleri gelip takılıyor aklıma. Elimde değil, her seferinde mırıldanmadan, okumadan yapamıyorum. Sanki bizim kuşağımız için, sanki birşeyleri bizimle payaşan hemen bizden sonrakiler için yazılmış bu dizeler. Bakın ne diyor Can Yücel:

Bugün Ondokuz Mayıs, /Mayısın ondokuzu /Sen ey Türk istikbalinin koruyucusu, /Sen ey ülkemizin geleceği, / Ulusumuzun gözbebeği /Sen ey demirparmaklıklarda barfiks yapan /Ranzalarda parende atan /Sportmen ve kahraman Türk Gençliği /Önünde senin bütün kilit-bahirler açık /Ama, her zaman Samsun'a çıkılmaz, a. /Bir sabah da avluda volta atmağa çık.

Bugün Mayıs'ın 21 'i sevgili arkadaşlar,iki gün önce bir 19 Mayıs daha kutladık; demirparmaklıklarda barfiks yaparak, ranzalarda parende atarak. Dört duvarın dışında kalanlar, her yıl olduğu gibi ellerinde bir torba vatan toprağı

kilometreler aştılar. Bayraklar devrettiler/ devraldılar il sınırlarında; öperek, koklayarak, başlarına koyarak. Gençlik olarak, milli birlik ve bütünlüğe yürekten inanarak, onlar için nutuklar atıldı sonra.
Ben hep Can Yücel'in dizelerini mırıldanarak izledim olup bitenleri, törenleri, söylevleri. Sahte coşkularla nutuk atan il valilerini, r'leri yutar gibi söyleyerek şiir okuyan öğrencileri..
Her aklıma geldiğinde, her duyduğumda/her okuduğumda içimden bir şeyler alıp götürüyor bu dizeler.
Bugün Ondokuz Mayıs, / Mayısın ondokuzu/ Sen ey Türk istikbalinin koruyucusu,/ Sen ey ülkemizin geleceği,/ Ulusumuzun gözbebeği...
Bu dizeler hesaplaşma içgüdümü kırbaçlıyor sevgili arkadaşlar. Bu dizeler insanın önüne adam gibi yanıtlaması gereken bir sürü soru yığıyor.
Kendi gençliğimizi düşünüyorum, sizinkini düşünüyorum; siyasal ortamın değişik bir bakışla sorgulanması gerektiğine bir kez daha inanıyorum.

tam demokratik..

Sevgili arkadaşlar, somut sonuçlarının şimdilik görmesek de, ben 20 Ekim 1991 değişimini çok önemsediğimi söylemeliyim, diye düşünüyorum. Koalisyon protokolü ile hükümet programı ile bakıldığında, onbir yıllık bir karanlık dönemin sona erebileceğine ilişkin yadsınamaz somut ipuçları görüyorum.1982 yılından bu yana söyelenegelen ancak, bir hükümet programına dönüştürülmeyen demokratik bir anayasadan sözediliyor. Bunda yıl sonra ve de elbette bunca bedel ödendikten sonra; sivil toplumun gelişmesini amaçlayan, katılımcı ve tam demokratik bir anayasa gereksinmesinin dile getirilmesini küçümseyemeyiz, sevgili arkadaşlar. Artık biz değil, onlar

söylüyorlar arkadaşlar; yani bir zamanlar "tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye" haykırışlarına copla yanıt verenler söylüyor. Haklılığımızı, bize kendi elleriyle teslim ediyorlar; " tam demokratik" anayasa diyorlar. Bundan daha güzel ne olabilir?
12 Eylül 1980'de oluşan Milli Güvenlik Konseyi ile bu dönemin diğer yönetim yetkililerini "her türlü cezai, mali veya hukuki sorumluluğun dışında tutan Anayasa'nın geçici 15. maddesinin" değiştirileceğini söylüyorlar. Hesap sorma tezimiz ete kemiğe büründürülüyor. Bundan daha güzel ne olabilir?
Siyasal yaşamın temel hak ve özgürlükler çerçevesinde yeniden kurumlaşmasını sağlayacaklarını söylüyorlar. Yargı kararı olmaksızın yapılan haksızlıkların giderileceğini söylüyorlar. Yasakların kaldırılacağını söylüyorlar. Demokratik rejim içinde kalarak terörü önleyeceklerini söylüyorlar. Olağanüstü Hal Bölge Valiliğini ve koruculuk sistemini iyileştireceklerini söylüyorlar. Söylemekten öte, koalisyon protokollerine, hükümet programlarına geçiriyorlar. "Vaatler" söz olmaktan çıkıyor, yazıya dönüşüyor, siyasal belge oluyor, tarihe yazılıyor. Bu çerçevede bakıldığında 20 Ekim 1991 değişimi güzel bir gelecek ifade ediyor. Ama, bizim için iş bunlarla bitmiyor, tam aksine yeni başlıyor. Umutlarımızın ürettiği sorular yanıt bekliyor.
İlk adımı atıyor, sizin için geleceğin kapılarını zorlayan ilk soruyu soruyorum. İktidarları sorusuz bırakmamanızı öneriyorum.
İster bir karanlık dönemin sona ermesi bakımından, ister aydınlık bir geleceğe güven açısından genç insanların bilinç altına büyük bir olumsuzluk olarak yerleştirilen "kurumlaşmış korkuyu" nasıl kaldıracaksınız?Onları korkudan nasıl

kurtacaksınız? "Hayır.." diyenlere, "yanlış.." diyenlere; sizi eleştirenlere, size katılmayanlara yine "terörist, komünist, bölücü" mü diyeceksiniz? Onları siyasetten, örgütlenmeden, yönetimden, katılımdan uzak mı tutacaksınız?
Bir adım daha ileri gidiyorum; amacınız "geçmişi unutmak, eskiyi kapatmak" değilse, "eski yüzlerle, yeni politikaları nasıl üreteceksiniz, eski yüzlerle yeni politikaları nasıl uygulayacaksınız?" diye sormak istiyorum. DGM'nin ünlü yasalarüstü savcısı Nusret Demiral'la onu hiç aratmayan yüzbaşı Ülkü Coşkun ile demokratikleşmeyi nasıl gerçekleştireceksiniz? Erzurum ve Malatya valileri ile insan haklarına aykırılıklarıyla ünlü emniyet müdürleri ile, Şeriatçı kaymakamlarla iç barışı nasıl sağlayacaksınız?
Yeri gelmişken hemen sormak istiyorum. Bir "insan hakları envanterinin" çıkarılıp çıkarılmayacağını bilmek istiyorum. Ödenen bedelin büyüklüğünü bilmek istiyorum. 12 Eylül 1980'den 20 Ekim 1991 tarihine kadar ülke yönetiminde bulunanların işlerine geldiği gibi yorumladıkları " sayıların" gerçek anlamını artık öğrenmek istiyorum. Öldürdüğü, sakat bıraktığı yurttaşlarının "sayısı bile" bilinmeyen bir ülkede yaşamanın utancını daha fazla taşımak istemiyorum. İşkence ile öldürülenlerin, gözaltında ve cezaevlerindeki kuşkulu ölümlerin, intihar edenlerin, devletin güvencesindeyken kaybolanların ve yargısız infaza kurban gidenlerin adlarını soyadlarını yaşlarını ve suçlarını bilmenin de bir hak olduğuna inanıyorum.

nükleer silah..

1980 Eylül'ünden 1991 Ekim'ine uzanan süreçte; insan haklarını korumaya geliştirmeye yönelik gerçek çabalar yoktu. Yadsıma, yalan ve yanıltmalarla oluşturulan insan hakları politikaları, sanki, temel haklara aykırılıklar üzerine

yapılandırıldı. Yaşam hakkı bile savunulamadı. Üstelik bu süreçte, insan haklarına aykırı davrananlara karşı bir soruşturma, yargılama, cezalandırma gibi önleyici/caydırıcı önlemler, gerçek anlamıyla, yaşama geçirilemedi.
Eğer ödenen bunca bedelin, çekilen bunca acının ardından "olan olmuş-ölen ölmüş" demeyeceksek; yakın gemişin utançlarının üstünü örtmeyeceksek, geçmişi kapatmayacaksak somut bilgilere gereksinimimiz olacaktır. Aydınlık bir geleceğin umutları yeniden yeşerirken hiç kimse bizden bu bilgileri saklamaya kalkışmasın. Ama "olan olmuş" yaklaşımındaysanız, rahatsızlık duymadan "ölen ölmüş" diyebiliyorsanız çok tehlikeli bir yoldasınız. Saklamakla, gizlemekle, üstünü örtmekle, yanıltıcı beyaz sayfalar açmakla, bence, geleceğin toplumsal-siyasal ortamını alt üst edecek bir nükleer silah kullanmaktasınız. Asıl etkisini süreç içinde gösterecek ölümcül bir silah kulanıyorsunuz. Sorunun ne olduğunu namlular size yöneldiğinde anlayacaksınız.
Amaç, geçmişin hesaplarını kapatmak olmamalı, sevgili arkadaşlar. Böyle bir kapatma asla yapılamaz çünkü. Bu ülkenin genç insanları olarak sizler buna izin vermemelisiniz. Etkileyebildiğiniz tüm çevreleri ayağa kaldırıp, geçmişin unutturulamayacağını haykırmalısınız. İnsanları, sürekli bir iç barışın, barışı bozanlardan "hesap sorularak" sağlanabileceğine inandırmalısınız.
Geçmişi kapatmaya dönük gizli bir amaç sezinlediğimi söylemeliyim. "Geçmişi deşmemek, ileriye bakmak.." gibi bir tuzağa düşmekten, düşürülmekten korkuyorum. Geçmişi günün sıcaklığı içinde unutturmak gibi bir yöntemin ipuçlarını duyumsuyorum.Ve somut kanıtlarını bulamadığım bu gelişmelerden ürküyorum, korkuyorum. Çünkü "Geçmişe gözlerini kapatanların, geleceğe kör gözlerle baktıklarını"

biliyorum. Yaşanılan insanlık dışı olayları anımsamak istemeyenlerin, insanlık dışı olayları yeniden yaşamaya hükümlü olduklarını; yeni işkenceleri, yeni ölümleri bir yazgı olarak rahatlıkla kabulleneceklerini biliyorum. Ülkenin genç insanları olarak, özgürlükten/ bağımsızlıktan yana bireyleri olarak, yurttaş ve vatandaş olarak; bu olumsuzlukları aşmak için, yapılacak olan şudur sevgili arkadaşlar. Önce, temel insan hak ve özgürlükleri açısından "utanılacak bir yakın geçmişimiz" olduğunu kabul etmeliyiz. Sonra, bu kötü geçmişin ancak sorumlularından hesap sorularak aşılabileceğine inanmalıyız. Ve de elbette yeni çözümler üretmeliyiz. Çözümlerimizin utançtan kurtulma yolu açtığına inanmalıyız. Çözümlerimize inanmalıyız, çözümlerimizden korkmamalıyız. Temel hak ve özgürlük kavgasında çözümlerimizi silah gibi kullanmalıyız.

tekerlekli sandalye..

Geliştirilip zenginleştirilmesini size bırakıyor; aklıma gelenleri sıralıyorum sevgili arkadaşlar.

1-Hükümetin, temel insan hak ve özgürlüklerine aykırı davranılan vatandaşlarından Türkiye Cumhuriyeti Devleti adına özür dilemesi.

2-Gözaltı süresi ile tutuklamada azami sürenin uluslararası standartlara uydurulması ve anayasal/yasal güvenceye alınması.

3-İşkence ve gayri insanı davranış kanıtlarının ortadan kaldırılmasını önlemek için gözaltı süresinin uzatılması uygulamasına son verilmesi.

4-Hangi biçimde olursa olsun alıkonulan ya da mahkum edilen tüm kişilerin korunmasından devletin sorumlu olduğuna ilişkin yeni bir yasal düzenleme yapılması

5-Gözaltına alınanların yakınlarına bilgi verilmesi konusunda

yasal zorunluluk getirilmesi.
6-Sorguda avukat bulundurulmasının sağlanması.
7-İşkence ile öldürülenlerin birinci derece akrabalarına tazminat verilmesi.
8- İşkence sonucu sakat kalanlara tazminat verilmesi, sürekli sağlık yardımı yapılması ve bir işe öncelikle yerleştirilmesi.
9-TRT, basın ve resmi açıklamalarda suçlu oldukları belirtilen ancak, aklananlara tazminat verilmesi; suçlayanlara takibi şikayete bağlı olmaksızın ceza davası açılması.
10-Yargı yolları işletilerek " iade-itibar" kurumuna işlerlik getirilmesi.
11-Pişmanlık yasasının yürürlükten kaldırılması; ihbarcıların yargılamada açıklanmasının sağlayacak yasa değişikliği yapılması.
12-İşkence için suç duyurusu yapmayan savcı yargıç ve güvenlik elemanlarına yasal işlem yapılması.
13-TCK'nun işkence, gayri insani muamele ile ilgili 234 ve 235 nci maddelerinin yeniden düzenlenmesi ve bu maddelere giren suçlarda, "dava ve ceza zaman aşımının" kaldırılması.
14-Haksız tutuklamaya tazminat öngören yasada zaman aşımının kaldırılması ve birinci derece akrabalara da tazminat verilmesi.
15-İşkence altında alınan ifadelere dayanılarak verilen hükümlerin geçersiz sayılması.
16-Hazırlık soruşturmasında alınan ifadelerin altında "ifadeyi alanın " açık kimliğinin yazılması konusunda yasal zorunluluk getirilmesi.
17-Yürüyen davaları da kapsayacak bir uygulama ile " ifade alanın ad ve soyadının bulunmadığı" soruşturma evrakının Emniyet Müdürlüklerine "geri gönderilmesi ve tanınan süre içinde" eksikliğin giderilmesinin sağlanması.

18-İşkence suçluları ile işkence suçlularını koruyanları "mesleklerinden men eden" yasal bir yaptırımın yaşama geçirilmesi.
19-TBMM İnsan Haklarının İnceleme Komisyonu'na yaptırım yetkisi verilmesi, topladığı kanıtlarla bir ceza mahkemesinde dava açmasının sağlanması.
20-Emniyet ve güvenlik güçlerince toplanan, mahkemelerce el konulan kitap, dergi, gazete, film, ses ve video bantlarının geri verilmesinin sağlanması; çıkarılacak bir yasa ile anılan bu ürünlerin imhalarının yasaklanması.
21-Orta öğretimden başlayarak zorunlu insan hakları dersleri verilmesi; üniversitelerin sosyal bilimler fakültelerine " İnsan hakları merkezleri" kurulması.
22-Siyasi Partiler, Dernekler, Sendikalar ve YÖK yasalarında yapılacak değişikliklerle parti, dernek, sendika ve üniversitelerde "insan hakları birimleri" kurulmasının sağlanması.
23-Ceza ve tutukevlerinde asgari yaşama koşulları ile tutuklu ve hükümlülerin temel hak ve özgürlüklerinin bir yasa ile sağlanması.
24-Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonuna yapılan ve görüşülebilir bulunan bütün savlar için Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin dostane çözümden yana olduğunun açıklanması.
25-Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu,Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu, Helsinki İzleme Komisyonu, AGİK gibi kuruluşların Dışişleri Bakanlığında uzman masalarının oluşturulması; ve bu kuruluşların TBMM'de karşılıklılık esasına göre temsil edilmesinin sağlanması.
26-İşkence kurbanları ile ilgili bir envanter çıkarılması ve bunun kamuoyuna açıklanması.

27-Temel hak ve özgürlüklerle ilgili Türkiye raporlarının, Türkiye yapılan uyarıların ve bunlara verilen yanıtların yayınlanması.

Hemen akla gelenler bunlar sevgili arkadaşlar.Size baktıkça, genç insanlara baktıkça bu çözümlerin çok daha zenginleşeceğine yürekten inanıyorum. İşin daha çok başındalar ama, DYP-SHP koalisyon hükümetinin açıklamalarını duydukça, bu çözümlerin çok daha geliştirileceğine yürekten inanıyorum. İnanmak istiyorum.

Ve İnsan haklarından sorumlu Devlet Bakanı Sayın Bakan Mehmet Kahraman'a dönüyor, küçük bir dilekte bulunuyorum. "Acaba devlet, işkenceden sakat bıraktığı yurttaşlarına bir tekerlekli sandalye de veremez mi?" diye soruyorum.

İSTANBUL

21 Mayıs 1992

eski sabıkalarla yeni politikalar üretmek mi, asla...

"Demokrasi Kültürünün Yerleşmesinde Yazarın Sorumluluğu" gibi gerçekten zor bir konuyu tartışmak için biraradayız. Bu zorluğa iki açıdan bakmak istiyorum. İlk zorluğun demokrasinin yıllardır arasına sıkıştığı/sıkıştırıldığı ve bizim bir yazgı olarak benimsediğimiz "dar açıdan" kaynaklandığına inanıyorum. Tüm uğraşlara, tüm iyi niyetli çabalara karşın bu açıyı genişletmek olanaklı olmuyor/

olamıyor. Demokrasinin, demokrasi kültürünün gelişip yerleşmesinde yazarın sorumluluğu konusunda söyleneceklerin "iş, ekmek, özgürlük.." gibi yaşamsal nedenlerle sınırlı bir daraçıyı anlattığını biliyorum. 1992 ilkbaharının "iş ekmek ve özgürlük" gibi konularda "kahramanlık" yapmaya uygun olmadığını, artık herkes gibi ben de anlıyorum. Tartışma konusundan kaynaklanan bu zorlukların "tartışma ortamının demokratik yapısını" belirlediğini söylemeye gerek var mı, bilmiyorum. Bunları söyledikten sonra, akla hemen "o zaman ne konuşup, neyi tartışacağız?" gibi haklı bir soru geliyor. Bir arada olduğumuza göre tartışacak, konuşacak çok şey bulacağımıza hiç kuşkunuz olmasın. Başlarken değindiğim noktaların, konu seçimi açısından değil, içinde bulunduğumuz genel zorluğu anlatması bakımından önemli olduğunu belirtiyorum.

Yeni iktidarın, DYP-SHP hükümetinin demokratikleşme ağırlıklı programının yaşama geçirilmesindeki zorlukları anlatarak "Demokrasi Kültürünün Yerleşmesine Yazarın Sorumluluğu" konusunu tartışabiliriz. Ya da kimbilir belki, eski sabıkalarla yeni politikalar üretmenin zorluğunu konuşuruz.

Tartışma başlığımıza ulaşmak için dolambaçlı bir yol izlemeyi düşünüyorum, sevgili arkadaşlar. Bunun için önce Türkiye demokrasisinin, genel geçer deyimiyle bir "sözde demokrasi" olduğunu anlatmak istiyorum. Hemen hemen 1985'ten bu yana ama, kesin olarak 1989'dan bu yana; çevremizde olup biten herşeye "herşey değişiyor" gözlüğü ile bakılan genelde dünyamızda/özelde ülkemizde, demokrasinin öyle söylendiği gibi hiç değişmediğini saptamaya çalışacağım. Yakın geçmişin "sahte demokrasisi" ile son yılların değişimden etkilendiği söylenen

"sözde demokrasisi"arasında kayda değer hiç bir ayrım olmadığını anlatacağım. Dünyamız iki kutuplu iken de, şimdi kimi değişimcilerin söylediği gibi çok kutuplu iken de; Türkiye' de alt yapısının, kültürünü, kurum ve kurallarını oluşturacak kadar demokrasi solumadığımızı bilmemiz gerekiyor. Hiç kimsenin kuşkusu olmasın sevgili arkadaşlar, SSCB'nin dağılmasından sonra emperyalizm artık tek kutupludur. Çok kutuplu dünya yalanına sığınanlar hedef şaşırtmayı, dünyadaki ABD egemenliğinin üstünü örtmeyi amaçlıyorlar. Değişimin, çevremize baktımızda hemen görebileceğimiz kadar somut olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Bundan kaçınamayız. Değişen, gelişen, yükselen yeni değerlerin peşinden sürüklenenlerle çevrilmiş, kuşatılmış durumdayız. Görmezden gelemeyiz, yadsıyamayız. Gözle görülen elle tutulan bu olguya hayır demek gülünç olur, diye düşünüyorum. Ama, değiştirenin, kim olduğunu da saptamak gerekmiyor mu? Değişen var da, değiştiren yok mu? Değişen örneğin Varşova Paktı ise, değiştiren NATO'dur sevgili arkadaşlar. Değişen COMECON ise, değiştiren AET'dir. Değişen SSCB ise, değiştiren ABD'dir. Değişen Doğu Almanya ise, değiştiren Batı Almanya'dır.

Değişen ve değiştiren karşıtlığı konusunda örnekleri çoğaltmadan konumuza dönüyor; söz konusu değişimin kavranmasında/algılanmasında "demokrasi kültürünün" vazgeçilmez bir silah olduğunu söylemek istiyorum.

siyasetin kullanımına..

Batılı anlamda demokrasilerin kurum ve kurallarını, demokrasilerin nasıl kurulup işletileceğini, demokrasilerin nasıl savunulacağını biliyorum. Oysa demokrasi kültürünün oluşması, kurumlaşması ve korunması konusunda, sizlere

söyleyebileceklerimin çok sınırlı olduğunu da biliyorum. Çünkü ben ne sosyolog, ne antropolog, ne de siyaset bilimcisi değilim. 1980'lerden bu yana "medyanın" gücünün ayırdına varan, çalışma süresiyle "eski", koruduğu değerlerle "eskimiş" bir gazeteceyim. Bu bakımdan sizlere "demokrasinin savunulması, demokrasi kültürünün oluşması" gibi başlıklarla, iletişim dünyasının çıkmaz sokaklarını anlatabilirim, diye düşünüyorum. Üstelik ben, sorunun bu yanı ile çok önemli olduğuna inanıyorum.

Sevgili arkadaşlar, Turgut Özal'ın 1980 faşist rejiminin üstüne çöreklenmesinden sonra; yazanı-çizeni- görüntüleyeni ile medyanın gücü, bizim uğraştaki herkesi, bir kez daha "siyasetin kullanımına" sürükledi. İletişim dünyasında kalem ve deklanşör oynatan, büyük çoğunluğuyla, herkes "asker ve sivil devlet ve siyaset adamlarının" ideoloji taşıyıcıları durumuna düştü/düşürüldü. Siyasetin doğal ortamını zorlayarak iktidarı ele geçirenler "iletişimin vazgeçilmez gücünü" yeniden keşfettiler. ABD'nin Vietnam yenilgisinin ya da Körfez Savaşı kazanımının nedenlerini sorgulayanlar, bu gücü bir kez daha gördüler. Ve ben öyle inanıyorum ki, şimdiye kadar "medyayı adam gibi kullanmadıklarına" çok üzüldüler. Ama her zaman olduğu gibi çok duyarlı bir noktayı gözden kaçırdılar. İletişim araçlarının, moda deyimi ile medyanın, demokratik Batı toplumlarındaki gücünün başka şeyleri anlattığını asla görmediler/göremediler, düşünmediler/düşünemediler. Batı demokasilerinde hukukun, emeğin, örgütlülüğün, özgür düşüncenin, çok sesliliğin ve katılımın "itici gücü" ya da daha teknik bir deyimle "motor gücü" olan medyaya, ne yazık ki biz, Türkiye'de böyle işlevler yükleyemiyoruz. "demokratikleşmeme" konusunda direnen bizim gibi toplumlarda medya, güç kullanımının, baskının, zorun,

haksızlıkların ve dolayısıyla çağ dışı bir ideoloji aktarımının araçı oluyor. Bu çok ciddi bir sorun sevgili arkadaşlar. Medyanın emekçileri olan bizler için de, medyanın müşterileri olan sizler için de çok ciddi bir sorun.

tek yanlı..

Sevgili arkadaşlar, sorunun kaynağına ilişkin sorular yönelterek, deyim yerindeyse "pişmiş aşa su katmak" istiyorum. Sorunun kaynağı bir türlü işletilemeyen demokratik rejimin özünde mi? Demokrasinin tüm kurum ve kurallarına kavuşturulamamasında mı?Akmasa da damlayan ama, bir türlü birikime dönüştüremediğimiz demokrasi kültüründe mi? Siyasetten sanata uzanan bir dizi sorumsuzluklarda mı? Bu sorunu irdelerken öncelikle "sorunun kaynağında kim var?" sorusunun yanıtını bulmamız gerekiyor. Daha açıkcası sorunun kaynağında "iletişimin bir yanındakiler mi, öteki yanındakiler mi?" ya da "yazanlar mı-görüntüleyenler mi, okuyanlar mı-izleyenler mi?" sorularına mutlaka yanıt bulmamız gerekiyor. Bu sorulara "sayılarla" yanıt vermenin daha doğru olacağına inanıyorum. Hiç kimseyi kötülemiyor, hiç kimseyi suçlamıyorum ama, sayıların çok şey anlattığını biliyorum. Bu sorulara sayılarla yanıt verdiğiniz zaman korkunç bir tablo ortaya çıkıyor sevgili arkadaşlar. Bu tablo bence, demokrasiyi de, demokrasi kültürünü de, sorumluları da sorumsuzları da anlatıyor. Gazete ve kitap konusunda bir örnek vermek istiyorum. Türkiye'de 1978 yılından bu yana, toplam gazete tirajı 2,5 milyon civarındadır, sevgili arkadaşlar. 5 bin olan kitap baskı sayısı 2 binlere gerilemiştir, sevgili dostlar. Bu sayıların "kim için demokrasi?" sorusunun yanıtı olabilir mi, diye düşünmenizi istiyorum. Bu verilerden hareketle "kendi ülkesinde olup bitene ilgisiz, dünya ile

iletişim bağını koparmış, yaşamın içinde olmayan insanlarla, kurulup işletilebilen bir demokrasi olmaz/olamaz" yargısını kötümser bulabilirsiniz. Arkadaşlarınızla, dostlarınızla olmasa bile, bu yargıyı, kendi başınıza mutlaka tartışın. Göreceksiniz ki, bu ülkenin okuyan-yazan, konuşan-tartışan bireyleri olarak bizler bile, bu bağlamda "yaşamın içinde yokuz." Ve işin asıl kötü yanı "içinde olmadığımız yaşamı değiştirmek için çabalıyoruz", daha iyimser bir yaklaşımla "kenarında kıyısında dolaştığımız bir yaşamı değiştirmek için" geriye can, kan ve gözyaşı bırakan büyük bedeller ödüyoruz. Söylemek istediğim bu.

kesintisiz eylem..

"Demokrasi Kültürünün Yerleşmesinde Yazarın Sorumlulukları" konusunu konuşamaya, sanıyorum olanak bulamayacağız. Kaldı ki ben "Yazar, ne yazar?" değerlendirmesinin egemen olduğu bir toplumda, yazara böyle bir sorumluluk yüklenmiş olmasını haksızlık sayıyorum. En iyisi, en doğru olanı "yazma eyleminden" sözetmek. Şiir, roman, deneme, öykü, oyun, senaryo, fıkra, haber, yorum ve araştırmayı kapsayan bir büyük eylem bu. En soyuttan en somuta, tarihten günümüze uzanan kesintisiz bir eylem üstelik. Haber, yorum, araştırma ve söyleşi gibi türlerin kuralları ile sınırlandırılmış olsa da gazetecilik uğraşı; yazma eyleminin, günümüzdeki en etkin araçlarından biri. Kullanana göre değişse de, müthiş bir ayrıcalık. Bana göre saygınlık uyandıran yanı da, öfke uyandıran yanı da bu. Bu nedenle gazetecilik sevilen "saygın bir uğraş" ya da korkulan düzeysiz "bir iş olarak" da görülebilir.

Haberleri, yorumları ve araştırmalarıyla gazetecilerin, yazgınızı belirlediğini hiç düşündünüz mü, sevgili arkadaşlar.

Üstelik onlar sizden ne daha akıllı, ne daha bilgili, ne daha ilkeliler. Ulaştıkları insanlardan tek ayrımları var bence, güç kullanıyorlar. Ve bu güçlerini başkalarının çıkarı için kullanıyorlar. Kedinin önündeki yün yumağıyla oynadığı gibi oynuyorlar sizinle.Yalan yazıyorlar, inanıyorsunuz. Doğru yazıyorlar inanmıyorsunuz. İnsanları "bu yol" yerine, o yoldan; "o yol" yerine, bu yoldan onlar koşturuyorlar. Bu bağlamda halkı "telef" edenlerin de, toplumun geleceğini "karartanların " da onlar olduğu konusunun açıkça artık tartışılması gerekiyor.

Bu elbette tek yanlı bir iletişim, bir edilgenlik değil. Yazanların yorumlayanların karşısında okuyanlar da var. Şimdi hemen şu soru aklıma geliyor. Acaba aranızda kaç kişi okuduğu gazetenin yazarı-çizeri ile bir kez olsun telefonla görüştü? Acaba aranızda kaç kişi yıllar boyunca para verip aldığı gazetesinin yöneticilerine, bir kez olsun, "beğeni ya da "eleştiri" iletmek için iki satır mektup yazdı mı? Acaba aranızda kaç kişi, siyasi kimliğini teslim ettiği gazetesinin muhabirine-yazarına-çizerine bir kez bile olsa sorumluluklarını anımsattı mı? Onlan yalanlarıyla/utançlarıyla hiç yüzyüze getirdiniz mi, onların sevinçlerini/övünçlerini hiç paylaştınız mı? Hiç kimse küsüp darılmasın ama, bana göre, sürekli bir eylem olan yazmayı, "etkisiz kılan" bir anlamda sizlersiniz.

"Etkisiz kılma" savımı iki örnekle açıklamak istiyorum. Örnekler son otuz yıldır yakamızdan düşmeyen " bitmeyen terör" ve " çözülmeyen Kürt" sorunlarıyla ilgili.

Devlet başkanı üniformalı generalin "O korkunç günleri atlattık ama, bu savaş bitmemiştir" diye başlayan sözlerini bilmem anımsıyor musunuz? " Bu savaşı başlatan terörist ve anarşistlerin uygukadıkları taktikler çok korkunçtu. Acımasızca adam öldürmekten çekinmiyorlardı. Onlara aynı

silahla cevap vermek gerekiyordu. Savaşın bir kaidesi vardır: Karşındakine aynı usülle cevap vermezsen mağlubiyeti kabul etmiş olursun. Bunu 12 Eylül'den önce anlatamadık, 12 Eylül'den sonra aynı tedbirlerle bugünlere ulaştık." Bu sözler bundan tam 12 yıl önce söylendi, sevgili arkadaşlar. Ama, bu tezin doğruluğu hiç bir zaman asla kanıtlanamadı. Üstelik tam tersi bir sonuç yaşandı. Bireysel terörün, devlet terörüyle durdurulamayacağı kanıtlandı. O günden bugüne Türkiye toprakları, kendi çocuklarının kanlarıyla sulanıyor. Ordusu, polisi, jandarmasıyla güvenlik güçleri, yıllardır kendi halkıyla savaşıyor. Bir an durun ve lütfen "kan niçin durmuyor?" diye düşünün. Suçu günahı başkalarında değil, biraz da kendinizde arayın, sevgili arkadaşlar. Suçlu olan sizsiniz. Çünkü, "demokratik rejim anarşi ve terörün nedeni olamaz" diyenleri, siz etkisiz kıldınız. Çünkü "bağımsızlık ve özgürlük" diyenleri, siz etkisiz kıldınız. Çünkü "insan haklarını savunanları" devlete, yönetime karşı cephe oluşturmakla suçlayarak, siz etkisiz kıldınız.

Yakıcı olsa da Kürt sorununa değiniyorum. Ne Arşimed'in "hamam tası" ne de Nevton'un "kırmızı elması" gibi bir rastlantıyla ortaya çıkmadı Kürt sorunu. İnsanlık tarihini bilenler, sorunun bu boyutlara erişeceğini elbette biliyordu. Gözükmüyordu ama, gün gibi aşikardı. Sorunun ulaştığı boyutları ve çözümün ne olduğunu bilenlerin susması/susturulması, bir baştan bir başa ülkenin kana boğulmasına neden oluyordu. Bir an durun ve lütfen "Kürt sorunu niçin çözülmüyor?" diye düşünün. Suçu günahı başkalarında değil, biraz da kendinizde arayın sevgili dostlar. Suçlu olan sizsiniz. Kürt sorununun çözümü için emek harcayanları siz etkisiz kıldınız. Çünkü siz yıllarca, ulusal kurtuluşumuzun Türk-Kürt kardeşliğine dayandığı gerçeğine sırt çevirdiniz. Çünkü siz yıllarca, "Kürt yoktur, karda yürüyen dağ

Türklerlerinin ayak sesleri vardır" diyenler inandınız. Çünkü siz yıllarca, Kürtlerin anadillerine konan yasağın ayırdında bile olmadınız.

aranızdan üreyecek..

Sevgil arkadaşlar en başa dönüyor; demokrasi kültürü ve yazar sorumluluğu konusunu, izninizle, tek başlığa indirgiyor, demokrasi diyorum. İşte bu noktada, bizler için sorun, sanıyorum, bilime inanmaktan geçiyor. Bilimin yol göstericiliğine sığınmaktan başka çaremiz yok. Siyaset bilimine, toplum bilimine, tarih bilimine inanmaktan başka çıkar yolumuz yok. Pluton gezegeni nasıl bulunduysa, biz de, bilimsel olanı ve doğru olanı aynı yöntemle bulacağız. Pluton gezegeninin "gözükmüyorsun ama, biliyorum ki oradasın" inadıyla bulunduğunu sanıyorum hepiniz anımsıyorsunuz. Astronomlar, gök dürbünlerinin gelişmesini beklemeden, Pluton'u görmeden onun orada olduğunu biliyorlardı. Çünkü onlar bilimin yol göstericiliğine inanıyorlardı.

Ben Türkiye'de demokratik rejime böylesine bir "inat" ile ulaşılacağına inanıyorum. Bu inadı, bu inancı biz buradan değil, siz oradan üreteceksiniz arkadaşlar. Demokratik rejime bu masalardan geçerek değil, oradan/oralardan; kentinizden, köyünüzden, mahallenizden, sokağınızdan koşarak geleceksiniz. Fabrikanın tezgahından, tarlanın toprağından, dersliğin kara tahtasından, daktilonun tuşlarından demokrasi üreteceksiz. Başka çare yok sevgili arkadaşlar. Çare yok, çünkü 60 milyonluk bir ülkede gazete okuyan 3 milyon yurttaşının ellerinde, ne yazık ki, demokrasi üremiyor. Demokrasiyi halk isteyecek. Bir yaşam biçimi olarak demokrasiyi halk kuracak. Demokrasiyi halk geliştirecek. Demokratik rejim ancak böyle gerçekleşecek.

Demokrasi kültürü ancak böyle oluşacak, birikecek ve kuşaktan kuşağa aktarılacak.
Bu oluşumda yazarın sorumluluğu; demokratikleşme sürecine doğru tanıklık etmekten, demokratikleşme sürecini engelleyenlerin aracı olmamaktan geçiyor.
BORNOVA
30 Mayıs 1992

tam 2000 yıl önce "aynen" atina'da olduğu gibi..

"İnsanım ben, insanla ilgili olan hiç bir şeye kayıtsız kalamam." Belki de son yirmi yıldır yürüdüğüm yolu aydınlatan bu sözleri; kimin söylediği, ne zaman söylediği hiç önemli değil sevgili arkadaşlar. İnsan hakları deyince aklıma gelen ilk sözler bunlar oluyor. Katıldığım kavganın kutsallığını her seferinde bu sözlerle bir kez daha anlıyor,

doğru yolda olduğuma bir kez daha inanıyorum. Uzun ve çileli bir yol bu. Fazla getirisi yok. Üstelik ödentisi de çok. Bir süre sonra ya "köyün delisi" ya da dağların "çıngıraklı kurdu" oluyorsunuz. Yaşamla inatlaşa inatlaşa yıllar geçiyor, ödediğiniz bedelin ayırdına çok sonra varıyorsunuz. Ama bu bedel, inanır mısınız, herşeye değiyor, karşılığını buluyor. Yadsıma ve yalana dayandırılan politikaları bir turnusol kağıdı şaşmazlığıyla yalanlamanın doyumuna ulşmak, ödenen her tür bedeli karşılıyor. İnsan haklarına aykırılıklar sorunu bir tarihi gerçeğimizdir, sevgili arkadaşlar. Bu gerçek karşısında yaşamla inatlaşıp, var olanı yokmuş gibi göstermenin hiç kimse için olanağı yok. Neyi değişticekler ki, gerçekleri nasıl ters yüz edecekler ki, yalanlarını ve yadsımalarını nereye kadar sürdürebilecekler ki?

Ben kendimi bildim bileli ve özellikle bütün "haşmeti ve azameti" ile son oniki yıldır Türkiye'de; en başta "yaşam hakkı" aykırılığı olmak üzere "işkence ve insanlık dışı davranış" uygulamaları var. Bunu kim yadsıyabilir?

Özgürlük konusunda da düş kurmamak gerekiyor, sevgili arkadaşlar. Ben kendimi bildim bileli Türkiye halkı demokratik hak ve özgürlüklerden yoksundur. Türkiye temel hak ve özgürlükler açısından da "geri" bir ülkedir. Bunu kim yadsıyabilir?

Kuruluş ve varoluş sancılarını bir yana bırakark söylüyorum; Türkiye Cumhuriyeti Devleti, son otuz yıldır" demokratik rejim etiketi" altında yalnızca baskı üretiyor. Ve bu işi büyük bir kurnazlıkla yapıyor. Örneğin; Batılı anlamda hak ve özgürlüklerin bir kısmına "evet" diyor, ama bir kısmına da "hayır daha hazır değiliz" diyor. Bir "lütuf" bir "bağış" olarak sunduğu haklardan, yurttaşlarının bir kısmını yararlandırıyor; bir kısmının önüne yüksek duvarlar örüyor. Bir kısım yurttaşı için demokratik yaşamı uygun görüyor, bir kısmı için

görmüyor. Tıpkı 2000 yıl önce Atina 'da olduğu gibi "oy verenlere" ayrı demokrasi, ayrı hak ve özgürlükler; "oy vermeyenlere" ayrı demokrasi, ayrı hak ve özgürlükler sunuyor.

artık değil..

Hak ve özgürlükleri bir yana bırakıyor, yaşamla bütünleşen yaşamsal bir olguya değinmek istiyorum. Öteden beri yasak. Anayasalarda, yasalarda yasak. 1808 Sened-i İttifak'tan buyana yasak. Tanzimat Fermanı (1839) ile, İslahat Fermanı (1856) ile, Ferman-ı Adalet (1875) ile Kanun-i Esasi (1876) ile yasak. 1924,1961,1972,1982 Anayasalarıyla yasak. İşkence yasak. Ama hep var; hergün her saat, her dakika Türkiye'de işkence var. Türkiye halkı işkenceden geçiyor/geçiriliyor, Türkiye halkı işkence yaşıyor/yaşatılıyor. Söylemesi utanç veriyor olsa da, Türkiye halkının büyük bir bölümü, "bazı insanlara işkence yapılabileceğine.." her geçen gün biraz daha inanıyor.

"İnsan Hakları ve Günümüz" tartışmasının amacına ulaşabilmesi için hemen bir uyarı yapmam gerekiyor, sevgili arkadaşlar. Öncelikle şunun söylemem gerekiyor; "işkence olgusunun" varlığını bir " iddia, sav" olarak kabul edenlerin, burada bulunmalarında bir yarar yok. "Devlet adam öldürmez" ya da "devlet işkence yapmaz" diyenlerin de "beni dinlemelerinde" bir yarar olduğunu hiç sanmıyorum. Onları yalanları ve utançlarıyla başbaşa bırakıyorum.

1992 yılının son günlerinde, Türkiye'de, işkence artık bir "iddia" değil bir "vakıa"dır; bir "sav" değil, bir "olgudur" sevgili arkadaşlar. Ve biz boyumuzu aşan insan hakları sorunlarını; böyle bir "saptama" ile başlayarak, vardı/yoktu tartışmalarından uzak durarak çözebiliriz. İnsan haklarına, "sorunu evrensel boyutlarından soyutlayarak çözme"

tuzağına düşmeden, insan hakları sorununu siyaset malzemesi yapmadan yaklaşmalıyız/yaklaşabilmeliyiz.
İnsan haklarına ilişkin tartışmalar dünyanın ve Türkiye'nin gündemindeki yerini ve önemini sürdürüyor, sevgili arkadaşlar. Var olan bu duruma belki de "tartışma" değil, "aykırılık" demek daha doğru. İnsan haklarına aykırılıkların dünyada ve Türkiye'de boyutları çok büyük. Oysa yapılanların sona erdirilmesi için ne büyük özverilerde bulunulduğunu herkes biliyor. Örgütler kuruluyor, bildiriler hazırlanıyor, programlar yapılıyor, etkinlikler düzenleniyor, eylemler gerçekleştiriliyor. Oysa, iyileşme/düzelme olarak anlatılabilecek somut sonuçlar yaşama geçirilemiyor.
Niçin sevgili arkadaşlar, niçin? Biz bu "soruyu" yanıtlamak, bu "çelişkiyi" çözmek, bu "açmazı" aşmak durumundayız. Bunun için önce geriye dönüp bakmamız gerekiyor, diye düşünüyorum. Geride bıraktığımız yıllar, bize otoriteye "boyun eğmenin" çok daha kolay ve yaygın olduğunu; otoriteye "karşı çıkmanın" ise çok daha güç olduğunu gösterdi. Bir çoğumuz bu zorluğun kişisel çabalarla aşılamayacağına inanarak bu günlere geldik. Bir çoğumuz karşı çıkanların ödediği bedellerle korktuk/ korkutulduk. Bir çoğumuz, arkadaşlarımızın ölülerine, halkın yaşadığı acılara aldırmadan değişim rüzgarlarının peşinden savrulup gittik. Ben bütün bunlara, büyük bir hoşgörüyle, kendimi biraz zorlayarak, aşılamayan "güçlükler", üstesinden gelinemeyen "zorluklar" demek istiyorum. Bu güçlük bence, örgütsüz bir toplum olmaktan; örgütlü toplumun gücüne inanmamaktan kaynaklanıyor. Herkes, görünürde insan haklarına aykırılıkların karşısındaydı. Ama, bu karşı oluş biraraya gelip örgütlenmeyi ve örgütlü bir başkaldırıyı içermiyordu. Her zaman olduğu gibi tek tek karşı çıkılıyor; her zaman olduğu gibi tek başına kalmanın dayanılmaz acısı yaşanıyordu.

Köyün delilerinin ya da dağın çıngıraklı kurtlarının bireysel karşı çıkışlarla varılan noktada ise; işkenceye de işkenceyle ölüme de"kendi gerçeğimiz" olarak bakmaktan başkaca söyleyecek sözümüz kalmadı. 12 Eylül askeri darbesinin üzerinden bunca yıl geçmesine karşılık, burada işkencenin varlığını tartışıyor olmamızın en belirgin nedeni, sanıyorum; budur.

bilgi gerekiyor..

Sevgili arkadaşlar, temel insan hak ve özgürlüklerine odaklanan insan hakları öğretisinin, günümüzde bir bilim dalı olduğunu söylemek istiyorum. Sloganlarla yürütülen, güdük/günlük siyasi çıkarlar arkasına gizlenerek gerçekleştirilen bir insan hakları kavgasının, amacına asla ulaşamayacağını bilmemiz gerekiyor. Kavganın tek amacı, hiçbir zaman insan haklarına aykırılıklarını ortaya çıkarmak, sorgulamak ve açıklamak olmamalıdır. İnsan hakları kavgasının, "insanın birey olmasını sağlama" amacına dönük bir kavga olduğunu bilmeden, gereken bilgilerle donanmadan yapılamayacağını öğrenmek zorundayız. Çünkü bu kavgaya gönül verenlere karşı yürütülen suçlamalar; ancak bilerek, bilime dayanarak aşılabilir,diye düşünüyorum. Suçlamalar bilgi eksikliğinden kaynaklanıyor olsa, hoş görülebilir. Ama öyle değil; yıpratmaya ve imaj çarpıtmaya yönelik bir dürtünün eseri. İdeolojik bir saldırı. Son günlerde İnsan Hakları Derneği'nin "PKK terörünü kınayıp kınamaması" konusunda çıkartılan gürültü, bu konudaki en son en- somut örneği oluşturuyor.

1980 darbesinin üzerine uzunca bir süre geçtikten sonra, bir sivil toplum örgütü olarak kurulan İnsan Hakları Derneği'nin (İHD) varlık amacı; insan haklarının kurumlaşmasına katkıda bulunmaktır, sevgili arkadaşlar.

Ulusal düzeyde insan haklarına aykırılıkların üzerine giderek, bunları açığa çıkararak yaptığı çalışmalarla başarısını kanıtlayan bir kazanımdır İHD. Ayrıca uluslararası insan hakları standartlarının ülkeye yansıtılması ve tartışılması işlevini de yüklenmiştir. Kurucu üyelerinden biri olduğum, bir dönem yönetiminde görev aldığım İHD; Türkiye'de resmi açıklamalarla oluşturulmaya çalışılan "yalan ve yadsıma ortamında" karşı görüş belirten tek sivil toplum örgütüdür. Derneğin "hukuk yoluyla demokrasiyi esas aldığını"[5], yönetiminin her kademesinde bir yöntem olarak şiddete karşı olma konusunda görüş birliği bulunduğunu, sanıyorum, bilmeyeniniz yoktur. Bu durumda "PKK terörünü kınamamak" gibi bir suçlama, en basitinden bir saptırmadır. Çünkü sevgili arkadaşlar; insan hakları, esas olarak, bireyin devletle ilişkisini belirlemek çabasıdır. Daha başka bir deyişle devlet, birey ilişkisinde "devlet erkinin sınırlarını" belirleme çabasıdır. Bu bilimsel doğru ortadayken "devlet insan haklarını ihlal edince sesiniz çıkıyor ama, silahlı şiddeti politika olarak belirleyenlerin yaptıkları karşısında susuyorsunuz " demek, acımasız davranmak olmuyor mu? İnsan hakları öğretisinden kuşku duymak anlamına gelmiyor mu? İHD imajının sarsılması gibi karanlık bir amaç taşımıyor mu?

Bu "karanlık amaç" konusunu, sanıyorum, biraz açmak gerekiyor. Karanlık amaç, 12 Eylül sabaha karşı Türkiye soluna karşı başlatılan tarihin en büyük saldırısının adıdır, sevgili arkadaşlar. Saldırı bugün de değişik biçimlerde sürmektedir. İnsan hakları saldıya uğrayanlar arasında çok sayıda sol görüşlü ve demokrat insan bulunması; insan hakları kavgasının eksenini, elbette, sola kaydırmıştır. İnsan

[5] *Doç.Dr Semih Gemalmaz, İÜ Hukuk Fakültesi öğretim üyesi*

hakları alanında önce onlar örgütlenmiş, resmi açıklamaları önce onlar yalanlamıştır. İnsan haklarına aykırılıklar konusunda Türkiye solu, doğal olarak devletin ihlalleri karşısında yer almıştır. İHD'ne yöneltilen suçlama bu bağlamda, Türkiye soluna yöneltilen bir suçlama olarak algılandığı için, bu tez bu kadar "yandaş" toplayabilmiştir.
Benim "karanlık amaç" olarak adlandırdığım bu eleştirinin, "kutsal devleti savunanlar açısından" çok daha "vahim" sonuçları da olabilir, sevgili arkadaşlar. Terör suçlarının karşılığı yasalarda gösterilmiş, hatta bir çok Batılı ülke de dahil olmak üzere, terörü önlemeyi amaçlayan özel yasalar bile çıkartmıştır. Adam öldürmek, adam dövmek "fiillerinin" cezası yasalarda nasıl yer alıyorsa; terör suçlarının karşılığı da yasalarda vardır. Soygun, gasp, kundaklama, uyuştucu-silah kaçakçılığı, beyaz kadın ticareti, zimmet, ihtilas, irtikap ve de adam öldürmek gibi karşılığı yasa da olan suçları; insan haklarına aykırılık olarak görmek, en başta hukuk devleti anlayışını zedeler. Devletin güçler ayrılığına dayalı yapısını bozar. İHD'ni "PKK terörünü kınamamakla" suçlayanlar; İHD'nin acaba "hayali ihracat" vurgunu" ya da "uyuştucu- silah kaçakçılığı" yapanları da kınamasını isteyecekler midir? PKK terörü insan haklarına aykırılığı anlatıyorsa, uyuştucu-silah kaçakçılığı da insan haklarına aykırılığı anlatır, sevgili arkadaşlar.
İHD'nin PKK terörünü kınamasını isteyenler, tezlerini Uluslararası Af Örgütü'nün (UAÖ) Yokohoma toplantısına dayandırıyorlar. Evet, Japonya'nın Yokohoma kentinde, 7 Eylül 1991 cumartesi günü, böyle bir toplantı yapılmıştır. UAÖ'nün konsey toplantısında, örgütün insan haklarına bakışındaki son değişiklikler açıklandı. Ama sonuç bildirisinde, bize söylendiği gibi insan hakları kuruluşlarının terörü kınaması gibi, "genelleştirilen/kurallaştırılan/dayatılan"

kesin bir sonuç yoktu.
Terör gruplarının aldıkları "rehinelerin" işkenceye uğramaları ya da öldürülmeleri eleştiriliyordu. Sri Lanka'daki Tamil Kaplanları, Peru'daki Aydınlık Yol gibi terör grupları (bildiride muhalefet grupları deniliyor) neden oldukları "insani acılar" nedeniyle kınandı. Ve bence en önemlisi "bu grupların uygulamalarına ilişkin daha çok rapor hazırlama kararı alındı."Demek ki, allanıp pullanıp bize aktarıldığı gibi, ÜAÖ bu işi ilk kez yapmıyor. Bildirinin özenle gizlenen bir başka önemli yanı daha var. UAÖ çalışmalarının "Türkiye, Sri Lanka ve Filipinler gibi ülkelerdeki silahlı muhalefet gruplarının rehin alma ve onları öldürme eylemlerinin üzerinde odaklaştırılacağı" belirtiliyor. "Bireysel ve örgütlü terörün" ya da UAÖ'nün deyişi ile "silahlı muhalefet gruplarının" yarattıkları terörün "dünyadaki yaygınlığını" şöyle bir an düşünün. Doğusu, batısı, kuzeyi güneyi ile dünyanın terörle gerçekten başının dertte olduğunu göreceksiniz. Oysa bildiride üç ülkenin adı geçiyor. Bildiride yer alan "Türkiye, Sri Lanka ve Filipinler üçlemesinin" anlamını çıkarmak için, hiç de "üstün zeka" gerekmiyor. Bence öyle anlaşılıyor ki; "İHD, PKK terörünü kınamıyor" suçlamasını yapanlar, Yokohoma Bildirisinin bazı bölümlerini "es" geçiyor. Bunlar, Kürt sorununun çözülmesi için ille de "topyekun savaş" istiyor.
UAÖ Türkiye için "Bulgaristan ya da Yunanistan'da yaşayan Türk asıllı Bulgar ve Yunanlılara yapılan haksızlıkları dile getirdiği zaman "dost" bir örgüttür. Aynı UAÖ "Türkiye'deki insan haksızlıklarını dile getirdiği zaman ise, "düşmandır" Yokohoma'da alınan kararın, bence "es" geçilen önemli bölümü şudur:
"UAÖ, insan haklarının uluslararası hukuk kuralları içinde korumasından, doğrudan doğruya hükümetleri sorumlu

tutacaktır. UAÖ 'nün uğraşları, şimdiye kadar olduğu gibi bundan böyle de iktidarların yarattığı şiddet politikaları üzerinde odaklanacaktır.
Ancak Sri Lanka'daki Tamil Kaplanları ve Peru'daki Aydınlık Yol gibi grupları eylemleriyle karşı karşıya bırkmalıyız. Onların kurbanlarının yanında yer almalıyız.
UAÖ, yargısız infaz, işkence ve kayıplar gibi insan haklarına aykırılıklar konusunda hükümetlerin 'hasımların kötü davranışı' gibi bir savunmayı kabul etmemektedir."
İHD'ne yapılan haksız suçlamaya bir yanıt oldu mu, bilmiyorum. PKK terörünü kınamadığı için İHD'ni suçlayanlara, düştükleri tuzağı anlatabildiğimi sanıyorum.

1789 bildirisi..

Sevgili arkadaşlar, insan haklarının "evrensel bir dine" dönüştüğü bir çağı yaşıyoruz. Günümüzde insan hakları ulusların özgürlüğü, bağımsızlığı gibi "fiili" bir durumu anlatan üçüncü boyutlarıyla konuşuluyor. İnanmak güç ama, insan hakları mozayiği "bağımsızlık hakkı, ortak kültürlerden yararlanma hakkı, barış hakkı" gibi yeni renklerle anlatılıyor. Oysa biz "İnsanlar, haklar açısından eşit ve özgür doğarlar, öyle yaşarlar" ilkesini bile doğru dürüst tartışabilmiş değiliz. İnsanlık tarihinin yüzakı olan bu ilkenin, 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 17 maddesi olduğunu söylememe, öyle sanıyorum ki, hiç gerek yok. Bu konudaki geri kalmışlıktan kurtulup, çağı yakalamanın, bence, bir tek yolu var sevgili arkadaşlar. Bu yol, insan haklarını ne olduğunu, insan hakları kavgasının ne olduğunu anlatmaktan geçiyor. Ayırdında mısınız bilmiyorum; aslında biz bugüne kadar temel insan hak ve özgürlüklerinin ne olduğu sorusuna, yanıt arama olanağı bulamadık. Aykırılıkların peşinden koştuk. Bir "devlet politikasına"

dönüşen uygulamalar nedeniyle; bir "devlet geleneğine" dönüşen yadsıma ve yalanlamalar nedeniyle, bu koşuşturma bizim için, belki de bir zorunluk oldu. Yirmi yıla varan bir uğraştan sonra; şimdi "aslolan, temel hak ve özgürlüklerin ne olduğunu anlatmaktır" diyorum.
Bir insan hakları düzeninde birey olarak yaşamanın onurunu ve gerekliliğini anlatamadığımız için; aykırılıkların sürdüğünü, yaşama hakkının bile sağlanamadığını, işkencenin durdurulamadığını biliyorum.
Sevgili arkadaşlar bütün bunları bir umutsuzluğun anlatımı olarak görmeyin. Kesinlikle değil. Asla yolun sonu geldi de, demiyorum. Sözlerim, bizim coğrafyamızda yapılan insan hakları kavgasının hiç birşeyi değiştirmediği/ değiştirmeyeceği biçiminde de anlaşılmamalı. Anlattıklarım "bizim insan hakları gerçeğimizdir" sevgili arkadaşlar. Bu gerçekler karşısında olsak da elbette, yapılacaklar var. Ölülerimizi, kaybolup gidenlerimizi bir an için bile unutmayacağız. Kavgamızın yolunu, onların dirençleriyle aydınlanacağını bir an için bile unutmayacağız. Onları belleklerimizde yaşatacağız. İşkence görenleri sevgiyle besleyeceğiz, ellerimizi işkencecilerin yakasından eksik etmeyeceğiz. Hesap sorarak bir çok şeyin anlaşılmasını/ algılanmasını sağlayacağız.
MUĞLA
12 Aralık 1992

"psikolojik savaş nizamında" medyanın yeri var, artık...

Çok uzun zamandan beri akıllara durgunluk veren gelişmeler yaşıyoruz. Beklenen olayları hiç beklenmeyen olaylarmış gibi karşılıyor ve şaşırıyoruz. Biriken sorunların çözülmemesinden yakınıyoruz. Çözüme katılmıyoruz. Çözümün parçası olmaya ayak diriyoruz. Çözüme uzaktan bakıyoruz. Ve böylece sevgili arkadaşlar tam tersini savlamamamıza karşın, hiç ayırdında olmadan

çözümlenmesini istediğimiz sorunun bir parçası oluyoruz. Çünkü çözüme katılmıyoruz, çözüme katılıyor gibi görünüyoruz. "Gibi görünmek" tuzağına düşüyoruz.
Sevgili arkadaşlar, size hemen belki de tarih kadar eski bir gerçeği aktarmak istiyorum. Şunu hiç unutmamak gerekiyor; tartışılan konu ne olursa olsun, gündemdeki sorun ne olursa olsun; hepimiz yurttaş, vatandaş olarak, çağının sorumluluğunu taşıyan özgür bireyler olarak çözümün bir parçası değilsek, çözüm için düşünmüyorsak, çözüm üretmiyorsak; kaçınılmaz olarak sorunun bir parçası da biz oluruz. Bu bence; özgürlük, bağımsızlık ve demokrasiden yana insanların içine düşebileceği en kötü durumdur.
Sorun insan haklarıdır sevgili arkadaşlar, hem de çok uzunca bir süreden beri insan haklarıdır. Yaşama hakkıyla, işkence ve kötü davranış görmeme hakkıyla, temel hak ve özgürlüklerin tümünü isteme hakkıyla sorun; insan hakları sorunudur. Ve bir türlü üstesinden gelinemeyen bu sorun; Anadolu yarımadasının toplumsal ve siyasal yaşamında çok uzun süren bir zaman dilimini, yüzlerce yılı kapsamaktadır. Örneğin "işkence yasağı" merceğinden bakılacak olursa; bu sürenin 185 yıllık bir zaman dilimine denk düştüğü kolayca görülür. Çünkü Anadolu yarımadasında 1808 Sened-i İttifakı'dan beri işkence "yazılı" olarak, " yasal" olaral yasaktır. O günden bu yana ceza yasalarında da, usül yasalarında da yasaklanmıştır. 185 yıldır yasak olan işkence; bugün nasıl oluyorda, toplumsal ve siyasal yaşamımızın yadsınamayan somut gerçeklerinden biri olarak karşımızda durabiliyor? Sanıyorum asıl sorun bu. Bunca yıl bu soruna ilişkin "çözümün bir parçası" olamadığımız için ya da bir başka deyişle " sorunun bir parçası" olduğumuz için bir arpa boyu yol katedilemiyor.
Şimdi en başa dönüyor, hepimiz için çok önemli olduğuna

inandığım bir yaklaşımı yinelemek istiyorum. "Çözümün parçası değilseniz, kaçınılmaz olarak sorunun bir parçasısınız" diyorum. " Çözüm için sessizseniz, kaçınılmaz olarak sorun için de sessizsiniz" diyorum. Bu anımsatmayı/ vurgulamayı yaptıktan sonra, tartışma konumuza geçebilir; insan hakları alanında büyük ün yapan "İki Tip" ile ilgili tartışmayı başlatabiliriz, sanıyorum.

topyekun savaş..

Bunun için önce bilgi gerekli sevgili arkadaşlar; bu iki ünlü için bilgi gerekli. Dünyada ve ülkemizde olanları bilgi ile kavrama yolunu yadsırsak, değil temel hak ve özgürlükler konusunda, hiç bir alanda somut sonuçlara ulaşamayız. Bilgisiz kavganın buz üstüne yazı yazmaktan hiç bir ayrımı yok, bence. Tek başına bilginin de bir işe yaradığını sanmıyorum. Örgütlü toplumlarda, sınıfsal ayrışmanın belirgin olduğu toplumlarda bilginin somut bir işlevli olabiliyor. Bu konudaki en güzel örnek, dünyanın dönmediğinin savlandığı günlerden beri tarihin derinliklerinde yatıyor. Papazlar, bir çoğumuzun varsaydığı gibi, cahil ve bilgisiz oldukları için "dünya dönmüyor" demediler, sevgili arkadaşlar. Dünyanın bir tepsi gibi düz olduğunu, öküzün boynuzları üstünde durduğunu savundukları dönemde, bence, bal gibi dünyanın yuvarlak bir küre olduğu bilgisine sahiptiler. Biliyorlardı ama, susuyorlardı. Çünkü dünyanın dönmediği, düz bir tepsi gibi olduğu bilgisi "papazların dayandığı sınıf" için vazgeçilmez bir gücün kaynağıydı. Papazlar bu nedenle "dünya dönüyor" diyenlere işkence yaptılar, binlerce insanı öldürdüler, yüzbinlerce insanı susturdular. Yani papazlar engizisyon zulmünü bilgisizliklerinden değil, tam tersine bilgili oldukları için yaptılar. Ama, sonuna kadar direnç gösteremediler.

Toplumlar örgütlenebildiği, sınıflar ayrışabildiği ölçüde "dünya dönüyor" bilgisi, en sonunda papazların dayandığı güçleri, onları savunan sınıfı yerle bir etti. Bu sonuçlara bakıldığında, insanlık tarihi boyunca "bilginin" çok önemli bir güç olduğunu kolayca görüyoruz. Oysa günümüzde bilgiden daha çok; bilgiyi "kimin, kim için ürettiği", bilginin "hangi yararı amaçladığı" gibi sorular önem kazanmış durumda.

Son günlerde bu konudaki en çarpıcı örneği Genelkurmay Başkanı verdi. Durup duruken söylediği bir çift sözle, Türkiye'de bilginin ne işe yaradığını gösterdi. Başlangıçta "bir kaç çapulcu eşkiyanın" eylemi olarak gördükleri/ göstermek istedikleri çatışmaların, bir süredir "savaş" olduğunu kabul ediyorlar ama, anlaşılan o ki, şehit olan ve ölü ele geçirilen yoğunluğunu anlatmak için artık bu niteleme de yetmiyor. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş, "ayrılıkçı terörün beli kırıldı" açıklamalarını unutmuş görünüyor. "Bu savaşın kazanılması için bütün ülkenin ve bütün kurumların topyekun bir psikolojik savaş nizamına girmesi gerekir" diyor. Hiç kimse bu bilginin kaynağını, yararını-zararını tartışmıyor; örneğin gazetesi, radyosu, televizyonuyla medya " psikolojik savaş nizamındaki" yerini alıyordu. Genelkurmay Başkanının buyruğuna inananlar, bu bilginin doğruluğunu araştırmaya bile gerek duymayacaklardır. Yurttaşlann bir bölümünün bir bölümüne karşı "ölümüne seferber edilmesinin" kaçınılmaz olduğu üzerine yazıp-çizeceklerdir.

Unuttukları vardır, düşünemedikleri vardır, hesapları-kitapları ve hatta çıkarları vardır ama, öyle görünüyor ki, Güreş Paşanın "topyekun savaş" yaklaşımıyla neyi amaçladığından haberleri yoktur. Paşa "topyekun savaş" diyor, yazarı/çizeni/ yorumlayanı ile hiç kimse, kendi halkına savaş ilan paşaya

"topyekun savaş ciddi bir kavramdır" demiyor/diyemiyor. Topyekun savaş için önce "yabancı orduların istilası/işgali altına giren bir ülke/bir vatan" gerekiyor. Ülkesini/vatanını savunmaktan vazgeçen "teslim alındığı" sanılan bir ordu gerekiyor. Sonra "bütün sivil direniş güçlerinin son ferdine kadar müstevlinin karşısında yer alması, düzenli ordu ile birlikte yeniden savaşa katılması" gerekiyor. Yazanların/çizenlerin/görüntüleyenlerin suskunlukları karşısında insanın "hadi bunları bilmiyorsunuz" tarihin topyekun savaş örneklerini de "anımsamıyor musunuz?" diye sorası geliyor. Türkiye halkının Ulusal Kurtuluş Savaşında (1920-1922) ;Sovyet halkının Nazi işgalinden kurtuluşunda (1941-1945); Cezayir halkının bağımsızlığını kazanmasında (1954-1960) topyekun savaşın gücü vardır sevgili arkadaşlar. Ve de elbette Vietnam halkının 1954'ten 1975'e kadar Fransız ve Amerikan ordularının istilasına karşı sürdürdüğü onurlu savaş bir topyekun savaştır. Topyekun savaşın ne olduğunu bilmiyorsanız, tarihin topyekun savaş örneklerini anımsamıyorsanız; Güreş paşanın "topyekun savaş önerisi" karşısında, elbette çaresiz, susacaksınız. Türkiye halkının birbirine kırdırılmasını önerenlere ya alkış tutacak ya da buyruklarına boyun eğeceksiniz. Hem bilmeyeceksiniz, hem bildiğinizi bilmeyeceksiniz; öğrenmeyeceksiniz, öğretmeyeceksiniz. Eş dost arasında, rakı bardaklarının arkasında " hazım sohbetlerinde" darabeci orduya veryansın edeceksiniz; işler zora girdi mi, darbenin kaçınılmazlığı üzerine nutuklar atacaksınız.

insan sevgisi..

Darbe sabahı susmuş olabilirsiniz, darbenin buyruklarına uymuş olabilirsiniz sevgili arkadaşlar ama, darbeden bunca yıl sonra artık; "darbeci generaller ne kadar suçluyla, a!kışçı

siviller de o kadar suçludur" diyebilmelisiniz.
Darbeden bir kaç saat sonra askeri hükümette yer alıp; sonradan sivil devlet adamlığına soyunanların gerçek yüzlerinin bilinmesinden yanayım. "Gerçek yüzün" iyi anlaşılabilmesi için de kaçınılmaz olarak bir karşılaştırma yapmak zorundayım.
İkisi de bu toprakların insanı. Anne ve babaları Osmanlı tebası. İkisi de Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra dünyaya gelmişler.Kendilerine göre biri saf kan, öteki yarım kan Türk. İkisi de cumhuriyet dönemi çocukları. Sıtmayı küçüçükten biliyorlar, portakalı büyüyünce gördüler. İkisinin de babaları aslında din adamı.
Birinin babası İnhisarlar İdaresi'ndeki memuriyetinden önce Alaşehir ve havalisinde hoca. Ötekinin babası Maarif Vekaleti'ndeki öğretmenliğinden önce "padişahtan icazetli" imam.
Bu karşılaştırmadan çıkarılabilecek en önemli ortak payda, bence, her ikisininde bir askeri darbe ürünü olması. Aynı darbenin ürünleri olması. Biri dökülen kana hiç aldırmadan yıllarca sinsi sinsi darbe hazırlığı yapıyor. Öteki kendini askerlerin kucağına atarak yıllarca zorlayıp kovulduğu siyaset kapılarından intikam alıyor.
Her ikisinin de yüreklerinde zerrece insan sevgisi yok. Biri adam asmayı hüner sanıyor. Öteki devrimci bir sendika liderinin öldürülmesine açık-seçik seviniyor. Kemal Türkler'in arkasından "geberip gitti" diyebiliyor.
Öylesine aynı şeyler ki şaşırıyorsunuz. Kim bulup getiriyor bunları, diye isyan ediyorsunuz. Birine NATO Başkomutanı övgüler düzüyor, ötekine CIA başkanı "dostum-arkadaşım" diyor. Biri darbe yapmak için ta Amerikalara kadar Hava Kuvvetleri Komutanını gönderip izin alıyor. Öteki "kendi ülkesinin hükümetinde görev almak için ABD'nin Ankara

Büyükelçisi ile (James Spain) görüşme yapma gereksinimi duyuyor." Ya da ABD Başkanı George Bush ile yaptığı görüşmeye kendi hükümetinin dışişleri bakanını almıyor.(Vahit Halefoğlu 4 Ekim 1990)

İnsan haklarına bakışlarıyla da, gümrük kapılarında başlarını derde sokuşlarıyla da büyük benzerlikleri var bu iki Türk büyüğünün. Biri Kore'den, öteki Libya'dan dönerken takılıyorlar gümrüğe. Birini Milli Birlik Komitesi üyesi 27 Mayıscı Sami Küçük; ötekini uluslararası altın çocuk Adnan Kahveci kurtarıyor. İkiside varlık nedeni olarak gördükleri Milli Birlik Komitesi ve Milli Güvenlik Konseyi gibi kurumlardan çok korkuyorlar. Biri, 1960'larda, gümrük olayı nedeniyle MBK tarafından emekli edilmekten korkuyor. Öteki, 1980'lerde, sicilindeki MHP ve MSP damgaları nedeniyle MGK tarafından siyasetten yasaklanmasından korkuyor. Korkularını aşmak için ikisi de aynı yöntemi kullanıyor; adam buluyor, araya koyuyor aradan sıyrılıyor. Biri Milli Birlik Komitesi üyesini evinde ziyaret edip paçayı kurtarıyor. Öteki NATO Başkomutanı General A. Haig'i araya koyup, Evren'den siyaset izni istiyor. Başkan Reagan'a şükran mektupları yazıp geleceğini de garantiye alıyor.

Benzerliklerini "mektuplaştıkları, haklarını korumaya kalkıştıkları" bazı isimlere kadar uzatmak olası. Örneğin askeri savcı binbaşı Halit Cengiz'i, sanıyorum hepiniz anımsıyorsunuz. Türk lirası karşılığında adalet dağıtan bir askeri savcı. Başı derde giriyor ve yargı önünde hesap verirken suçsuzluğunu anlatan bir mektup yazıp devlet başkanına gönderiyor. Türkiye'de işkence olmadığına ilişkin tüm savları yıkarak *"İşkence iddiası ile hakkında soruşturma açılan tüm polis ve subayların dosyaları bana verildi. 300'ü aşkın görevli hakkında devlet adına hareket ettiklerine inanarak, soruşturma yapmaksızın takipsizlik kararı verdim"*

diyor. Söyledikleriyle yetinmiyor; işkencenin varabileceği son noktayı *"Hatta Fatsa'nın Çullu tepesinde yaptırılan keşif esnasında arkadaşlarının cesedini görüp infiale kapılarak sanık Ayhan Yıldız'ı kurşuna dizen görevliler hakkında da takipsizlik kararı verdim"* satırlarıyla anlatıyor.Bu mektubu Kenan Evren Cumhurbaşkanı Çankaya adresine ulaştığı biliniyor. Ama 300 işkence suçlusunu affeden askeri savcıya devletin başı tarafından yazılan yanıtın ne olduğu şimdilik bilinmiyor. Devletin başından gelecek torpille yetinmeyen askeri savcı" icranın başı" ile ilişkiye geçiyor. İcranın başı askeri savcı için Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Üruğ'dan küçük bir ricada bulunuyor. Orgeneral Üruğ'un "olmaz öyle şey" dediği biliniyor.

alışırlar, alışırlar...

Hiç beklenmedik bir zamanda ülkenin başına musallat olan bu iki insanın en büyük benzerliklerini "insan haklarına aykırılıklar karşısındaki umursamazlık" tavrı oluşturuyor. İnsan haklarına aykırılık dendi mi, ikisinin de kılı kıpırdamıyor. İkisi de savlar karşısında "sessiz kalıyorlar" susarak , İngiliz usulü öldürüyorlar. Evren "yanıt vermeye değmez" diyerek, küçümsüyor; Özal " alışılar, alışırlar" diyerek, umursamıyor. Bu konuda ilginç bir ortak yanları daha var. Her ikis de ne zaman okyanusu aşıp Amerika'ya ayak bassalar, kendi ülkelerinde söylediklerini unutuyor, birdenbire gerçekçi oluveriyorlar. Yalan söylerken, kendi halklarından zerrece utanmıyorlar ama, Amerikalılara yalan söylemekten her nedense utanıyorlar. Evren Vaşhington'da Ulusal Basın Klubünde, işkence sorularını uslu uslu yanıtlıyor; hiç kimse soru soranların karın boşluğuna ya da çenesine yumruk atıp"Cumhurbaşkanına böyle soru sorulur mu?" demiyor. Evren Paşa kuzu kuzuTürkiye'nin işkence gerçeğini ilk kez

dile getirdiği sayılarla açıklıyor.1988 yılında "1980-1986 yılları arasında işkence iddiaları nedeniyle 9337 sanık hakkında 5602 dava açıldı. Ve 1401 davada 2294 sanık çeşitli cezalara çarptırıldı" derken iki yıl önce, 1986'da söylediklerini yalıyor. İşkenceyle suçlanan polis sayını emniyet örgütündeki polis sayısına bölüp, bulduğu "binde 17" oranına dayanarak "bu oranda suç işlenirse orada işkence var denilebilir mi?" dediğini unutuyor.

Özal'ın işkence için söylediklerinin "hayret verici" olduğunu herkes biliyor. Ona göre başlangıçta işkence "yoktu", sonra "tek tük var" oluyordu. Daha sonra söylediklerine göre "işkence suçtu". En sonunda ise "Türkiye'de işkence zaten yasaktı" Akşamdan sabaha, dünden bugüne değiştirdiği söylemiyle Özal, 1988 yılında " ispata çağırıyorum, gelsinler, görsünler" diye Batı'ya kafa bile tutuyordu. 1989'da Amerika'ya ayak bastığında onun da aklı başına geliyor; Wharton Ekonomi Okulu'ndaki nutkunda, bir yıl önce söylediklerini unutup, o da kuzu kuzu "Türkiye insan haklarına en fazla saygı duyan ülke olacaktır" diye Amerikalı ablalalarına/ağabeylerine söz veriyordu.

Aslında onlar, genelde "insan hakları", özelde "işkence" tanımlarında bile birleşebiliyorlardı. Her ikisine göre, "işkence yapanların bir kastı yoktu" asıl "işkence yapılıyor" diyenler önyargılıydılar.Evren "Ailesine, anasına-babasına, milletine olan görevini yerine getirmeyen insanın insan haklarından faydalanması sözkonusu olamaz" diyordu. (1983) Özal "Siz insan haklrından, işkenceden ne anlarsınız" diye soruyor ;işkenceyi "siz disipline işkence dersiniz. Asabı bozulmuş, sinirlerin hakim olamamış polisler hafif muamele yerine, gayet ağır muamele etmiştir" diye tanımlıyordu.(1985)

Onların bir başka benzerlikleri de "sayılarla oynama" konusundaki becerileriyle anlatılabilir. Her ikisi de sayıları

eğip-büküp-çarpıtma konusunda, sayıları yalanlarına alet etme konusunda büyük beceri sahibi. Hem kendileri, hem de yakın çevreleri "sayıların somut değil soyut birer kavram olduğunu" anlatmak/kanıtlamak için birbirleriyle, hatta kendileriyle yarışıyorlar.
Adalet Bakanı Oltan Sungurlu 1986'da "TCK'nun 243, 244 ve 245 nci maddelerinden 1459 güvenlik görevlisi hakkında dava açıldığını bunlardan 100'ünün hüküm giydiğini" söylüyordu. Aynı Adalet Bakanı Oltan Sungurlu 1987'de ise, Uluslararası Helsinki Fedrasyonu üyelerine "3077 işkence savının soruşturulduğunu, bunlardan 2418 kişinin aklandığının, 546 güvenlik görevlisinin cezalandırıldığını" açıklıyordu.
Özal bu sayıları yineliyor, işkence savlarına bu sayılarla yanıt veriyordu. Evren "9337 sanık hakkında açılan 5602 davadan"; ve işbu "davaların 1401'inde çeşitli cezalara çarptırılan 2294 sanıktan" söz ediyordu.
Uluslararası Af Örgütü 1982-1986 yılları arasında 9962 güvenlik görevlisi hakkında dava açıldığını kanıtlıyor olsa da, Evren ile Özal insan haklarına aykırılık matematiğinde sayılarla istedikleri gibi oynuyorlardı.

demokratik misyonla..

Sevgil arkadaşlar, ben bütün bunları uluslararası toplumda başımızı öne eğdiren, yüzümüzü kızartan nedenler olarak görüyorum. Ama asla bunun bir yazgı olduğunu kabul etmiyorum. Sorunun değil, çözümün yanında yer almakla bu kötü sicilden kurtulabileceğimize inanıyorum. Demokrasiye gönül verenler için zorluğun ne olduğunu biliyorum. Çoğu zaman "sorunun" içinde, zaman zaman "çözümün" içinde yer alarak, durmadan üreyen insan hakları canavarlarından kurtulmamız gerekiyor sevgili arkadaşlar.

Demokratik bir misyonla işbaşına gelen son hükümet "hemen insan hakları" umudunun kaynağı oluveriyor. Herkes zor günlerin geride kaldığına, insan hakları düzeninin kurulabileceğine inanmaya hazırken; Başbakan çıkıyor ve "devlet işkence yapmaz" ya da "devlet adam öldürmez" diyor. İçişleri Bakanı çıkıyor "kontrgerilla yoktur" diyor. Sonra da Doğu ve Güneydoğudaki faili meçhul cinayetleri soran Kürt milletvekillerine "siz önce dağdaki akrabalarınızı aşağı indirin" gibi anlaşılması güç bir yanıt veriyor. Çok kısa bir sürede umutlar yine Kaf dağının arkasına saklanıyor. Bunlara da onlar gibi artık kimse inanmıyor. Ama bilinmelidir ki, tıpkı onlar gibi bize de, demokrasi kavgası verenlere de, olan inanç her gün biraz daha zayıflıyor.

dyp-shp dönemi..

Şimdi size bir gazete kesiği okumak istiyorum. Okuduklarıma hiç bir yorum katmadan durumun "vehametini" vurgulamak ve de herkesi "artık sorunun bir parçası olmaktan" uzaklaşmaya "çözümü bir parçası olmaya" çağırmak istiyorum.

"(4)..Sözkonusu şubelerde görevli memurların, zanlıyı gözaltında tutarken ve sorgularken, hem fiziki hem psikolojik olmak üzere sık sık işkence ve/veya kötü davranışa başvurduğu kanaatine varılmıştır.(...)

(5)Uygulanan kötü davranış biçimleri içinde sık sık dile getirilenler şunlardır: Kollardan asma; bilekleri arkadan bağlayarak askıya alma (bazı terörle mücedele şubelerinde sıkça kullanılan bu yöntem Filistin askısı olarak adlandırılmaktadır); cinsel organlar da dahil olmak üzere vücudun hassas noktalarına elektirk verilmesi; testislerin sıkılması; ayak tabanlarının dövülmesi (falaka)

(6)Heyette yer alan doktorlar tarafından muayene edilen

kişilerin bir çoğunda, polis tarafından işkence ve kötü davranış iddialarına uygun fiziki izler bulunmuştur."
Aktarılan bu bölümlerin kaynağı, kendini heyecan kaptırıp, ölçüyü kaçırmış amatör bir insan hakları derneği değildir. Türkiye karşıtlığının uzaktan kumandalı aletine dönüşmüş, hesaplı ve kasıtlı bir profesyonel kuruluş da değildir. Türkiye'nin de üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi'nce oluşturulmuş, ilgili anlaşma uyarınca ve Türkiye hükümetlerinin bilgisi çerçevesinde Türkiye'de araştırmalar yapmış, uluslararası değerde hukukçuların yer aldığı ve uluslararası saygınlığı bulunan Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'nin 21 Aralık 1992 tarihinde "cezai yaptırım" olarak açıkladığı rapordan, aynen aktarmaktayız. Raporun özelliklerine değinmeden önce, önemli paragraflarını, orjinal metindeki sıra numaralarını da belirterek izlemeye devam edelim:
(10) 1991 sonbaharında Türkiye'ye yaptığı ikinci ziyaret süresinde, İşkenceyi Önleme Komitesi, işkence ve kötü davranışın ortadan kaldırılması konusunda herhangi bir ilerleme kaydedilmediğini görmüştür. (İlk ziyaret 9-21 Eylül 1990'da gerçekleşmiştir) Bir çok kişi, geçen oniki ay boyunca bu tip davranışla karşılaştığını iddia etmiştir. İddia edilen kötü davranış tipleri çoğunlukla aynıdır(...) Bir kez daha kötü muameleye maruz kaldıklarını iddia edenlerin vücutlarında, tıbbı muayene sonucunda, iddialarıyla tutarlı izler bulunmuştur. Heyet, aynı zamanda Adli Tıp Kurumu doktorları tarafından gözaltı süreleri bitiminde hazırlanan çok sayıda raporu inceleme olanağı bulmuştur. Bu raporların pek çoğu bazı işkence veya şiddetli kötü davranış örnekleriyle tutarlı bulgular içermektedir. Bazı emniyet merkezleriyle ilgili bilgilerin ışığında varılabilecek tek sonuç,bu servislerde işkence ve kötü davranışın hiç azalmadan devam ettiğidir.

(17) Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'nin 22 Kasım -3 Aralık 1992 tarihleri arasında Türkiye'ye yaptığı dönemsel ziyret sırasında topladığı bilgiler göstermektedir ki, polisin gözaltında işkence uygulaması sorunu, şimdiki hükümetin 1991 sonunda iktidara geldiği sırada bu konuya verdiği öneme rağmen çözülememiştir. Komite heyetine, hem adli suç zanlılarınndan hem anti-terör yasası hükümleri uyarınca yargılanan kişlerden, çok sayıda işkence iddiası ulaşmıştır.
(18) Örnek olması açısından aşağıdaki olaylar verilebilir:
-İstanbul Bayrampaşa Cezaevi girişinde karşılaşılan mülke kastetmekten suçlu bir grup mahkumda falaka ve bileğin iç tarafları ve avuçların dövülmesi iddialarına uygun olarak taze yara izleri (hematoma) bulunmuştur.
-Uyuşturucu ile suçlanan ve Bakırköy Hastanesi Adli Tıp Bölümü'nde gözetim altında tutulan bir mahkumun penisinde, beş gün önce bir polis tarafından elektrot yerleştirilerek akım verildiği iddiasına uygun olarak taze yuvarlak bir iz (kızıl-kahve hafifçe şişkin kenarlr, beyazımsı merkez, hissizlik) bulunmuştur.
-Adana Cezaevinde muayene edilen kaçakçılıkla suçlanan bir mahkumda, poliste gözaltındayken falakaya maruz kaldığı ve copla dövüldüğü iddiasına uygun olarak, ayaklarında yara izleri ve sırtında dik mor çizgiler (10 cm uzunluğunda, 2 cm genişliğinde) bulunmuştur.

işkence araçları..

Bunları dinlerken sıkıldığınızı hatta, iç güvenlik politikasını işkenceye dayandıran, işkenceden asla vazgeçmeyen bir ülkenin çocuğu olmaktan utandığınızı biliyorum. Ama yine de sizlerden bu raporu sonuna kadar sabırla dinlemenizi istiyorum. Çünkü ben büyük bir yalana son vermek

istiyorum. Temel insan hak ve özgürlükleri sözkonusu olduğunda; demokratik ve antidemokratik dönem aldatmacalarına sığınmanın bir yalan olduğunu kanıtlamak istiyorum. Tanklarına binip yönetimi ele geçirenler askerlerin de, sandıktan çıkıp iktidara gelen sivillerin de "işkence ve kötü davranış" konusunda birbirlerinden hiç bir ayrımı olmadığını kanıtlamak istiyorum. Bunu yaparken de kendi bilgi, belge ve gözlemlerime değil uluslararsı bir kuruluşun,Avrupa Konseyi gibi saygın bir kuruluşun, bulgularına dayanıyorum. Hiçbir ard niyet taşımıyorum, ülkeyi asla bölüp parçalamak istemiyorum, yalan söylemiyorum-atmıyorum/uydurmuyorum. Sadece aktarıyorum:

"(20) Her olayda bir çok değişik kaynaktan bağımsız olarak alınan bilgilerden hereket ederek, Komite heyeti, Ankara (yeni bina) ve Diyarbakır Emniyet Müdürlükleri'nin en üst katında bulunan 'belli bazı odalara iki habersiz ziyaret' gerçekleştirmiştir. Sözkonusu odalar adli suçlarla ilgilenen Kanun ve düzen şubelerinin yerleşim alanı içerisindedir. Heyet Ankara Emniyet Müdürlüğü'ndeki odada; her iki yanında dörder tane bağ bulunan, açılır kapanır alçak bir yatak bulmuştur. Ki bu yatak bazı kişilerin elektrik şoku verilmek üzere yatırılarak bağlandıklarını söyledikleri yatağın tarifine uymaktadır. Kapısında Sorgu Odası yazan bir odada, bu yatağın bulunmasına ilişkin hiç bir inandırcı açıklama yapılamamıştır. Diyarbakır'da, heyet, askıya almak için kullanılan başka bir aleti kurulu ve kullanıma hazır bir durumda bulmuştur. (Odanın iki tarafındaki ağır dosya dolapların monte edilmiş ve ortasında kuvvetli materyalden yapılmış bir bağ bulunan üç metre uzunluğunda tahta bir kiriş)

(21) Eline ulaşan tüm bilgilerin ışığında İşkenceyi Önleme

Avrupa Komitesi'nin varabileceği tek sonuç; işkence ve diğer şiddetli kötü davranışların polis tarafından gözaltında uygulanmasının yaygın olarak devam ettiği ve bu yöntemlerin hem adli suçlulara hem de terör suçlularına uygulandığıdır.
Bakın sevgili arkadaşlar 12 Eylül askeri darbesinden 12 yıl sonra, Türkiye'de sivil rejim copla, falakayla, askıyla, elektrikle ayakta tutulabiliyorsa; siyasi olarak aralarına katılmayı amaçladığımız Batı demokrasi kuruluşları işkence ayıbını yüzümüze vuruyorsa bizim için yapılacak tek şey kalıyor. Önce hepimiz bu utanç düzenine katkılarımızın ve "suç ortaklığımızın boyutlarını" bir kez daha düşünmeliyiz. Susarak, görmeyerek, duymayarak katıldığımız bu insanlık suçundan kurtulmak için, bu yüzkarası geçmişten kopmak için "sorunun içinde değil, çözümün içinde olma" zorunluğunu duymalıyız.
ANKARA
10 Şubat 1993

kim öldürüyor, niçin öldürüyor sanki bilmiyorsunuz...

Terör ve bileşenleri yaşamı belirlemeye devam ediyor. Bireysel terör, devlet terörü, cinayet, baskın, soygun, işkence ve insan haklarına aykırılıklar, yüzyılın sonunda, siyasetin belli başlı araçları oldular. İç ve dış siyasete ilişkin sorunları kavramanın yolu, bence, terörün sorgulanmasından geçiyor. Hepimizin bildiği, tanıdığı, sevdiği ve hatta çapkınlığına imrendiği,sevgililerini kıskandığı ünlü bir teröristle işe

başlayabilir, terörün kaynağına doğru yelken açabiliriz, diye düşünüyorum. James Bond kimdir bilir misiniz? İngiltere Kraliçesinin hizmetinde, ondan aldığı izinle, onun adına adam öldüren bir devlet görevlisidir James Bond; bir film kahramanı değil.

Radyonun, televizyonun, sinemanın, roman,öykü, gazete ve dergilerin; kısaca iletişimin sınırsız olanaklarıyla haklılık kazandırılan devlet terörü, aslında bir yeryüzü iktidarıdır. Amerikan Kongresi'nin denetiminde olduğu izlenimi verilen Merkezi Haber Alma örgütü CIA'nın ya da barış ve özgürlük adına yola çıktığı söylenen KGB'nin; hükümet devirme, hükümet kurma, devlet başkanlarını ortadan kaldırma gibi girişimleri iletişim dünyasının vazgeçilemez konuları arasında yer alıyor. Kennedy, Martin Luther King ve belki de Olaf Palme cinayetleri; kendi gücünü kanıtlamak için "ulusal güvenlik" açmazına giren devletin göz kırpmadan adam öldürebileceğinin kanıtları oluyor.

Türkiye'de yaşayan insanlar olarak, bizim de belleklerimizde bu tür cinayetlerin derin izleri var. Doğan Öz'den Kemal Türkler'e, Cevat Yurdakul'dan Ümit Doğanay'a, Bedri Karafakioğlu'na, Bedrettin Cömert'e, Abdi İpekçi'ye uzanan "eski" listenin hesabı kapanmış değil. Turan Dursun'dan, Çetin Emeç'e, Muammer Aksoy'dan Bahriye Üçok'a sıralanan "yeni " listenin uzayıp gitmesinden korkuluyordu ki, son satıra yeni bir kurban daha eklendi. Sevgili Uğur Mumcu arabasının kontak anahtarında ölüme yakalandı, ölüme yenildi.

Acısı çok yeni olmasına karşın, şimdi bize düşen "Uğur Mumcu'yu kim öldürdü?" sorusuna yanıt bulmaktır. Çünkü o yaşarken vurulup öldürülen her insan için "kim öldürdü, niçin öldürdü" sorularına yanıt aramıştı.

Sevgili arkadaşlar, bir ölümün arkasından, hele hele böyle

bir kanlı eylemin arkasından söylenecek "her sözün boş olduğuna" inananlara katılmıyorum. Onun öldürülüşü, bir yazgıyı anlatmaktan daha çok bir olguyu anlatıyor.
Uğur Mumcu'nun bir hain ve hesaplı bombaya kurban edilişi; Türkiye'nin toplumsal-siyasal tarihinin önünde önemli bir kilometre taşı olarak duruyor. Çünkü şimdi yaşamıyor olsa da o, yazdıklarıyla halâ toplumsal-siyasal tarihi etkiliyor. Siyasal ortamın aslında varolan karanlığına, bu cinayetle düşürülen kanlı gölgenin üstünü bir an önce ışıklandırmamız gerekiyor. Bu kanlı gölgeden ancak bir tek yöntemle kurtulunabilir. Korkmamamız ve susmamamız gerekiyor. Bu karanlığı susarak aşmaya olanak yok sevgili arkadaşlar. Bu acıyı hafifletmek istiyorsak, hiç geç kalmadan ya da daha doğru bir deyişle "yine geç kalmadan" konuşmak/araştırmak/açıklamak zorundayız. Bence korkuyu yenmenin tek yolu eli kanlı katillerin tarihine bakmaktan geçiyor. Eğer işe "Uğur Mumcu demokrasi ve bağımsızlık kavgasının kaçıncı kurbanıdır?" sorusuna yanıt arayarak başlayabilirsek; katilleri de, onların eline silah tutuşturanları da, tetiği çektirenleri de bulabiliriz.

devleti anlatıyor..

Bir "faili meçhul cinayetle" karşı karşıya bulunduğumuzu sananlar yanılıyorlar, sevgili arkadaşlar. Ben bir "faili malum" cinayeti konuşmak için bir arada olduğumuza yürekten inanıyorum. "Faili malum" derken, işbaşındaki iktidarın herşeyi olduğu gibi "faili meçhul" tanımını da kirlettiğini düşünüyorum. İnsanların gözlerinin içine baka baka "bizim" faili meçhullerimiz "onların " faili meçhulleri ayrımı yapılmıştır. Devlet "katilleri belli olmayan/katilleri bulunamayan" cinayetlerin tümüne "faili meçhul" demekten kaçınmıştır. Orta yerde bunca faili meçhul cinayet varken Sayın Başbakan

Süleyman Demirel'e göre "aydınlatılamayan üç, dört faili meçhul cinayet kalmıştır."
Örneğin, "Güneydoğu'da öldürülen 12 gazeteci " hangi akla hizmetse bu sınıflamaya sokulmuyor. Bir temizlik şirketi anlayışıyla birbiri ardına öldürülen insanlar arasında Türk Kürt ayrımı yapılıyor. Türkler faili meçhul sayılıyor, Kürtler faili meçhul sayılmıyor. Devlet yapıyor demek için kanıt gerekiyor ama, bu ayrıcalıklı tutum, devlet gözyumuyor yaklaşımının kanıtlarından sadece biri oluyor.
Yasama ve yürütme ve yargı organlarıyla devlet, en başta böyle bir ayrım yaparak cinayetlere gözyumuyor. Uğur Mumcu'nun öldürülmesinden sonra, "kim öldürdü, niçin öldürdü?" sorusuna yanıt bulmak istiyorsak, bizim üzerinde ciddi düşünmemiz gereken, bu ayrım olmalıdır sevgili arkadaşlar. Devletin bir kısım vatandaşının "yaşama hakkını hiçe sayması", bir kısım vatadaşının "yaşama hakkını savunması" çelişkisini çözmemiz gerekiyor. Bir devletin dolaylı ya da dolaysız olarak cineyetlere karışma sabıkası varsa asıl sorun, devletin bu tür sabıkaları olduğunu bilmemiz gerektiğidir. Bu sorun, öldürülenlerin kişiliklerinden kimliklerinden çok daha yaşamsaldır.Devlet terörü sözkonusu olduğunda "şu" ya da "bu" devlet farketmiyor; şu ya da bu rejimin ayakta tuttuğu devlet farketmiyor. Bu tür işlerde devlet hep aynı gerekçeler, hep aynı sonuçlarla karşımıza çıkıyor.
Öyle anlaşılıyor ki, -bakışlarınızdan anlıyorum- çok karmaşık gibi görünen bu çelişkiyi bir örnekle süslemek gerekiyor. Sevgili İlhan Erdost'un, devletin o dönemdeki bilimsel tanımıyla "faşist devletin", güvenli ellerindeyken öldürülüşü hepimizin yüreklerinde halâ kanayan bir yaradır. Olayın soruşturulması ve sorumluların yargılanmasını bilmem anımsıyor musunuz? " Ben bir işkenceciyim, işkence yaptım.

Sağcısıyla, solcusuyla herkesten özür dilerim" diyen dönemin Mamak Askeri Cezaevi Müdürü Albay Raci Tetik; İlhan'ın öldürülmesine ilişkin sözleriyle, zorun ve baskının binlerce yıllık tarihine ışık tutuyordu. Albay Tetik, askeri mahkemede kendini savunurken "vurun dedim ama, öldürün demedim" yaklaşımıyla, faşist teoriyi/pratiği bir kez daha doğruluyordu.

Şimdi size; faşizmin doğuş ve yükseliş yıllarına geri dönmeden, dünyayı kana buladığı yılları anımsatmadan, Ege'nin iki kıyısında yaşanan olağanüstü bir benzerlikten söz etmek istiyorum. Ege'nin bir kıyısı Türkiye, bir kıyısı Yunanistan'dır sevgili arkadaşlar.

21 Nisan 1967 darbesinden sekiz yıl sonra Albaylar Cuntası'nın ESA işkencecileri yargı karşısındadırlar. Sanıklar arasında ünlü işkencecilerden Spanos, Teofilyanakos, Antonopulos ve Hacizisis vardır. İşkenceci her yerde işkenceci, darbeci her yerde darbecidir. Binbaşı Teofilyanakos, yargıçlara "tek bir er mahkum edilirse orduda disiplin sarsılır" gözdağı vermektedir. Yunanlı yargıçlar bu gözdağından etkilenmemiş Albay Papadapulos ve iki yardımcısı Makarezos ve Pattakos'a ölüm öteki sanıklara da ağır hapis cezası verilimiştir. Albaylar cuntasının işkencecisi binbaşı Teofilyanakos'un sözlerinin benzeri, Ege'nin karşı kıyısında Türkiye'de, etliye sütlüye karışmayan tümgeneral Kenan Evren'in ağzından da duyulacaktır. Mamak'ta işkence yapan cezaevi yöneticilerinin görevden alınması istemine karşı Kenan paşa "her şikayet edilenin yerini değiştirirsek orduda disiplin namına bir şey kalmaz" yanıtını verecektir. İstek geri çevrilmiş 12 Mart'ın ünlü işkencecileri Burhan Poturna ile Dr. Metin Denli görevlerinde kalmıştır.

Teofilyanakos'un 1970'li yılların başlarındaki "ben hiç

kimseye tutukluları dövün demedim, sadece korkutun dedim" biçimindeki savunması; karşı kıyı Türkiye'de 1980'lerin başında Albay Raci Tetik'in savunmasının temelini oluşturacaktı. Albay Tetik de meslektaşı Teofilyanakos gibi aynen "dövün ama, öldürün demedim" diyecektir.
Bu benzerlik devleti, faşizmi, faşist devleti anlatmaktadır sevgili arkadaşlar.

ne değişti de..

Mumcu şimdi aramızda yok. Son yıllarda onun gibi yüzlerce, binlerce insanı uğurladık sessiz dünyalarına. Geride bıraktığımız yıllarda hesabı bile tutulamayan binlerce kuşkulu ölüm, faili meçhul cinayet, yargısız infaz yaşamımızın neredeyse bir parçası oldu. Yitip gidenlerin tümüne üzüldük, tümü için acı çektik, gözyaşı döktük. Oysa çabuk unuttuk "ölülerin" üstüne de" ölümlerin" üstüne de ölü toprağı serptik. Sorumluların bulunması için çok fazla çaba harcamadık, canla başla araştırmadık, gece gündüz soruşturmadık. Hiç olmazsa Uğur'un ölümünden sonra aklımız başımıza gelsin istiyorum. Daha çok çaba harcayalım. Hemen vazgeçmeyelim. Devlete teslim olmayalım. Sesimizi daha çok yükseltelim ki, öteki kurbanlarımızın sorumlularını da bulabilelim.
Şimdi başa dönüyor "kim öldürdü, niçin öldürdü?" sorulanna yanıt aramaya başlıyorum. Bir gazeteci olarak aklıma hemen "Türkiye'de Hizbullah gerçeğinin kabul edilmesi için Uğur Mumcu'nun öldürülmesi mi gerekiyordu?" sorusu geliyor. Olağanüstü Hal Bölge Valisi Ünal Erkan dün televizyondaydı. Ve şimdiye dek varlığını inatla yadsıdığı, "yok böyle bir örgüt" dediği Hizbullah'ın eylemlerinden sözediyordu. Ne oldu, ne değişti, hangi dağda kurt öldü de " olmayan Hizbullah" bir terör örgütü olarak bölge valisinin ağzında dillenmeye

başladı. Bu soruyu soracak insan aranıyor sevgili arkadaşlar. Gazeteci, yazar, radyocu, televizyoncu aranıyor. Valisi, emniyet müdürü, yargıcı ve savcısıyla devleti ciddiyete çağıracak insanlar aranıyor. Bu soruları sorabilecek parti üyesi, işçi, emekçi, sendikacı, dernekçi aranıyor. Bu sorular sorulabildiği, yanıtları alınabildiği zaman Uğur Mumcu'nun da öteki kurbanların da failleri belli olabilecek. Devlet eğer söylendiği, aslında bizim çok iyi bildiğimiz gibi, puslu havayı sevmiyorsa, Uğur Mumcu'nun ve öteki kurbanların "meçhul ilan edilen" faillerini "malum eylemek" istiyorsa, bence, işe Batman 'dan, Silvan'dan, Gerçüş'ten başlamalıydı. Silvan'ın Susa Köyü, Gerçüş'ün Hırbeismail Köyü, Batman'ın 19 Mayıs Mahallesi ilk durak olmalıydı. Batman'ın Karşıyaka Mahallesinde Fatih Camii, Hürriyet Mahallesinde Arapkent Camii ve Şeyh Hifzullah Camiinde geceleri ne yapıldığının öğrenilmesi gerekiyordu. Batman'da SSK Caddesindeki Mektep Kitapevinde, 10 Nisan Karakolu ve Mehtap Sinemasının yanındaki kitapevlerinde ne alınıp ne satıldığının araştırılması gerekiyordu.

Yanıtlanması gereken sorular her geçen gün "çoğalıyorsa", kolaylıkla yanıtlanabilecek sorular karşısında "susuluyorsa" bilinmelidir ki; işimiz çok zor, ödenecek bedel çok daha büyük olacaktır.Şimdi, dilerseniz Uğur Mumcu'nun evinin önünden yola çıkalım, oralara doğru şöyle bir uzanalım.

O yöreyi bilenler, Batman'da, Silvan'da, Midyat'ta, Gerçüş'te Hizbullah terörü olduğunu biliyorlar. O yöreyi bilenler Hizbullah'ın Kurtalan'a, Kozluk'a giremediğini de biliyorlar. Batman'da, Midyat'ta, Gerçüş'te askeri birliklerin, jandarmanın, polisin yoğun olduğu da;Kurtalan'da, Kozluk'ta askeri, jandarması ve polisiyle az sayıda devlet gücü bulunduğu da biliniyor. Güvenlik gücü var, Hizbullah terörü var; güvenlik gücü yok, Hizbullah terörü yok. Bu ne

biçim iş sevgili arkadaşlar? Bu verilerden hareketle yapılacak bir yorumun ne büyük tehlikler çağrıştırdığının söylemeye gerek var mı?

Mumcu'nun öldürülmesinden, ve eylemin bir "İslami şiddet örgütü" tarafından üstlenilmesinden sonra devlet Batman'da Talat Yılmaz, Mithat Yılmaz, Genco Yılmaz, Veysi Demir, Bayram Demir, Sait Ketmen, Şeyhmuz Alev, Nimetullah Kaya, Fahrettin Gültekin'in bilgilerine başvurdu mu? Devlet, Silvan'da Nasri Güzel, Remzi Özdemir, Nazif Yalçın, Emrullah Sürşurup, Haydar Kaya, Mustafa Zerıgin ve Melle Mehmet'in kapılarını çaldı mı? Gerçüş'tte Nuri Gültekin'e ne oluyor diye sordu mu?

Diyarbakır'da Fidan Güngör'e, Molla Mansur'a, Ubeydullah Dalar'a, Salih Fidancı'ya ne diyorsunuz demedi mi?

Bu sorular hadi oralarda sorulamıyor, peki buralarda da sorulmayacak mı? Örneğin biri çıkıp bana "sen ne diyorsun?" demeyecek mi?

Sorması, duyması, konuşması gerekenler; sormuyor, konuşmuyor. Örneğin Cumuriyet'ten Aydın Engin Hizbullahçı Şeyhmuz ile konuşuyor. Gazetede Şeyhmuz'un soyadı yok ama, Batman 'da röportajı okuyanlar bu Şeyhmuz'un Şeyhmuz Alev olduğunu biliyor.Şeriatın alevi Şeyhmuz "Turan Dursun'u, Bahriye Üçok'u, Musa Anter'i cezalandırdığımız doğrudur" diyor. Yetinmiyor "Diyarbakır'da, Batman 'da, Nusaybin'de hem TC'den, hem PKK'den çok kişiyi cezalandırdık" diyor. Soruşturmayı yürüten DGM savcısı bu sözleri (bugün saat 11.00'e kadar) önemsemiyor, ihbar kabul etmiyor. Ben Ankara Başsavcısı Nusret Demiral'ın tartışılan kişiliğini ve uygulamalarını bir yana bırakıyor;savcılık soruşturmasının en basit ve herkesce bilinen bir kuralını anımsatmakla yetiniyorum. Apo söyleşisinde "matbaa basan" Kartal Demirağ haberinde

"büro aratan" titizliğinize ne oldu diyorum?
Uğur Mumcu öldürülmesiyle ilgili bu soruşturmanın "devletin güvenliği" adına "hukukun güvenliğini" ortadan kaldıran bu yasalarüstü savcının boyunu aşacağına inanıyorum. Bizim buralardan şaşkınlıkla izlediğimiz, hayret içinde kaldığımız bu olguların Mumcu soruşturmasını yürütenlerin dikkatini çekmemesi düşündürücüdür. Bana kalırsa, bu, Uğur Mumcu'nun katlinin somut bir kanıtıdır.

manşet yaptınız..

Uğur Mumcu'nun göz göre göre katledildiği siyasal ortamı dünü ve bugünü ile deşeleyebilirsek biraz daha yol alaileceğimizi düşünüyorum. Yargıya belki kanıt bulamayız ama, Uğur Mumcu'nun öldürülmesine uzanan gelişmelerin siyasal ipuçlarını yakalayabiliriz.
Uğur Mumcu'nun öldürüldüğü bu siyasal ortamı kim yarattı? Bu ortamın oluşturulmasının sorumluları kim? ve benzeri sorularının yanıtlarını bulmalıyız sevgili arkadaşlar.
Üç kuruşluk ucuz petrol çıkarı uğruna Şeriatı "İslam Tarihi, Sanatı ve Kültürü Araştırma Merkezi adı altında ülkeye resmen sokanlar sorumlu değil midir? Masum bir kültür anlaşması görünümümdeki bu anlaşmaya göre, Türkiye ortak İslam uygarlığının tanıtmak için Rabıta, Hizbüt Tahrir, İslama Çağrı gibi işbirliği yapacaktır.
Anayasa tanıtma gezilerinde iç cebinden çıkardığı Kuran-ı Kerim'den ayet okuyarak siyaset yapanlar sorumlu değil midir? Terörü önlemek adına kentlere köylere uçaklardan ayet-hadis attıranlar sorumlu değil midir? Türk kültürüne İslami içerik kazandırmak adına Türk-İslam sentezi sarılanlar sorumlu değil midir?
Bu ortamı yaratanlar arasında biri var ki, "demokrasiye inanmış sivil bir tonton" görünümüyle o, aslında herkesten

daha tehiikelidir. Gözü karardığı anda satmayacağı köprü, yakmayacağı gemi kalmıyor. Öldürülen devrimci/demokrat sendikacıların arkasından oh oldu diyebiliyor; bir başbakan olarak sürgündeki Şeriatçı din bezirganlarına torpil oluyor. Siyaseten zorlandığında tarikatlara sığınıyor; Nakşiler ve Süleymancılarla parti kurmaya kalkışıyor. İslam sermayesini ailesi üzerinden Türkiye sokan da, o; Rabıta'nın kurucusuna " Allah Özal'dan razı olsun" dedirten de.

Uğur Mumcu'nun görkemli bir gösteriye dönüşen cenaze töreninden yükselen laik ve demokratik Türkiye özleminden ürküp saçmalıyor. Törenin coşkusunu "haberi manşet yaptınız da ondan" sözleriyle açıklayacak kadar şaşırıyor. Sağ-sol kavgasında umduğunu bulamıyor ama,Türklerle Kürtlerin boğazlaşmasında bir ölçde başarılı oluyor. Şimdi İslamcılarla ülkücüleri birbirine kışkırtıyor. Daha bir kaç gün önce 13 Şubat'ta Taksim'de "Türkiye laik bir ülkedir" deyince yuhlanınca, çark ediyor, laik Türkiye'den vazgeçiyor; konuşmasının sonuna kadar her fırsatta "Türkiye Müslüman bir ülkedir" diyerek Şeriatçı tosuncukların gönlünü alıyor. Rafsanci de "İran Müslüman bir ülkedir" diyor, Kral Fahd da "Suudi Arabistan bir Müslüman ülkedir" diyor; Türkiye'nin cumhurbaşkanı da.

Uğur Mumcu'ların öldürüldüğü bu siyasal ortam öyle kendiliğinden oluşmadı sevgili arkadaşlar; Türkiye'nin asker ya da sivil diktatörlerinin çabalarıyla doğdu bu karanlık ortam. Gerektiğinde din ile,cennetle cehnnemle; gerektiğnde ırk ile, kafatasıyla, kanla oynayarak Türkiye halkını şaşırtanlar, kışkırtanlar onlardır. Onların iktidarlarının sürmesi için yapmayacakları iş, göze alamayacakları serüven yoktur. Bir süre önce Bosna için söylediklerini düşünün. Örneğin Özal'ın "Bosnalıların Türklerle ilgisi yoktur, onlar İslam dinini kabul etmiş Sırplardır" sözlerini anımsayın.

Bu doğru saptamadan sonra Sırpları güneyden kuşatmak için Makedonya, Arnavutluk ve Bulgaristan seferi düşlerinin Türkiye halkına getirip götüreceklerini hesap edin. "İstikrarsızlığı iktidar yapan" bu anlayıştan korkun. Ve bu anlayışın yeni cinayetlerin,yeni gözyaşları ve acılarının kaynağı olduğunu bilin.

filmi gördük..

Sevgili arkadaşlar Uğur Mumcu'nun öldürülmesine gösterilen tepkinin, o görkemli tepkinin aslında "geç kalmış" bir özelliği vardı. Son 13 yılın dayattığı siyasal-toplumsal-ekonomik ve kültürel biçimden, ideolojik biçemden bir kopuşu gösteriyor olsa da " geç kalmış bir tepkiydi" bu.
Çok iyi değerlendirilmesi gereken bu tepki, bir yanı ile Türkiye halkının çelişkilerini, belki de ikiyüzlülüğünü anlatıyor. Polisin "yargısız infaz" operasyonlarını ya da çaresiz insanların "intihar girişimlerini" bir futbol maçı heyacanıyla izleyen halkımızın ikiyüzlülüğünü kabul etmeliyiz.
Büyük çoğunluğu ile onlar, polis operasyonlarına katılıyorlar, yargısız infazları şenliğe dönüştürüyorlar, hükümetin güvenlik politikasını, içişleri bakanını, takır takır adam vuran polis şefilerini alkışlayıp "yaşa varol" deyip coşup eğleniyorlar. Ölü olarak ele geçirmenin çözüm olduğuna inanıyorlar. Ölümü, ölüyü, öldürmeyi seviyorlar. Ölmeyene, öldürmeyene kızıyorlar. Örneğin; intihar etmek isteyip de, çıktığı çatıdan atlamaktan vazgeçen bir insana "kendi canına kıymadığı için" yuh çekiyorlar.
Bu saptamadan sonra, Uğur Mumcu'nun arkasından yürüyen yüzbinlerin aynı halk olduğunu da söylemek zorundayım. Kendi çocuklarının öldürüldüğü yargısız infazları alkışlayan, yüksek bir çatıda canına kıymaktan vazgeçenleri yuhalayan halkımız; Uğur'un arkasından

demokratik-laik Türkiye haykırışlarıyla yürüyebiliyorsa; bize bu çelişkiyi görmek/çözmek düşüyor.

Uğur bin parçaya ayrılmış bedeniyle, 12 Eylül faşist rejiminden kopuşun simgesi olmuştur. Türkiye halkına yıllar sonra başkaldırının erdemini tattırmıştır. Oysa sevgili arkadaşlar bu şahlanış, bu başkaldırı cinayetleri önlemeye yetmeyecektir. Çünkü moda deyişiyle "yeni dünya düzeninin" bizim söylemimizle "emperyalizmin" sahte liberal düzeni, vahşi kapitalizm Türkiye halkına bu kadarcık bir demokratik rolü uygun görüyor. Ama, bu rol ezberimizdedir. Üstelik biz bu filmi bir çok kez gördük. Biz gördük. Bizimle birlikte anne ve babalarımız da gördü. Çocuklarımızla birlikte yeniden görüyoruz. "Ben bu filmi gördüm" diyemiyoruz, ayak direyemiyoruz. Hergün eklenen yeni bölümleriyle, bitip tükenmeyen bir Meksika dizisi bu. Vizyonda en uzun süre kalma rekoru kıran kanlı bir devlet filmi bu. Dilerseniz bu filmin içerik çözümlemesini yapalım ve bazılarının "dönerek/vazgeçerek/satarak/ihanet ederek bir can simidi gibi sarıldığı" yeni dünya düzeninde bize biçilen rolün ne olduğunu bulmaya/anlamaya çalışalım.

Türkiye uzun uğraşlardan sonra, büyük çabalar harcanarak bir "destabilitasyon" sürecine sokulmuştur, sevgili arkadaşlar. Destabilitasyonun Arapça karşılığı "istikrarsızlaştırma" Türkçe karşılığı "kararsız kılma, belirsiz olma"dır. Hepimizin bildiği, gördüğü, yaşadığı gibi son askeri darbeden 13 yıl sonra toplumsal-siyasal-ekonomik ve kültürel açıdan istikrarlı bir Türkiye'den söz etmek olanaksızdır. İstikrarsız bir Türkiye'nin mimarları arasında ABD adına "istikrarsızlaştırmanın dünya pratiğinde" görev alan deneyimli diplomatlar vardır. Örneğin, ABD'nin Ankara'da görev yapan büyükelçisi Morton Abromoviç Kamboçya'yı kana bulayan ünlü bir destabilitasyon

uzmanıdır. İstikrarsız bir Türkiye'nin oluşumunda bölge için yürürlüğe konulan uluslarası projeler vardır. Örneğin, Türkiye ABD'nin Yeşil Kuşak Projesi kurbanları arasında bir ülkedir.

din ile siyaset..

Herşey herkesin gözleri önünde oluyor sevgili arkadaşlar. Uğur Mumcu cinayetinden sonra gözler İslamcı hareketlere çevrildi. Yakalananların, sorgulananların ve kuşku duyulanların tümü İslami şiddet hareketinin adamları. Soruşturmanın nasıl noktalanacağını bilmek, elbette zor ama, kestirmek öyle değil.

Soruşturmanın nasıl sonuçlanacağının beklemek yerine, biz, bugünden başlayarak İslamın politik şiddet hareketine dönüşmesini irdeleyebiliriz. Soruşturma nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, ne zaman biterse bitsin, ben adım gibi biliyorum ki, bu işi DGM savcıları yapmayacaklardır. Belki yapıyor görüneceklerdir ama, asla inandırıcı olamayacaklardır.

Türkiye'de özellikle 1980 sonrasında dinsel akımların hızla güçlenmesini bir raslantı olarak görmek olası değildir. Herşey hesaplı kitaplı bir gelişmenin sonucudur. İç barışın sağlanabilmesi gibi sahte bir gerekçeyle dinin devlet eliyle kullanılması projesi, Amerikan emperyalizminin Türkiye'deki işbirlikçileri aracılığıyla yaşama geçirdiği bir istikrarsızlaştırma projesidir. Düne kadar, tekkelerinin izbe köşelerinde birbirleriyle yetinen Şeriat yanlılarının, bugün Türkiye entelijansiyasını etkiler duruma gelebilir düzeye yükselmesinin başka bir açıklaması olabileceğini sanmıyorum. Günümüzde modernist İslamcılar adı altında, İslami entellektüeller sıfatıyla aramıza karışanların, bölgeye ve ülkeye yönelik bu proje çerçevesinde yetiştirildikleri, toplumda Şeriat düzenini egemen kılmak için bilgi ve

sermaye ile donatıldıklarını bilmeyen yok. Ilımlı İslamcılar olarak, Amerikan ajanlarının gizli belgeleriyle İslamı aklama girişimlerine de, "Türkiye'de son yıllarda İslami hareketin kazandığı düzey" olarak görmek/göstermek masum görünüşlü çabalarına da kuşkuyla bakmak gerekiyor. Herşeyin yeni baştan, bir kez daha değerlendirilmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü 1980'lerden bu yana yaşam kavgasının, açlığın, yoksulluğun çıkmaz sokaklarına sıkıştırılan Türkiye kamuoyunun, büyük bir yanılgı içine sürüklendiğini biliyorum. Türkiye entelijansiyası da, Türkiye aydını da, siyasal partiler de, sivil toplum örgütleri de soruna akılcı/bilimci bir tavırla yaklaşamadılar. Çünkü sorun, birilerinin iteklemesiyle "devlet kadrolarındaki dinciler, tesettür, türban, Kur'an kursları, İmam Hatip Liseleri ve tarikatlar" gibi sığ başlıklara indirgenmiştir. Oysa asıl tartışılması gereken "siyasal bir ideolojiye dönüşen İslami hareket, İslami hareketin yöntemleri, tarikatların siyasette giderek ağırlık kazanmaları" gibi konular olmalıydı. Türkiye entelijansiyası tesettürden/ türbandan daha çok " çağdaş siyasal ideolojilerle rekabete giren İslam ideolojisinin, İslami devletin boyutlarını" tartışabilmeliydi. Tartışmadı/tartışamadı. Çünkü bunu yapmak zordu, bunun için bilgi gerekiyordu. İslamın devlet düzeninin çağdışılığını, İslami siyasetin karanlığını anlatmak için yürek gerekiyordu.

İşte tam bu noktada, gelecek için umutsuz olduğumu söylemek istiyorum. Sevgili Uğur Mumcu'nun parçalanmış bedeni umutsuzluğumun nedeni değil, sonucu. Sonuçlar yerine, nedenlerle uğraşmanın daha doğru olduğuna inanıyorum. Umutsuzluğumun nedeni halkımızdır, sevgili arkadaşlar. Umutsuzluğumun nedeni sizlersiniz, sevgili arkadaşlar. Çünkü siz/biz hepimiz; sessizliğimizle, boyun eğmişliğimizle, eylemsizliğimizle bu çağdışı karanlığı dolaylı

olarak desteklemekteyiz. Ben öyle inanıyorum ki, bunu herkes düşünüyor. Ama ben demokrasi, bağımsızlık, özgürlük konusunda düştüğüm umutsuzluğu dile getiriyorum. Sizlerden farklı olarak umutsuzluğun nedenlerini saptayabiliyor, içine düştüğüm umutsuzluğu söylemeye cesaret edebiliyorum. Sevgili Uğur Mumcu'yu öldürenleri bir kez daha lanetliyorum.

ANKARA
19 Şubat 1993

özgürlük, bağımsızlık, barış, demokrasi vesaire...

"Uğur Mumcu Aramızda" toplantısının bize yüklediği bir sorumluluktan söz ederek başlamak istiyorum. Öldürülüşünden bu yana, gözlediğim tehlikeli bir gelişmeden söz ederek, biraz keyfinizi kaçırmayı düşünüyorum. Uğur Mumcu aramızda değil, sevgili arkadaşlar. Bu gerçeği içimize sindirmek zorundayız. Bu gerçeği yadsımak da, yadsımamak da elimizde olan birşey değil. Onu bizden

koparan, onu aramızdan alan gerçekler, şimdi artık, her zamankinden daha somut ve bize daha yakın. Uğur Mumcu'nun, ülkemiz ve bölgemiz için yapılan ince hesaplar uğruna, "siyaseten katledildiğini" bilmek/anlamak zorundayız. O, onunla gözgöze gelmeye cesareti olmayan korkakların, kurduğu hain bir pusuda can verdi. Bu gerçeği içimize sindirmek zorundayız. Ben yakamızda bir ferman gibi asılı duran bu gerçekten kaçtığımızı, bu gerçeğin bizi korkuttuğunu, bizi yıldırdığını sezinliyorum.

Sevgili arkadaşlar, Uğur Mumcu'nun düşüncelerini, görüşlerini ister benimseyelim/ister benimsemeyelim; ister onun düşüncelerinin yanında/ister karşısında olalım; onun mutlak anlamda kendi ilkelerine bağlı bir yaşam sürdürdüğü gerçeğini teslim etmek zorundayız. Bizim şimdiye dek bildiğimiz, bundan sonra da bilmek zorunda olduğumuz bir tek doğru var. Bir devrimci ölülerinin ardından ahde vefa konuşmaları yapmaz, yapmamalı. Kötü konuşmaz, konuşmamalı. Uğur Mumcu ile aynı yolda yürümeyebilir, onunla aynı şeyleri savunmayabilirsiniz. Hatta onun gibi düşüncelerinin karşısında bile olabilirsiniz. Oysa Uğur Mumcu ile, çoğumuzun ayırdında olmadığı ortak değerlerimiz, ortak bilincimiz var. Ayırdında olmadan paylaştığımız bu ortak payda, gerici güçlerin çağdışı uygulamalarına karşı "aynı mevzide bulunma" bilincidir; tam bağımsızlık ve gerçekten demokratik bir ülke özlemidir. Bu tarih boyunca hep böyle olmadı mı; özgürlük, bağımsızlık, barış, demokrasi, sosyalizm mücadelesinde yöntemleri birbirinden ayrı onlarca parti, legal ve illegal örgüt aynı amaç için kavgaya girmedi mi? Bu uğurda canını ortaya koyan yüzlerce, binlerce militan vardı. Uğur Mumcu'da kendine özgü ilkleri olan, kendi yöntemleriyle demokrasi savaşımına katılan bir insandı.

Onun ilkelerine ve yöntemlerine gelince, elbette, söylenecek çok şey olacaktır. O herşeyden önce Türkiye'nin yüzakı bir kuşağının çocuğudur. O bir 68'liydi. 28 Nisan'ın baskılarını da, 27 Mayıs günlerinin özgürlük coşkusunu, özgürlükçü 61 Anayasa'sının sevinciyle birlikte yaşadı. Yön bildirisine imza attı. Prag'tan Paris'e, Londra'dan Pekin'e kadar uzanan bir coğrafyada, kurulu düzeni sarsan öğrenci başkaldırısından etkilendi. Latin Amerika'dan kopup gelen devrim rüzgarlarını kendi ülkesinde soludu. En önde yürüyenlerin, arkadaşı dostu oldu.Türkiye İşçi Partis'nin kuruluşunu, TBMM'deki etkinliklerini coşkuyla izledi. Aybar-Boran çatışmasında takındığı Aybar'dan yana tavrı, yaşamı boyunca sürdürdü. Behice Boran'ı yadsımadı; onu sosyalist mücadelenin saygın önderleri arasında gördü. 1970'lerin ordu-sivil aydın kadrolarında yer aldı, görevler üstlendi. "Kalpaklı bir kuvvacı" olarak anılmayı yeğledi. Atatürk'ü çok sevdi; kendini Kemalizme sol yorum getirenlerin saflarında saydı. Gözaltına alındı, tutuklandı, hapis yattı. Haksızlıklara uğradı, siyasal düşmanlıkların cadı kazanında kaynatıldı; bedel ödedi. Marksizmin, Leninizmin yadsınamaz gerçeklerinden biri olan silahlı siyasal mücadeleye soğuk baktı. Bu yöntemin çıkmaz bir sokak olduğunu göstermek için olağanüstü çaba harcadı. Gazetecilik ve yazarlık uğraşında emekten, özgürlükten, bağımsızlıktan yana oldu. Onun siyasetini, dünya görüşünü ille de tanımlamak gerekiyorsa; Uğur Mumcu bir demokrattı, antiemperyalist ve antifaşist bir yurtseverdi. Bütün bunların anlamı, Uğur Mumcu'nun ilkelerine bağlı bir yaşam sürdürdüğü biçiminde noktalanabilir. Yeni bir topluma, güzel bir geleceğe olan inancıyla yaşıyorken de, öldüğünde de onbinler ve yüzbinlerce seveni olduğu kanıtlandı. Onun çözümlemelerine/çözümlerine; evet ya da hayır diyebiliriz,

katılabiliriz ya da katılmayabiliriz ama, bize yakışan onunla ilgili gerçekeleri söylemektir. Daha şimdiden gazetelere, dergilere, radyolara, televizyonlara demeç veren; onunla "dost, akraba, arkadaş..!" olduğunu savlayan birçok karanlık insan ortalıklarda dolaşmaya başladığına göre, onu kurda kuşa yem ettirmemek gerekmektedir.

ağlamak yersiz..

Günlerdir gözlüyorum. Yakın çevremde gözlüyorum, bu tür toplantılarda gözlüyorum; onun konuşulduğu her yerde gözyaşı var, sevgili arkadaşlar. İnsanlar her nedense ağlamayı, gözyaşını seçiyorlar. Yaşadığı sürece ilkelerinden sapmamış, düşüncesine katılan ya da katılmayan insanların büyük sevgi ve saygısını kazanmış bir insanın ölümüne ağlamak yersiz, bence. Gözyaşlarımızı silmeyi, kurnazlıkla gözyaşlarımızın arkasına saklanmaktan vazgeçmeyi, yumruklarımızı sıkmayı, yolumuza devam etmeyi öneriyorum. Ve elbette, Türkiye'de demokrasiye inanan herkes için, Mumcu'nun katillerini bulmanın, bu uğurda çaba harcamanın bir görev olduğunu anımsatıyorum.

İşe önce gözyaşları silinerek başlanmalı, sonra da dolu dolu yaşadığımız son otuz yıl masaya yatırılmalı, diye düşünüyorum. Ortaya kırmızı ve siyahın tüm tonlarıyla bezenmiş, kanlı ve karanlık bir tablo çıkacak. Nedenleri değil sonuçları düşünmeye alışkınsanız, halkın salt sonuçlarla ilgili olduğunu sanıyorsanız bu tablodan gelecek güzel günler umudu bile üretebilirsiniz. Ama, bunca yıldır ülkeyi bir baştan bir başa kana bulayan gerçeklerin nedenlerini arıyorsanız, beklenmeyen nedenlerle karşılaşabilirsiniz.Örneğin, her damla kanın altından devlet çıkabilir, şaşırırsınız. Siyasete ilgi duyduğumuz yıllardan başlayarak Türkiye'nin son 30 yılında bize "anarşi-terör" olarak anlatılan olayların büyük

bölümünde devletin "parmak izlerini" görebilirsiniz sevgili arkadaşlar. "Parmak izi" yargısını acımasız bulanlar için söylenebilecek olan; anılan bu dönemde yaşanılan acılarda" devletin payının" büyük olduğudur. İster seçimle, ister seçilmeden iktidara gelen sivil-asker tüm kadroların, son 30 yıldır açıklanan programlarında "ne yazık ki..!" ya da "ne büyük bir raslantı ki..!", anarşi ve terörle mücadele konusu sürekli olarak yer almıştır. Oysa anarşi ve terör gerekçesiyle iktidarlar devrilmiş, iktidarları alaşağı edenler de anarşi ve terörü önleyememiştir.

Geriye dönüp baktığımızda Türkiye halkının; yönetime gelenlere/yönetimi ele geçirenlere kayıtsız koşulsuz teslim olmaktan ve bunu bir yaşam biçimi olarak kabul etmekten başka, altı çizilecek bir siyasal tavrı olmadığını görebiliriz. Yıllardır önce kurtarıcılar alkışlanıyor, sonra kutracılardan kurtulmaya çalışılmıyor mu? Türkiye halkı bu gel-giti bir yazgı olarak kabul etmiyor mu? Bu kabulde, ne yazık ki sevgili arkadaşlar "belleklerimizin" yeri yoktur. Bu kabulde ödenen bedelin yeri yoktur. Bu başeğişte araştırma, soruşturma ve sorgulamanın yeri yoktur.

Böyle bir kabul toplumu tek boyutluluğa taşıyor sevgili arkadaşlar. Trafik ya da uçak kazasında ölen insan da; işkence ya da siyasal nedenlerle öldürülen insan da bizim için "ölü" olmaktan, artık "yaşamıyor" olmaktan başka bir anlam taşımıyor. Oysa biz, en azında ülkenin entelijansıyası olarak biz, kimin niçin öldürüldüğünü biliriz. Kennedy'leri, Martın Luther King'leri kimin, niçin öldürdüklerini biliriz. Devletin göz kırpmadan adam öldürebileceğini biliriz ama, dilimiz varıp söyleyemeyiz, elimiz varıp yazamayız. Hele hele söz konusu cinayetler kendi ülkemizde işlenmişse/ işleniyorsa; bir ideolojik aygıt olarak devletin böyle işlerde sabıkası vardır "araştırmaya-soruşturmaya oradan başlayın" diyemeyiz.

onun yöntemiyle..

Doğan Öz'den, Kemal Türkler'e, Ümit Doğanay'dan, Bedri Katafakioğlu'na ve hatta Turan Dursun'dan, Muammer Aksoy'a uzanan eski kurbanları çoktan unutup gittiğimiz söylemek "çok acımasız bir yaklaşım mı" diye düşünüyorum. Ama biliyorum ki, aklınızdan vicdanınızdan yükselen bir ses "hayır az bile" diyor. Gerçekten az, sevgili arkadaşlar, hem de çok az. Ulus olarak yeni dünya düzeninde, kişisel olarak serbest piayasa düzeninde yerini alan bir "insan topluluğu için" bu yargı, gerçekten az. Yükselen yeni değerlerin peşinden koşmak, köle düzenine ortak olmak ve yeni sömürgeciliğe uyum sağlamak için çaba harcayanların çoğunlukta olduğu bir "insan topluluğu için" bu yargı, gerçekten az.

Zamanımızın çoğunun böyle işlere ayırdığımız için yeni kurbanları anımsayacak kadar zamanımız olmuyor. Cenaze törenlerinde buluşmayı, kalabalıklara anlam yüklemeyi, kalabalıklardan umut üretmeyi ve gözyaşı dökmeyi eylem saymak kolayımıza geliyor. Kurbanların fotoğraflarını saklamak; caddelere, sokaklara, parklara onların adlarını vermek, elbette, katilleri bulmaktan çok daha kolay olacaktır sevgili arkadaşlar. Şimdi bir yeni kurbanın arkasından, sevgili Uğur Mumcu'nun öldürülmesinin ardından, üzülerek söylüyorum ki, aynı işleri yapıyoruz. İşte tam bu noktada durmak ve "işe nasıl başlamalıyız..?" diye yeniden sormak durumundayız. Ben, sorunun onun yöntemleriyle çözmekten başka yol göremiyorum. O her kanlı pusunun ardından, vurulup öldürülen her insanın ardından "kim öldürdü, niçin öldürdü, nasıl öldürdü..?" gibi sorular sorardı. Uğur Mumcu'nun benimsediği ilkelere Kemalist, solcu, sosyal demokrat gibi hiç bir sıfat takmadan, salt ilkeli bir insan olduğu için öldürüldüğünü kabul edersek, gerçeği

yakalama şansımızın daha büyük olacağına inanıyorum. O yaşıyor olsaydı Uğur Mumcu'nun öldürülmesi olayına ilişkin yazısına "Beni kim öldürdü, niçin öldürüdü..!?" diye başlardı. Ve "Ne beni ne benden öncekileri, ne de benden sonrakileri birbirinden ayırın. Tüm dosyaların üstüne, bir tanrı buyruğu gibi, her ne kadar 'faili meçhüldür' yazılacak olsa da; siz siz olun, bir kanera mutlaka ' bu bir siyasi cinayettir' notunu yazın." derdi. Hiç çekinmeden, eveleyip gevelemeden"Beni niçin öldürdüklerini bulmak istiyorsanız iki neden üzerine yoğunlaşmanızı istiyorum" diyerek iki nokta üstüste koyardı: *"İlk neden hepinizin aklından geçtiği gibi son çalışmalarımla iligili olmalı. Biliyorsunuz, PKK terörüne ilişkin ayrıntılı çalışmalar yapıyordum. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın MİT ile ilişkisinin ipuçlarına ulaşmaya çalışıyordum. Varsayın ki, bu ilişikiyi saptadım ve somut kanıtlarını ortaya koydum. Bu benim PKK tarafından öldürülmem için yeterli bir neden olabilir mi? Bu soruyu 'Hayır olamaz' diye yanıtlamam sizi şaşırtmasın.Öteden beri 'illegal siyasi hareketlerin içine ajan sokulduğunu' örnekleriyle yazarım.Üstelik bu aşamaya gelmiş bir hareketin başındaki insanın, şu ya da bu istihbarat örgütüyle şu ya da bu devletle ilişki içinde olmasının, bu saatten sonra bir kıymeti harbiyesi olabilir mi?*

Sanırım şöyle de düşünülebilir: Acaba ben bu olayı araştırırken devletin bütün hesaplarını altüst edecek, inanılması güç şeyler mi buldum? Ulusal bir haberalma örgütünün, uluslararası bir işbirliğinin kanıtlarıyla mı karşılaştım? Öldürülme nedenlerim üzerinde kafa yoran tüm dostlarıma, arkadaşlarıma bu soruları yanıtlayarak düşünmeye başlamalarını öneririm.

Öldürüldüğüm günden başlayarak televizyon ekranlarında boy gösteren kimi bilim adamı, kimi gazeteci, kimi hukukçu kılığına bürünmüş, adları bende saklı ajanların söylediklerini

çok iyi değerlendirin. Satır aralarına sıkıştırdıkları eleştirileri en küçük ayrıntılarına kadar düşünün.

Öldürülmem konusunda düşünürken benim 'önemli özelliklerimden birinin tam bağımsızlık özlemim ve laik tutumum' olduğunu unutmayın. Yaşamıma son verilmesi nedenlerini araştırıp/soruştururken, öncelikle benim bu konudaki inadımı, kararlığımı anımsayın. Kaldı ki bedenim daha toprağa verilmeden, cinayeti üstlenen İslami terör örgütleri olduğunu da biliyorum. Bunu tarih saat not edin. Ve sabırla bekleyin. Ortalıktaki toz duman kalktıktan bir süre sonra dedikoducu müstear bir kaltağın kulis köşesinde ilk ipucunu yakalayacaksınız. Rand Corparation vekili olarak o, mutlaka bir yolunu bulacak 'Şeriatçılarını şaibeden' kurtaracak; alnındaki 'pasif ajan' damgasını silmeye çalışacaktır. Örneğin benim, Bahriye Üçok'un, Muammer Aksoy'un öldürülüşümüzde İslami terör örgütlerinin olmadığını yazacaktır. Bizi öldürenlerin İran'ın Kum kentinde eğitim gördükleri gerçeğine kıvrak/oynak zekası ile mutlaka yanıt verecek; 'biz bilmiyormuşuz, bu konuda oldukça geniş bir arşivim var, çıkan kitapları da okudum; ilk defa böyle bir bilgiyle karşılaştım.' bile diyecektir. Geniş bir arşivi olduğunu, çıkan kitapları okuduğunu söyleyen, bir günde iki köşe yazısı yazan velud yazarın eli ayağına bir gün mutlaka dolaşacaktır. Onun gözünü Şeriat bürümüştür,Şeriat adına herşeyi unutacak ve unutturmaya çalışacaktır.Örneğin İçişleri Bakanı İsmet Sezgin'in 'Örgüt Mensuplarının (İslami Hareket Örgütü),İran Kültür Merkezi'nde düzenlenen seminer ve konferanslara katıldıkları, Ankara İran Kültür Merkezi'nde görevli Muhammed Musavi ve İsa Rızazazde vasıtasıyla ilişki içine girdikleri,Tahran şehrinde Devamend Oteli'ni buluşma yeri olarak kullandıkları, İran'a eğitim amaçıyla gidenlerin Tahran Havaalanı'nda Azadi, Hüseyin, Mehmet ve Mahmut

Haşemi isimli kişileri karşılayıp otele ve kampa götürdükleri, kampa giden kişilerin tüm masraflarını İranlı Mahmut Haşemi'nin karşıladığı, Türkiye'deki Şah yanlısı kişilerin İranlıların tespit edilerek bildirilmesi karşılığında kamp yeri verilmesi ve yardımcı olunması konusunda anlaştıkları,İran'a eğitime gidenlerin 2-4 ay arası eğitime tabi tutuldukları ve eğitimlerinde takip, tarassut ve plastik patlayıcılar olmak üzere patlayıcı eğitimi aldıkları,Kum kentindeki Fatih Gani Hüseyin isimli askeri kampta İranlı sivil ve üniformalı kişilerce eğitim verildiği belirlenmiştir' dediğini unutacaktır. Ilımlı İslam yanlısı görünümüyle gözünü bürüyen Şeriat aşkını gizleyemeyecek; İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün İslami Hareket Örgütü üyesi oldukları savı ile yakalanan 19 kişi için hazırladığı 7 Şubat 1993 tarihli fezlekde 'İzledikleri metod ve yöntemler, kullandıkları suç aletleri ve seçtikleri hedefler bakımından daha önce işlenen ve faili meçhul görülen Bahriye Üçok, Muammer Aksoy ve Uğur Mumcu cinayetlerini de bu örgüt mensupları tarafından işlenmesi muhtemel görülmektedir' denildiğini okuyacak ama, uygar görünüşlü örümcek kafasıyla Şeriatı/İslamcıları kurtarmak adına anlamazlıktan gelecektir.

İşin bir de şu yönü olduğunu unutmayın. Sanki öldürülmemi bekliyorlarmış gibi, Çetin Emeç ve Bahriye Üçok cinayetleriinin faillerinin bulunuvermesi bir raslantı mıdır? Emeç ve Üçok cinayetlerinin açıklanan adresleriyle, beni öldürdüklerini üstlenenlerin adreslerindeki siyasi uyum bir raslantı mıdır?"

Öyle sanıyorum ki sevgili arkadaşlar, Uğur Mumcu öldürülmesiyle ilgili bir yorum yazsaydı, bu noktalara değinirdi. Bir yandan Suudi'lerle sarmaş dolaş olmanın, bir yandan Amerikan emperyalizmine karşı çıkmanın çelişkisini değerlendirirdi. Kral Faysal'ın uçağında fındık kırıp, sonra

da "inancıma göre yaşamak istiyorum" diyen Müslüman modernistlerin gerçek kimliklerini sergilerdi. Aramco'ların, Faisal Finans'ların, Rabıta'ların Türkiye'deki işbirlikçilerini açıklardı. Bıkıp usanmadan çalışır, en azından, arabasına konan patlayıcıyla ilgili rapor hazırlayan Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Laboratuvarları Daire Başkanı Muhittin Kaya'nın görevden alınma nedenini ortaya çıkarırdı.

iktidar düşü..

Sevgili arkadaşlar, Türkiye'de İslam uzun zamandır bir siyasal harekettir. İster temel hak ve özgürlükler çerçevesinde görelim, ister temel hak ve özgürlüklerine, demokrasiye karşı siyasal bir hareket olarak algılayalım; Türkiye'nin büyük bir gericilik tehdidi altında olduğunu yadsıyamayız. Bir takım insanlar uzun yıllar baskı altında tuttukları özlemlerini artık dışa vuruyor, İran örneğinden etkilenip Türkiye'de iktidar olma düşlerine kapılıyordu. Sorgulanamayan bir inanç olan İslamı iktidar yapma düşlerinin önüne, ne yazık ki, geçilemiyor; siyasal İslamın karanlık baskıcı yüzünü anlatmaya cesaret edilemiyordu. Böylece, 12 Eylül faşist askeri rejiminin çözülüşü sırasında demokrasi güçlerinin arasına sızan "Müslüman aydın!" sıfatlı oryantalist kurnazlar kara yüzlerini saklamayı başarıyordu. Siyasal İslamı anlatmak cesaret gerektiriyordu.İslami siyasal hareketin amacının tüm Müslümanları(ümmeti) temel alan bir toplum yaratmak olduğu, bu amacın Şeriata dayalı "İslam Devleti" aracıyla gerçekleştirileceği söylenemiyordu. Hiç kimse din ile siyasetin birlikteliğine dayalı bir bir düzenin çağ dışılığını söyleyemiyordu. Hiç kimse Şeriat düzeninde "egemenliğin halkın değil, Allah'ın ve onun peygamberinin kullanacağını" söyleyemiyordu. "Allah'ın egemenliğine dayanmayan tüm siyasal otoritelerin gayri meşru kabul

edildiğini" söyleyemiyordu.
Türkiye aydınının gözlerine sanki perde iniyor "tarikatların aktif siyasete yönelmeleri" demokratik rejimin olmazsa olmazları arasına sokuluyordu. Şeriatın amacı aklın süzgecinden geçirilemiyor, bilimsel irdelemeye sokulamıyordu. Türkiye aydını dinliyor ve gelişmelere tanık olmakla yetinme kolaycılığına sığınıyordu. En basitinden aynı şeyi, yani siyasal İslamı, birden fazla tanımla anlatma oyununu bozamıyordu. Kimi zaman "Şeriat", kimi zaman "İslami düzen " diyorlar; kimi zaman " Hilafet", kimi zaman "Adil düzen" tanımlarıyla yanıltıyorlardı. Oysa hiç kimse bu tanımların hiç birinin; Şeriat'ın, İslami düzen'in, hilafet'in yada adil düzen'in temel insan hak ve özgürlükleriyle, demokrasiyle bağdaşmadığını söylemiyor/söyleyemiyordu. Bunun için büyük çaba harcamak, bilimsel çalışmalar yapmak da gerekmiyordu. Şeriatın ne olduğunu anlamak için, uygulama örneklerine bakmak yeterdi. Şeriat düzeni, A'dan Z'ye bütün yönleriyle insan hayatını tanzim ediyor, özgürlüklerin tümünü, hatta şahsi insiyatifi ortadan kaldırıyor, düşünceyi donduruyor, inananları robotlaştırıyordu. İktidarı tek başına ve ebedi olarak isteyen; kendi dışında hiç bir siyasi akıma ya da inanç sistemine iktidarda söz hakkı tanımayan;Müslüman olmayanları ikinci sınıf vatandaş statüsüne mahkum eden Şeriattan yana olanların hak ve özgürlüklerini korumak için; Türkiye aydını birbiriyle yarışıyordu.
Siz-biz hepimiz, Şeriatın özgürlüklerle bağdaşmadığını; bu düzende gerçek anlamda düşünce, vicdan, bilim, din ve ibadet özgürlüğü olmadığını bilmiyor muyduk? Biliyorduk. İnsanların İslama girerken özgür olduklarını ama, İslam'dan ayrılma özgürlüklerinin olmadığını; bunu açıklamanın idamla cezalandırılacağını bilmiyor muyduk? Biliyorduk. Şeriat

düzeninin modern anlamda eşitlik ilkesine de yabancı olduğunu; insanların İslam milleti ve küfür milleti olarak ikiye ayrıldığını bilmiyor muyduk? Biliyorduk. Ama susuyorduk. Siyasal yelpazenin sol kanadına tanınmayan hakların, Şeriat yanlılarına tanınmasını istemenin demokrasi mücadelesi olduğunu sanarak "modaya" uyuyorduk. Uyuyorduk sevgili arkadaşlar uyuyorduk. Tarihi uykumuzu, büyük bir umursamazlıkla sürdürüyorduk.

Sizi bilmiyorum sevgili arkadaşlar ama, ben böylesi kuralların geçerli olduğu bir düzende kişisel olarak yaşamak istemiyorum. Bu düzeni savunanlarla kıyasıya bir kavganın kaçınılmazlığına yürekten inanıyorum. Çünkü onların, Şeriatçıların Türkiye'deki kanlı kavganın bir parçası olduğunu biliyorum. Onların Tanrı yolunda, inançlarıyla başbaşa masum insanlar olmadıklarını sizin de bilmenizi istiyorum.

Eğer Uğur Mumcu İslamın yükselişine bir engel olarak görüldüğü için öldürüldüyse, onu bu gerekçelerle laik kimliği nedeniyle öldürenlere "inandıklarınıza inanmıyorum" diye sesleniyorum. Türkiye'de bir İslam devleti kurma düşlerinizi çağdışı ve komik buluyorum. Böyle bir şeye gücünüzün yetmeyeceğini bilmenizi ve kan dökmemenizi öneriyorum. Demokrasi için, temel hak ve özgürlükler için kavga verirken ölmeyi; sizin karanlık dünyanızda bir köle gibi yaşamaya yeğ tutuyorum. Bizi öldürerek bitiremeyeceğinizi, öldürüldükçe çoğaldığımızı, artık anlayın istiyorum.

ANKARA
27-30 Mart 1993

kendi çocuklarının kanıyla sulanan toprak parçası mı vatan...

"Umutsuzluk yasak" diyebilmeyi çok isterdim. Ama, geçmişini, hele hele yakın geçmişini sorgulamayan bir toplumun, geleceğini kuramayacağına olan inancım, "umutsuzluk yasak" dememi engelliyor. Çankaya'da oturan "birileri" ve onun "kiralık kalemleri" siyasette uzlaşmanın erdemini anlatıp kurnazlık yapıyor; geçmişe sünger çekmenin yollarını arıyor. Sürekli olarak "birilerinin" belirlediği

ve "bizim" ne yazık ki bir türlü belirleyemediğimiz geçmişe sünger çekme politikalarının peşine takılıp; geleceğe gözlerimizi kapatıyoruz.
Bizim politikalarımızda da "geçmişe sünger çekmenin, geçmişin üstünü örtmenin elbette yeri var, sevgili arkadaşlar. Ama biz, geride kalan yılların acılarını hafifletmek, geçmişin yaralarını sarmak ve en önemlisi geçmişi bir deneyim olarak kabul ederiz. Oysa onlar geçmişin sorumluluklarından kurtulmak, geçmişin pisliklerini örtmek için hareket ederler. Biz hesap sormak, geleceğe tortu bırakmamak için geçmişe sünger çekeriz; onlar hesap vermemek, tortuları saklamak için geçmişe sünger çekerler.
Doğru olan, kuramsal olan bu olsa da, yaşam ne yazık ki bizi doğrulamıyor. Geçmişe sünger çekme politikalarını eleştirdiğimiz karşıtlarımızla, her gün biraz daha benzeşiyoruz. Sanki aynı değirmene birlikte su taşıyoruz. Geçmişe sünger çekmede ustalaşıyoruz. Geleceğe gözlerimiz kapıyoruz. Geleceğe gözlerimiz kapamayı bir yazgı gibi kabullenmemiş olsaydık, bunca yıldır Doğan Öz'ün, sevgili Doğan ağabeyin katilleriyle bir arada yaşamazdık. Bugün Uğur Mumcu'nun katilleriyle bir arada yaşamaya bu kadar kolay rıza göstermezdik. Görkemli bir cenaze töreninin büyüsüne bu kadar kolay kapılmaz; acımızdan bu kadar kolay kopmazdık.
Anadolu yarımadası, bir anlamda, kendi çocuklarının kanı ile sulanmış bir kara parçasıdır, sevgili arkadaşlar. Bundan övünç çıkaranlar vardır ve onlar ne yazık ki çoğunluktadır. Aslında niçin bu kadar kan, niçin bu kadar can ve gözyaşı ve acı, diye sormak gerekmez mi? Acısının yüreğimde duyduğum her cinayetten sonra, arkadaşlarımın yoldaşlarımın vurulup yere düşmelerinden sonra; başkalarının da benim kadar acı çekmesini istediğimi

söylesem, bana inanır mısınız? Onlar da acı çeksinler, unutmasınlar, kinlensinler, öfkelensinler istedim hep. Ölülerimizi biriktirerek vardığımız bu aşamada, yaşamı unutmanın belirlediğini söyleyebiliyoruz. Bu yazgıyı değiştirebilmek için, "kendi çocuklarının kanlarıyla sulanmış bu toprakların, kendi aydınlarının alın terine susadığını" artık görmemiz gerektiğine inanıyorum. Alınteri, bilinmeyenleri gün ışığına çıkarmak için gereklidir. Saklanan gerçekleri karanlıktan kurtarmak için gereklidir alın teri. Siyasal bellek yitimine engel olmak için gereklidir. Ben bu konuda yeteri kadar çaba harcandığına inanmıyorum. Siyasal cinayetleri göz ucu ile izlemekten; siyasal cinayetlere salt adam öldürmek gibi bakmaktan yana olduğumuza inanıyorum. "Kolaycı ve kendiliğindenci bir tutum içindeyiz, üstelik gerçekçi de değiliz" demekten kendimi alamıyorum.
Kolaycıyız. Çünkü; kimse bulamadığı için, 15 yıldır Doğan Öz'ün katillerini biz de bulamıyoruz.
Kendiliğindenciyiz. Çünkü, devletin topladığına inandığımız için, 67 gündür Uğur Mumcu öldürülmesiyle ilgili kanıt toplamıyoruz.
Gerçekçi değiliz. Çünkü; bir siyasal cinayeti, bir başka siyasi cinayetten ayırarak faili meçhuller için " bizden ve onlardan" ayrımı yapıyoruz.

ilgi sayıları..

Sevgili arkadaşlar Doğan Öz'ü anma gününde aranızda olmaktan çok mutluyum. Sevincim ve mutluluğum iki nedene dayanıyor. Öncelikle, ona her ne kadar "seni öldürenleri bulamadık.." diyecek olsak da, sevgili Doğan ağabeyi anıyoruz. Sonra tatmayanın bilmeyeceği bir sevinci yaşıyorum; yazma olanağı olmayan bir gazeteci olarak, böyle bir ortamda konuşma fırsatı buluyorum. Az şey mi?

Sevincimin Türkiye'nin gündemine denk düşen bir yanı da var. Çünkü Türkiye son günlerde "Çankaya'nın haysiyeti" sorununu konuşuyor ve tartışıyordu. "Gider Doğan Öz'ün öldürülmesiyle Çankaya'nın haysiyeti arasındaki ilişkiyi anlatırım" dedim. İnanır mısınız buraya büyük bir coşkuyla koşa koşa geldim.

Bu ilişki vardır, sevgili arkadaşlar; kanıtlarıyla, tanıklarıyla ve belgeleriyle bu ilişki vardır. Bu ilişkiyi ben 1986 yılının Mayıs ayında yazdım. Yazdıklarımızı satır satır okuyan, yazdıklarımızdan satır satır hesap soran devletin gözünden kaçmış olmalı ki "sen ne diyorsun?" diyen çıkmadı. Ya da "sen ne diyorsun?" demek işlerine gelmedi.[6] Şimdi adım gibi biliyorum ki burada anlatacaklarım konusunda da "sen ne diyorsun?" diyen çıkmayacak. Ama, ben konuşmaya devam edeceğim. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'ne 18 Haziran 1984 tarihinde verilen bir dilekçeden sözedeceğim. Dilekçeyi veren Doğan Öz'ün avukatı Sayın Veli Devecioğlu aramızdadır. Mahkemeden soruşturmanın genişletilmesini istemektedir. İstemini dayandırdığı gerekçelerden biri Doğan Öz'ü öldürmekten sanık İbrahim Çiftçi'nin savunma avukatlarının Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlığa yaptıkları başvuruyla ilgilidir. Önce avukat Sayın Devecioğlu'nun soruşturmanın genişletilmesi istemini belirttiği dilekçesinin sadece 14 satırlık bölümünü olduğu gibi aktarmak istiyorum. Sonra elbette, İbrahim Çiftçi avukatlarının verdikleri iki dilekçeyi de değineceğim. Ama önce soruşturmanın genişletilmesi için sıkıyönetim askeri mahkemesine verilen dilekçeye değiniyorum. Çok değil 14 satırlık bir bölüm okuyorum.

[6] *E.Tuşalp, Bin Tanık,sayfa419-430,Dost Kitapevi Yayınları,Mayıs 1986*

"..Sanık vekilleri, mahkemenizde hüküm verildikten sonra Cumhurbaşkanına iletilmek üzere Büyükelçi Üstün Dinçmen'e ve Başbakanlığa çift imzalı dilekçelerle başvurarak 'tesis edilen ölüm cezasına rağmen gerek sanık İbrahim Çiftçi ve gerekse maktül Doğan Öz haklarında Milli Savunma Bakanlığı ve Adaler Bakanlığı'nda bir takım belgelerin mevcut olduğunu' ileri sürerek 'bunların ortaya çıkarılmasını' istemişlerdir. Hatta Başbakanlığa verilen dilekçede 'Başbakanlık bünyesine bağlı yerlerde bulunan ve İbrahim Çiftçi hakkında diye başlayan evrakın açılmasını..' talep etmişlerdir. Ortaya çıkarılması ve açılması istenen bu, herhalde önemli olan bu belgelerin ne olduğu bizce de bilinmemektedir. Ancak, bunların noterce saklanması istendiğine göre, davanın aydınlanmasına yarayacağı kolayca söylenebilir. Bu belgelerin getirilmesine karar verilmesini diliyoruz."

Şimdi sıra sanık İbrahim Çiftçi'nin savunma avukatları Can Özbay ve Beni Han'ın verdikleri dilekçelere geldi, sanıyorum. İki dilekçe vardır. İlki "Türkiye Cumhurbaşkanına gerek görüldüğünde iletilmek üzere Büyükelçi Üstün Dinçmen'e"[7] öteki "Başbakan Bülend Ulusu'ya" gönderilmiştir. Demokratik bir rejimde, bir hukuk devletinde avukatlarının İbrahim Çiftçi için söyledikleri çok önemlidir:

"Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesince dördüncü kez idama mahkum edilen İbrahim Çiftçi'nin müdafileriyiz.

Bir vatandaşımızın hayatı sözkonusu olduğu şu günlerde, Türk devlet adamlarının çok önemli konularla meşgul olduklarının bilincindeyiz. Suçsuz olduğuna inandığımız, bir insanımızın

[7] *Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Özel Kalem Müdürü*

hayatının kurtulması için dürüst ve ciddi savunmaya özen gösterdik. Ancak, müdafaya mütedair taleplerimizin tümü Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun ilamı hilafına, müdahale doğrultusunda gerekçesiz olarak, duruşma tutanaklarında da görüleceği gib,, israrla reddedildi.

Tesis edilen ölüm cezasına rağmen gerek sanık İbrahim Çiftçi gerekse maktül Doğan Öz haklarında Milli Savunma bakanlığı ve Adalet Bakanlıklarında bir kısım belgelerin mevcut olup, dosyaya ibraz edilmediğini gördük. Aslolanda bu tespitimiz yargılanmanın başladığı anda olmuştur.

Milli Savunma ve Adalet Bakanlıklarında bulunan evrakların ortaya çıkarılması için, Başbakanlığa müracaata karar verip, infazın Türkiye Cumhurbaşkanının imzası ile mümkün olacağından, Türkiye Cumhurbaşkanının hassasiyetini ve zat-ı devletlerinin insancıl duygularını bildiğimizden,yakarmamızı emin ellere, noter emanetine tevdi etmek istedik.

Zat-ı devletlerinizin meşguliyetlerinin ağırlığı, omuzlarınızdaki yükün yüçelik ve sorumluluğu, insanın hiç bir günde kendine ait sorumluluğu, peygamber dahi olsa başkasına yüklemediği kulları olduğu bilinciyle; bu bilinci taşımayan kişilerle de, her insanın çalışma arkadaşlığı yapmak durumu ve mecburiyeti vardır, diyerek zat-ı devletlerinizin gözlerinin dikkatini Kulu'lu İbrahim Çiftçi'nin yaşam özgürlüklerinin durumuna çekmek isteriz.

İbrahim Çiftçi'nin gökyüzündeki renkleri, evreni görme hakkı 19 Aralık 1978 gününden beri, başını kaldırdığında beton görmek suretiyle kısıtlıdır.Doğum Kaydı Kulu'da bulunan İbrahim Çiftçi'ye ait evrak Milli Savunma Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı bünyelerinde mevcuttur.

Bunlar,zat-ı devletlerinizin devlet hizmeti nedeniyle neler olduklarını bizden çok iyi bildiğiniz, tetkimize açık olan Ankara 1nci Sıkıyönetim Mahkemesinin 1981/229 esas 1983/140

karar sayılı dosya evraklarıdır. Bu dosyanın tetkikinden çeşitli yerlerden dosya klasörleri arasına sevk edilmiş, çeşitli müşavirlik ve benzeri yönetmelikler tasnif esaslarına göre verilmiş 'ilgi ve bilgi sayıları' dikkatimizi çekmiştir.
Savunma, fail değilim dediği için İbrahim Çiftçi'yi benimsemiştir. Bu sebeble hiç kimse, İbrahim Çiftçi adına şefaat ve af isteyemez. O delikanlı af değil adalet istediği için isteyemez.
..Türkiye Cumhuriyet'inde, benzetmek gibi olmasın, Clemenceau kadar değerli devlet adamları vardır.Evrakın gizliliği nedeniyleDreyfus benzetmesi istememekteyiz.
..Başbakanlık bünyesine bağlı yerlerde bulunan 'İbrahim Çiftçi hakkında' diye başlayan evrakın açılmasını.. uygun görmenizi.. yakarmaktayız."
Müvekkillerinin üstüne darağacının gölgesi düşen iki avukatın çaresizliğinden çok daha başka anlamlar yüklü bu başvurunun gizi, onlarca yıldır çözülememiştir sevgili arkadaşlar. Üstelik okuması-yazması olan her insanın anlayabileceği ölçüde açık ve somut ipuçları varken, bu giz çözülememiştir. Hiç kimse "Başbakanlık bünyesine bağlı yerler" neresidir diye sormamıştır. Devlet malzeme Ofisi mi, Başbakanlık Basımevi mi yada Milli İstihbarat Teşkilatı mı diye sormamıştır. Hiç kimse yargılama dosyasına giren belgelerdeki " ilgi ve bilgi sayılarının" hangi kurum ve kuruluşun olduğunu sormamıştır. Milli Savunma Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı'ndaki dosylarda ne olduğunu sormamıştır. Bu soruların sorulması için bir başka gerekçeyi de avukat Can Özbay'ın özgeçmişinden çıkarmak gerekmektedir. İbrahim Çiftçi'nin avukatı Can Özbay, "öğrencilik yıllarında" Ülkü Ocaklı komandoların başında "milliyetçi ve toplumcu" eylemleri yönetmektedir. Ama, bu öğrencinin MİT tarafından görevlendirildiği Ankara

Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 1972/89 esas sayılı dosyasındaki yazışmalarla kanıtlanmıştır.[8] Anlaşılan o ki, Doğan Öz'ün adı devlet kayıtlarına göre "temizlenecekler" listesindedir. Çiftçi'de avukatı Can Özbay'ın yürüdüğü "güvenli yolu..!" izlemektedir.

devlete düşen..

Şimdi burada durup biraz düşünmek gerekiyor. Çözemediğimiz, çözümünü belki onu öldürenlerin ellerin bıraktığımız, belki de onun öldürülmesini özendirenlerin insafına sığındığımız bir sorunla karşı karşıyayız. Sorun elbette salt Doğan Öz'ün öldürülmesiyle sınırlı değil. Hesabını soramadığımız onlarca, yüzlerce ölümüz var bizim. Lütfen belleklerinizi şöyle bir yoklayın, onlarca, yüzlerce ölümüzü anımsayın. Biz, değil Doğan Öz'ün, 21 yıl önce vurulup yere ilk düşen Taylan Özgür'ün katillerini bile bulabilmiş değiliz. Ve şimdi yeni bir topluma olan umudu yok etmek için öldürülen Uğur Mumcu'nun katillerini arıyoruz.

Bir baskı rejiminin içişleri bakanı, emniyet genel müdürü ya da cinayet masası dedektifi olmadığımıza göre; bu sorunun çözümü için, demokratik hukuk devleti kurallarına sığınmaktan başka çıkar yolumuzun olmadığını söylemek istiyorum. Öldürülmeden çok önce Uğur Mumcu, bize bu yolu göstermiştir sevgili arkadaşlar.

"Prof. Muammer Aksoy'u dün gözyaşlarımızla toprağa verdik. Törene binlerce insan katıldı. Atatürkçülüğün, laikliğin ve demokrasinin simgesi artık aramızda değil. Bir dağ devrildi; gitti. Şimdi soralım

-Aksoy niçin kurban seçildi?

[8] *Uğur Mumcu "Bir Hikayemiz Var" Yeni Ortam, 15 Mart 1971*

Cinayeti kimin işlediğini bilemiyoruz. Katiller, hiç ipucu bırakmadan kaçmışlar. Cinayet profesyonelce işlenmiş. Kurşunlar; şakak, yanak ve göğse sıkılmış, tam öldürücü yerlere!

Bu tür cinayetlerde katiller bir süre kurbanlarını izlerler. Bir gün, birkaç gün, bir hafta. Geliş-gidiş saatleri belirlenir, sonra da eylem günü ve saati seçilir. Aksoy da hiç kuşkusuz cinayetten önce böyle izlenmiştir. Olay günü Aksoy, aynı cadde üzerindeki bürosundan çıkıp yürüyerek evine gelmiş. Evin karşısındaki bakkaldan bir de ekmek almış. İzlenmişse bakkalın ya da apartmanın girişindeki çiçekçinin görmüş olması gerekiyor. Çiçekçiye o saatte Aksoy'u görüp görmediğini sordum:

-O sırada karşı bakkaldan sigara alıyordum görmedim..

Belki görmedi, belki de korktu; korktuğu için doğruyu söyleyemiyor. 12 Eylül öncesinde de böyle olmadı mı? Olayları görenler, korktukları, çekindikleri için mahkemelere gelip gördüklerini anlatamadılar. Ankara Savcı Yardımcısı Doğan Öz'ün katilleri bu nedenle bulunamadı. Olayı görenler korktukları için gereken tanıklığı yapmadılar.

Aksoy cinayetinde katiller bir ipucu bırakmadan kaçmışlar. Cinayeti üslenen örgüt de bilinen bir örgüt değil. Bu yüzden olayı aydınlatmak çok güç.

12 Eylül öncesinde terör böyle başladı. Hükümetler 'terörün kökünün kazındığını' bildiren açıklamalar yaparken de devlet elden kaçıverdi.

Bugün de böyle bir tehlike var.

Aksoy cinayeti rejim için bir sınav konusudur. Bu kadar yaşamsal duyarlıktaki konunun soruşturulması görevi Ankara DGM Başsavcısı Nusret Demiral'a verildi.Yasal olarak izlenecek yol da buydu. Bu bakımdan söylenecek söz yok. Hukuk açısından söyleyecek söz yok ama, söylenecek hiç

mi söz yok?

Var; hem de çok! Demiral eski Başbakan Özal'a yönelen suikastın soruşturmasının da yapmış; saldırgan ele geçirildiği halde olayın gerçek nedenini kanıtlayamamıştır. Aksoy cinayetini soruşturmak, Kartal Demirağ olayını soruşturmaktan çok daha güçtür. Sanığı ele geçen bir olayı çözemeyen Demiral, herhangi bir ipucu bırakmadan kaçan katilleri ya da bu katilleri cinayete yönelten örgütlü suç çetelerini nasıl ortaya çıkaracaktır? Kaldı ki DGM Başsavcısı, bugüne kadar izlediği hukuk dışı yollarla haklı tepkileri üzerine çekmiş bir görevlidir. İstanbul Barosu Başkanı Turgut Kazan'ın önceki günkü basın toplantısında belirttiği gibi, Demiral'ın bir an önce görevden alınması artık bir yasal zorunluk haline gelmiştir. Peki... Demiral görevinden alınmazsa. O zaman ne yapmalı? Hükümet kararlarını dinlemeyen bir başsavcı ile karşı karşı karşıyaysak o zaman çözümü, olağan hukuk kuralları ve kalıpları içinde arayamayız. Böylesi 'de facto' durum, yerleşik hukuk kurallarını aşar. O zaman yapılacak iş bellidir:

Özel bir yasa çıkarıp, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na bağlı savcı, polis ve MİT görevlilerinden oluşan bir kurul ile olaya el koymak. Aksoy cinayeti bir an önce aydınlanmalıdır. 12 Eylül öncesine İpekçi cinayeti, Prof. Cavit Orhan Tütengil, Prof. Ümit Doğanay, Prof. Bedri Karafakioğlu cinayetleri karanlıkta kaldığı için devlet 12 Eylül sabahında felç olmuştu. Aksoy cinayeti ileride yaşanacak olayların da habercisidir. Devlet, eğer devletse, Aksoy cinayeti bir an önce aydınlanmalıdır. Ey devletin etkili ve yetkilileri, bu konuyu bir değil bin kez düşünün. İş işten geçtikten sonra pişmanlığın hiç kimseye yararı olmaz. Başta sizlere!"[9]

[9] *Uğur Mumcu, "Devlete Düşen" Cumhuriyet, 4 Şubat 1990*

Bu öneriyi tarihsel kılan nedeni ve o zaman yerine getirilmeyen bu önerinin önemini artık hepimiz biliyoruz, sevgili arkadaşlar. Üstü örtülmek istenen cinayetlerin aydınlatılmasında izlenecek akılcı bir yol öneren Uğur Mumcu da, arkasında bir çok soru bırakılarak öldürülmüştür. Onu öldürenler de profesyonelce davranmışlar, arkalarında hiç bir ipucu bırakmadan kaçmışlardır.

Çözümün yükü artık bizim omuzlarımızdadır, sevgili arkadaşlar. Taylan Özgür'den Doğan Öz'e, Abdi İpekçi'den Uğur Mumcu'ya uzanan bu zinciri aklımızla/ ahlakımızla biz kıracağız.İnsan haklarının yönetim anlayışına egemen kılınması için, başka çare yok sevgili arkadaşlar; gözyaşlarımızı sileceğiz ve bu yazgıyı yeneceğiz.

"Uğur'lar ölmez" demek yetmiyor; onun önerisini yaşama geçirmek için kolları sıvayıp kavga etmek gerekiyor. Doğan Öz'ün " Biz var ya biz../Gün gelir/ Günümüz gelir/ Öç oluruz" dizelerinin peşinden koşmak gerekiyor.

ANKARA

31 Mart 1993

medya üretiyor ama, siz de tüketiyorsunuz be canım..

Tartışma konusu olarak belirlenen " Basında iktidar-Siyasette İktidar" ikilemi sadece bir yanı ile ilgi alanıma giriyor. Çünkü izlediğim kadarıyla dünya görüşümün/siyasal tercihimin Türkiye pratiğinde, çok uzun yıllardır, "iktidar perspektifi"yok. Dünya görüşümün partili/partisiz temsilcileri her nedense iktidara uzak duruyor; onlar için iktidar, düş olmaktan başka bir anlam ifade etmiyor. Bu nedenle de kendi yaramı deşmemek için tartışma konusunun "siyasette İktidar"

yanına değinmek niyetinde değilim. "siyasette iktidar"konusuna değil ama, "siyasal iktidar" sorununa elbette değinebilirim. Türkiye halkını "bir kız iki laza" teslim eden radyosu-televizyonu-gazetesi-dergisi ile medyanın sorgulanmasına katkısı olacak ipuçları verebilirim.
Siyasal iktidarın "icraatı" herkesin gözleri önünde oluyor. Ama,siyaset felsefesi/sosyolojisi ölçü alınarak yapılan değerlendirmelere göre, iktidar kavramı büyük ölçüde anlam yitiriyor. Tek boyuta indirgemeye çalışılan günümüz dünyasında insan artık "siyaset aracılığıyla" yalnızlştırılıyor, yabancılaştırılıyor. İnsanlar siyaset aracılığıyla daha çok ezilip, horlanıyor, daha çok sömürülüyor. Tartışmasız bir siaysal ortamı zorunlu kıldığı için tek kutuplu dünya, eski tadından hergün biraz daha uzaklaşıyor. Sosyalizmin ve kapitalizmin yarıştığı bir dünyanın daha renkli, daha canlı olduğunu, hatta izninizle biraz daha ileri giderek, insana/bireye daha çok yakıştığını söylemek istiyorum. Oysa, basının iktidarında/basındaki iktidarda böyle düşünenlere "köyün delisi" olarak bakılıyor. Emek diyenlere, örgütlenme diyenlere gülünüyor.
Geriye dönüp baktığımızda görünen o ki; sosyalist uygulama sınıfta kaldı. Tamam. Kendi pratiği içinde başarısız oldu. Kabul. Ağır bedeller ödenen bir deneyimden geçti. Doğru. Eşitlik,özgürlük, insan hakları ideali ile yola çıkılmıştı ama, bir diktatörlüğe dönüştürüldü. Buna da evet.
Bir baştan bir başa koskoca dünyada geçerli olan bu görüşe göre, şimdi sosyalizm yok, kapitalizm var. Ama kapitlizm yine tıpkı eskiden olduğu gibi eşitlikçi ve özgürlükçü değerlerin üstüne üstüne yürüyor. Bu değerleri savunanları aşağılıyor. Kendi değerlerini yine güç kullanarak savunuyor, zora başvurarak dayatıyor, tartıştırmıyor, konuşturmuyor. Çıkarları sözkonusu olduğunda insan hakları

tartıştırmıyor.İnsan haklarına aykırı davranmaya hakkı olduğunu sanıyor.

sevgili medyası..

Peki ama, sormak gerkmiyor mu; insanların eşitlik ideali bitti mi, haklar ve özgürlükler artık yok mu? Emek ve emeğin kurtuluşu, emeğin örgütlenişi bitti mi? Haksızlığa karşı ortak mücadele diye bir değer yok mu? Tek kutuplu yeni dünya düzeninde bu sorular artık sorulmuyor/sorulamıyor. Bu sorular belki "birey olma bilincini koruyan, insan olarak doğma erdemine inanan" insanların akıllarından geçiyor. Ama onlar da soramıyorlar/konuşamıyorlar. Örneğin ülkemiz Türkiye'de "insanlar ölmesin, savaş bitsin" diyen insan gözünün yaşına bakılmadan "terörist" sayılıyor, cezalandırılıyor. Çünkü siyasal iktidar, tek kutuplu yeni dünya düzeninin yükselen yeni değerlerini savunmak için soluk alıp veriyor. Bu yolda "sevgili medyası" ile güven içinde yürüyor; medyayı ustaca kullanıyor. Eşitlik, özgürlük, demokrasi, hak, hukuk, adalet, emek ve örgütlenme gibi kavramların içinin boşaltılmasını sağlıyor. İşin asıl kötü ve bence anlaşılmaz olan yanı; bu işi ödediğimiz vergilerle yapıyor. Kredi, teşvik, borç ertelemesi, fon kullanımı gibi, her kuruşunda alın terimiz olan parasal kaynakları üç-beş kişi için seferber ediyor. Üstelik bunları gözlerimizin içine baka baka, yalan söyleyerek ve değişim/dönüşüm adına yapıyor.

Değişim ve dönüşüme hiç kimsenin; hele hele dünya görüşü değişim üzerine temellenen bir Marksistin itirazı olmaması gerek, sevgili arkadaşlar. Yükselen değerler iyi hoş ama, Türkiye toplumunun yükselen değerlerle iyi bir yere doğru gittiğini söylemek olanaklı mı? Bu sorunun yanıtını vermek çok zor. Basındaki iktidar ile siyasetteki iktidarın ülke

tarihinde görülmemiş ölçülere ulaşan "çıkar işbirliği" ortadayken; sorunu masaya yatırmak, sorgulamak neredeys olanaksız. Yazarak-çizerek Türkiye halkının peşinden koşturulduğu yükselen değerlerin, insanların ilerlemesine değil, çürümesine yol açtığını yazmak-çizmek, neredeyse olanaksız.

Olanaksızlığın nedenleri açıklamak, sanıldığı gibi, çok kolay değil. En azından "basındaki iktidar" sorununa ilişkin düşüncelerime, ciddi ölçüde sansür uyguladıktan sonra, sizlere aktarmam gerektiğini çok iyi biliyorum. Çünkü ben halâ, bu iktidann baskısı ve denetimi altındyım. Belki salt bu nedenle, bu zorluğun kaynaklarına şöyle bir değinip geçmekten yanayım.

İlk zorluk kurumsal nedenlere dayanmaktadır, sevgili arkadaşlar. Basında iktidar sorununun tartışılabilmesi için, bence, önce Türkiye'de gazeteci kimliği üzerinde bilimsel bir çalışma yapılması gerekiyor.

Belki inanmayacaksınız ama ikinci zorluk, serbest piyasa mantığının/ ahlakının üretim-tüketim ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Daha çık bir anlatımla, birer tüketici olan sizlerden kaynaklanmaktadır. Haberi yorumu, kariktürü, araştırması, dizisi ile gazete-dergi, radyo-televizyon ürünlerini tüketcileri, sizlersiniz. Medya üretiyor, siz tüketiyorsunuz. Soruna ekonominin çok temel arz-talep yaklaşımıyla bakıldığında, sizler açısından ortada "yakınılacak bir durum olmaması" gerekiyor. Birer tüketici olarak sizler, medyanın o akıl almaz ürünlerinden memnun olmalısınız ki, her gün her saat, her dakika tüketmeye devam ediyorsunuz. Yazılı-sözlü- görüntülü basının "sadık müşterileri" olarak, peşin kabullerinizle, medyanın ayakta kalma şavaşımına katkılarınızı eksik etmiyorsunuz.Demokrasi karşıtı buluyorsunuz, alıyorsunuz; ilkesiz buluyorsunuz

izliyorsunuz; ahlak dışı buluyorsunuz dinliyorsunuz. Haber almıyorsunuz, yorum okumuyorsunuz, kültür solumuyorsunuz ama; her sabah gazete alıyorsunuz, her akşam televizyon karşısına kuruluyorsunuz. Okuduğu gazetenin yönetimine mektup yazan, yazarına telefon eden "eleştiren ya da destekleyen" kaç kişi var aranızda. İzlediği televizyonun haber merkezini arayan, yorumcusuna telgraf çeken "doğru yada yanlış diyen" kaç kişi var aranızda?
Söyler misiniz bana siz ne biçim insanlarsınız?
Üstelik sizler de tıpkı "basındaki iktidarın babaları" gibi, bu olumsuzluklara kendi çapında karşı çıkanların "köyün delisi" olduğunu kabul ediyorsunuz. Kendi uğraş alanlarındki olumsuzlukları eleştirenleri, bizleri, bir eğlence aracı olarak görüyorsunuz.
Anlaşılmaz bir tutum içindesiniz. Parayı siz veriyorsunuz, vergiyi siz ödüyorsunuz ama, susuyorsunuz.Türkiye halkının geleceğinin karartılmasına; susarak/konuşmayarak/ aldırmayarak/umursamıyarak/bana ne diyerek/ eleştirmeyerek siz de ortak oluyorsunuz, ayırdında mısınız? Sormayarak/sorgulamayarak; insanın yarattığı bütün araç/ gereçlere, teknolojiye karşısınız; insanın yarattığı anlamlara/ değerlere/ kurallara karşısınız. Oysa bunun asla ayırdında değilsiniz.Her sabah gazete alıyorsunuz, her akşam televizyon izliyorsunuz.
"Müşteri haklıdır" kuralıyla düşünüldüğünde medyayı yanlışa sürükleyen nedenlerin başında, kızmayın/darılmayın ama, sizler geliyorsunuz.
İZMİR
1 Şubat 1994

hem olağanüstü hem de korkutucu bir ayrıcalık; gazetecilik...

İletişim öğrenimi yapılan bir çatı altındayız ve "Türkiye'de Gazeteci Kimliği" gibi bir konuyu tartışacağız. Bu zor bir durum sevgili arkadaşlar, hemde tehlikeli. Bir anlamda ateşe el uzatmak kadar tehlikeli.

Yazma-çizme özgürlüklerini sonuna kadar kullanan, yazılarıyla-çizgileriyle iktidarlara zor anlar yaşatan ya da onları rahatlatan; uluslararası ilişkileri bozan ya da düzelten;

banka batıran ya da kurtaran; savaşa ya da barışa imza atan insanların, gazetecilerin dünyasına gireceğiz. Yazılarıyla-çizgileriyle çoğu zaman başkalarına, kimi zaman kendilerine çıkar sağlayan; yolsuzlukları, hırsızlıkları, soygunları, vurgunları ortaya çıkaran insanların dünyasında dolaşacağız.

"Türkiye'de Gazeteci Kimliği"ni tartışmadan/sorgulamadan önce, bence "gazetecilik nedir..gazeteci kimdir.." gibi bazı soruların yanıtlanması gerekiyor.

Ben gazeteciliği, insanı gerçekle yüz yüze bırakan; insanlarla doğrudan iletişimi zorunlu kılan; her aşamada objektif olmayı dayatan olağanüstü bir ayrıcalık olarak görüyorum. Çoğunlukla "gazetecilik bir yaşam biçimidir" gibi kolaycı bir nitelemeden hareket ediliyor. Bu niteleme/ tanım, gazeteciğin zor bir iş/uğraş olduğu bağlamında kullanılıyor.Oysa bu tanımlamayla, gazeteciliğe ayrıcalıklı bir uğraş olma işlevi yüklenmek isteniyor. Gazetecilik bir yaşam biçimiyse sevgili arkadaşlar; doktorluk, öğretmenlik, savcılık, yargıçlık, avukatlık niçin birer yaşam biçimi olmasın?

Gazeteciliğin en anlamlı tanımı, bence, bu uğraşın olağanüstü ayrıcalığından hareketle ypılabilir. Bu olağanüstü ve korkunç/korkutucu ayrıcalık, gazetecinin "tanık olma" ve bunu " yansıtma şansından" kaynaklanmaktadır. Sanıyorum bu ayrıcalık hiç bir uğraşta yoktur. Onun bana en sıcak, en doğru gelen tanım "gazeteci olayların ve tarihin tanığıdır" tanımıdır. Ama, her doğru gibi bu doğru da tartışılmalıdır. Son 14 yıllık tutumlarıyla gazeteciler bu tanımın tartışılmasına neden olmuşlardır. Türkiye'de gazeteciler, son 14 yılda yaşanan toplumsal-siyasal-ekonomik ve kültürel olayların tümüne tanık olma ve bunu yansıtma şansını elde ettiler. Ama uğradıkları mesleki erozyon/ deformasyon nedeniyle, büyük çoğunluğunun " üç maymum " tavrını takınmasına

neden oldu. Bukalemunları kıskandıracak bir kıvraklıkla gazeteciler "görme, duyma, konuşma" rolüne uyum sağladılar.

kolay değil..

Bu gözlemlerime dayanarak "olaylara ve tarihe tanıklık" misyonunun üstündeki örtüyü biraz kaldırmak istiyorum, sevgili arkadaşlar. Önce yazarak-yorumlayarak "eyleme dönüştürülmeyen" tanıklıkların hiç bir işe yaramadığını söylemek istiyorum. Yazarak-çizerek, yorumlayarak-görüntüleyerek gerçekleşen kişisel tanıklığın ancak, tarihsel bir bağlama oturtulduğunda bir anlam taşıdığına inanıyorum. Gazeteciye "çağının tanığı" demek, tanıklığa bu işlevi yüklemedikçe yetersiz kalıyor. Örneğin bir ülkede genelde insan haklarına aykırılıklar, özelde işkence "devlet ve hükümetin iç güvenlik politikası olarak" yürürlükteyse; bu uygulamaya tanıklık etmek anlamına gelmiyor çağının tanığı olmak. Yazan-çizen-yorumlayan-görüntüleyen bir insan/bir yurttaş olarak gazetecinin de temel hak ve özgürlüklere aykırılıklar konusunda tavır takınması, tutum sergilemesi gerekiyor.İnsanlar arasında hiç bir ayrım gözetmeksizin gazeteci, insan haklarına aykırılıkrı salt yansıtmakla yetinmeyecek, aykırılıklara karşı tutum alacaktır. Kısaca tanıklığının eyleme dönüştürecektir.

Tarihe tanıklık etmek öyle sanıldığı gibi kolay bir iş değil, sevgili arkadaşlar. Bir kere, tarih toplumun ilgi alanına her dönemde farklı biçimlerde giriyor. Farklı düzeylerde popülarite kazanıyor. Üstelik tarih dönem dönem, farklı amaçlar için kullanılıyor. Örneğin 2. Cumhuriyet refleksinin çekiciliğine kapılanlar, bir başka tarihi aşamayı hareket noktası kabul ediyorlar. Numaracı cumhuriyetçilere karşı olanlar,soruna bir başka tarih aralığından bakıyorlar.

Atın evrimi, insanın evrimini anlatmadığı gibi; toplumsal ve siyasal olayları anlatmada tarih de her zaman sağlam bir dayanak olmuyor/olamıyor.Örneğin,Türkiye solunun 1990'lardaki durumu nasıl 1980'leri, 1970'leri anlamak/anlatmak için sağlam bir referans olabilir mi? İşte bu ve benzeri nedenlerle tarihe tanıklık etmek, eyleme dönüştürlemediği bir işe yaramıyor.

nasıl bir dünya..

Gazetecinin, gazeteciliğin zorunlu durakları olduğuna inanıyorum.Bu bağlamda gazeteci; haberi, yorumu, söyleşisi, araştırması, fotoğrafı, karikatürü, grafiği, vinyeti, sayfa düzeni, dizgisi, baskısı, dağıtımı, pazarlaması, tanıtımı, reklamı ile kısaca mesleği adına yaptığı her işte "nasıl bir dünya.. nasıl bir ülke.. nasıl bir gelecek.." sorularının yanıtını aramak zorunda olan, yaptığı iş adına bu zorunluğu duyması gereken bir insandır.

Burada aranan "gerçektir" sevgili arkadaşlar,gerçeğin ta kendisidir. Bu sorularla gerçeği aramaktır, gerçeğin peşinde koşmaktır, bir anlamda gazetecilik.

Gerçeği arayan, gerçeğin peşinden koşan gazeteci, size söylenenlerin tersine "taraftır", gerçekten yana taraftır. Kendisini etkilemek için her türlü yol denenecektir ama o, eleştirel bir yaklaşımla(muhalif bir tutumla) konunun üzerine gidecek, gerçeği örten sisi dağıtacak, yanıltıcı ögelerle süslenen gerçeğin üstünü temizleyecektir.

Gazetecinin birden çok özelliği, birden çok yükümlülüğü var. Bir anlamda, pentatloncu ya da dekatloncu gibi gazeteci. İşi ile ilgili özellikleri arasında gazetecinin "topluma haber alma hakkını kullandıran bir misyoner" işlevi yüklendiğini söylemek abartılı bir yaklaşım değildir, sevgili arkadaşlar. Gazeteci bir iletkendir ama, hiç bir zaman sadece

geçirgenliği yüksek bir bakır tel değildir. İleteceklerini "kendi omuzlarının üstündeki başından" da geçirmek, zorunda olduğunu hiç unutmamalıdır.
Gazetecinin temel özelliklerinden biri de aykırı olmak/ eleştirel olmak anlamında "muhalif" bir gözlem yeteneğine sahip olmasıdır. Gözlemlerini en ince ayrıntıları sorarak, gördüğü herşeyden kuşku duyarak yapması gerekmektedir. "Muhalif olmayı" siyasal anlamından soyutlandığında durum biraz daha açıklığa kavuşcaktır. Gazeteci "yarısına kadar dolu bir bardağın boş kısmını görmekle" sorumludur. Bardağın boş kısmını görmek "olumsuzluk" değil gerçekçiliktir. Dolu kısmını görmek ise, hiç kuşkusuz "yağcılık/yardakçılık" olacaktır. Günümüzde gazeteciler "yapılan hiç iyi iş yok mu?" baskısıyla bardağın dolu kısmını görmeye zorlanmakta; bu yöntemle habere- yorumagörüntüye "pembe rengin" egemenliği katılmak istenmektedir. Gazetecinin muhalif olmasının bir yararı da "seçeneklerin" ortaya çıkmasına olan katkısıdır. Muhalif bir tutumla yapılan gözlemlerden üreyen her soruya verilecek yanıt, sorunun çözümünde yeni bir seçenek, moda deyişle bir "alternatif" oluşturur. Toplumsal ve siyasal ortamda sorunun çok boyutlu tartışılması sağlanır.
"Sadece ve sadece gerçekleri.." yansıtan bir haberle, "sadece gerçeklerden" hareketle yazılmış bir yorumla başlayacak tartışmanın "toplumsal yarar" açısından getirilerinin çok büyük olacağına inanıyorum Ancak bu konuda uyulması zorunlu tek kural; haber ve yorumların somut verilere dayandırılmasıdır.

bilgi ve araştırma..

Burada karşımıza mutlaka yürünmesi gereken "iki yol" ya da mutlaka aşılması gereken "iki engel" çıkıyor sevgili

arkadaşlar. Size tuhaf gelebilir ama, gazeteci bu iki yolu da yürümek, bu iki engeli de aşmak zorunda. Bilgi ve araştırma yollarından; bilgi ve araştırma engellerinden geçmeden; haber ve yorum yazmanın olanaksız olduğuna inanıyorum. Gazetecinin her zaman "fazla zamanı yoktur"; hızlı düşünmesi, doğruya akıl almaz bir hızla ulaşması gerekmektedir. İşte bu hız onu, her zaman "bilgili olmak" gibi bir zorunlukla karşı karşıya bırakmaktadır. Varsın biz, bilgiye hiç gereksinimi olmayan bir toplumda gazetecilik yapalım. Ama bu olumsuzluk bizi, yazımıza-görüntümüze bilgi yüklemek sorumluluğundan kurtarmaz. bizim görevimiz "haber yaratmak ya da haberi etkileyecek ters görüşlere yer vermek değilse; görevimiz olayları ve görüşleri ortaya çıktıkları gibi işlemekse"[10] bilgiye gereksimimiz olduğu tartışılmaz.

Gazetecinin bilgi birikimini, onun haber ve yorumuna katacağı somut verilere kolayca ulaşmasını sağlayacak bir "meslek sigortası" olarak görüyorum. Somut veriler çok önemli bir hazinedir sevgili arkadaşlar. Gazetecinin belki de tek serveti, somut verilerdir.

En küçük haberden en büyüğüne kadar gazetecinin somut verilere gereksinimi vardır. Elektrik kısıntısıyla ya da sınav tarihiyle ilgili "küçük" bir haberin de ; başbakanın yolsuzluklarıyla ya da ordunun uyarısıyla ilgili "büyük" haberin de somut verilere dayanması gerekiyor.

Somut verilerin, ancak ve ancak "araştırarak/ soruşturarak" üretilebileceğini düşünüyorum. Gazetecilikte araştırmanın yöneldiği alan, bizlere "uzman gazetecilik" yolunu açıyor. Konusunda bir uzman kadar " bilgili", bir uzman kadar

[10] *New York Times, Judith Miller*

"yetkin" gazeteciler, uluslararası ölçütlere göre mesleklerinin en değerli insanları kabul ediliyorlar.
Bu aşamada çok şaşıracağınızı sandığım bir konuya, "araştırmacı gazetecilik" sorununa değinmek istiyorum. Böyle bir alan yok, sevgili arkadaşlar. "Gazeteci-yazarlık" gibi bir garabet nasıl Türkiye'ye özgü bir tanımsa "araştırmacı gazetecilik de" bize özgü bir tanım. Araştırmadan gazetecilik yapılabilir mi? Üstelik araştırmanın, tüm uğraş alanları için geçerli olduğu bilinirken "araştırmacı-gazetecilik" diye bir ölçüte, mesleki aşama olarak prim verilmesini kabul etmiyorum. Gazeteci olarak ister küçük bir kent haberi, ister büyük bir yolsuzluk haberi yazın araştırma yapmak zorundasınız, sevgili arkadaşlar. Dünyanın hiç bir ülkesinde araştırma yapmadan haber-yorum-görüntü üretilemez. Araştırmadaki tutarlığın doğrudan "haberin değeri" ile ilgili bir sonuç yaratacağını unutmayın. Araştırmanın yöneldiği alan da bizim için çok önemlidir. İzlediğimiz olayın "nedenlerini mi, sonuçlarını mı, yoksa hem nedenlerini hem de sonuçlarını mı" araştıracağız sorusunun yanıtı süreç içinde ulaşılacak "uzman gazetecilik yetkinliğinde" saklıdır. Bu durumda "araştırmanın kapsamı ne olmalıdır?" gibi bir soruya hemen yanıt vermek durumundayız, sanıyorum. Haber ve yorum gazetecilerinin yapacakları araştırmalarda "habercilik kurallarının yalınlığı, yansızlığı" ön planda olmalı; araştırma kapsamı "objektif koşullar ortamının" dışına taşmamalı; araştırma "somut bilgiye ulaşmayı amaçlamalı" diye düşünüyorum.

gazeteci kimliği..

"Gazeteci kimdir, gazetecilik nedir..?" sorularına bir ölçüde yanıt bulduktan sonra "Türkiye'de gazeteci kimliği" konusunu tartışabiliriz, sanıyorum. Kimlik sorununu bence,

bir kaç başlıkta tartışmak gerekiyor:

1-Meslek sosyolojisi açısından gazeteci kimliği.

2- Basını etki altına alan güçler açısından gazeteci kimliği.

3-Antidemokratik ve yasakçı bir ortam açısından gazeteci kimliği.

4-Uluslararası ilişkilerin bir uzantısı olarak destabilizasyon süreçlerinde(istikrarsızlaştırma) ve bununla iligili dezenformasyon (yanlış bilgilendirme) ortamlarında gazeteci kimliği.

5-Yeniden yapılanma, globalleşme, yeni dünya düzeni, dönüşüm, değişim yükselen yeni değerler gibi dayatmalar nedeniyle ortaya çıkan gereksinimlerin belirlediği gazeteci kimliği.

Meslek sosyolojisine göre, bir uğraşın "meslek olup olmadığına" eğitim-örgütlülük- kurallar gibi bir kaç ölçütle bakıldığını biliyoruz. Sevindirci olan Türkiye 'de gazeteciliğin artık "hiçbir işte dikiş tutturamayan şiire, edebiyata, tiyatroya meraklı insanların" mesleği olmaktan çıktığı gerçeğidir. Gazetecilik,babalarının elinden tutup "adam olamayacak, bari gazeteci olsun" dileğiyle, bir gazeteci dostuna teslim ettiği "yaramaz çocukların" çoğunlukta olduğu, bir meslek olmaktan çoktan çıkmıştır. Türkiye'de gazetecilerin %70'in üstündeki çoğunluğu yüksek öğrenimlidir. Bunların %26'sı Basın Yayın Yüksek Okulu çıkışlı, geri kalanları ise siyasal, hukuk gibi sosyal bilim dallarında eğitim görmüşlerdir.

Mesleki örgütlülük açısından durum elbette içaçıcı değildir. Gerek gazetcilik meslek örgütlerinin nesnel durumları gerekse "devletin demokratik kitle ve meslek örgütlerine bakışı" bu alandaki geriliğin temel nedenlerini oluşturmaktadır. Gazeteciler Cemiyetleri, Basın Konseyi, dernek ve sendikalar, özellikle 12 Eylül 1980'den sonra, konut koopertifçiliği gibi işlere yönelerek, meslek içi

sorunlara sırt çevirmişlerdir. "Cemiyet" ve "Vakıf" başkanlarından kimi "3000 yıl hapis cezasına çarptırılan sarı basın kartlı 27 gazetecinin" meslekten olmadığını savlamış; kimi "Güneydoğu'da öldürülen" gazeteciler için siyaset adamlarının "onlar bizim bildiğimiz türden gazeteci değil" yargılarına karşı çıkmamıştır.

Sendika ve derneklerin durumları ise ortadadır. Babıali'de bir gazete dışında(Cumhuriyet) toplu iş sözleşmesi yapma olanağı ya ortadan kalkmış, ya da toplu iş sözleşmelerinin kapsamı "bir kaç kişiyle" sınırlandırılmıştır. Yazılarına "Başbakanla dün akşam yaptığım sohbette.." diye başlayan ünlü gazetecilerden hiç biri artık, Türkiye Gazeteciler Sendikası üyesi değildir. Çoğu işe alınırken sendikadan istifa ettirilmiştir ya da üyeliğini yenilemediği için sendikasıyla bağı kopmuştur.

Siyasete katılmaları anayasa ve yasalarla yasaklanan derneklerde örgütlü olmanın ise, pratikte hiç bir yararı kalmamıştır. Üye ödentileriyle ve "tartışmalı" bağışlarla yaşamlarını sürdürmektedirler.

Eğitim ve örgütlülük kosunudaki somut durum ortadadır, sevgili arkadaşlar. Geriye gazetecilik uğraşının bir "kurallar dizisine" bağlı olup olmadığı koşulunun irdelenmesi kalıyor. Gazetecilik uğraşının elbette kuralları var sevgili arkadaşlar. Bu kuralları gazeteciliğin her dalına yayarak irdelemek çok kapsamlı bir çalışma konusu olabilir. Ama ben gazeteciliğin en belirgin yanı olan "habercilikle" ilgili bir kaç kurala değinip geçmek istiyorum.

Çok yaygın bir değerlendirmeyle "gazeteciliğin haberle başlayıp, haberle bittiği" söylenebilir. İnsanlar için önemli olan konular hakkında bir " bilgilendirme sürecini" ifade eden "haber" kurumsal olarak hem, gazetelerin-dergilerin televizyonların; hem de kişisel olarak gazetecilerin temel

amacı ve çabalarının odak noktasıdır. Başka bir deyişle haber, gazetecilik eyleminin hem nedeni hem de sonucudur. Gerek gazete okuru, gerekse gazeteci adayı olarak, size burada öğretilen kuralların gazetelere yansıdığını söyleyebiliyor musunuz? Sizin açınızdan, bu soruya "evet" demek öyle sanıyorum ki, çok güç. Bizim açımızdan ise, büyük bir eksiklik, kural dışılık.

ideolojik hegemonya..

Şimdi artık, "basını etki alan güçler açısından" gazeteci kimliğini irdeleyebiliriz. Bu irdelemenin bize, içine düşülen kimlik bunalımı konusunda önemli ipuçları vereceğini sanıyorum. Basın elbette, önce okurun ve izleyicinin beğenisinden etkileniyor. Okurun ve izleyicinin beğenisinin belirlediği genel yapının dışına çıkmak, neredeyse olanaksızdır. Okur ve izleyici beğenisini saptamak amaçına yönelik çalışmalar ne yazık ki "kurum bütçelerine artı yük getirdiği gerekçesiyle" sık sık yapılmamaktadır. Yapılsa bile sonuçlar bilimin süzgeçinden geçirilmemekte ya da tüm açıklığıyla okur ve izleyiciye ulaştırılmamaktadır. Bu arada vurgulamak gereken bir başka eğilimden de söz etmek istiyorum.

Araştırma sonuçları yönetim hatalarının ortaya koyuyorsa, bu durum "ulaşılan kitlelerin yetersizliğine" bağlanmakta ya "halk böyle istiyor.." ya da "halk anlamıyor.." kalkanı arkasına sığınılmaktadır. Bilebildiğim kadarıyla Türkiye basınında örneğin hiç bir genel yayın yönetmeni bugüne kadar "yönetim hataları" nedeniyle görevinden uzaklaştırılmamıştır. Sonuç olarak "okur ve izleyicileriyle" gerçek anlamda organik bir bağ kuramayan gazete ve televizyonlar, yetersizliklerini, yine onların "düzeyleriyle..!" açıklamak gibi kolaycı bir yönteme başvurmaktadırlar.

Yine bilebildiğim kadarıyla, şimdiye kadar hiç bir gazete ve televizyon patronu, yöneticilerini karşısına alıp, onlara "okur sayısı ve izlenme oranı" konusunda somut bir soru yöneltmemiştir. Tersine, yöneticiler "okur sayısı ve izlenme oranı arttırma" yöntemleri konusunda öneriler getirmişler; içerik zenginliğine yönelik önlemler yerine, patronlarına yeni "promosyon projeleri" sunmayı yeğlemişlerdir. Kısaca söylemek gerekirse, basını etkilemede önceliği olduğu sanılan "okur ve izleyici beğenisi" bugün, büyük ölçüde gücünü yitirmiştir.

Basının etkilendiği güçler arasında ikinci önemli gücün "siyasal iktidar" olduğu biliniyor. Bu etkilenme, kimi zaman iktidar baskısından korunmak, kimi zaman da (aslında çoğu zaman) iktidar olanaklarından daha çok yararlanmak biçiminde olmaktadır. 12 Eylül faşist darbesi ve onu izleyen yıllarda yönetimde bulunan asker ve sivil kadroların, yazılı, sözlü ve görüntülü basını (medya) tam anlamıyla, bilimsel bağlamda ideolojik bir hegemonya altına aldığı bilinmektedir. Medyanın baskı ile mücadele etmek yerine, her koşul altında "yönetimi biakayd-ü şart desteklemek" yolunu seçtiği biliniyor. Süreç içinde ise, işi daha da ileri götürerek ülke yönetimini silah gücüyle ele geçirenlerle "işbirlikçilik" yaptığı artık yadsınamaz bir gerçektir. Askeri yönetimlerin doğrudan kontrol ve denetim yollarına başvurmaları bir ölçüde anlaşılabilir bir durumdur. Askerliğin katı kalıpları ve anlaşılması olanaksız olan yönetim anlayışı 6 Kasım 1983 tarihine kadar medyaya gerçekten dayanılması zor günler yaşatmıştır. Oysa bu tarihte seçimle işbaşına gelen ve askeri yönetimin bir türevi olan iktidar, medya ile ilişkilerinde askerlerin uyguladığı yöntemleri sürdürmüş ve hatta zaman zaman daha katı uygulamalara girişmiştir. Medya; kağıt zammı tehditleri, kredi ve teşvik dağıtımı, gümrük indirimi,

vergi ertelenmesi gibi yöntemlerle "zapt-ı rapt" altına alınmıştır. Ve bu iş, dünyada eşi görülmemiş bir biçimde açık seçik "pazarlık usulüyle"yapılmıştır:

"Gazete sahipleriyle konuştum. Bizim karşımızda çok düşmanca davranıyorsunuz dedim. Ben sizden beni methetmenizi istemiyorum ama kasıtlı yazılar yazmayınız. Biraz tarafsız ve adil olunuz yazılarınızda, dedim. Bakın siz onu yaparsanız, bende sizin için her türlü kolaylığı gösteririm sıfır gümrükle gazete kağıdı getirilmesine devam ederim, fon koymam, dedim. 100 liraya gazete çıkarttılar, her gün bize küfrettiler. 100 liraya gazete çıkartıldığına göre,demek ki gazete kağıdı fiyatı azmış. Bunu da milletin duymasının istedim. Kime savaş açtığımızı, kiminle kavga ettiğimizi onlar bilirler ama, yapacaklarını geri koymasınlar. Onlardan yılacak değilim. Ama iyi basın da var, onu da söyleyeyim"[11]

Bir başbakanın ülkesinin ulusal basınına karşı sergilediği bu tavır, hiç kuşkusuz gazeteci kimliğini olumsuz yönde etkileyecektir. Siyasal iktidardan etkilenme konusunda bir çok örnek verilebilir. Örneğin Özal döneminden başlayarak ülkede "devlet bankaları ve hazine" ile kredi ilişkisi içinde olmayan bir tek gazete bile kalmamıştı. Ama, bu ilişki kısa bir sürede suç ortaklığına dönüşmüştür. Siyasal iktidardan etkilenme konusunda günümüze ulaşan gelişmeler arasında "medya patronları ile siyasal iktidar başlarının ticari ortaklıklarına" uzanan çok ilginç gelişmeler olmuştur.

Medyayı etki altına alan güçlerden sonuncusu, hiç kuşkusuz, ülke ekonomisidir. Oysa medya hergün biraz daha kötüye sürüklenen ekonominin tehdidi altında değildir. Tekelleşme eğilimine koşut olarak karlılık oranı artmaktadır. Bu durmda

[11] *Başbakan Turgut Özal, 27 Mart 1989*

gazeteci kimliğini olumsuz yönde etkilemekte, yepyeni "sanayici-işadamı- gazeteci" tipi doğmaktadır. Siyasal iktidar üzerinde etkili olmak, hazine olanaklarından yararlanmak, kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş yapabilmek için "gazete patronu olmak" gibi "şaibeli" bir yönteme başvurulmaktadır. 1983'ten günümüze uzanan süreç içinde "kara para aklamak" amacıyla bile yayın yaşamına giren gazete ve televizyonlar vardır.

Sonuç olarak, gazeteci kimliğinin sorgulanmasında "okurdan, siyasal iktidardan ve ülke ekonomisinden etkilenme" konusunun gözardı edilmemesi gerektiğini söylemek istiyorum.

ayağa kalk..

Yasakçı bir ortamda gazeteci kimliğinin tartışılması açısından en uygun coğrafyalardan biri, sanıyorum Türkiye'dir. Görüşlerin açıklanamadığı, tartışmaların yapılamadığı ve örgütlenmeden öcü gibi korkulan bu ortamda; kaçınılmaz olarak gazeteci, büyük bir olasılıkla "destabilizasyon" batağına sürükleniyor, ister istemez "dezenformasyon" pisliğine bulaşıyor. İstikrasızlaştırma politikaları; gazeteci-albayların, ajanların, döneklerin verdikleri yanlış bilgilerle destekleniyor; elinde karşı tarafı zora sokacak belge ve bilgi bulunduranlar "gazeteci" sayılıyordu.

Gazeteci kimliğini olumsuz yönde etkileyen yasakçılık açısından Türkiye'nin somut durumu konusunda, ardarda bir çok örnek sıralanabilir. Bana göre, hiç bir birimle ölçülemeyecek kadar yasak bolluğu içinde yaşıyoruz. Yasakları savunan iktidarlar bir yana "Yasaksız Türkiye" sloganı ile iktidara gelenler bile, örneğin, DYP-SHP Koalisyon Hükümeti bile, yıllardır süren yasak ayıplarına, şimdi yenilerini ekliyor. "Yasaksız Türkiye" diyenlerin gücü,

yasakları kaldırmaya yetmiyor. 12 Eylül'de ve sonrasında yoğun biçimde yaşanan "gazete, dergi ve kitap toplatma, film yasaklama" komikliği tüm şiddetiyle sürüyor. Yasaksız Türkiye'yi savunanların iktidarda olduğu Türkiye'de " son bir yıl içinde yayınını sürdüren 39 gazete ve derginin toplam 1454 sayısından 546'sı" toplatılıyor.[12]

Evren'i, Özal'ı, Akbulut'u,Yılmaz'ı bir yana bırakın "Yasaksız Türkiyecilerin" iktidarında bakın neler oluyor. Açılışını Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın yaptığı 11. İstanbul TÜYAP Kitap Fuarı'nı basan polis bazı kitaplara el koyuyor. Yine Bakan Sağlar'ın açtığı Sultanahmet özgürlük şenliği "Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasasına" dayanılarak yasaklanıyor. Yılmaz Güney Kültür ve Sanat Vakfı' nın etkinlikleri İstanbul Valiliğince engelleniyor. Grup Yorum, Özgürlük Türküsü müzisyenleri ile Ortaköy Kültür Merkezi oyuncuları gözaltına alınıyor. Yasaklar ülkenin bir ucundan öteki ucuna dalga, dalga yayılıyor; yasaklar, yasakçıları yarıştırıyordu. Başkent Ankara 'da ozan Ahmet Telli'nin imza günü yasaklanıyor. Ankara Birlik Tiyatrosu' nun oynadığı Erol Toy'un "Pir Sultan Abdal" oyunu yedinci kez yasaklanıyor. Denizli Kültür Müdürlüğü Galerisi'de karma fotoğraf sergisini gezen Vali Kağan Köksal, Mehmet Çakır'a ait altı çıplak kadın fotoğrafını "muzır" bularak, sergilenmesini yasaklıyor.

Yasaklara karşı ilgisiz bir tutum sergileyen medya, gün geliyor yasak üretenlerin "gazabına" uğruyor olsa da; hakareti sorun yapan meslek ahlakı, yandaş bulamıyordu. Başbakan Turgut Özal, kendisine hoşuna gitmeyen bir soru soran gazeteciye "kalk.. kalk ayağa.. Sen gazeteci değil misin? Kalk ayağa.." diye bağırıyor; "Bizim Doğu ve

[12] *1o Ocak 1993*

Güneydoğu Anadolu'ya ters baktığımızı söyleyenlerin gözleri kör olsun." diyebiliyordu. Türkiye'nin yasakçı ortamı böyle bir öfkenin üzerine kuruluyor; yasak tortularının üstüne yenileri ekleniyordu.

Bu iklimde yetişen, bu havayı soluyan Türkiyeli gazetecilerin büyük çoğunluğu, elbette, demokratik rejim için gerekli donanımlara kavuşamıyor; anti-emperyalist, anti-militarist, anti-şovenist demokrat bir kimlik geliştiremiyor. Türkiye'de gazetecinin barıştan, özgürlükte, bağımsızlıktan ve insan haklarından yana olması "aktif siyaset" sayılıyor. Sonuçta haber-yorum yazan görütü üreten gazeteciler; tıpkı ara rejimlerin siyaset adamları gibi "ancak'lı..", "ama'lı..", "fakat'lı.." bir söyleme sığınıyor; haberlerini-yorumlarını-görüntülerini yansıttıkları Türkiye halkına, ancak'sız, ama'sız, fakat'sız seslenemiyorlardı.

Bütün bunlar Türkiye'de gazeteci kimliğini anlatmak için yeterli oluyor, sanıyorum, sevgili arkadaşlar.

ANKARA

25 Şubat 1993

ezenler ve ezilenler oldu mu, demokrasi hiç olmuyor...

Bir saptamayla başlamak istiyorum. Bugün ülke yönetiminde bulunanların hiç birinin, Halkevleri öğretisinden haberdar olmadıklarını biliyorum. Size abartılı gibi gelse de, öyle sanıyorum ki, onlar, Halkevleri'ni kısa adı "People House" olan bir anonim şirket sanıyorlardır.
Kurulduğu günden bu yana bağımsızlık ilkesini büyük bir duyarlıkla savunan Halkevcileri, yürüyüşlerini sürdürme azim ve kararlılıkları nedeniyle kutluyorum.

Dün, Halkevleri'ni "kapatılması zorunlu dernekler" olarak gören anlayışın; bugün görüntüsünü değiştirerek asker üniformasını çıkarıp, sivil giysilere bürünerek işbaşında olduğunu biliyorum. Temel hak ve özgürlükler açısından bakıldığında Türkiye'de değişen hiç bir şey yoktur, sevgili arkadaşlar; 1980'nin sonundan 1990'ların ortalarına uzanan yıllar içinde sadece pantolon-ceket-çizme çıkarılmış, etek-bluz-bot giyilmiştir.

Değişimi, dönüşümü, yükselen yeni değerleri bir yana bırakmanızı; demokrasiye dönüşün temel sorunlarını bile tartışmadığımızı artık kabul etmenizi istiyorum. Geçmişin sağlıksız ilişklerini ortaya koymadan/tartışmadan, bugünü ve yarını konuşmanın bir anlamı ve yararı olmadığı ortak paydasında buluşmamızı öneriyorum.

Yıllardır konuşuyoruz sevgili arkadaşlar. Tartışmanın, eleştirinin ve hatta siyasal ve toplumsal muhalefetin, bir ölçüde olsa da başkaldırının değişmez ortamını oluşturan "panellerde" yıllardır konuşuyoruz. Konusu ne olursa olsun, ben "kidemli bir panelist" olarak, değişmez bir yöntem izliyorum. Her seferinde önce, tartışmanın yapıldığı ortamın belirleyici özelliklerinin altını çizmeyi yeğliyorum. Bununla, konuşan, dinleyen hatta böyle etkinlikleri düzenleyen herkes, bir anlamda "boy aynasına" bakmış oluyor. Aynanın karşısındaki bu duruştan, her zaman çok sevindirici sonuçlar çıkmıyor olsa da; insanlar, katıldıkları demokrasi kavgasında, katedilen yolu kolayca görebiliyorlar, örgütlülüklerinin vardığı aşamayı somut olarak anlayabiliyorlar.

yaptım oldu..

"Basın ve Kültür" konusunu konuşmadan önce aynanın karşısına geçelim; tartışma ortamının siyasal-toplumsal özelliklerini saptayalım.

12 Eylül faşist yönetim dönemi sürüyor, sevgili arkadaşlar. Askeri yönetimin 14 yıl önce koyduğu kurallarla belirlenen biçim/tarz asla değişmiyor/değiştirilemiyor. ANAP iktidarı döneminde de, Demirel-İnönü döneminde de, Çiller-Karayalçın döneminde de Türkiye demokrasisi bir türlü "esastan" sorgulanamıyor; dostların alışverişte görmesi için basit bir "usül soruşturması" ile yetiniliyor.

"Esastan" sorgulamayan da, "usül" ile yetinen de biziz sevgili arkadaşlar. Panellere katılmayı "eylem" sayan da, panelistleri dinlemeyi "başkaldırı" sayan da bizleriz. Öncelikle bu sorunun üstünü kazımalıyız, diye düşünüyorum. Evet "panellere katılmak niçin eylem sayılıyor?" ya da "aramıza niçin polis sokuluyor?" veya "kapıda niçin içi polis dolu otobüs bekliyor?" sorularına yanıt bulmalıyız. Bu benzer soruların tek yanıtı "12 Eylül 1980 tarihinde başlayan ve bizim her nedense pek karşı çıkmadığımız/çıkamadığımız açık baskı dönemi, her geçen gün biraz daha meşruiyet kazanarak sürüyor." olabilir mi, sevgili arkadaşlar?

Bence, bu sorulara verilebilecek en doğru yanıt budur. Çünkü "muhalif olanın, azınlıkta kalanın sorgusuz sualsiz tepesine binildiği" bir yakın geçmişimiz var bizim. Çünkü "ben yaptım oldu.." ve hatta "yapamadım ama, yine de oldu.." anlayışının resmi bir yönetim politikası olarak kabul edildiği, yakın bir geçmişimiz var bizim.

"Halkın halka karşı silahlandırılması karşısında susmak" gibi; "muhbirlerin ödüllendirilmesine karşı çıkmamak" gibi sabıkalarımız var üstelik.

Hiçbir ahlaki kaygı taşımayan köşeyi dönme kültürünün egemen olduğu bu ortamın; insan ve yurttaş onuruna, siyaset ve toplum bilimine, sosyolojiye, felsefeye, mantığa ve de elbette temel hak ve özgürlüklere aykırı olduğunu görmezden geliyoruz. Alışmış, kanıksamış, benimsemiş

durumdayız kısaca. Ve bizim, bunlara hiç bir itirazımız yok ya da itirazımız var ama, itirazımızı bir türlü somut bir siyasal eyleme dönüştüremiyoruz.
İnsanlık tarihi, insanın özgürleşme kavgasının tarihi olarak düşünülürse, bizim doğru dürüst bir tarihimiz bile olduğu söylenemez. Özgür dünya insanlarının, örneğin 12 Eylül 1980'den bu yana bizim ödediğimizden çok daha büyük bedeller ödediklerini kolayca görebiliriz. Bize baskı ile zor ile dayattıkları var. Bize en başta yaşam hakkını ve düşünme özgürlüğünü fazla gördüler. Evet ama, bize yapılanlar/ dayatılanlar karşısında bizim yaptıklarımızın/ yapadıklanmızın hiç mi önemi yok.? Onlar acımasız oldukları için mi, yaşam hakkından yoksunuz.? Onlar çağdışı olduları için mi, düşünce özgürlüğümüz yok.? Onlar istedikleri için mi savaşa evet, barışa hayır diyoruz? Bize türlü çeşitli dayatmalarla yapıtılanlar bunlarsa; bizim bu dayatmalar karşısında yaptıklarımızın önemi yok mu? Unuttuklarımızın önemi yok mu, sorumsuzluklarımızın önemi yok mu?

unutulanlar belirliyor..

Unuttuklarımızı ya da anımsamaktan korktuklarımızı sıralayarak tartışma ortamını, bugünü, 22 Şubat 1994'ü, mercek altına yatırmak istiyorum.
En başta sevgili arkadaşlar, biz en başta demokrasinin olmazsa olmaz bir koşulunu unuttuk. Ezilenlerin olduğu yerde, ezenlerin cephesinde demokrasinin olmayacağını, gerçekleştirilemeyeceğini unuttuk. Bir başkasının ezen ulusun özgür olamayacağını unuttuk. Demokrasilerin başta gelen eşitlik ve özgürlük koşuluna sırt çevirince de, temel hak ve özgürlüklerin öteki başlıklarının içinin boşaltılmasına göz yumduk.
Gerekli olanın, zorunlu olanın bir takım özgürlükler değil,

özgürlüklerin tümü olduğunu unuttuk. Devletin egemenlik haklarının doğal sınırının, insan haklarına saldırı noktasında sona erdiğini unuttuk.
Barışı unuttuk, savaşa alkış tuttuk. "her ölü benim, her öldürülen benim.." demeyi unuttuk. "Her ölü bana bir kardeş gibi benzeyen genç bir insan.." demeyi unuttuk. Savaşın, hammaddesi insan olan çirkin bir üretim- tüketim ilişkisi olduğunu unuttuk. Savaşı, topyekun savaşı, psikolojik savaşı kolayca kabul ettik.
Vatanımızı yabancıların sultasından/istilasından/işgalinden kurtaranları düşünmekten, vatanın son kurtarıcılarının elinden kurtarılması gerektiğini unuttuk.
Halkı asıl ağlatanın, aydınların karanlığı olduğunu unuttuk. Dondurulmuş beyinlerimiz, korkutulmuş yüreklerimizle bize öyle şeyler unutturuldu ki sevgili arkadaşlar "sınıf, emek, örgüt" sözcüklerini kullanımdan kaldırdık. Örneğin "neden aç insanın çaldığı değil, neden aç insanların çoğunun çalmadığı" gerçeğinin, açıklanması gereken asıl sorun olduğunu unuttuk. Sonuçta hangi gömleği giyeceğimiz, hangi kravatı takacağımız, hangi markayı seçeceğimizi düşünmekten, yaşama yabancılaştık, düşünmeyi unuttuk.
"Basın ve Kültür" ilişkisinin irdelenmesinin temelini, bence, unuttuklarımız belirliyor, sevgili arkadaşlar. Soruna nereden bakılırsa bakılsın, unutulanların/unutturulanların önemi azalmıyor, artıyor. Soruna ister "basının kültür yaşamına etkisi" ister "basın çalışanlarının kültürel yapıları" ya da ister "ulaşılan kitlelerin kültürel yapıları" açısından bakın; yani soruna neresinden bakarsanız bakın, bu irdelemeleri yapabilmenin ön koşulu "unutulanların anımsanmasından" geçiyor.

sizin beğeniniz..

Aynanın karşısındaki duruşun, en rahatsız edici noktasına geldiğimizi sanıyorum. İyi bakın, gözlerinizi gözlerinizden kaçırmadan bakın. Sonsuza kadar kaçacağınızı sanmayın, yalana başvurmayın. İçerikleri açısından gazetelerin "televizyon bültenine" televizyonların "gazino programına" dönüşmesindeki kendi katkınızı anımsayın. Gazetelerin, televizyonların sizlerin beğenisine göre biçimlendirildiklerini unutmayın.

İşte tam bu noktada "acaba daha fazlasına aklı yetmeyen, daha fazlasını istemeyen bir halkla mı karşı karşıyayız?" diye düşünmekten korkmayın. Ama siz, siz olun, halkı suçlama kolaycılığına asla sığınmayın. Halkın beğenisini etkileyen olumsuzluğun kaynağına inmeye çalışın. Orada devleti, hem de kutsal devleti görecek ve belki de çok şaşıracaksınız, sevgili arkadaşlar. Türkiye'de çok uzun zamandan beri neredeyse herşeyi ama, özelikle kültürel üretimi devlet yapıyor. Başka bir deyişle, devlet olmadan/ dışlanmadan kültür üretilemiyor, dağıtılamıyor, pazarlanamıyor.

Türkiye halkına yıllardır dayatılan "İnsanın devlet için varolduğu" saplantısından/sapkınlığından kurtulmadan, "devletin insan için varolduğu" gerçeğini kabul etmeden özgür bir gelecek için bir tek adım bile atılamıyor. Atılamıyor çünkü, Türkiye'de kültür, düşün ve yazın insanlarının "kafalarının içini" çok uzun süreden beri "devlet biçimlendiriyor" Bu biçim, değer erozyonuna uğrayan değişimci/dönüşümcü iletişim ünlülerinin eliyle olduğu gibi okur ve izleyici pazarına sunuluyor. Bilgi ve kültür birikimleriyle sözlü, yazılı ve görüntülü basını belirleyen bu eller, Türkiye'nin geleceğini gerçekten karartıyor. Belki biraz abartlı ama, bana göre bunlar, Hitler'den de Evren'den de daha büyük kötülükler yapıyorlar.

İletişim dünyasının devleri baskıya, güç kullanmaya "meraklıysa", yasakçılığı "alkışlıyorsa", iç ve dış düşmanla savaşmadan "yapamıyorsa", düşman bulamadığı zaman "düşman yaratıyorsa", tartışmayı "yadsıyorsa", örgütlü topluma "karşıysa", en yüce değerin emek olduğuna "inanmıyorsa", hak ve hukuku "yok sayıyorsa" ve en önemlisi büyük çoğunluyla "21.yüzyılın başında milletini 'ordu' ülkesini 'İslam' sıfatlarıyla tanımlayacak ölçüde askerci (militarist) ve dinci (fundamantalist) ise ; yaşama müdahale olanağınızın olmadığını bilmelisiniz. Yaşamı kendi ellerinizle üretmek için büyük kavgalara girmek zorunda olduğunuzu bilmelisiniz.

Bu yaklaşımımla, umutsuzluk üretmek amaçında değilim; hoşgörünüze güvenerek sadece bir durum saptaması yapıyorum. Aslında herkesin bildiği gerçeklerin üstünü kazıyorum. Sorunların çevresinde dolaşarak "bu sorunlar hepimizin" demek istiyorum. Sözü "biraz kıpırdanın, bir kerecik olsun hayır deyin" demeye getiriyorum. Artık "silkinmenizi, uyanmanızı, korkmamanızı" öneriyorum. Bütün bunlar için de "aynanın karşısındaki yerinizi almanın zamanı geldiğini" anımsatıyorum.

Karamsar, kötümser bir yaklaşım sergilediğimi biliyorum ama, saptama yapmakla yetinmiyorum. 1980 yılının o uğursuz Eylül sabahından bu yana, peşinden sürüklenilen değişim/dönüşüm isterisinin aksine, Türkiye'de uzunca bir süredir değişen hiç bir şey yok gibi. Oysa, bu hiç birşeyin değişmeyeceği anlamına gelmiyor. Ben anımsadıkça değiştireceğimize, değiştirdikçe anımsayacağımıza; duraganlık yazgımızı aklımızla, yüreğimizle, bileğimizle yeneceğimize inanıyorum. Belli ki bu işi kaplumbağa hızı ile gerçekleştirebileceğiz ama, mutlaka gerçekleştireceğiz. Özgür bir ülkenin özgür çocukları olma özlemini asla

terketmeyeceğiz. Umutlarımızı bileyerek, korkmayarak ve en önemlisi dövüşerek yaşayacağız.

ANKARA

22 Şubat 1994

gazetecilik ahlakını korumanın imkan ve şeraiti...

Gazetecilik yaparak karşınıza gelme dürtümü yenemedim, sevgili arkadaşlar. Bilim adamı, düşünce suçlusu Haluk Gerger'den, sizler için özel bir "demeç" aldım. Sizlere sevgili Haluk'un devrimci selamlarını, dost sevgilerini getirdim.
Sizin deyişinizle Haluk Hoca'nın, siz sevgili öğrencilere, yakın geleceğin gazeteci, radyo ve televizyoncularına şöyle bir mesajı var:

"Ben yaşamım boyınca bütün kalbimle insanlığın daha iyi bir dünya kurabileceğine inandım. İster Marksist,ister kapitalist, ister liberal, ister İslamcı tercihleri olsun; insanlar daha iyi bir dünya kurabilir diye düşünüyordum. Ama, bugün daha iyi bir dünya özleminin medya terörüyle engellendiğini gözlemliyorum. Gazetesi radyosu ve televizyonuyla medya yaşamı karartıyor, insan vicdanını öldürüyor. Medya daha iyi bir dünyanın insani temelini yok ediyor. Ben bunun insanlığa karşı işlenen suçlardan biri olarak görüyorum.

Ekmek parası adına, böyle bir suça ortak olunmamasını öneriyorum.

Gerçeğe karşı işlenen bu suçta, kimsenin sorumluluktan kaçınamayacağına inanıyorum. En küçüğünden en büyüğüne kadar, iletişim alanında görev yapan herkesin;emeklerini ve alınterini insanlığa karşı işlenen suçlara ortak etmemelerini istiyorum. Karşı çıkmanın risk almadan olanaksız olduğunu biliyorum. Ama ya bu suça boyun eğilecek ya da risk alınıp karşı çıkılacak. Gözlerinizden öpüyor; onurlu yaşamanın başka koşulu olmadığını söylüyorum."

İletişimin en güçlü halkalarından biri olan gazetecilik, gördüğünüz gibi sınır tanımıyor sevgili akadaşlar. İstendiğinde dağ-tepe, duvar-zincir gibi engelleri aşıyor; doğruluğa, haklılığa aracılık ediyor. Burada ister iletişim olarak anlayın, ister gazetecilik olarak algılayın "haberin-yorumun" yaşamı belirlediğini, yaşam demek olduğunu kabul edin. Varolduğu andan başlayarak insanın çevresiyle sürekli bir iletişime girdiğini düşünürseniz; iletişim dünyasında bir gazeteci olarak bulunmanın dayanılmaz ağırlığını da duyumsarsınız. Bugün artık dünyamızda anlamanın, bilgilenmenin, öğrenmenin, öğretmenin ve başkalarına ulaşmanın en etkili silahının iletişim olduğu biliniyor. Kullananların dünya görüşüne göre iletişim, işte

bu nedenle ya yapıcı ya da yıkıcı bir güç olabiliyor; ya çağdaşlaşmanın ya da çağından uzaklaşmanın araçı olabiliyor; yalana yataklık yapabiliyor ya da doğrunun kalkanı olabiliyor.
Ben salt bu nedenlerle gazeteciliğin olağanüstü ayrıcalığı olan bir uğraş olduğuna; salt bu nedenle sevilebileceğine yürekten inanıyorum.
Sevgili arkadaşlar "Kitle İletişiminde Etik Sorunu" öyle kolayca tartışılabilecek bir konu değil. Bu zorluğun,bence, iki kaynağı var. İlki "Vaziyet ve manzara-i umumiyeden" kaynaklanıyor. Yani "1994 yılı Aralık ayının 6 ncı gününe" şöyle bir bakıldığında, durum pek iç acıcı görünmüyor. Gazeteleri, dergileri, radyo ve televizyonlarıyla iletişim sektörünün "etik olarak/ahlaki olarak" çok uzun bir süreden beri, dönülmez bir akşamın ufkunda/ karanlığında hızla yol aldığı görülüyor. Bu kötü gidişi; kendimi bildim bileli "herkesin örnek aldığını, izinde olduğunu" söylediği, tarihi ağırlığına inandığım, bir kişinin söylemiyle anlatmak istiyorum.

zulüm mümessili...

"Türkiye gazete, mecmua, radyo ve televizyonlarının kıymetli çocukları, memleketin kahırlı evlatları, milletin müşterek sesi gazeteciler..!
Gazetecilik ahlakının korunma imkan ve şeraitinin artık çok namüsait mahiyette tezahür ettiği malumlarınızdır. Meslek ahlakınızı tesiri altına alan ahval ve şeraitten çıkan manzara-i umumiye ez cümle şöyledir:
Cebren ve hile ile on yılda bir aziz vatanın yasama, yürütme ve yargı organlarına el konulmuş; bütün siyasi partileri kapatılmış; gazete, mecmua, radyo ve televizyonlarıyla bütün matbuat kanun dairesinde zap-ı rapt altına alınmış, milletin

müşterek sesi gazetecilerin sesi-soluğu kesilmiştir.
Çok partili parlamenter demokrasiye, laik rejime, hukuk devletine, temel insan hak ve özgürlüklerine kasteden düşmanlar, alemde eşi menendi görülmemiş bir zam-zulüm idaresinin mümessili gibi davranmakta bir behis görmemişlerdir.
On yıllık aralarla siyaseten darağaçları kurulmuş, asrın sonunda 'asmayacakta besleyecek miyiz?' saldırısıyla yapılan infazlar ve hatta yargısız infazlar da alkışlanmıştır. Pür-ü perişan ve sefil haliyle Türkiye demokrasisi Amerikan yapısı C-3 ve C-4 plastik patlayıcıların tehdit ve gazabından kendini kurtaramamıştır. Siyasi parti yöneticileri, aydınlar, gazeteciler, avukatlar, öğretmenler, doktorlar ve insan hakları savunucuları faili meçhul namlıların önüne sürülmüşlerdir.
Bütün bu şeraitten daha elim ve vahim olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar, temel hak ve özgürlüklere hiç aldırmamış; görmeyi, duymayı, konuşmayı hatta düşünmeyi yasaklayacak ölçüde ileri gitmiş, koskoca bir milleti rezil-i rüsva etmekte hiç bir mahzur görmemiştir.
Bu meyanda matbuat meslek-i ahlakının iç ve dış düşmanları boş durmamış, bütün kainatta emsali görülmemiş bir yozlaşmanın mümessili olarak suhuletle icra-i faaliyet eylemişlerdir. Mevcudiyet ve istikbalinin yegane temeli, doğru ve gerçek havadis olan matbuatın idaresinde hakimiyet kuranlar 'meslek ahlakının en kıymetli hazine olduğunu' pek çabuk unutmuşlar; sadece iktidarların iradesine tabi olarak hadisat vicdaniyatından kendilerini pek kolayca mahrum eylemişlerdir. Basın emekçileri ise, kendilerini doğru ve gerçek havadis hazinesinden mahrum etmek isteyen dahili ve harici bedhahların gücüne bilakayd-ü şart boyun eğerek teslim olmuş, sahne-i siyaseti kurda kuşa terketmişlerdir.
Bi-netice matbuatın bütün kaleleri cebren ve hile ile

zapedilmiş; akıl almaz bir promosyon müsabakasıyla basın açık bir kumarhaneye, bir manada da umumhaneye tahvil edilmiş; iktidarı destekleme, soygun ve vurgunları örtbas etme vaadi ile alınan istikraz ve teşviklerle hazine-i hümayun tamtakır-kurubakır boşaltılmıştır.

Efkar-i umumiye ile muhaberatın büyük önem kespettiği dönemlerde, matbuatın bir yangın yerine çevrilmiş; bütün yazıişlerine girilmiş; bütün kalemlerine ve bilgisayarlarına el konulmuş; bütün kameralar, fotoğraf makinaları kontrol altına alınmış; ahali bir dirhem hakiki havadis, bir satır doğru makaleden mahzun bırakılmıştır. Üç kuruşluk şahsi menfaatler uğruna bütün makaleler amacından saptırılmış; gerçekler tevkif edilmiş, yalanlar serbest bırakılmış, hürriyeti savunan beyinler esir edilmiştir. Sonuçta aziz Babıali'nin bütün gazete ve mecmuaları ele geçirilmiş, bütün televizyonlarına girilmiş, matbuatın her köşesi bilfiil işgal edilmiştir.

Bütün bu şeraitten daha elim ve vahim olmak üzere; gazete, mecmua, radyo ve televizyonlarda iktidara sahip olanlar, gaflet ve delalet ve hatta o güzel mesleklerine ihanete başlamışlardır. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfeatlerini siyasi müstevlilerin ticari, mali ve siyasi emellerine tevhit etmişlerdir.

Bu manzar-i umumiyede, eksiği ve gediği ile ağır aksak yürütülmeye çalışılan demokratik nizam yeniden yorulmuş; millet fakr-ü zaruret içinde yeniden harap ve bitap düşmüştür. Ey Türkiye matbuatının kara bahtlı çocukları, milletin müşterek sesi gazeteciler..!

İşte bu ahval ve şerait içinde dahi, demokrasiyi, laik rejimi, hukuk devletini, temel insan hak ve özgürlüklerini koruyabilirsin. Bunun için demokratik ve laik nizamın sahibi ve bekçisi olduğunu unutma.

Ben eminim ve müsterihim ki, Türkiye'nin fedain-i matbuatı, demokratik nizamın luzumuna herkesten çok inanmış, rejimi ve inkilapları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve hareket duydu mu; bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır demeyecektir. Hemen müdahale edecektir. Bilgisayarıyla, daktilosuyla, kamerasıyla, kalemi, cetveli, silgisiyle; nesi varsa onunla kendi eseri olan demokratik ve laik nizamı koruyacaktır. Polis gelecektir; asıl suçluları bırakıp, suçlu diye onu yakalayacaktır. O 'polis henüz inkilap ve cumhuriyetin polisi değildir' diye düşünecek, fakat asla yalvarmayacaktır. Mahkeme onu mahkum edecektir. O yine düşünecek ve 'demek dliyeyi de islah etmek demokratik rejime göre düzenlemek lazım' diyecektir. ve hatta onu hapse atacaklar, o kanun yollarından itiraz etmekle beraber; bana, İsmet Paşa'ya telgraflar yağdırıp, kayrılmasını istemeyecektir. O zaman 'ben inanç ve kanaatiminicbını yaptım, müdahale ve hareketimde haklıyım, eğer buaya haksız olarak getirilmişsem, bu haksızlığı meydana getiren sebeb ve amilleri düzeltmek de benim vazifemdir' diyecektir.
İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, meslek ahlakını korumak ve mesleğin onurunun kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret kaleminin ucunda, bilgisayarının tuşlarında ve demokrasi inancında mevcuttur."

kapo'ların ağırlığı..

Bu yaklaşımın ne kadar geçerli, ne kadar inandırıcı olduğunu ben de düşünüyorum, sevgili arkadaşlar. Ama biliyorum ki, bu yaklaşımın kulağa hoş gelen sözler olmaktan öte, hiçbir geçerliliği yoktur. Çünkü gazetesi, dergisi, radyosu ve televizyonu ile Türkiye'de kitle iletişiminde hissedilir ölçüde, artık "kapo'ların" dayanılmaz ağırlığı vardır. Tren kaçmış, atı

alan Babıali'yi-İkitelli'yi-Güneşli'yi çoktan geçmiştir. Kapoları durdurmanın, geriletmenin ve de sonuçta insan onurunu kurtarmanın maddi olanağı, ne yazık ki kalmamıştır. "Gemi azıya alan" kapolar artık durmayacak/durdurulamayacaktır. Kapo nedir, kime kapo denir, sanıyorum, biliyorsunuz. Nazi kamplarında Auschwitz, Trebilenka gibi Nazi kamplarında, özel ayrıcalıkları olan, kamp yöneticileri adına hareket eden tutuklulara/tutsaklara "kapo" denildiğini biliyorsunuz, sanıyorum. İkinci Dünya Savaşı'nın kana boğduğu Avrupa'da kapo'lar; kendi insanlarının onurunu çiğnemek, acı çektirererek onlara boyun eğdirmek için Nazi kasaplarınca seçiliyorlardı. Kendilerini kurtarmak için, dürüst olsun olmasın her yola, her türlü acımasızlığa hırsızlığa ihanete başvurmaya hazır insanlardı. Aslında kapo'lar da kurbanları gibi tutsaktılar ve üstelik onlar gibi Yahudi idiler. İhanetlerini ve acımasızlıklarını sergiledikleri ölçüde, yaşayabileceklerine inandırılmışlardı.

Bir acılı dönemin, kan ve gözyaşı dolu savaş yıllarının çoktan unutulmuş olması gereken kapo'larını anımsamanın; kapo'ları böyle bir karşılaştırmanın araçı yapmanın, çok acımsız bir tavır olduğunu düşünebilirsiniz. Kitle iletişiminin köşebaşlarındaki yöneticiler için yapılan "kapo" benzetmesini garipsiyebilirsiniz. "onlar niçin kapo?" ya da "Türkiye bir toplama kampı mı?" gibi haklı sorular sorabilirsiniz. Medyadaki kanlı iç savaş sürdükçe "bazılarının" niçin "kapo" olduklarını, çok kısa bir süre sonra nasıl olsa görecek ve anlayacaksınız. Şapka düşmüş, artık kel açılmıştır. Herkes ama, herkes "sabah" olmadan, "akşam" gelmeden gerçeği nasıl olsa görecektir. Türkiye halkını ancak, bir süre daha kandırabileceklerdir. Daha doğrusu okur ve izleyici olarak sizin katkınız sürdüğü sürece yanıltabilecek/kandırabileceklerdir. Bu bir anlamda sizin

tercihiniz olacaktır.
Ama, bunca yıldır siz halâ, Türkiye'nin bir toplama kampı olduğunu göremediyseniz; bence durum, asıl bu nedenle, gerçekten "vahim" boyuttadır, sevgili arkadaşlar.

gerçek sorumlular..

Toplumsal ve siyasal yaşamda bunun adı, vurdum duymazlıktır, umursamazlıktır, aldırmazlıktır. Ülkeyi bir baştan bir başa toplama kampına çeviren gelişmeleri gerçekten görmüyor ve duymuyorsanız; sorun gerçekten de vahim boyuttadır. Sorun dediğim ülkenin, bir anlamda sizlerin geleceğidir, sevgili arkadaşlar. Burada salt bir diploma almak için bulunuyorsanız; geleceğe müdahale etme hakkınızdan vazgeçmiş olursunuz. Olanları asla anlayamaz/algılayamazsınız. Örneğin Başbakan Tansu Çiller'in dün Budapeşte'de AGİK'te yaptığı konuşmanın ne anlama geldiğini bulup çıkaramazsınız. "Türkiye bir işkence ülkesidir" diyenleri aşırı bulursunuz hatta onlara kızarsınız ama, Başbakan Çiller'in niçin durup dururken "Türkiye'nin insan hakları sicilini düzeltmek için" niçin söz verdiğini anlayamazsınız. Niçin işkence yapıldığını, işkencenin niçin önlemediğini algılayamazsınız.
Sevgili arkadaşlar, yaklaşık 200 yıla var Batılılaşma serüvenimizi bugüne taşıyan yazılı belgelere göre; Türkiye'de temel insan hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmıştır. Anayasalara ve yasalara göre Türkiye'nin "aklı hür, vicdanı hür" insanların yaşadığı bir ülke olması gerekiyor. Bırakın sosyal ve kültürel hakları, bırakın düşünce özgürlüğünü; bizim yaşadığımız Türkiye, yaşama hakkının bile sağlanamadığı, yaşama hakının bile tartışıldığı ülke olmaktan kurtulamamıştır.
Ülkeye, bölgeye ve dünyaya Amerikan gözlüğüyle bakan

Tansu Hanımı da artık rahatsız eden bu "kötü insan hakları sicilinin" gerçek sorumlularının kimler olduğunu hiç düşündünüz mü?

Ben çok düşündüm,sevgili arkadaşlar. İşkencecileri, devlet ve siyaset adamlarını, polisi, jandarması ve askeri ile tüm güvenlik görevlilerini, cezaevi yöneticilerini, savcıları, yargıçları üzerimize vurulan "bir işkence ülkesi.." damgasının sorumluları olarak gördüm. Öyle sanıyorum ki, büyük bir olasılıkla sizler de böyle düşünüyorsunuz. Oysa, onlar işkence yapıyor olsalar da, işkenceyle adam öldürüyor olsalar da; işkencenin bir iç güvenlik politikası olmasının asıl sorumluları onlar değil. İşkenceyi yadsıyor olsalar da asıl sorumlular, devlet ve siyaset adamları da değil. Verdikleri akıl ve hukuk dışı kararlarla işkenceyi özendiriyor, işkenceciyi koruyor/kolluyor olsalar da savcılar da, yargıçlar da bu utancın sorumluları değil. Bence bu utancın asıl sorumluları "gazete, dergi, radyo ve televizyonların yönetimini ele geçiren kapo'lardır" sevgili arkadaşlar. Onların umusamazlıklarıyla, aldırmazlıklarıyla Türkiye'de insan haklarına aykırılıklar konusunda toplumsal/siyasal bilinç oluşamıyor. Sonuçta Türkiye halkı bir işkence ülkesinde yaşamayı yazgı olarak kabul ediyor. Daha ağır koşulların yaşandığı rejimleri düşünüyor, şükür ediyor. Kötünün kötüsü olduğunu biliyor, katlanıyor. İşkenceye karşı bir kamuoyu oluşturmayan medyanın, bu konuda eleştirilmesinin ise, ne yazık ki olanağı bulunamıyor.

Sevgili arkadaşlar, devlet adına/düzenin sürmesi adına baskı, acı ve gözyaşı üretenler elbette, bu insanlık suçunun baş sanıklarıdır. Ama iletişimin kapo'ları da en az onlar kadar suçludurlar. Görmedikleri, duymadıkları, konuşmadıkları ve en önemlisi yansıtmadıkları için,önemsemedikleri için suçludurlar. Görenleri, duyanları, konuşanları dışladıkları için

suçludurlar. Tam 186 yıldan beri, Sened-i İttifak'tan bu yana yasak olan işkence onların yüzünden halâ toplumsal ve siyasal yaşamın utanç verici bir gerçeği olarak karşımızda duruyor. Sorun "devlet-iktidar-kapo işbirliği" çerçevesinde düşünüldüğünde yasaklar aşılamıyor, duvarlar yıkılamıyor. Bu işbirliği sonucu habersiz ve bilgisiz bırakılan kitleler temel insan hakları kavgasından uzak tutuluyor. Bilgi demokratikleşemiyor; halk demokrasi mücadelesinden, hak ve özgürlük kavgasından ustaca dışlanıyor.İşte bu nedenle ülkenin yoksul halkı "çocuklarını takır takır öldüren polisi" can-ı yürekten alkışlıyor; işkencecilerden hesap soramıyor; haksızlığa, özgürsüzlüğe hayır diyemiyor.

madalyonun yüzü..

Kapo'ların ulusal basını "mütareke basını"na çevirmesi gerçeğinin çok iyi irdelemesi gerekiyor, sevgili akdadaşlar. Madalyonun bir de ters yüzü var. Kapoların üretimlerini büyük bir açlıkla tüketenlerin sorumluklarını gözardı edebilr miyiz? Onlar hayır demedikleri sürece, medya üretiminin niteliğini bu beğeninin belirleyeceği gerçeğinden kaçamayız. Bence Türkiye halkı ne "kapo'ların" ne de onların yönetimindeki "mütareke basınının" ayırdındadır.

Eğer biz bugün burada "Kitle İletişiminde Etik" sorunu gibi, çözümlenmesi hiç de kolay olmayan bir sorunu tartışıyorsak; hakça davranmalıyız. Çözümün kahramanlar ve kahraman kurbanlar isteyen kişiler gerektirdiğini asla unutmamalıyız. Bir de şu var sevgili arkadaşlar; bu konudaki düşünceleri aslında belli olan üç-beş kişinin biraraya gelip tartışmasının yeterli olmadığını bilmeliyiz, anlamalıyız. "Kitle İletişiminde Etik" sorununun, öncelikle böyle bir sorunun varlığını kabul eden "sorunun gerçek muhataplarıyla" tartışılmasından yana olmalıyız. Bunun koşullarını oluşturabilmeliyiz. Eğer havanda

su dövmek istemiyorsak bu sorunu; çözümün parçası olan muhabirlerle, yazı işleri müdürleriyle, genel yayın yönetmenleriyle, köşe yazarlarıyla tartışabilmeliyiz. Çözüm üretebilecek meslek örgütleri, sendika, dernek, cemiyet, basın konseyi yöneticileriyle tartışabilmeliyiz. Çünkü çok iyi biliyorum ki, tartışmamızı böyle bir yaygınlığa kavuşturamadığımız sürece sesimiz bu salonun duvarlarından dışarı çıkmayacaktır. Sorguladığımız ve irdelemeye çalıştığımız konuların, burada tartışmacı olarak bulunan gazeteci arkadaşlarımızın gazetelerinde bile yer almayacağını göreceksiniz.

Bu yaklaşımımı bir umutsuzluğun anlatımı olarak kabul ediyorsanız; ki sanıyorum öyle, umutsuzluğumu küçük bir örnekle sizlere anlatmalıyım diye düşünüyorum.

Bakın sevgili arkadaşlar; faşizmin babası Mussoli'inin 1928 yılında "biz bütün dünyada demokrasinin 1789 ebedi ilkelerinin açık ve kesin bir tezadını temsil ediyoruz" yaklaşımıyla 1930'larda İtalyan Ceza Yasasına kattığı ve bizim de 1936 yılında olduğu gibi Türk Ceza Yasası'na aktardığımız ünlü 141 ve 142 nci maddelerle ilgili gerçekleri, biz kendi halkımızdan tam 55 yıl saklamayı başaran "bir ırkın, bir coğrafyanın" çocuklarıyız/düşün/yazın insanlarıyız/gazetecileriyiz. Bir anlamda "Faşist devlet şahsiyetinin korunması yönünden temel bir unsur teşkil eden bu maddeleri" tam yarım yüzyıl boyunca hem de "demokrasi adına" savunarak kendi halkını aldatan yalancılarız. Nazım'dan Ruhi Su'ya, Aziz Nesin'den İsmail Beşikçi'ye; 51 tevkivatından 12 Mart'a, 12 Eylül'e uzanan yıllarda ömürünü acılarla tüketen; düşüncelerine bedeli ne olursa olsun sahip çıkmayı onur sayan yurtsever aydınlarını savunmayan korkaklarız.

Sevgili arkadaşlar ben, ancak ayrıntı gibi görünen bu

saptamalar yapıldıktan sonra "Kitle İletişiminde Etik" sorunu tartışmaya başlanabilir, diye düşünüyorum. Bu tartışmayı sağlıklı bir biçimde yapabilmenin ön koşulunun da "Türkiye'de gazeteci kimliğinin"; sonuçları ne olursa olsun, bedeli ne kadar büyük olursa olsun acımazısca sorgulanması olduğuna inanıyorum.

ANKARA
6 Aralık 1994

kazmacı, kancacı ve tulumbacılar domuzdamcı ve lağımcılar...

Coğrafyası kan içinde olan bir ülkenin "savaşa hayır.." demekten korkan yurttaşları olarak, bir baskı rejiminin yürürlükte olduğu bir ülkenin "insan hakları hemen.." demekten ürken vatandaşları olarak: öyle sanıyorum ki, şu anda gerçekten büyük bir zorluk içindeyiz. Böylesine ağır koşulların hüküm sürdüğü bir iklimde "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 46. Yılında İnsan Hakları" sorunlarını konuşmak gibi akıldışı bir zorluğu aşmak durumundayız.

Bu zorluğun ayırdında olanlar, bu zorluğa karşı inançla direnenler, bu zorluğu aşma kararlılığını sürdürenler,bu zorluğun ödenen ağır bedelini unutmayanlar ve bedel ödemeye hazır olanlar; eğer aranızda halâ varsa; yaşıyorlarsa; iki ayakları üzerinde durabiliyorlarsa; "dinazor" sayılmaktan utanıp "dönmemişler" ise, önce bu niteliklerini koruyanları, sonra da, elbette, hepinizi selamlıyorum, sevgili arkadaşlar.

Devlet ve iktidar kaynaklı "şiddetin prestij ve meşruiyet kazandığı bir toplumda" insan haklarını konuşmak, gerçekten zor bir iş olsa da, artık bana çok olağan ve biraz da komik geliyor. Bunun için bize çok kolay ve olağan gibi gelen "insan haklarını konuşma işini" aslında çok zor ve olağanüstü bir ortamda gerçekleştireceğimizi söylemeliyim, diye düşünüyorum. Bilmiyorum ayırdında mısınız ama, biz bu işi; "12 Eylül faşist rejiminin Türk-İslam sentezinden kaynaklanan, ırk, dil ve din ayrıcalığı temelinden güç alan, ilkel bir milliyetçilikle kışkırtılan bir ortamda" yapıyoruz. Emekten, özgürlükten yana bunca yurtseverin arasında "elbette ayırdındasınız ama hiç bir şey yapmıyorsunuz.." demek bana düşmeyeceği için, "insan haklarını konuşma işini.." yaptığımız siyasal ortamı tanımlamakla yetiniyorum. Bilmiyorum ayırdında mıyız ama, biz bu işi "askerlerin topyekun savaş koşullarını geçerli saydığı, sivillerin ilan edilmemiş bir iç savaşın şartlarını itirazsız kabul ettiği bir ülkede" yapıyoruz. Herşeye karşın biraraya geliyoruz; yazmanın, konuşmanın ve hatta düşünmenin bile yasak/ sınırlı olduğu bir ülkede/rejimde insan haklarını konuşmak gibi,aslında boyumuzdan büyük işlere kalkışıyoruz.

Ben böyle bir ortamda, BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin yol göstericiliğiyle, Türkiye'de temel hak ve özgürlükler tartışması yapılamayacağı görüşündeyim.

demokrasi inancı..

Bu bir zor oyundur, sevgili arkadaşlar. Bu oyunun, yapımcısı, senaristi, yönetmeni, oyuncuları, teknik ekibi eski bildik tanıdık isimlerden oluşmaktadır. Bu zor oyunun getirip götürdüklerini iyi hesap etmek zorundayız.

Eğer hepimizin, bilinçinde, yüreğinde ve bileğinde, halâ biraz direnme ruhu varsa; eğer hepimizde halâ biraz, demokrasi inancı, başkaldırı azmi varsa; eğer son 14 yıldır bize yaşatılanları kaçınılmaz bir yazgı olarak kabul edip kanıksamamışsak, ancak o zaman bu oyunu ve bu oyunun oynandığı ortamın önemini anlayıp/anlatabiliriz.

Bu ortam; baskı, şiddet, işkence ve öldürmenin geçerli olduğu bir ortamdır. Bu ortam; siyasi partilerin, sendika ve derneklerin, basın yayın organlarının muhalif faaliyetlerinin yasaklandığı bir ortamdır. Bu ortamda her tür demokratik girişimin karşısına "yasama, yürütme ve yargı denetiminin dışındaki bazı organlar" çıkmaktadır. Bu ortamda hukuk dışı yönetmlerle çok partili parlamenter demokrasi mücadelesine olanak tanınmamaktadır.

Bu ortam; seçilme ve atanma ahlakının dışındaki yönetmlerle devlet yönetimini ele geçiren bir takım insanların "Türkiye halkının her gün biraz daha yoğunlaşan ve netleşen hak ve özgürlük talepleri karşısında" bunaldığı ve "bu bunalımdan çıkmak için hak ve özgürlükleri yeniden askıya alma çarelerinin arandığı" bir ortamdır.

Türkiye halkı yeniden, arkasında devlet eli bulunduğu kuşkusuz patlayıcılarla, suikastlarla karşı karşıyadır. Türkiye halkının en değerli çocukları yeniden, faili meçhul namluların önüne atılmıştır. Türkiye halkı yeniden, hukuku katleden yasalar üstü DGM savcısının iddianemelerine ve mütareke basınının ahlakına teslim olmuştur.

Habis bir ur haline dönüşen/dönüştürülen anarşi ve terör;

demokrasiye öteden beri şaşı bakan devlet ve siyaset adamları için yeniden, bir umut sığınağı olmuştur. Anarşi ve terör şalı; 14 yıldır yapay solunumla yaşatılmaya çalışılan sözde demokratik rejim üstüne yeniden örtülmek istenmektedir. Anarşi ve terör bahanesiyle yeniden sahnelenen bu eski oyunda "evcilleştirilmiş bir şiddet" yasal yollardan "polis devletinin" hizmetine sunulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve onun hükümetleri adam öldüren polisini yargıç karşısına çıkaramayacak ölçüde bir zaaf içine düşmüştür. Özetle, son darbeden bu yana "demokrasiye geçiş süreci" safsatalarına karşın, rejim her gün biraz daha demokrasiden uzaklaşmakta; insanlar hergün biraz daha demokratik rejime olan inançlarını yitirmektedirler.

Birbirimizi daha fazla yanıltmamak için; hiç kimsenin alınganlık göstermeyeceğini, kızıp-küsüp darılmayacağını umarak iki soru sormak istiyorum.

Yıllar yılı serbest piyasa ekonomisi aldatmacasıyla yozlaştırılmış geri bir toplumda, Batılı anlamda hak ve özgürlükler savunulabilir mi?

Sayın Murat Karayalçın'ın solda demokrat, Sayın Tansu Çiller'in sağda demokrat sayıldığı siyasal bir ortamda, Batılı anlamda demokratik rejim kurulup, işletilebilir mi?

Hiç kimse ne kendisini, ne de başkasını kandırmasın sevgili arkadaşlar. Hiç kimse, ama'lı/ancak'lı tümcelerin arkasına sığınıp, "idare-i maslahat" kurnazlıklarına başvurmasın.

"Şeriata geçişin kanlı mı, kansız mı olacağına" ilişkin yöntem tartışmalarını görmeyenlerle; "163. madde geri getiriliyor tehdidine" boyun eğenlerle; 141 ve 142 maddelerin Terörle Mücadele Yasası'nda hükümranlığını sürdürdüğünün ayırdında olmayanlarla; her ne pahasına olursa olsun iktidarda kalmayı "en yüce değer" sayanlarla demokrasinin hangi ortak paydalarında birleşilebilir?

Bence demokratik rejime dönük olarak, bizim onlardan hiç bir istemimiz olmamalı. Olmamalı, çünkü onlar demokrasiyi "istedikçe" verilen ve "istendikçe" geri alınan bir oyun sanıyorlar. Örneğin "işkencesiz yaşamak istiyoruz" diyenlere yaptıkları "duvarları şeffaf karakol vaadlerini" unutuyor; genelgeler yayınlayarak "işkencesiz sorgulama yöntemi" arayışlarına giriyorlar. Onlar aslında duvarları şeffaf karakollarla, işkencenin durdurulmasını değil, işkencenin dışarıdan görülmesini amaçlıyorlar.

Onlardan demokrasiye dönük hiç bir istemimiz olamamalı sevgili akadaşlar. Demokratik mücadele amacını kişisel boyuta indirgeyen, kendi haklarına kavuştuktan, kendi yasaklarını kaldırdıktan sonra; yurttaşlarının gözünün içine baka baka "Türkiye'de demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işlediğini" söyleyebilen; "eski Milli Güvenlik Konseyi yasaklısı" sözümona bir demokrasi sevdalısı olan Sayın Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'den bile artık hiç bir isteminiz olmamalı, diye düşünüyorum. "Bu saatten sonra." onlarla hak ve özgürlük mücadelesine girmenin, demokrasi kavgasına katılmanın Türkiye demokrasisine somut bir yarar sağlayacağına inanmıyorum. Demokrasiye gönül veren, baş koyan herkesin; onların, demokrasiyi "katledenlerle", demokrasiye "kastedenlerle" birlik ve beraberlik içinde "al takke ver külah" bir ilişkiyle, pekala gül gibi yaşayıp gittiklerini görmeleri gerekiyor. Kendi hak ve özgürlükleri söz konusu olduğunda aslan kesilenler; Türkiye halkının hak ve özgürlük istemleri karşısında kedi gibi, sessiz kalabiliyorlar. Devletin ya da hükümetin en güçlü koltuğunda oturuyor ama, gücüm yetmiyor diyebiliyor Bizim, "tam bağımsız, gerçekten demokratik Türkiye" sevdalılarının, onlara gereksinimleri yok artık. Bizden yana görünerek demokrasi kavgamızın üstüne gölge düşürmesinler, yeter.

çıkar peşinde..

Sevgili arkadaşlar, ben 1984 yılından bu yana her 10 Aralık günü bir yerlere gidiyor; İnsan hakları Evrensel Bildirisi için birşeyler konuşuyorum. Düşünüyorum da, ben, on yıldır bu işi aralıksız yapıyorum.

Bunca yıl sonra üzülerek söylüyorum ki, yaptığım şeyin "örnekleri zenginleştirmekten, acıları tazelemekten" başka bir işe yaramadığını artık anlamış bulunuyorum. Ülkenin her köşesinden, silip atamadığım, unutamadığım acı anılar var belleğimde. Zonguldak'tan da var elbette:

"O, inanılmaz bir raslantıyla 12 Eylül 1980 günü gözaltına alındı. İstanbul Emniyet Müdürlüğü 1.Şube'de işkenceyle öldürüldüğünde tarih 16 Ekim 1980'di. Gazetelere ölüm ilanı bile verilemedi, törensiz gömüldü.

İTÜ öğrencisiydi; gözaltına alınmasaydı, işkenceyle öldürülmeseydi, bilgisayar mühendisi olacaktı...

Öldürülmeden iki ay önce çok sevdiği Sefa ile evlenmişti; gözaltına alınmasaydı, işkenceyle öldürülmeseydi, dünyanın en sevimli babası, o olacaktı...

Annesi Fatma Hanım ev kadını; babası Halil Bey askeri yönetimin atadığı belediye başkanıydı. Bu işkence kurbanının adı neydi anımsıyor musunuz?"

Evet aranızdan çıkan bu kurban, belki bir çoğunuzun sadece adını bildiği, yüzünü anımsamadığı sevgili Ekrem Ekşi'dir. Ekrem'in işkenceyle öldürülmesi ne Özal, ne Akbulut, ne Yılmaz, ne Demirel-İnönü, ne Çiller-Karayalçın hükümetleri için, yıllarca hiç bir şey ifade etmedi. Tümü işkencenin bir insanlık suçu olduğunu söyleyerek iktidara geldiler ama tümü de işkenceyi yadsıyarak iktidarlarını sürdürdüler. Hesap sormak için iktidar oldular, insan haklarına aykırılık sabıkalarıyla hesap verecek durumda iktidardan uzaklaştılar. Ne onlar hesap soruldu, ne onlar hesap sordular. Bu

tutumlarıyla onlar işkencecileri korudular, onlara cesaret verdiler. Sonuçta eli yüzü kan içinde bir ülke kaldı elimizde. Dökülen kanların, çekilen acıların hesabını vermeyen/sormayan yönetimler önce oylarımızı sonra alkışlarımızı aldılar. Ve sevgili arkadaşlar işin en kötüsü çekilen acıları umursamayan, ödediği bedeli görmeyen, günlük çıkarlarının peşinde koşan ve hatta ölen çocuklarını unutan bir halk kaldı bize.

Son bir kaç yıla kadar tüm yaşamımı halka olan güvenim belirliyordu, halka olan güvenin verdiği güçle yaşıyordum. İtiraf ediyorum ki şimdi belirlemiyor, artık halka güvenmiyorum. Ayrıntılarına girmeden o güzel dizeyi "Vurulduk ey halkım unutma bizi" dizesini, artık başla biçimde mırıldanmak istiyorum. İçimden yükselen "Vurulduk ey halkım çabuk unuttun bizi" çığlığını duyuyorum. Bazı şeylerin yeniden anımsanması zamanının geldiğini anımsatıyorum. İnsanın "ayağa kalkarak insan olduğunu" unutmadıysak; insan onurunun kaynağının uzlaşma değil, başkaldırı olduğunu unutmadıysak birey olarak yaşayabileceğimize inanıyorum. Ancak böyle bir başkaldırıyla temel hak ve özgürlüklerimize kavuşabileceğimize inanıyorum.

Başkaldırıyı yeniden anımsamadığımız, yumruklarımızı yeniden gökyüzüne uzatmadığımız sürece; büyük yenilgimizin bugünkü utanç verici sonuçlarından kurtulabileceğimizi hiç sanmıyorum.

muhterem hazirun..

Sevgili arkadaşlar, bir yangın yerine dönen Anadolu yarımadasında bize, bir nebzecik olsa da bağımsızlığı ve özgürlüğü tanıtan/kazandıran Mustafa Kemal'in başkaldırı söylemiyle seslenmek istiyorum.

"Amele kentinin sevgili emekçileri, zor dünyanın insanları, muterem efendiler!
Sizi saatlerce işgal eden, uzun ve teferruatlı beyanatım, bir türlü mazi olamayan bir devrin hikayesidir. Bunda milletimiz için ve müstakbel evlatlarımız için dikkat ve tayakkuzu davet edebilecek bazı noktalar tebarüz ettirebilmişsem kendimi bahtiyar addeceğim.
Efendiler bugün vasıl olduğumuz netice asırlardan beri çekilen milli musibetlerin devamı ve unutulan acıların bedelidir.
Muhterem hazirun..!
Emeğin ve hukukun korunma imkan ve şeraiti, bugün artık çok namüsait mahiyette tezahür etmektedir. Hak, emek ve hukuk düşmanları bütün dünyada emsali görülmemiş bir çürümenin ve yozlaşmanın mümessili olarak işbaşındadırlar. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli karaelmas ocaklarının en kıymetli hazine olduğu unutulmuş; madenciler kendilerini bu hazineden mahrum etmek isteyen dahili ve harici bedhahların gücüne bilakaydü şart teslim olmuşlardır. Yeraltı kaynaklarının tüm rezerv kaleleri cebren ve hile il zaptedilmeye kalkışılmış; özelleştirme aşkıyla yanıp tutuşan bir kadın tarafından Zonguldak vilayeti felç edilmiştir. Karaelmas diyarının istikbali somon balıklarının insafına bırakılmıştır.
Kozlu'nun, Gedik'in, Üzülmez'in, Armutçuk'un, Kilimli'nin, Amasra ve Karadon'un bütün ocaklarına, bütün galerilerine, bütün damarlarına girilmiş; bütün tabanlarına, bütün lağımlarına, bütün domuzdamlarına el konulmuştur.
Ve bütün kazmacılar, kancacılar, pulcular, domuzdamcılar, lağımcılar, taramacılar, düğmeciler, motorcular, saççılar, marangozlar, sinyalciler, yol vericiler, vinççiler, ajestörler, tulumbacılar, sıhhıyeciler, kapıcılar, nezaretciler, şefler, teknik

elemanlar ve mühendisler kapkara bir işsizlik ve açlık korkusunun karanlıklarına tutsak edilmiştir.
Kazmaları, kürekleri, kompresörleri, nakliyat motorları, bantları, paletleri ve katırlarıyla tüm ocakların satışından elde edilecek paralara bilfiil göz konulmuştur.
Bütün bu şeraitten daha elim ve vahim olmak üzere iktidara sahip olanlar gaflet ve delalet ve hatta Zonguldak halkına ihanet içindedirler. Hatta bu iktidarın sahipleri şahsi menfaatlerini müstevlilerin ticari, mali ve siyasi emellerine tevhit etmektedirler.
Efendiler..!
Bi netice, ağır aksak yürümeye çalışan demokratik rejim yeniden uçurumun kenarına gelmiş; ayakçısından, kuru delikçisine kadat tüm madenci milleti yeniden fakr-ü zarüret içinde harap ve bitap düşmüştür.
Ey Türk madencisi, amele sınıfının kahraman evladı, aziz Zonguldak'lılar.!
İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen ocaklarının korumak, galerilerini ilelebed muhafaza ve müdafa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli karaelmastır. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde seni bu hazineden mahrum için ocaklarının kapatmak ya da özelleştirmek isteyen dahili ve harici bedhahların olacaktır. Bir gün ocaklarını, galerilerini, damarlarını, tabanlarını, lahımlarını, domuz damlarını müdafa mecburiyetine düşersen; vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın durumun imkan ve kabiliyetini düşünmeyeceksin. Bu imkan ve şerait çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. Ocaklarına kastedenler, kendilerini bütün dünyada emsali görülmemiş bir özelleştirme soygununun mümessili olarak görebilirler. Cebren ve hile ile aziz Zonguldak'ın bütün kaleleri fethedilmiş, bütün limanlarına girilmiş, memleketin her köşesi

bir soygun çetesinin işgaline uğramış olabilir.
İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen; halkın malı olan madenleri ve emeğinin hakkını korumaktır. Muhtaç olduğun kudret, üretimden gelen gücünde ve demokrasi inancında mevcuttur"

yeni saldırılar..

Şimdi Türkiye halkının da, Zonguldak halkının da önüne iki yol açılıyor sevgili arkadaşlar; ya bu duruma "evet" denilecek, kavgadan uzak durulacaktır. Ya da kavgayı göze alıp, hayır denilecektir. Ya bağımsızlığın, özgürlüğün tadına varılan ilk günlerin coşkusuyla haklar ve özgürlükler korunacaktır .Ya da istenilen ifade verilecek, suçlar "itiraf" edilecektir. Aslında sizden beklenen gözaltı diliyle "itiraf" siyaset söylemiyle "özeleştiridir." İsterseniz itiraf edip kurtulmak, isterseniz özeleştiri yapıp rahatlamak elinizdedir. Geleceğini karaelmasa bağlayan emekçiler olarak *"..Aldığımız ücret, üerettiğimiz kömürle karşılanmıyor. Üstelik sendikamız ücretlerimize her yıl zam istiyor ve siz de veriyorsunuz. Bu nedenle enflasyon körükleniyor, sonunda hem ülke hem biz zararlı çıkıyoruz. Ocaklarımızı kapatın. Hatta son on yılda bize verdiğiniz ücretleri faiziyle birlikte geri alın. Siz bu parayı nasıl olsa yatırıma dönüştürür; ihracat patlaması-turizm çatlaması yaratırsınız. Sonuçta enflasyon düşer kazanan biz oluruz"* deyin ve işi bitirin. Asya'nın dört kaplanı Güney Kore'nin, Singapur'un, Tayvan'ın ve Hong Kong'un nasıl kalkındığını bildiğinizi söyleyin. Susmayın "oradakiler özveride bulunuyorsa biz de bulunuruz" deyin. Bıkmayın "taş kömürle somon balığı arasında hiçbir ayrım olmadığını" belirtin ve bu işi bitirin. Ve hatta sevgili arkadaşlar "ocakların kapatılması konusunda kampanya yürüten gazeteyi" almaya devam edin; kuponlarını kesip biriktirerek

köşe dönme düşlerinize sakın ara vermeyin. Ama bütün bunlara karşın yine de saldırlarını sürdüreceklerini sakın unutmayın. İlk amaçlarına sosyalizmin yıkılmasıyla ulaştıklarını; artık durdurulamayacaklarını bilin. Şimdi yeni hedeflerinin Batı Avrupa'nın iş güvencesi, sendikal örgütlenme gibi yerleşik demokrasi değerleri olduğunu aklınızdan çıkarmayın. Kendinizi kör kuyularda çözümsün bırakmayın.

ZONGULDAK
10 Aralık 1994

duman olup uçmaksa yaşam, heba olup gitmekse yaşam...

İzmir'de, Türkiye'nin üç numaralı metropolü İzmir'de, Türkiye'nin muhalefet enterlandı İzmir'de "kaybolan bir avukat arkadaşımızın, sevgili Faik Candan'ın, *'meslektaşımızı istiyoruz'* altyazılı fotoğrafını" yakamıza takarak "Ulusal ve Ulusalüstü Hukukta İnsan Haklan" gibi bilimsel ağırlıklı dev bir konuyu tartışmak için bir aradayız.

Beni affedecek misiniz bilmiyorum ama, biz bu tutumumuzla;Türkiye'de insan hakları mücadelesinin zorluğunu görmezden geliyoruz. Türkiye halkının insan hakları sorunları yokmuş gibi davranıyoruz. Elleriyle, tırnaklarıyla kazıyarak bu zorluğu aşmak için çaba gösterenlerin inançlarıyla oynuyoruz. Bu kararlılığı sürdürenlerin ilkeleriyle dalga geçiyoruz. Üstelik biz bu işi, kötü çağrışımlarla Türkiye demokrasisinin ensesinde yeniden patlatılmaya başlanan dinamitlerin gölgesinde yapıyoruz.

Türkiye halkının seçkin evlatlarının namluları önüne yeniden sürüldüğü günlerden geçiyoruz. Ulusal onuru darağaçlarında arayan DGM savcısına yeniden teslim olunduğu günlerde yaşıyoruz.

Şeriat haykırışlarıyla 37 insanın diri diri yakıldığı, Şeriata geçiş için yöntem tartışmaları yapıldığı süreci hiç umursamadığımızı düşünüyorum. "Ulusal ve Ulusalüstü Hukukta İnsan Hakları" gibi, güncellik açısından "mana ve ehemmiyetini" pek anlamlı bulmadığım bir konuyu tartışarak, her yılın "Aralık ayı alışkanlıkları" çerçevesinde bir etkinlik gerçekleştirdiğimizi söylemek istiyorum.

Bu noktanın altını çizerek, tartışmaya değişik bir bakış açısı getiriyor; temel insan hak ve özgürlükleri açısından "dün ne idik, bugün neyiz?" sorusuna yanıt aramayı düşünüyorum.

Bundan tam on yıl önce, başkent Ankara 'da sıkıyönetimin ağır baskısını soluduğumuz günlerde yapılan ilk paneli anımsıyorum, sevgili arkadaşlar. Yine Aralık ayında, yine Aralık ayının onuncu günlerindeydik. Konuşmaya başlamıştım ama, kendi sesimi duymuyordum "Kimi ülkelerin insan onuruna saygılı 36 yılı geride bıraktığını, kimilerinin ise kendi insanlarına verdikleri acılarla tarihe

geçtiklerini" söylerken; heyecandan ve elbetteki korkudan dizlerimin titrediğini, ağzımın kuruduğunu bugünkü gibi anımsıyorum. "10Aralık'ı, Birleşmiş Milletler İnsan hakları Evrensel Bildirisi'nin kabul edilişini, onurlu bir kutlama günü olarak yaşamanın Türkiye halkı için, şimdilik çok güç olduğunu" söylerken tanık olduğum sessizlik, yaşamım boyunca ölçebildiğim en büyük sessizlik olmuştu. Sözlerimi "Duman olup uçmak Nazi toplama kamplarından kalma bir deyişti; heba olup gitmek ise, bizim gözaltılarımızda, mahkemelerimizde ve cezaevlerimizde yaşam savaşı verenlerin bir yazgısı oldu." tümcesiyle noktalamıştım. Salondan önce bir kaç kişiden, sonra da salondaki tüm insanlardan yükselen alkışları ve bu beğeniden ürettiğim umutlarımı anımsıyorum.

sayıları dili..

Yıllar sonra şimdi, yakama bakıyorum sevgili arkadaşlar; İzmir Barosu değerli üyelerinin altında "Meslektaşımızı istiyoruz" yazılı Avukat Faik Candan'ın fotoğrafına bakıyorum. Ve ister istemez duman olup uçmakla heba olup gitmek arasındaki ayrımı kavramaya çalışıyorum. Bu bir değişim mi; değişimse nasıl bir değişim? Bu bir gelişim mi; gelişimse nasıl bir gelişim, sorularına yanıt bulmaya çalışıyorum. Değişim ve gelişimin çağımızdaki en güçlü tanıkları/kanıtları olan sayılara bakıyorum.

Korkarak konuşup tartıştığımız o günlere, 1984'lere çaresiz geri dönüyorum. Önce 1984 yılında gözaltında ya da cezaevinde ölenlerin/öldürülenlerin sayısının 24 olduğunu görüyorum. Sonra bana bir asır gibi gelen, koskoca on yıl sonraya geliyorum. 1994 'de "gözaltında ya da cezaevinde ölenler/öldürülenler" hanesine bakıyorum. 14 sayısın görüyorum. Ben önce "yakamdaki fotoğrafın altına

yazılanlara" sonra da "on yıllık sayıların diline" inanıyorum sevgili arkadaşlar.
"12 Eylül sonrasının işkence blânçosu" sayfasını açıyorum; 1980'de 43, 1981'de 73, 1982'de 53, 1983'te 20, 1984'de 33, 1985'de 29, 1986 'da 19, 1987'de 18, 1988'de 16, 1989'da 12, 1990'da 15, 1991'de 21,1992'de 17, 1993'te 37 ve 1994'te 14 (12 Eylül 1994'e kadar); toplam 420 işkence kurbanı olduğunu görüyorum.[13] Utanıyorum. Ve elbette herkesin bu utançtan payına düşeni almasını istiyorum.
Şimdi hep birlikte bir karşılaştırma yapmamızı, bugün değişenin ne olduğunu birlikte saptamamızı öneriyorum.
Ne değişti acaba, sevgili arkadaşlar? İşkenceyle öldürülenlerin sayısının 1980'de 43, 1981'de 73 ya da 1990'da 15, 1991'de 21 olmasıyla mı anlatacağız değişimi, gelişimi? En temel ve tartışmasız bir hak olan yaşama hakkıyla bile karşılaştırılacak olsa bile, büyük bir doğrulukla değişen hiç bir şey olmadığını söylemeliyiz. Kendimizi ve birbirimizi daha fazla kandırmamalıyız. Bu kanlı oyunun bazı aktörlerinin yüz ve isim değiştirmesi dışında, gerçekten değişen hiç bir şey yok arkadaşlar. Yapımcılar, senaristler ve yönetmenler aynı.Kendileri gibi düşünmeyenleri, karşı olanları, muhalif olanları; darbenin ilk günlerinde olduğu gibi, aynı inançla aynı biliçnle ve aynı kinve öfkeyle öldürmeyi, yok etmeyi sürdürüyorlar.

karşılaştırma yapın..

Hak ve özgürlükler açısından son on yılda hiçbir değişim yaşanmadığı sayılarla kanıtlanabiiiyorsa, bu kanlı oyunla ilgili

[13] *İşkence Dosyası, Gözaltında ya da Cezaevlerinde Ölenler (12 Eylül 1980-12 Eylül 1994) Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 5. sayfa 35*

yargının bence, olaylarla da doğrulanması gerekiyor.
Şimdi bu oyundan iki sahne sunmak istiyorum size. Ayrı zamanlarda, ayrı mekanlarda yaşanmış iki olay. Sayılarla yaptığınız karşılaştırmadan sonra, olayları da içerikleri açısından birbiriyle karşılaştırmanızı istiyorum.
BİRİNCİ SAHNE
Yıl: 12 Eylül öncesi 1980.DİSK eski Genel Başkanlarından Maden- İş Sendikası Genel Başkanı Kemal Türkler'in faşist kurşunlara hedef olduğu, sevgili Türkler'in öldürüldüğü günlerden geçiliyor.
Yer: 1. Ordu Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ'un Selimiye Kışlasındaki makam odası.
Olay: DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk ve arkadaşları 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ ile Kemal Türkler'in cenaze töreninde uyulacak esasları görüşüyorlar. İstanbul'da sıkıyönetim var.
Diyalog:
Üruğ- Cenaze törenine katılmaları için ancak 10 bin kişye izin verebilirim.
Baştürk- Kısıtlama mı getiriyorsunuz, sınır mı getiriyorsunuz Paşam?
Üruğ- Güvenlik için, yanlış anlamayın Sayın Başkan.
Baştürk-Ben böyle bir söz veremem, Sayın Paşam.
Üruğ- Ben de on bin işçiden bir fazlasına bile izin veremem, Başkan.
İKİNCİ SAHNE
Yıl: 12 Eylülaskeri darbesinden 14 yıl sonra, 1994. Memur sayılan işçilere üçbeş kuruş daha az ödeme yapılarak, ülke ekonomisinin düze çıkarılacağı düşleri kurulduğu günlerden geçiliyor.
Yer: DYP-SHP Koalisyon Hükümetinin İçişleri Bakanı Nahit Menteşe'nin makam odası.

Olay: Türk-İş yöneticilerinden Zonguldak Maden-İş Sendikası Genel Başkanı Şemsi Denizer ve arkadaşları, İçişleri Bakanı Nahit Menteşe ve arkadaşlarıyla Türk-İş'in yapmayı kararlaştırdığı prootesto mitingini görüşüyorlar.
Diyalog:
Menteşe- Şu Salman Kaya'da (SHP milletvekili) hep böyle yerlere gidiyor. Dün da DEP'lilerin mahkemesindeymiş.
Erdoğan Şahinoğlu(Ankara Valisi)- O hep öyle yerlerdedir zaten Sayın Bakanım.
Orhan Taşanlar(Ankara Emniyet Müdürü)- Nasıl dövdük ama, Sayın Bakanım.(Menteşe,Şahinoğluve Taşanlar arasında gülüşmeler)
Denizer- Miting işini konuşacaktık Sayın Bakan.
Menteşe- Yazılı müracat etmeniz gerekiyor.
Denizer- Bunun için, biliyorsunuz ki, zaman yeterli değil.
Menteşe- O zaman..
Taşanlar-Yürütmem, vurur durdururum.
Denizer- Kimi vuruyorsun ulan..(araya girmeler, yatıştırmalar)
Şimdi herkes elini vicdanına koysun ve lütfen 1980 ile 1994 karşılaştırmasını yapsın. "Değişen nedir?" sorusuna lütfen yanıt arasın. Sevgili arkadaşlar, hiç kimsenin alınganlık göstermeyeceğini umarak ve de hiç kimsenin kızma-küsme-kırılma-darılma gibi duyarlıklara kapılmaya hakkı olmadığını anımsatarak, bu karşılaştırmanın yapılmasını bir zorunluk olarak gördüğümü söylemek istiyorum.

anti-tekelin faydaları..

On yıl öncesiyle on yıl sonrası karşılaştırmasını yapmak, biraz da aynaya bakmak gibi oluyorsa da; eğer ayağımızı yere basmak istiyorsak, bu karşılaştırma mutlaka yapılmalı, diye düşünüyorum sevgili arkadaşlar.
İnsanları,ormanları ve köyleriyle koskoca ülke bir baştan

bir başa yine yanıyor. Devlet ve iktidar kaynaklı şiddet her geçen gün biraz daha yine prestij ve meşruiyet kazanıyor. Rejim her geçen gün biraz daha, yine evcilleştirilmiş pembe bir şiddetin denetiminin altına giriyor. Temel hak ve özgürlükler kavramlarının içini medya yine ustaca/ kurnazca boşaltıyor. Bunlara bir itirazınız yoksa o zaman söyler misiniz bana; bunda yıl sonra, ödenen bunca bedele karşın değişen ne oluyor?

Değişim herşeyden önce bizim dünya görüşümüz sevgili arkadaşlar. Marksizmin değişim ve dönüşüm üzerinde ete kemiğe büründüğünü, sanırım, bilmeyenimiz yoktur. Gerçeği yansıttıkları ölçüde biz herkesten daha çok değişimci ve dönüşümcüyüz. Ama biz sayılar ve olayların dayattığı gerçekleri bir kenara itip "moda için değişimci, imaj için dönüşümcü" olamayız/olmamalıyız, sevgili arkadaşlar.

On yıl önce ile on yıl sonra arasında hiç bir değişiklik olmadığının anlamak için, iş başındaki iktidarın siyasal dokusunu düşünmek yeterli oluyor. Ayrıntılı analizlere, kapsamlı sentezlere, inanın, hiç gerek yok.

Örneğin iktidarın soldaki ortağı, solda demokrat/sosyal demokrat Murat Karayalçın, yaşama hakkı bile sağlayamadıkları yurtaşlarına "antitekel yasasının faydalarını" anlatıyorsa; temel hakların "iktisadi haklarla güçlendirilemesi" masallarıyla zaman harcıyorsa, biz bu karşılaştırmayı mutlaka yapmalıyız/ yapabilmeliyiz. Bundan kaçınırsak aynaya bakamayız, çocuklarımıza söyleyecek hiçbir şey bulamayız.

On yıl önce ile on yıl sonra arasındaki durağanlığı, teslimiyeti anlamak için ayrıntılı analizlere, kapsamlı sentezlere gerçekten hiç gerek yok.

Örneğin iktidarın sağdaki ortağı, sağda demokrat/liberal demokrat Tansu Çiller, Atlantik ötesinden kulağına fısıldanan

hak ve özgürlük politikalarıyla, başını Avrupa Birliği'nin duvarlarına çarptıktan sonra "şunları işkencesiz konuşturmanın yolu yok mu?" diye soruyorsa; "iç barışı getirmek için ne kadar insan ölmesi gerekiyorsa, o kadar insan ölecektir" yaklaşımı artık bir güvenlik politikasıysa, biz bu karşılaştırmayı hiç korkmadan çekinmeden yapmalıyız/yapabilmeliyiz.

"Üçkağıtçılığın" ekonomik görüş, "kapkaççılığın" iktisat kuramı olduğu; 437 bin 940 lirayı (yazı ile, dörtyüzotuzyedi bin dokuzyüzkırk lira); 676 milyar 969 milyon 372 bin 538 lira (yazı ile,altıyüzyetmişaltı milyar dokuzyüz atmış dokuz milyon üçyüz yetmişiki bin beşyüzotuzsekiz lira) yapılabildiği bir "tezgaha" ekonominin motor gücü deniliyorsa, bizim bu karşılaştırmayı yapmaya hakkımız var, diyorum sevgili arkadaşlar.

Dokuz aydır el ele göz göze ülkeyi yönetiyorlar ama, Sayın Çiller'in, yardımcısı Karayalçın'ın ağzından insan haklarına aykırılıklarla ilgili hiç sayı duydunuz mu? Duymadım, duymadık, bundan sonra da duyamazsınız. Çünkü tıpkı ötekiler gibi onlar da aykırılıkları yok saymak/yadsımak üzere programlanmış olarak iktidara geldiler/getirildiler. İnsan haklarına aykırılıkları yok saymaları açısından ne Evren, ne Ulusu, ne de Özal'dan hiç bir ayrıcalıkları yok. Onlar da "yok böyle bir şey" diyorlardı, bunlar da; onlar da susarak/aldırmayarak ya da iç ve dış düşmanların oyunu sayarak yadsıyorlardı, bunlarda.

eğer kanıksamamışsak..

Sevgili arkadaşlar her olanaktan yararlanıp dün ile bugünü mutlaka karşılaştırmalıyız. Durup dinlenmeden "değişim bu mu?" diye sormalıyız. Bilinçimizde, belleğimizde ve yüreğimizde eğer hâlâ biraz demokrasi aşkı, bağımsızlık ve

özgürlük sevdası kalmışsa; ve 14 yıldır yaşadıklarımızı kabul edip kanıksamamışsak bu karşılaştırmayı yapmaya zorunluyuz.

Bu karşılaştırmayı yaptığınızda inanıyorum ki, ulusal kurtuluşun çetin koşullarıyla karşı karşıya bulunduğumuzu duyumsuyacaksınız. O günlerin koşullarını yüreklerinde bugüne taşıyanlara, o günlrin temel belgelrinden esinlenerek seslenmek istiyorum:

"Ey Türkiye'nin fedakar ve cefakar evlatları..!

Birinci vazifenin; demokrasi, hukuk devleti, temel insan hak ve özgürlükleri ile laik düzeni korumak olduğunu unutma. Bu çağdaş değerler, mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temelidir.

En kıymetli hazinenin 'demokrasi-hukuk devleti- temel hak ve özgürlükler' olduğunu; dün olduğu gibi bugün de, seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dahili ve harici bedhahların olacağını; acı çekerek, bedel ödeyerek artık öğrenmiş olmalısın.

Bir gün temel insan hak ve özgürlüklerini müdafa mecburiyetine düşersen; vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkan ve şeraitini asla kat'a düşünmeyeceksin. Bu imkan ve şerait, insan haklarına aykırı davranışların yıllardır biriken tortularıyla çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir.

Çok partili parlamenter demokrasiye, laik hukuk devletine, temel hak ve özgürlüklere kasteden düşmanlar; bütün dünyada emsali görülmemiş zam-zulüm, işkenceve sömürge rejiminin mümessili olabilirler. Ve hatta, cebren ve hile ile on yılda bir mutazaman aziz vatanın bütün yasama-yürütme-yargı organlarına el konulmuş; bütün siyasi partileri kapatılmış, bütün üniversitelerine girilmiş; bütün sendikaları, dernekleri, demokratik kitle ve meslek örgütleri kapatılmış; siyaset

bilakayd-ü şart tatil edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve vahim olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar temel insan hak ve özgürlüklerine aldırmayarak; görmeyi, duymayı, konuşmayı ve hatta düşünmeyi yasaklayacak ölçüde ileri gitmiş, gaflet dalalet ve hıyanet içine girmiş olabilirler. Hatta, iktidarda kalmayı en yüce değer sayan bu vekil-i vukela, şahsi menfeaatlerini, cihanşumul tekelci sermayenin ve Atlantik ötesi emperyalist güçlerin ve müstevillerin siyasi emellerine alet edebilirler.

İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen demokratik, laik, hukuk devletini ve temel insan hak ve özgürlüklerini korumaktır. Bunun için, inkilaplarını ve rejimin sahibi ve bekçisi olduğunu unutma.

Türkiye'nin gençleri demokratik rejimin, temel hak ve özgürlüklerin lüzumuna ve doğruluğuna herkesten çok inanmıştır; rejimi ve inkılâpları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve hareket duydu mu; bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır demeyecektir. Hemen müdahale edecektir; elle, taşla, sopa ve silahla nesi varsa onunla kendi eseri demokrasiyi koruyacaktır.İşte benim anladığım Türkiye'nin aydını, ilericisi, gençi budur.

Demokrasiye ve laik hukuk devletine kastedenleri, Şeriatı özleyenleri, insan haklarını görmezden gelenleri yenmen için muhtaç olduğun kudret demokrat ve laik kafanda mevcuttur."

1994 yılının son günlerinde, son darbeden tam 14 yıl sonra kilitlenen sorunlarına ancak kavgayla, savaşarak, dövüşerek aşılabileceğine olan inancımı yineleyerek selamlıyorum hepinizi

İZMİR

14 Aralık 1994

kanıtsız tarih, unutmayın ki ütopyadır, beyler..

1995 yılının ilk ayında Türkiye'de insan haklarını tartışmak için bir aradayız, sevgili arkadaşlar. Ama, ben hemen Türkiye'deki insan haklarıyla artık ilgilenmediğimi söyleyip, sizi şaşırtmak istiyorum. Temel insan hak ve özgürlüklerinin Türkiye manzaraları ile, son yerel seçimlerden bu yana, inanın gerçekten ilgilenmiyorum. İlgilenmiyorum çünkü, Türkiye'nin her geçen gün biraz daha "insan haksız bir siyasetin tehdidi altına girdiğini" görüyorum. Üstelik bu kötüye gidişten, pek az insanın rahatsızlık duyduğunun

ayırdındayım. Başımı çevirip baktığım her yerde Şeriat düzeninin koyu karanlığını görüyorum. Elimi uzatıp dokunduğum her yerde demokrasi kalelerinin tek tek yıkıldığını saptıyorum. Gördüklerimin, duyduklarımın kişisel bir yanılgı, aşırı bir duyarlık olmasını diliyorum. Oysa öyle değil, ben yanılmıyorum. 1995 yılı başında, büyük çoğunluğuyla Türkiye halkı İslami siyasetin karanlığında çözüm üretenlerin peşinden koşuyor. Siyaseten "Allah'tan başka" sığınabileceği hiçbir limanı kalmayan halkın "Yeşil bayrak altında toplanmaya" başladıklarını görmeyenlere, görmek ve göstermek istemeyenlere şaşırıyorum.
Türkiye halkı için bir toplu intihar anlamına gelen bu gelişmeyi umursamayan aymazlara ise, çok içerliyorum. Gözlerine perde indiğine, dillerinin bağlandığına, beyinlerinin uyuştuğuna inanıyorum.

söz hakkı yok..

Bu aldırmazlığın/umursamazlığın ağır bedelinin, çok değil bir takvim yılı sonra, 1996 sonbaharında sandıktan çıkacak olan "Şeriat iktidarında" ödeneceğini söylerken gerçekten üzülüyorum. Üzülüyorum çünkü Şeriat'ın; siyasal İslam'ın, temel insan hak ve özgürlükleriyle bağdaşmadığını biliyorum.
Şeriat düzeni temel insan hakları düzeniyle taban tabana zıt bir yapıdadır, sevgili arkadaşlar. Şeriat'ın, siyasal İslamın tam anlamıyla totoliter bir ideoloji olduğu unutulmamalıdır. Şeriat insan yaşamını A'dan Z'ye tüm yönleriyle düzenleyerek; birey olma erdemini, özgürlüğü ve tümüyle "şahsi insiyatifi iptal etmekte",düşünceyi dondurmaktadır. Cennet özendirmesi/cehennem korkutmacasıyla inanan insanları robotlaştırmaktadır.
Bir kaç kendini bilmez değişimci/dönüşümcü/yenileşmeci

kalem erbabı aracılığıyla "moda söylemler" arasına sokulan "Müslüman modernistlerin" İslam ve demokrasi bağlaşıklığı konusunda söyledikleri tek sözcükle yalandır. Söylediklerinin tersine, Şeriat düzenini demokrasi ile de bağdaştırmak olanaksızdır. Çünkü Şeriat, siyasal İslam iktidarı tek başına ve ebedi olarak istemekte; kendi dışında hiçbir siyasi akıma veya inanç sistemine iktidarda söz hakkı tanımamaktadır. Modernistlik kisvesinin arkasına sığınarak geri getirme düşleri kurdukları Şeriat/Hilafet/İslami Cumhuriyet, bu siyasi totaliterizmin adıdır.

Düşünce ve inanç özgürlüğüyle de bağdaşmıyor Şeriat düzeni, sevgili arkadaşlar. Şeriat düzeninde gerçek anlamda inanç, bilim, din ve dini kurallara uyma (ibadet) özgürlüklerine de yer yoktur. Müslümanlığın son din olması nedeniyle, bu konuda ortaçağ Hıristıyanlığı kadar ileri gitmemiştir. İnsanları "fiziki cebirle" Müslüman olmaya zorlama yolunu seçmemiştir. Ama, Müslümanlıkta "menevi cebir" ve "psikolojik baskının" daima varolduğu da ayrı bir gerçektir.

Bu gerçekler ortada dururken, Şeriat'ın demokrasiyle uyuştuğunu/bağdaştığını söyleyenlere "yalancı" söylediklerine ise "İslami yalan" demekten başka çıkar yol görünmüyor. Her ne kadar "Aralarında Musevi ve Hıristiyanlarında bulunduğu Şarkiyatçılar'ın bile 1000 yıldır telaffuz etmedikleri, etmeye utanacakları İslami yalan türü hakaretler"[14] diyerek, "pasif ajan türü" tahrik ve sindirme yöntemlerini kullanıyor olsalar da, bu adamların elinde İslam yalana dönüşüyor.

Dini siyasete aracı yapanların, siyasal İslamı savunanların,

[14] *Taha Kıvanç, Zaman, 19 Aralık 1994*

Şeriat düzeni için kavga veren bu yalancıların gerçekte kim oldukları bilinse, onların verdikleri "selam" bile alınmaz.
Çok komiktir ama, büyük Türk bilgini İbn-i Sina için Buhara'dan ve Bağdat'tan idam fetvası çıkarıp, onu sonradan "Büyük İslam alimi" diye kabul edenlerin "ahvadıdır" bunlar. Yalan söylerler ve yalanı siyasal İslamın bir yöntemi sayarlar.
Aklın önerdiği, yaşamın dayattığı sorulara asla yanıt vermiyorlar/veremiyorlar; ya kurnazlık yapıyor susuyor ya da yalan söylüyorlar.
Varsayalım ki, demokratik yollardan yani seçimler sonucu sandıktan çıkarak iktidar oldular. Namaz kılmayanı, oruç tutmayanı kıbaçlayacak; hırsızlık yapanın elini kesecek, zina yapanı taşlayarak öldürmeyecekler mi? Alkollü içkiyi, Batı sinemasını, Batı müziğini, baleyi, dansı, resmi, heykeli ve öteki sanat dallarını kullanımdan kaldırmayacaklar mı? Kadınları kapatıp, modayı yasaklamayacaklar mı? Kadınlar denize mayo ile girebilecekler mi? Kadınlar etek, pantalon ya da kısa kollu bluz giyebilecekler mi? Saçlarının ucunu gösterebilecekler mi? Kahkaha ile gülebilecekler mi? Kadınlar otomobil kullanabicekler mi? Kadınların mimar, mühendis, yönetici olmalarına, parlamenter seçilmelerine izin verilecek mi? Doğum kontrolü yapabilecekler mi? Her şey bir yana kadın doktorların erkek, erkek doktorların kadın hastaları olabilecek mi?
İster İBDA-C gibi radikal, ister dedikodu gazeteci gibi ılımlı olsun, siyasal İslamı iktidar yapmaya soyunanların büyük çoğunluğu bu sorulara "hayır " yanıtı verecek; Şeriat hükümlerini bir yana bırakıp "İslam için yalan" söyleyeceklerdir.
Bu soruların yanıtları eğer "hayır" ise; o zaman İran'da, Somali'de, Pakistan 'da, Libya 'da, Afganistan'da, Kuveyt'te

ve Suudi Arabistan 'da yaşananlar ne?
Şeriat'ı savunanların büyük çoğunluğu için bu sorunun yanıtı yok, sevgili arkadaşlar. Kendilerine "Müslüman modernist" ya da "İslam entellektüeli" etiketi yapıştıran küçük bir kesim ise "bu ülkelerde Şeriat düzeninin olmadığını" söylüyor. Komik duruma düşüyor.
Aile ve miras hukukundan, ceza hukukuna, iş hukukundan vergi hukukuna ve kamu yönetimine kadar yaşamın öteki alanlarındaki sorunları "kuran hükümleri ve peygamber buyrukları" dışına çıkarak nasıl çözebilecekler?
Şeriatı savunanların büyük çoğunluğu için bu sorunun da yanıtı yok, sevgili arkadaşlar. Kendilerine "Müslüman modernist" ya da "İslam entellektüeli" etiketi yapıştıran küçük bir kesim ise, sızdıkları gazete, dergi, radyo ve televizyonlarda " İslam da reform konusunu" tartışıyor gibi yapıyor.
Ama sonuçta yanıt yok, sevgili arkadaşlar. Yanıt yok, neden? Çünkü, Şeriat'ta/İslami iktidarda, Batılı anlamda, evrensel ölçülerde temel insan hak ve özgürlüklerinin, demokrasinin, bağımsızlığın zerrece yeri yok.
Aranızda, kendi deyişleriyle"giyinme/örtünme özgürlüğünü" kullandıklarını söyleyen, kılık kıyafetiyle Şeriat özlemi içinde olan arkadaşlar görüyorum. Yakın geçmişleriyle düşünüldüğünde onları haklı bile buluyorum. Okul öncesi Kuran kurslarından, ilkokullardaki zorunlu din derslerinden, imam hatip ortaokul ve liselerindeki çağ dışı eğitimlerinden, darbeci paşaların anayasalarını tanıtma gezilerinden; duyduklarıyla, okuyup öğrendikleriyle, onların büyük ölçüde etki altında kaldıklarını biliyorum. Ama yine de onlara, aynaya bakmalarını salık veriyorum.
Ara sıra aynaya bakmak koşuluyla istediğiniz gibi giyinebilirsiniz ama, şu soruların yanıtını mutlaka

vermelisiniz: "Elinizde Şeriat'ın modern toplumla, demokratik rejimle uyuşabileceğini gösteren kanıtlarınız var mı? Şeriat hükümlerinin günümüz koşullarına uyarlanabileceği konusunda kanıtlarınız var mı?"
Elbette yok biliyorum ama, açıkyüreklilikle "kanıtlarınız varsa, ortaya koyun" diyebiliyorum. Kanıtlarınız yoksa "Şeriat ile demokrasiyi bağdaştırma yalanına" asla başvurmayın. Şeriat'ın demokrasiyle uyuşmadığı konusunda benim kanıtlarıma burun kıvırmayın, varsa akla uygun kendi kanıtlarınızı ortaya koyun. "Tarihin kanıt istediğini" aklınızdan hiç çıkarmayın. Kanıtsız tarihin bir "ütopya" olduğunu unutmayın. Bir kerecik olsun korkmayın, "omuzlarınızın üstünde yükselen kendi kafanızı kullanın", gülünç olmayın.

on tane kelle..

Sevgili arkadaşlar, Şeriatçılar İslam'ın salt bir inanç sistemi olmadığı tezinden yola çıkıyorlar; İslam'ın bir devlet düzeni, bir siyasal sistem, bir yönetim biçimi olduğunu savunuyorlar. İslam onların savundukları gibi salt bir inanç sistemi değil,aynı zamanda bir yönetim biçimiyse; tartışılamayan, değiştirilemeyen Kuran hükümleriyle günün koşullarına nasıl uyum sağlanacaktır?
Örneğin "Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse, imanlı bir köleyi azad eder(Nisa-92)" kuralı/buyruğu günlük yaşamda nasıl uygulanacak?
Kim ne derse desin 1995 yılında bu Şeriat hükmünün gerici niteliğini konuşmak/tartışmak durumundayız sevgili arkadaşlar. Daha doğrusu şimdi konuşmaz/tartışmazsak, öyle sanıyorum ki 1996 genel seçimlerinden sonra, artık kolay kolay konuşamayız/ tartışamayız. Bu hüküm salt, modern anlamda yargıyı dışlamıyor; aynı zamanda köleliği de savunuyor. İslam'da köle hukukunun bazı ilkelerini ortaya

koyarak, Şeriat'ın ne tür bir rejim olduğu bence daha kolay anlaşılıyor.

Köle bir maldır; alınıp satılabilir, miras kalır.

Ahd ü aman ile himaye altına alınmamış bir gayrimüslim (örneğin savaşta) bir Müslüman'ın eline geçince köle olur.

Köle kadından doğan çocuk(hür babası nikah akdinde şart etmiş olmadıkça) köledir.

Dişi köle sahibinin odalığıdır; fiiliyatta, erkek köle de oğlanıdır.

Köle sahibi kadın, erkek kölesiyle yatamaz ve azat etmedikçe evlenemez.

Sahibinden çocuk doğuran cariye, sahibi ölünce azat edilir.

Kölenin ceza hukukunda korunması özgür kişilerden zayıftır (Hanefilik dışındaki Sunni mezheplere göre, kısas lazım gelmez) ama sorumluluğu da tam değildir (zinada recmedilmez, şarap içerse cezası yarımdır)

Afrika'dan (Sudan, Habeşistan vb) getirilen erkek siyahi köleler enenmiş yani yumurtaları çıkarılıp, bazan kamışı da kesilerek hadım edilmiştir. Bu Şeriata aykırı olmakla birlikte, gözyumulan bir uygulamadır.

Burada hemen şunu söylemek gerekiyor: Kendi pratiğinde Muhammed'in kölelerine iyi davrandığı bir gerçektir. Ama O'nun, her nedense "Allah'ın bütün kulları eşittir" diyemediği de bir başka gerçektir. Gönüllü köleliğin insan olarak doğan herkes için bir yüzkarası olduğunu, söyleyememiştir. İlkesel düzeyde insanların eşitliğini savunmamıştır. Eşitliği İslam siyasetinden soyutlamıştır. Çünkü yaşadığı dönemde sermaye birikiminin büyük bölümü köle tacirlerinin elindedir. İnşaat, ulaşım, ticaret ve hizmet sektörleri köle emeğine dayanmaktadır.

Şeriat düzeninde, siyasal İslam'da bir kurum olarak kölelil varsa; "Ben elhamdülüllah Şeriatçıyım" diyen Recep Tayyip

Erdoğan'ın[15] ya da" on tane kellemiz olsa, her gün birini kesseler Şeriat için feda olsun" diyen Selahattin Aydar'ın[16] ya da "demokrasiler şeytanın en çürük zeminleridir" diyen Şevki Yılmaz'ın[17] veya 37 insan diri diri yakılırken kılını kıpırdamayan Temel Karamollaoğlu'nun[18] partisi iktidara geldiğinde Adalet Bakanı ne iş yapacak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı hangi hukuk düzenine çalışacak, hiç düşündünüz mü?

Hiçbir iş yapmayacak, kendilerini demokratik rejimin yasalarına bağlı saymayacaklardır, sevgili arkadaşlar. Çünkü, nasıl olsa dini inaçlarını iktidar yapmışlardır; Kuran'daki ayetlerden ve peygamberin hadislerinden çıkarılan Müslümanlık yasası Şeriat'ta, her sorunun yanıtı olduğuna inanmaktadırlar. İnsanın tüm eylemleri Şeriata dayanacaktır; insan davranışlarını o belirleyecektir; bütün hukuk kuralları ve sosyal düzen ona bağlanacaktır.

eşek/köpek, kadın..

Yaşamın pratiğinden çıkan sorunların Şeriat'la uyuşmadığı konusunda yüzlerce, binlerce örnek verebilir; yüzlerce binlerce soruya yanıt arayabiliriz. İş işten geçmeden, korkmadan çekinmeden bu sorulara yanıt aramalıyız. Şeriat'ın propogandasını serbest bırakan, Şeriat'a karşı propogandayı suç sayan anlayıştan korkmakta haklı olabilirsiniz. TCK'nun 175 nci maddesinden çekiniyor, "dini duyguları rencide etmekten" ya da "inananlara hakaret etmekten" yargılanmayı göze alamıyor da olabilirsiniz. Ama,

15 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı
16 Bingöl Belediye Başkanı
17 Rize belediye Başkanı
18 Sivas Belediye Başkanı

son pişmanlığın fayda vermediğini; demokratik bir düzende yaşamak için bedel ödenmek gerektiğini bilmelisiniz.
Şeriat "bilerek adam öldürenler için kısas'ı farz kılıyorsa; köleye köle, kadına kadın, göze göz karşılıklarıyla bir cezalandırma yöntemi (Maide-45)" getiriyorsa, bu tür bir ceza hukukunun uygar dünyada yeri olabilir mi, hiç düşündünüz mü? Bırakın uygar dünyayı, bugünün Türkiye'sinde "erkeğe iki, kadına bir oranıyla miras bölüşümünü öngören (Bakara-282)" Şeriat hükmünü aklıyla kabul edebilecek kaç kişi kalmıştır, hiç saydınız mı? "Namazı bozan şeyler; eşek,köpek ve kadındır" diyerek kadının aşağılanmasına "evet" diyecek kaç kişi vardır aramızda, hiç sordunuz mu?
Bırakın Şeriat karşıtlarını, kendini Şeriatçı olarak tanımlayanların bile uymadıkları "faiz yiyenlerin cehennemlik olacağı (Bakara-275)" hükmü, nasıl uygulanacak, ekonomiye nasıl entegre edilecek? Erbakan'ın, Mecümek'in, Fethullah' ın faiz gelirleri, dolar- mark rantları, karları, vergi kaçakları ne olacak?
Şimdi gözlerinizi yumun; ve bir an için Türkiye'de hırsızların, vurguncuların, soyguncuların, iş bitircilerin Şeriat hükümlerine göre yargılandığını/cezalandırıldığını düşünün. Elsiz, kolsuz, ayaksız, bacaksız başbakanların, cumhurbaşkanlarının silüetlerini göreceksiniz. Hanımefendi, büyük oğlan Ahmet, küçüğü Efe ve biricik kız Zeynep tekerlekli sandalyelerinde oturacaklar. Elsiz kolsuz amcalar, halalar, dayılar, teyzeler, damatlar, gelinler, dünürler, eltiler, görümceler, yengeler, enişteler, baldızlar; ayaksız bacaksız kayınbiraderler, kaynanalar, yiğenler, kuzenler, kardeşler göreceksiniz. Eli kolu kesilmiş,elsiz ayaksız, parmaksız devlet ve siyaset adamlarına, bakanlara, palamenterlere acıyacaksınız.

cuma tatili..

Yüzyılın sonunda, 1995 Türkiye'sinde günlük yaşamın pratikleriyle asla uyuşmayan, yaşamla inatlaşan dini inançlar üzerine kurgulanmış, eleştirilemeyen değiştirilemeyen ve sorgulanamayan bir sistemi; yani, Şeriatı savunanların hangi akla hizmet ettikleri sorusunun yanıtlanması gerekiyor.

Her zaman, her yerde söylüyorum sevgili arkadaşlar, yaşadığım sürece de söyleyeceğim; siyasal yelpazenin sağında ve solunda yer alarak siyaset yapanların tümü gibi, Şeriatçıların da birer politikacı olduğunu kabul etmek zorundayız. Onların Allah adına hareket ettikleri savına gülüp geçmeliyiz. Benim siyasal inancımın karşısına Allah'ı ve onun peygamberini çıkarmakta hiç bir sakınca görmeyen bu insanların doğruluk ve dürüstlüklerinden kuşku duymalıyız. Eleştirilemeyen/değiştirilemeyen /sorgulanamayan Allah'ın kelamı ve peygamberin buyruklarını bir "parti rogramı" düzeyine indirgeyen bu insanların "meşrebinde" bireyin özgürlüğü, ülkenin bağımsızlığı gibi siyasal değerler olmadığını bilmeliyiz.

Bunların ne istedikleri, nelere karşı olduklarından kolayca çıkarılabilir, sevgili arkadaşlar.

Emperyalizme başkaldıran Anadolu ihtilaline karşıdırlar; çünkü savundukları Şer'i düzende ulus ve ülke kavramı yoktur. Anadolu aydınlanmasına karşıdırlar; çünkü savundukları Şer'i düzende birey yoktur, ümmet vardır.

Tarihi kinlerinin kökeninde aydınlamaya sınırlı olsa da evet diyen, büyük çoğunluğuyla yüzünü Batı'ya çeviren Anadolu halkı üzerindeki din baskısının kaldırılması yatmaktadır. Mustafa Kemal ve arkadaşlarına bu nedenle karşıdırlar; onların yaptıklarına/ yapamadıklarına salt bu nedenle karşıdırlar. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının iyi kötü gerçekleştirmeye çalıştıkları, ancak gerçek temelleri üzerine

oturtamadıkları devrimlerini dine karşı gösterme çabaları; siyasal İslamın getirdiği avantajları "kendi çıkarları için" kullanmamalarından kaynaklanmaktadır. Ulusal Kurtuluş'tan sonra yaşanan toplumsal-siayasal değişimi tümüyle "Din aleyhinde yapılan melanetler"[19] olarak adlandırmalarının temelinde bu gerçek yatmaktadır.

"Hilafeti kaldırdılar. Devletin dini İslam'dır ibaresini Anayasa'dan çıkardılar. Şeyhülislamlığı ve Şeriye Vekaletini lağvettiler. Miras hukukunu değiştirdiler. Dini nikahı yasakladılar. Kadınların başörtüsüne karşı çıktılar. Çok kadınla evlenmeyi yasakladılar. Şer'i yemini yasakladılar. İslami hukuk yerine Medeni Hukuk getirdiler. Askeriyeden tabur imamlarını ve alay müftülerini kaldırdılar. Din derslerini yasakladılar. Kuran harflerini yasaklayıp, Latin harflerini getirdiler. Camilerin dışındaki dini müesseseleri, türbeleri, tekkeleri kapattılar. Şer'i talak'ı (boşanmayı) yasakladılar. Milletin başına zorla şapka giydirdiler. Hacca gitmeyi yasakladılar. Müslüman kızların gayrimüslimlerle evlenmelerine izin verdiler Buluğ çağına gelmiş erkek ve kız çocuklarının karışık okumalarını mecbur ettiler. Büyük erkek ve kız çocuklarının beraberce oyun ve top oynamalarına izin verdiler. Camileri müze ve eşya deposu yaptılar. Komünistlerin teşkilatlanmasına müsade ettiler. Cuma günü tatilini pazar'a çevirdiler. İslami takvimi Miladi takvime çevirdiler. Çıplak kadınları erkeklerin önünde oynattılar. Kadınlara seçim hakkı tanıdılar. Ziyafetler tertip etmek suretiyle ramazan'a karşı hürmetsizlik yaptılar. Kadınları, kızları hal ve hareketleri ve hatta elbiseleriyle Hıristiyan kadınlarına benzettiler. Sarık ve

[19] *Ankara 'da çeşitli kamu kurumlarına postalanan "Mustafa Kemal'in Din Aleyhinde yaptığı İnkilaplar (melanetler)" başlıklı broşür, 1994*

cübbeyi yasakladılar.Resmi dairelerde kadınlara memuriyet verdiler. Günlük işleri Şer'i kanunlara göre değil, dinsiz kanunlara göre yürüttüler. Dini devletten ayırmak suretiyle, devleti dinin kontrolundan çıkardılar"

Bu değişimlerin gerçek temelleri üzerine oturtulup oturtulamadığı tartışmasını bir yana bırakarak, Şeriatçıların yakındıkları bu konuların toplumsal ve siyasal yaşamda bugün geçerli olduğunu düşünmenizi istiyorum, sevgili arkadaşlar. Böyle bir yaşamın dayanılmazlığını, herkes ve hatta aramıza karışmaktan kendilerini koruyamayan "tesettürlü arkadaşlar da" kabul edecektir. Burada aramızda olduklarına göre, bizimle birlikte olmayı "içlerie sindirdiklerine" göre Şeriat'ın önerdiği yaşam biçimini içsel olarak onlar da yadsıyorlar.

korku değil ..

Şeriat'ın ne olup, ne olmadığını daha iyi anlatabilmek için üç yazılı örnekten hareket etmek istiyorum. İster Şeriat karşıtı ister Şeriat yanlısı olun ama, bu örnekler üzerinde mutlaka uzun uzun düşünün. İlki, çağdaş bir bilim adamı olan Prof. Dr. İlhan Arsel'den:

"Tarihini kesin olarak hatırlamıyorum.[20] *Fakat bundan onbeş yıl kadar önce Yargıtay başkanlarından İbrahim Öktem vefat etmiş ve cenaze namazı kılınmak üzere naş'ı, başkentin en büyük camiine getirilmişti.*

Ancak ne var ki, kişiliği, dürüstlüğü ve adaletseverliği ile tanınmış olan bu değerli insan için cami imamı, cenaze namazı kıldırmayı reddetmişti. Sebeb olarak ölen bu kişinin

[20] *3 Mayıs 1969 tarihinde yaşanan bu olay için İsmet İnönü "31 Mart vak'ası" benzetmesi yaptı. 7 Mayıs'ta protesto yürüyüşü yapıldı.*

dinsiz sayılmak gerektiğinin ve çünkü vaktiyle 'Tanrı fikrini yaratan insanlardır' şeklinde laflar ettiğini ileri sürmüştü. Kendilerine başvurulan diğer din adamları da aynı mülahazaya katılarak aynı direnmeyi gösterince halktan biri bu işi üzerine almış ve cemata namaz kıldırmıştı.

Din adamlarının bu bağnaz tutumu başkentte infial uyandırmış ve aralarında bazı üniversite öğretim üyelerinin de yer aldığı binlerce Ankara'lının Maltepe Camii'ne doğru yürüyüşe geçerek adeta bir gövde gösterisi yapmalarına neden olmuştu. Ne hazindir ki, onlar bunu yaparken, çoğu yarıaydın gayretkeşler, söz konusu özlerin yanlış anlaşıldığının öne sürerek ılımlı bir hava yaratmaya ve gerici çevrelerin melanetini yumuşatmaya uğraşmışlardır. Oysa ki söylenen sözlerde yanlışlık yok, aksine Tanrı fikrine saygınlık vardı. Çünkü İbrahim Öktem 'Tanrı fikrini insanlar yaratmıştır' derken,Kutsal diye kabul edilen kitapların ve din adamlarının tanımladıkları Tanrı anlayışındaki olumsuzluklara karşı çıkmaktaydı. Çünkü bu kitaplarda Tanrı, her ne kadar 'iyilik yapan, bağışlayan, merhemette bulunan vs..' kılıklara sokulmakla beraber esas itibariyle : Korkutucu, dehşet saçıcı, gaddar ve keyfi, ve insan denilen varlığı kul olarak yaratan ve irade özgürlüğünden yoksun, sadece buyrukları yerine getirici bir tutsak kılan, ya da kullarının inanç farkı içerisinde tutup birbirlerine boğazlatan, ya da hiç sebebsiz bazılarının doğru yola sokup bazılarının da saptıran ve saptırdıktan sonra cezalandıran ya da bazılarının kalplerini açıp Müslüman yapan ve Cennet'e sokan ve bazılarını da kafir yapıp Cehennem'e atan" ya da buna benzer niteliklerle tanımlanmıştır. Oysa bu tanım yüce Tanrı anlayışına bağlı olanların benimseyemeyecekleri bir tanımdır. Ve yine bu nitelikler, insan varlığının akıl ve vicdan ile ibram eden bir Tanrıya atfolunmayacak şeylerdir. Ve işte Öktem, yukarıdaki

sözleriyle dinsel kaynaklarda yer alan 'olumsuz Tanrı anlayışının' olsa olsa insanların kafasından çıkma birşey olduğunu ortaya koymaktaydı. Şunu anlatmaya çalışmaktaydı ki, evreni yaratan güç keyfi değil, mantıkidir, akılcıdır; insanları birbirine inanç farkı vardır diye boğazlatan değil, fakat inanç farkı gözetmeden kendinde birleştirendir; korku kaynağı değil, sevgi kaynağıdır; insan denilen varlığı, buyrukları yerine getirme makinesi değil ve fakat özgür akla sahip onurlu bir varlık kılandır,vs..; ve daha doğrusu, böyle olmasa dahi, ancak bu şekilde tanımlandığı takdirde saygınlık kazanandır. Aradan bunca yıl geçti ve işte İbrahim Öktem için namaz kıldırmak istemeyen; Şeriatçı zihniyet, Atatürk'ün Tanrı ve din konusundaki görüşleri nedeniyle, bugün çok daha sinsi yönü ile yeniden hortlamış bulunmaktadır."[21]

Bu yazı 1988 baharında yazıldı, 1995 kışındayız. Aranızda bu tartışmayı anımsayan, bu tartışmaya katılan, hele hele İbrahim Öktem ya da Prof. Arsel'den yana tavır alan kaç kişi var, sevgili arkadaşlar?

saldırgan ve otoriter..

İkinci örnek, Amerika 'da yaşayan Sudanlı bir hukukçu, Prof.Dr.An-Naim'den.[22] Müslümanların "Şeriatın ne olduğunu doğru dürüst bilmediklerini" savunan An-Naim'in yaklaşımlarını da uzun uzun düşünün.

"Kadın hakları, gayrimüslüm hakları, hatta Müslümanların siyasi haklarına varıncaya kadar, Şeriat devleti; saldırgan, antidemokratik ve otorterdir. Örneğin, dinsel sapmanın cezası

[21] *Prof.Dr. İlhan Arsel, "Atatürk, Tanrı 'fikri' ve bilirkişi raporu üzerine", İkibine Doğru, 26 Haziran 1988*

[22] *Prof.Dr. An-Naim TÜSES'in çağrılısı olarak Kasım 1992'de Türkiye 'ye geldi;İslam ve Demokrasi konulu bir konferansa katıldı.*

ölümdür. Dini inancınınzı değiştirip değiştirmeyeceğiniz bile devlet tarafından empoze edilir. Müslüman olduğunuzu söyleseniz bile, eğer inancınız onlarınkiyle uyuşmuyorsa, sizi dinden sapmakla suçlarlar ve cezalandırılırsınız.
Şeriatın pek çok yönü,bugün pek çok Müslüman için kabul edilemez niteliktedir. Ben Şeriatın bütünüyle yeniden formüle edilmesini savunuyorum. Kadınlar için tam eşitlik, Müslüman olmayanlar için tam eşitlik, tam dinsel özgürlük istiyorum. Kuran'da bazı ayetler vardır ki, dinsel tercihlerde zorlama olmaması gerekliliğinden sözeder.Bu Kuran'ın bir bölümüdür. Ama Kuran'ın başka bölümleri de vardır. Örneğin Kuran'ın tefsirine bakacak olursanız, bazı ayetlerin Mekke'de bazılaının da Medine 'de indiğini görüsünüz. Dinde zorlama olmaması gerektiğini buyuran ayetlerin Mekke aşamasında indiğini görürsünüz. Vahiylerin inmeye başladığı aşamadır. İkinci aşama Medine'dir.Burada inen ayetler en kısıtlayıcı ayetlerdir. İnanç özgürlülüğü yerine zorlayıcı hükümler içerir. Mekke'de inenler ahlak, adalet gibi genel kavramları içerir. Medine' de inenlerdespesifik somut hükümler vardır. Çünkü bu dönemde Müslümanlar kendi devletlerini kuruyorlardı. Dini savaşla yaymak, kadın tanıklığının geçersizliği, kadının mirasta erkek payının yarısını alması, erkeğin dört kadınla evlenebilmesi ve kadını dilediği gibi boşayabilmesi gibi hükümler Medine aşamasındadır. Müslümanların bir toplum oluşturmalarına yardımcı olmak için, Kuran bu aşamada açıklanmıştır. Kuran'ın en somut ve kesin hükümlerini içeren bölümleri, yani Medine'de inen bölümler, İslam hukukçularınca Şeriat' ın temeli olarak alınmıştır.Medine ayetleri ile çelişkili olan erken döneme ait Mekke ayetleri ise geçersiz kılınmıştır. Şeriat hükümleri çok isteseniz bile, bugün uygulaması olanaksız olan hükümlerdir. Medine bölümü geçersiz sayılmalıdır. Geçersiz sayma işlemi zaten daha önce

de yapılmıştı. Şeriat Kuran'dam seçilmiş hükümleri içerdiği için bir bütğn değildir. İnsanların bugün Şeriat diye bildikleri şey, Kuran'ın bir bölümünün benimsenmesi, bir bölümünün dışlanması ile oluşturulmuştur. Örneğin Kuran'da 'dinde zorlama yoktur' diye bir ayet vardır. Ama, Şeriat hükümleri dinini bırakan bir Müslümanın ölümle cezalandırılmasını öngörür."

Gözlerinizin içine bakınca sevgili arkadaşlar, böyle bir tartışmanın varlığından bile habersiz olduğunuzu anlıyorum.

çürük kapı..

Üçüncü ve son örnek hepinizin yakından bildiğiniz Rize Belediye Başkanı Şevki Yılmaz'dan. Bu çağdışı adamı çok iyi tanıyın arkadaşlar. O ve benzerlerinin ağızlarından çıkan "demokrasi" sözcüğünün ne anlama geldiğini iyi öğrenin.

"Şimdi Türkiye bir Yahudi cezaevidir. Kanunlarıyla, rejimiyle, düzeniyle bir emperyalist hapishanedir. Bu apishane içindeki tüm Müslümanlar tutsaktır.Tabiri cayiz ise Yahudi mayın tarlalarıyla döşeli olan Türkiye'de Müslümanları selamete çıkarmanın, hürriyete kavuşturmanın yolu,mevcut düzeni kullanmaktan geçer.Ferasetin daha geniş manası; Müslüman bulunduğu mekanda, mevkide ve zamanda davası için düzeni kullanmayı becerebilmeidir. İslami hareketin salimen hedefe varması için düzenin Müslümanlar lehine olan çürük kapılarını mutlaka değerlendirmek mecburiyetindeyiz.

Merhum büyük üstad Said Havva'nın dediği gibi, demokrasiler şeytanın, tağgutun en çürük zeminleridir. Demokratik rejimlerde İslamın fidanları daha gür biter. Şimdi biz Türkiye'deşeytanın çok çürük bir zemini içinde mücadele ediyoruz. Şu anda, dünyadaki İslami hareketler içindeki mücadele, en güzel şekliyle Türkiye'de devam ediyor. Allah Resulü'nün Mekke dönemindeki metodunun bilenler, bu işi

çok iyi becerirler. Allah Resulü Mekke'de himaye metodunu seçmiştir. Himaye kapılarının devamlı aramıştır. İşte bu firavun ve tağgut düzeninde Cenab-ı hak bizleri, o düzenin eliyle himaye etmektedir. Ve bu düzen bunun farkında değildir. iz partici değiliz. Particilik, hizipcilik İslamda reddedilmiştir. Biz bulunduğumuz ülkede şartlar ereğince bir himaye vasıtası aramışız ve bunu Türkieye'de, Müslümanların rahat hareket edebilmeleri ve mücadelelerini rahat bir ortamda yapabilmeleri için, şeytanın çürük zemini olarak olarak siyasi partileri görürüz."[23]

Öyle sanıyorum ki,anne-babalarınız, abla-ağabeyleriniz gibi sizde, böyle bir tuzağın ayırdında değilsiniz. İnanç sorununu "namaz, oruç, hac, zekat gibi ibadet ve bir takım kurallar dizisi olarak" anlıyorsunuz. "Devlet meselesinin İslamın yerine getirilmesi gereken bir vecibe,bir fariza olduğunu" bilmiyorsunuz. "Devletin İslamın dışında değil içinde olduğunu, dinin bir bölümünü ve İslam hukukunun bir parçasını anlattığını"[24] bilmediğiniz için de Şeriatı savunanların, belki de "masum dindarlar" olduğunu sanıyorsunuz. Yanılıyorsunuz. Yanıltıyorsunuz.

somut belgeler..

Dinin siyaset içinde kazandığı bugünkü etkin konumuna nasıl ulaştığını da sorgulamak gerekiyor, sevgili arkadaşlar. Somut belgelere dayalı bu temel nedenleri bilmeden Şeriat saldırısına karşı durmanın çok zor ve hatta olanaksız olduğunu sanıyorum.

BELGE-1: 1960'larınsonlarına gidiyorum; İsmet İnönü "irticai gelişmeler" konusunda kaygılıdır. Cumhurbaşkanı Cevdet

[23] *Taraf Dergisi, 1 Eylül 1993*

[24] *İran İslam Cumhuriyeti "İslam Anayasası ve Esbabı Mucibesi*

Sunay'a Milli Birlik Komitesi eski üyesi Osman Köksal ile bir mesaj gönderiyor ve akıllara durgunluk veren bir yanıt alıyor. Laik okulların anarşi yuvalarına dönüştüğünü belirten Sunay "1960 yılların sonunda ülkenin geleceğini imam hatip okullarından yetişecek kadrolara teslim edileceğini" söylüyor. Ulusal Kurtuluşun teğmen Cevdet efendisi, büyük bir bağlılık duyduğu Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa'sına "endişe edilecek" birşey olmadığı mesajını gönderiyor.[25]

70'li yılları Şeriatın alevleri kaplıyor; can pazarının hareketliliği içinde Şeriat tırmanışının ayırdına varılamıyor. Şeriat yanlıları faşist sürülerine karışıyor. Kayseri'de TÖS Kongresinin toplandığı Alemdar Sinemasını saran alevler Sivas (1978), Gaziantep, Amasya, Tokat, Elazığ, Kahramanmaraş'a (1979), Çorum'a (1980) sıçrıyor.

1950'lerde hortlatılan Arap Müslümanlığı Anadolu'da yeniden can alıyor, kan akıtıyor. 1980'lerin sonuna gelindiğinde Türkiye halkı, bugün etkinliğinden hiçbirşey yitirmeyen 12 Eylül faşist rejiminin sultası altına giriyor. Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşına katılmayan ve hatta Ulusal Kurtuluş'a karşı olan bir hocaefendinin paşa oğlunun yönetimi altına giriyor. Bir başka deyişle, din siyaset içinde etkinlik kazanma olanağına kavuşuyor.

BELGE-2: Ortaya konulacak en somut belgenin tarihi 15 Mayıs 1981'dir. 15 Mayıs'ta Cidde 'de imzalanan ve 14 Nisan 1982'de Danışma Meclisi'nce onaylanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İslam Konferansı Örgütü arasındaki antlaşma" ile Şeriat'ın önü açılacaktır. İlk bakışta önemsenmeyecek antlaşma "İslam Tarihi, Sanatı ve Kültürü Araştırma Merkezinin İstanbul'da Kurulmasına" ilişkin

[25] *Mustafa Coşturoğlu, "Laik Okullara Karşı Bir Seçenek mi?" Halkoyu Dergisi, 1977, sayı 11, sayfa 21*

hükümler içeriyor. Antlaşmanın altında Evren, Ulusu ve Özal'ın imzaları bulunuyor.
İlk bakışta bir kültür merkezi kurulmasına ilişkin bir belge izlenimi veren bu metin aslında, uluslararası ilişkilere yakışmayacak bazı tuzaklarla dolu bir antlaşmaydı. Bir örtülü pazarlığın metniydi. Antlaşmanın hesapsız kitapsız imzalandığı dönemde Türkiye İran-Irak savaşı nedeniyle doğan petrol açığı sorunuyla boğuşuyordu. Askeri hükümetin 1980 kasım ayından beri bu sorunu çözmeye uğraşıyordu. Dışişleri bakanı İlter Türkmen Suudi yetkililerle Riyad'da biraraya geliyor ve sorunu şıp diye çözüyordu.
Suudi Arabistan Türkiye'nin petrol gereksinimini çok düşük fiyatla sağlaması karşılığında; Türk Hükümeti Suudilere Türkiye'de İslam dininin yaygınlaştırılıp, kökleştirilmesi için girişecekleri faaliyetlerde kolaylık gösterecekti. Türkiye ayrıca dini gelişmeleri destekleyip, kurumlaşmalarını kabul edecekti.[26]
6 Eylül 1980'de İsrail'in Kudüs'e ilişkin tutumunu ünlü Konya mitingi ile protesto eden MSP'lileri hapse atan ve bu olayı 12 Eylül darbesinin gerekçelerinden biri sayan askeri yönetimin altına imza koyduğu antlaşmanın perde arkasındaki gerçek buydu. Ucuz petrol karşılığında laik rejimden ödün veren paşaların imzaladıkları antlaşmanın altından Rabıta, Hizbüt Tahrir ve İslama Çağrı gibi Şeriatçı örgütler çıkacaktı.
1963 yılında Mekke'de basılan tüzüğüne göre Rabıta "Müslüman ülkelerde, yönetimin İslam kurallarına göre olması için çalışmalar yapacağı" yazılıydı. Rabıta'nın tüzüğü herkesi ürkütmeliydi:

[26] *Nilüfer Yalçın, Milliyet, 13 Kasım 1980*

• *İslam ülkelerindeki Anayasal müesseseler İslami esalara uydurulmalı ve Arapça halka indirilmelidir.*
• *İslami olamayan kanunlar kaldırılmalı ve Şeriata uygun kanunlar güçlendirilmelidir.*
• *Bütün daire ve işyerlerinde anlaşma ve nizamlar dua ile takdim edilmeli, buralarda imam bulundurulmalı,mesçitler açılmalıdır.*
• *Dünyadaki Müslüman kadınların tümü, İslami yasaklara uymalıdır.*
• *İslami öğreti, ilkokuldan üniversite düzeyine kadar ders olarak okutulmalı; ilköğretimde İslamın beş ilkesinin, ortaöğretimde ise Kuran'nın tümünün ezberlenmesi zorunlu olmalıdır.*

Her fırsatta kendisinin de bir Atatürk olduğu izlenimi vermeye çalışan Evren'in altına imza koyduğu antlaşmanın arkasından çıkan öteki örgüt Hizbüt Tahrir'in "ilk İslam Anayasasını yapma" gibi bir ayrıcalığı vardı. Bu anayasaya göre "dünyada tek bir İslam devleti kurulması amaçlanıyordu. Müslüman ülkeler bu devletin birer ili veya eyaleti olacaklardı. Hizbüt Tahrir'e göre" dünyadaki bütün Müslümanlar Allah'ın partisinden, bütün kafirler ise şeytanın partisindendi"

Evren'in, Ulusu'nün ve Özal'ın ucuz petrol için gözyumdukları Libya Kökenli İslama Çağrı örgütünün amaçı ötekilerden farklı değildi:

• *Kuran'ın Müslüman toplumların temel yasası olduğunu sağlamak.*
• *İslam ülkelerini yasalarında İslama uygun değişiklikler yapmaya teşvik etmek.*
• *Kuran dili olması nedeniyle Arapçayıİslam ülkelerinin resmi dili yapmalarının özendirmek.*

Komünistlerin, sosyalistlerin, sosyal demokratların,

demokratların yadsınamayacak ölçüde ırkçıların ve faşistlerin işkence çığlıkları gökyüzüne yükselirken; amaçları bilinen İslama Çağrı Örgütü'nün 1983 ilkbaharında Kardeşlik Derneği adı altında Ankara,İstanbul, İzmir, Adana, Konya ve Bursa 'da örgütlenmelerine izin veriliyordu.

anayasa kuran..

Ülkeyi on yılda bir kıyısına geldiği uçuruma düşmekten kurtaran Evren ve arkadaşları, toplumu bir yandan hızla depolitize ediyor, öte yandan dini politize etmek için vargüçleriye çalışıyorlardı. Türkiye halkı büyük çoğunluğuyla can derdine düştüğünden, Şeriatın sinsi örgütlenmesinin ayırdına varamıyordu. Örneğin 12 Mart ve 12 Eylül askeri hükümetlerinin her nedense değişmez Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş "Bakanlığı personelinden dini eğitim görmüş olan kadınların başörtüsü, erkeklerin sakal bırakma yasağını" Bakanlar Kurulu kararıyla[27] kaldırıyordu. Diyanet İşleri Başkanlığı her zaman olduğu gibi, hiç kuşkusuz Özgüneş'e bağlı oluyordu. Özgüneş üstlendiği misyon gereği boyundan büyük işler de yapıyor; Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulan "Türkiye'de Din Eğitimi ve Din İstismarı Raporu" ile din derslerinin zorunlu olmasını öneriyordu.
Sözün kısası sevgili arkadaşlar laik rejimin ilk hacı cumhurbaşkanı Atatürkçü Kenan Evren'dir. Türkiye halkına Türk-İslam Sentezi gericiliği, Kenan Evren'in Devlet Başkanlığı döneminde zorla kabul ettirilmiştir. Ve Türkye'nin en gerici Anayasasını tanıtma gezilerinde Evren Paşa, "meramını halka Kuran'dan ayetler okuyarak" anlatmıştır. "Anayasa Kuran" diyenleri haklı çıkarmak için canla başla çalışmış, sonra da Atatürkçülük taslamıştır.

[27] 16 Temmuz 1982 tarih ve 8/5105 sayılı karar.

Evren'in kolları arasında büyüyen Turgut Özal'ın da ondan hiç bir farkı yoktur. O da herşeyden önce bir hoca çocuğudur ve "saraydan icazetli bu imam da, her nedense Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan uzak durmuştur" Kısaca onunda Şeriatla göbekbağı vardır.

Onun Başbakanlık döneminden başlayarak Graham Fuller, Paul Henze, Samuel Huntington ve Richard Perle'ye kadar herkes "önce İslam dünyası, sonra Müslüman Türkiye.." için politikalar üretmiş; ülkenin başına "ılımlı İslam belasını" sarmışlardır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra boşlukta kalan ABD'nin Yeşil Kuşak Projesine "hayatiyet" kazandırmışlardır. Bu proje çerçevesinde yetiştirdikleri "pasif ajanlarını" halkın arasına salıp; modernist Müslümanlar ya da İslam entellektüelleri oyununa ortam hazırlamışlardır.

Turgut Özal dönemi, siyasal tarihe "Şeriatçılığın/ tarikatçılığın büyük pirim yaptığı" bir dönem olarak geçmiştir. Bakanlıklar, müşteşarlıklar, genel müdürlükler tarikatlar arasında paylaşılmış; tarikat lideri olan memurlarının önünde el pençe divan duran bakanlara raslanmıştır. Ordu ve polis Şeriat batağına bu dönemde saplanmıştır. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Korgeneral Halit Toroslu ANAP'lı bir Milli Eğitim Bakanını toplantıdan bu dönemde kovmuştur. ANAP'lı bir İçişleri bakanı bu dönemde Milli Güvenlik Kurulu toplantısının kapısından geri döndürülmüştür. Vehbi Dinçerler, Abdülkadir Aksu, Mehmet Keçeçiler gibi siyaset adamları; Galip Demirel, Vecdi Gönül, Saffet Arıkan Bedük gibi bürokratlar bu dönemin Şeriatçı/tarikatçı ürünleridir.

Cumhurbaşkanlığından sıkılıp yeniden siyasete dönme düşleri kurma döneminde ise, Özal'ın "Nakşiler, Süleymancılar ve Kürtlerle yeni bir parti kurmaya kalkıştığını" ve bu girişimini kiralık kelemlerine "ilericilik" olarak yorumlattığını, sanıyorum, herkes anımsıyor.

monarşinin tarihi..

Tarikatları "inanç ve din özgürlüğü kurumları" olarak anlayan/anlatmak isteyenlerin yanıldıklarını/yanılttıklarını vurgulayarak bitirmek istiyorum.

Tariktların eğer size söylendiği gibi "siyasal ideolojileri yoksa" inanaç ve din özgürlüğü kurumları iseler ya da "birer dini cemaat olarak, sivil toplum örgütleri iseler" ya da resmi ideolojiden uzak birer din okulları iseler; o zaman herkesin gördüğü/duyduğu laik rejimi tehdit savının kaynağı nedir?Demokrasi niçin Şeriatın tehdidi altındadır?

Türkiye'de tarikatlar, bir bütün olarak sorgulanması gereken İslami hareketin "fraksiyonlarıdır." Tarikatlar demokrasiyle, temel insan hak ve özgürlükleriyle çatışan/uyuşmayan İslami siyasetin ideolojisi, kurum ve kurallarıyla beslenmektedirler. İslami siyasetin, yani Şeriat düzeninin "mütemmim cüzüdürler" Tarikatların İslamın temel kurallarını tartışmaya, sorgulamaya ve değiştirmeye gücü yoktur. Her biri, bir başka yoldan Şeriat'a ulaşmak isteyen tarikatlar, İslama siyasette etkinlik kazandıran kurumlardır. Hiç kuşkusuz onlarda "Allah'ın kelamını ve onun peygamberini" sözlerini iktidara taşımak için çırpınmaktadırlar.

Tarikatlar açısından İslamın siyasette etkinlik kazanması, bir demokratikleşmeyi anlatmıyor; tam aksine temel hak ve özgürlüklerin yeniden tehdit altına sokuyor. İster mezhep ister tarikat düzeyinde olsun İslamın iktidar olduğu yerde temel insan hak ve özgürlükleri olmuyor. Çünkü İslam insan haklarıyla bağdaşmıyor. Özünde demokrasiye, özgürlüğe, bağımsızlığa ve de elbette "bireye" inanmıyor. İslam'da birey yok sevgili arkadaşlar, ümmet var. Başınızı çevirin ve Türkiye dışındaki halklarının çoğunluğu Müslüman olan ülkelere bakın; tümünde "İslam'ın aynı zamanda devlet ve toplum ideolojisi olduğunu" göreceksiniz. Çünkü İslamın mayasında

dünyayı yönetmek vardır. Ve işte bunun içindir ki, Türkiye'de de uzunca bir süredir iktidar kavgasına katılmışlar ve da "Allah'ın kelamını" güncel politikaya sokarak,devleti ele geçirme konusunda hiç de küçümsenmeyecek yol almışlardır.
İnandıkları gibi yaşamaktan başka sorunları olmadığına bşvurarak kuzu postuna bürünen Şeriatçılar; propogandalarında "ilk demokrasi uygulamasının Muhammed tarafından" gerçekleştirildiği yalanına da başvuruyorlar. Siyaset, toplum ve tarih bilimlerini bir yana itip "cennet/cehennem korkutmacasıyla" baskı altına aldıkları insanları kandırıyorlar. Tıpkı o eleştirdikleri düzen partileri gibi yalan üretiyorlar, kandırıyorlar. İnsanlık tarihi bugünkü çağdaş içerekleriyle "bireyin, özgürlüğün ve insan haklarının" Batı demokrasisi ürünü olduğunun tanığıdır. Düşünce özgürlüğü, örgütlenme hakkı, eşitlik, özellikle kadınerkek-eşitliği, ulusal egemenlik, bağımsızlık, işçilere-emekçilere ekonomik ve sosyal hakların yaşama geçirilmesi "Modem çağda ve Batı'da" gerçekleşti. Ve Müslümanlar ilk kez Fransız Devriminin yol açtığı ortamda, Batı'dan duydular bu kavramları. Yanılmayın, sizi yanıltmalarına izin vermeyin. Korkmayın sorun,sorgulayın ve yanıt isteyin.
Muhammed ve onu izleyen dönemde bir anlamda katılılmcı ve doğrudan demokrasi uygulamalarına tanık olunduğu söyelebilir. Ama bu uygulama Atina demokrasisini anımsatmaktadır. Atina 'da demokrasi nasıl "sadece yurttaşlara" açık idiyse, İslami uygulamada d demokrasi "sadece müminler" içindi. Sevgili hocamız Server Taninli'nin söylediği gibi "bu bir devr-i saadet demokrasisiydi ve çok uzun sürmedi"
Sevgili arkadaşlar Server Hoca'nın " Hıristiyanlığın tarihi gibi İslamın tarihinin de mutlak bir monarşi tarihi olduğu"

öğüdünü unutmayın.
"Şeriat isteriz", "Cumhuriyet Sivas'ta kuruldu, Sivas'ta yıkılacak", "Laiklik bitecek, Şeriat gelecek" haykırışlarına kulak verin, Şeriat gibi bir gericiliğin peşinden koştuklarını bir an için unutmayın ve de elbette bu gürültüden ürkmeyin, korkmayın. Canınız pahasına olsa da, ülkeyi bir baştan bir başa saran bu gericilike savaşın.
ESKİŞEHİR
14 Ocak 1995

aynı zamanda hepimizin utancı olmalıdır bu...

Gazete, dergilerde yazmanın modası geçmişti ama, duruşma salonları televizyonun ışıklı mavi camıyla "rekabetini" sürdürüyordu. Çünkü bazılarına göre "demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işlediği Türkiye'de " rejim kendi gibi düşünmeyen yurttaşlarına aman vermiyor.

Tuttuğunu/yakaladığını sanık olarak yargıç karşısına dikiyor. Devlet Başbakan Turgut Özal'a kurşun atanların peşini bırakıyor; Başbakanın kurşunlanmasını yazan gazetecileri yargılıyordu. Ben bildim bileli, devlet hep böyle ipe sapa gelmez işler yapıyordu.

"İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanlığına,
İstanbul

Sayın Yargıç,
Avukatlarımın mahkemenize yazılı olaak sundukları yasal/hukuksal gerekçeler ve istemleri üstüne benim ekleyebileceğim çok az şey var.
Yazdığım bir haber nedeniyle "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin emniyetine yönelik ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin dahili ve siyasi menfaatlerine ilişkin bir sırrı ifşa etmekle" suçlanıyorum. Suçlanmamın yasal ve hukuksal dayanaklarını irdelemek benim işim değil. O nedenle "savcının iddianamesine karşı" söyleyecek bir sözüm yok. Ama, hukukun en temel ilkelerinden birini hemen anımsatmakta yarar görüyorum. Aslolan, benim bu işlemediğimi kanıtlamam değil, savcının kendi iddialarını kanıtlamasıdır.
Ben sadece, böylesine ağır bir suçlamanın genelde kişi olarak beni, temel hak ve özgürlüklerimi; özelde basın özgürlüğünü çok ağır bir biçimde tehdit ettiğini söylemek istiyorum. Hukukçu değilim ama, azımsanmayacak gazetecilik deneyimimle şunu rahatlıkla söyleyebilirim:
Adalet arayışını temel ilkelerinden biri de; savcının iddianemesindeki suç isnadını netleştirerek, açıklığa kavuşturarak sanığın savunmasını kolaylaştırmaktır. Oysa olayımızda; hükümetle-devlet, adli sırla-devlet sırrı, yargıyla-siyaset kavramları birbirine karıştırılmıştır. Savcılık makamı yasal/hukuksal durum ne olursa olsun, kendi ödevinin beni

suçlamak olduğuna inanmaktadır. Ve bu tutumunu Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin "eylemimin TCK'nun 132. ve 136. maddelerine girmediğine ilişkim iki ayrı kararı olmasına" israrla sürdürmektedir.

Beni "Devlete karşı işlenen bir cürün nedeniyle" sanık olarak huzurunuza getiren savcılık; Başbakan Sayın Turgut Özal'ı öldürmek girişiminde bulunan bir sanığı, daha ilk sorgusunda "Ülkücü görüşü benimsediğini ve Ülkücü Gençlik Derneği'ne üye olduğunu" söyleyen sanığı " TCK'nun şahıslara karşı işlenen cürümlerden biri " ile suçlamayı uygun bulmuştur. Bu yaklaşımıyla sayın savcı "haber yazan eli, tetiği çeken elden daha tehlikeli" bulmuştur.

Bu tutum, Türkiye'de emokratikleşme sürecinin nasıl işlediğini göstermek bakımından ilginç bir yaklaşımı sergilemektedir. "Tetiği çeken ile çektiren arasındaki ilişkilerin derinine inilmeden yapılan yargılamaların, verilen hükümlerin" ülkeyi sürüklediği karanlığın sürdüğüne işaret etmekle yetiniyorum.

Sayın Yargıç,

Ben yazdığın bu haberle halkın haer alma özgürlüğünü tam ve eksiksiz kullanmasını amaçladım. O günlerin gazetelerine bakıldığında, kamuoyunun doğru habere olan geeksinimi rahatlıkla görülebilir. Bir gazeteci olarak, bu belgeyi ele geçirdikten sonra, haber yazmamazlık edemezdim. Mesleğimin kuralları ve ahlakı buna izin vermezdi. Gazeteciliğe ilgi duyan herkes, hatta gazete okurları bile bu gerçeğin ayırdındadır. Bırakın Sayın Başbakan Turgut Özal'ın öldürülme girişimini, Kartal Demirağ'ın ifadesinde gazetemiz yazarlarından Sayın Uğur Mumcu'yu öldürmeyi düşündüğünü söylemesi bile, vazgeçilmesi olanaksız bir haber niteliği taşıyordu.

Sayın Yargıç,

Basın yasasına aykırılığı da tartışmalı olan bu eylemin; devlete karşı bir cürüm olarak algılanmasını basına getirilmek istenilen kısıtlamalar için, uzun zamandır sistemli biçimde sürdürülen arayışın yeni bir göstergesi olduğuna inanıyorum. Türkiye'de basın özgürlüğünün varlığı yıllardır yıllardır tartışılıyor olmasına karşılık, daha gibi yakın 12 Eylül'den bu yana ikibinden fazla basın davasında yaklaşık üçbin sanığın yargılandığını söyleyerek bu savımı doğrulayabilirim. Yargılamalarına askeri yönetim döneminde başlanan 27 yazılışleri müdürüne toplam üçbin yıldan fazla hapis cezasına bu ülkenin mahkemelerinde hükmedildiği unutulmasın.

1980-83 döneminde sıkıyönetim askeri mahkemelerinin uygulamaları dışında yalnız, sivil yargıda açılan 632 davada 796 gazetecinin sanık olarak yargıç önüne çıkarılması da; 1983'den 1987 yılı sonuna dek gazeteciler ve yayın organları hakkında açılan 1426 davada 2127 gazetecinin sanık olarak yargılanması da basına baskı savımı somutlayabilirim. Son bir ay içinde toplatılan gazete, dergi, kitaplar ile gözaltına alınan yayıncı ve yazarlara ilişkin sayılarla zamanınızı almak istemiyorum.

Sayın Yargıç,

Ben Kartal Demirağ'ın ilk ifadesini haber olarak yazdım ve bu suçtan dolayı Basın Yasası'na muhalefet nedeniye Yazı İşleri Müdrümüz Sayın Okay Gönensin'le birlikte İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'ne yargılanıyorum. Aynı eylemim nedeniyle, burada, Devlet Güvenlik Mahkemesinde de yargılanmamın hukuk kurallarına uyduğunu hiç sanmıyorum. Savcılık makamı Kartal Demirağ'ın ilk ifadesinin, Başbakan Sayın Turgut Özal'a suikast girişimi ile ilgili olduğu için "devlet sırrı" niteliği taşıdığını iddia ediyor. Bu durumda akla gelebilecek yüzlerce örnek arasından güncel olması

bakımından seçtiğim bir örneği değerlendirmenize sunmak istiyorum:
"Horzum davasında,sanık avukatlarına bile verilmeyen polis sorguları da bir devlet sırrı mıdır? Ben gazeteci olarak bu belgeleri de ele geçirip yayınlasam, devlet sırrını açıklamış mı olurum?
Basına yansıdığı kadarıyla, hazineyi milyarlarca lira zarara uğratan bu kişinin devlet yönetiminde; bakandan bürokratına, milletvekilinden cumhuriyet savcısına kadar bir çok kişiyle yakın ilişkileri olduğu söylenmektedir.Böyle bir savla yargılanan bir kişinin; hükümet üyesi bir bakanla, bir milletvekili ile, bir savcı ile ilişiklerini gazeteci olarak ortaya çıkarmak "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin emniyetine yönelik ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin dahili ve siyasî menfeatlerine lişikin bir sırrı ifşa etmek" olarak mı yorumlanacaktır? Böyle bir haberine ya da yorumun; yurt içinde ve yurtdışında bulunduğu söyelegelen Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin düşmanları ile, Türkiye'yi siyasi ve ekonomik açıdan zayıf düşürmek ile, Türkiye Cumhuriyeti Devletini parçalamakla, yıkmakla, bölmekle,
ne ilgisi, ilşikisi olabilir?
Sayın Yargıç,
Gazete okuru ilgisi dışında ayrı bir ilgi gerektirmeyen ve herkesin kolayca bilebileceği çeşitli savlar ortaya atılmaktadır. Örneğin Sayın Özal hükümetlerinde görev alan 42 bakandan 17'si hakkında çeşitli yolsuzluk ve usulsüzlük iddiaları vardır. Bu iddialrın araştırıldığını ve sonuçlandırıldığını varsayalım. Denetleme organlarının ya da yargı makamlarının vardıkları sonuçlarda mı "devlet sırrı" olacaktır?
Sayın Yargıç,
Savcılık makamının "adli sır" ile "devlet sırrı" kavramlarını birbirine karıştırdığı ortadadır. Bu kavram karışıklığının

yargılama sürecinde düzeltileceğine inanıyorum . Ama, bu karışıklığın "devlet katına da bulaşmış olduğunu" bir an için düşünmenizi öneriyorum. Örneğin Sayın Başbakan Turgut Özal'ın da, aklı karışsa da " ben devletim" dese, o zaman bu rejimin adı ne olur, düşünebiliyor musunuz? Suçlanmama neden olan belgedeki bilgileri devlet sırrı niteliği taşımadığına kesinlikle inanıyorum. Kartal Demirağ'ın ilk ifade tutanağı böylesine gizli bilgileri içeriyordu da; beni gözaltına aldıran savcı, acaba niçin olayın başlangıcında yayın yasağı önlemine başvurmamıştır? Soruşturmanın gizliliğinden benden çok daha sorumlu olan Ankara DGM savcısı, suçlanmama neden olan belgedeki bilgileri niçin televizyondan halka duyurmuştur? Benim yayınladığım belge madem bu kadar gizli belgeleri içeriyordu da, sanık Demirağ'ın duruşmasında neden gizlilik kararı alınmamıştır?

Sayın Yargıç,

Gözaltına alınmam ve gözaltında tutulmam sürecinde DGM Savcısı Nusret Demiral'ın "Biz gözaltına aldıklarımızın, cemayüz evveline de bakarız, evveliyatını da inceleriz" sözleri bana, benim bir örnek olarak seçilmiş olduğumu gösteriyor. Bilmeniz için söylüyorum; özgeçmişimde "Tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye" arayışından, kavgasından başka hiçbir şey yoktur. Savcılık makamı eğer "Suç eylemde değil, Erbil'de" diyorsa; bu durumda söylenebilecek tek şey kalıyor: Savcılık makamınca izlenen bu yol "beni planlı bir hareketin parçası olarak Başbakan Sayın Turgut Özal'ı öldürme girişimi olayına katmaya kadar gider." Ama bu da hiç inandırıcı olmaz.

Sayın Yargıç,

Savcılığın bana yüklediği suçu işlemediğime inanarak sorgumu bitirmek istiyorum. Demokrasileri sık sık kesitiye uğrayan bizimgibi ülkelerde, temel insan hak ve

özgürlüklerini savunmanın bir bedeli olduğuna inanıyorum. Demokrasi, özgürlük, bağımsızlık ve barış yandaşlarının "vatan ihaneti, devlet düşmanlığı" ve benzeri suçlamalarla karşı karşıya bırakıldıklarını hepimiz biliyoruz.
Demokratik rejimlerini işletebilen ülkeler, insan onurunu hiçe sayan bu örnekleri tarihe gömerken; bizim 12 Eylül darbesi ile başlayan süreci yeniden gözden geçirmek zorunda olduğumuzu anımsatmak istiyorum.
1980 Eylül'ünden 1989 Ocak'ına kadar yaşadıklarımız, gördüklerimiz ve duyduklarımız sadece bizim üzütülerimiz ve acılarımız değildir. Aynı zamanda hepimizin utancıdır da"[28]
İSTANBUL
25 Ocak 1989

[28] *Ankara DGM 'den sonra İstanbul DGM'de görevsizlik kararı verdi. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi ise, bir ay hapis cezasına hükmetti.*

Evet, burada yaşayanlar Kürtlerdir dedim...

Yüzyılın sonuna geliniyor olsa da, o yıllarda hâlâ Kürt'e, Kürt demek yasaktı. Çünkü Kürt yok, Türk vardı. Doğu ve Güneydoğu'nun kuş uçmaz kervan geçmez dağlarında, kar üstünde yürürken ayaklarından "kart-kurt" ses çıkaran dağ Türklerine Kürt denilmesi pek hoş karşılanmıyordu.

Panel bitiyor, sıra soruların yanıtlanmasına geliyordu. Siyasi Şubenin kayıtlarına göre "Milli Duyguları Yoketmek ve Zayıflat-

mak İçin Propaganda Yapmak..." suçu aslında "Ülkemizde insan haklarının en fazla çiğnendiği bölge hangisidir? Bu bölgede yaşayanlara ne ad verilir?" sorusuyla başlıyordu.
Polis daktilograflarının geceyi gündüze katarak hazırladıkları "16 Aralık 1989 günü saat 10.30'da İnsan Hakları Derneği Gaziantep Şubesinin Belediye Şehir Tiyatrosu'nda "Kültür ve Sanat Üzerine Baskılar" konulu panelde konuşmacıların kaset çözümüdür" başlıklı fezleke ekinde yeteri kadar kanıt vardı. İş bilirkişiye kalıyordu.
"Yukarıda özetlenmiş bulunan konuşmalarda Ceza Hukuku bakımından dikkati çeken birkaç bölüm vardır. Bunlardan birincisi Erbil Tuşalp'ın konşmasında yer alan ve zamanın devlet başkanının şimdi sade bir vatandaş olduğunu ifade eden ve konuşmacının "ona acıdığını ve zavallı adam" dediği bölümdür.
Dikkati çeken ikinci bölüm ise, Erbil Tuşalp tarafından söylenmiş olan ve "Kürtlerin kültürel kimlikleri konusunda verdikleri savaşı saygıyla karşıladığını" belirten Türkiye'nin Güneydoğusu ile Irak'taki bölgenin tümüne Kürdistan dendiğini ifade eden sözlerdir.
Bilindiği üzere, 1961 Anayasası'nda olduğu gibi, 1982 Anayasası'nın 3. maddesi de "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür" hükmünü koymuştur. TCK. 142/3. maddesi ise, milli duyguları yok etmenin veya zayıflatmanın propagandasının yapılmasını suç olarak öngörmüştür. Bu nedenle bir kısım vatandaşlarımızın ayrı bir halk, ayrı bir millet dahilinde gösterilmesi ve buna yönelik propagandanın yapılması bu hükümlerin ihlalini sonuçlar. Ancak bu suçun oluşup oluşmadığının tespiti bakımından "Propaganda kastı" ile hareket edilip edilmediğinin tespiti gerekir. Kastın tespiti görev ve yetkisi ise mahkemeye ait bulunduğundan bilirkişi olarak bu konuda herhangi bir mütalaa serdedilmemiştir.
Cumhurbaşkanı Kenan Evren hakkındaki isnat ve yakıştırmalar, bu kişiye yönelik tahkir hüviyetinde olmakla birlikte, re'sen takip edilebilen suç niteliğinde bulunmamaktadır.

İncelenen metinlerdeki diğer konuşmalarda ise suç teşkil eden bir husus müşahade edilmemiştir. 10.5.1990"[30]

Cumhuriyetin savcısı boş oturuyor değildi, elbet. Kollarını sıvıyor, iddianamesini hazırlıyor; TCK 142/3'ten davasını açıyordu. Çok değil 5-15 yıl arasında uygun bir ceza öneriyordu. Sıra Gaziantep 1. Ağır Ceza Mahkemesinin yargılamasına geliyordu:

"Sayın Başkan,

İnsan Hakları Derneği'ninGaziantep Şubesinin düzenlediği 'Kültür ve Sanat Üzerine Baskılar' konulu paneldeki konuşmamla TCK'nun 1423. maddesine aykırı davrandığım 'Milli duyguları yok etmek ve zayıflatmak için propaganda yaptığım" savıyla sanık olarak karşınızda bulunuyorum.

Düşüncenin suç olmaktan çıkarılması verilen kavganın gerilerde bırakıldığı 'özgür düşünce' ile 'düşünce özgürlüğü' kavramları arasındaki ince ayırımın tartışıldığı; dünyanın büyük değişimler geçirdiği bir dönemde, bir düşünce suçu sanığı olmaktan ülkem adına utanç duyuyorum.

Sayın Yargıç,

Bundan yaklaşık bir yıl önce yapılan panelde söylediklerimi yadsımıyorum. Ağzımdan çıkan her sözün sahibi ve sorumlusuyum. Sorgumun başında, suçlanmama neden olan 'Kürtlerin kültürel kimlikleri konusunda verdikleri savaşı saygı ile karşılıyorum' dediğimi yadsımıyorum. Sorgumun başında 'Kürtler, insan hakları konusunda faşist yönetimlerden en çok nasibini alan kardeşlerimizdir' dediğimi de yadsımıyorum. Bunları, bu gerçekleri söylemenin suç sayıldığı bir ülkede yaşamanın, sadece benim değil hepimiz için ayıp olduğuna inanıyorum.

Bundan tam on ay üç gün önce düzenlenen bir panelde söylediklerime bir itirazım yok. Kabul etmediğim bir tek şey var Sayın Yargıç. Beni TCK'nun 142/3 maddesiyle karşınıza sanık olarak çıkaran yöntemi hukuk dışı buluyorum ve ayıp sayıyorum. Elinizde kanıt olarak bir tek ses bandı ve onun çözümü var çünkü.

[30] *Prof. Dr. Kayıhan İçel, Prof. Dr. Süheyl Donay, Prof. Dr. Feridun Yenisey*

Benim suçlanmamda esas alınan bandın çözümünde; panele konuşmacı olarak katılanların, seçkin insanların, son derece bilgisiz oldukları, hatta ne söylediklerini bilmeyen kişiler oldukları kolayca anlaşılıyor. Sanıyorm bu gerçeği de(!) konuşmalarımızı cebindeki ses alma aygıtına kaydeden, sonra onu özetleyerek çözen (deşifre eden); çözdüklerini savcının bilirkişinin önüne suç kanıtı olarak koyan iki polis memurunun kültür ve bilgi düzeyleri ve hatta dünya görüşleri ortaya çıkarıyor. Dosyaya kanıt olarak konulan 36 sayfalık bant çözümü bir komedi metni görünümündedir. Ama, bu konuşmalar size sunulduğu biçimde yapılmamıştır. On ay önce yapılan bu tartışmada hiç kimsenin gülmediğine, tersine tartışmacıları can kulağıyla dinlediğine inanın. Kanıt olarak ortada duran ses bantları, bant çözümü ve bilirkişi raporuyla ilgili görüşlerimi, yargılamanın savunma aşamasına bırakarak şunu söylemek istiyorum:

Bir ses bandını kanıt olarak ortaya koyup, beni 5-15 yıl ağır hapis cezası öngören bir ceza maddesiyle yargılıyorsunuz. Ben yargılamanın bütün sonuçlarına katlanmaya hazırım ama, söylediklerimin hiçbiri suç değil. Elinizdeki kanıtlarla suç değil, içerikleriyle suç değil, bilimsellikleri ve güncellikleriyle suç değil.

Sayın Yargıçlar,

16 Aralık 1989'da yapılan panelin sonunda, bana yöneltilen bir soruyu yanıtladım. 'Türkiye'de insan hakları ihlallerinin en yoğun yaşandığı bölgeye ne denir, burada yaşayanlar kimlerdir?' biçimindeki soruyu, hiçbir kaygı ve kuşkuya kapılmadan yanıtladım. 'Burada yaşayanlar Kürtlerdir' dedim. Kürt oldukları için horlanan ama, Kürt olduklarını söyleyemeyen, kimliklerini savunamayan dinleyiciler beni alkışladılar. Çünkü salonda o gün Kürtler vardı; bugün de bu salonda Kürtler var. 'Kürtlerin kültürel kimlikleri konusunda verdikleri savaşı saygı ile karşılıyorum' dedim. Sözlerimin doğruluğuna ve bilimselliğine güven duyuyorum.

Şimdi de aynı şeyleri söylüyorum.

Kürt halkı, Kürt toplumu, Kürt tarihi, Kürt dili, Kürt edebiyatı, Kürt kültürü gibi konular artık siyasal ve toplumsal boyutlarıyla gün-

lük yaşamımıza girmiş bulunuyor. Hata orada da kalmıyor, resmi devlet belgelerinden uluslararası, yazışmalara kadar yaygınlaşıyor; yazılıyor, çiziliyor, konuşuluyor. Sanıyorum 1990 Türkiye'sinde Kürtlerin varlığı, üstelik Türkiye'nin bir Kürt sorunu olduğu gerçeği artık tartışılmıyor bile.

'Türkiye'de insan haklarının en yoğun olarak yaşandığı bölgeye ne denir?' sorusunu 'Kürdistan' diye yanıtlamadım. İddia edildiği gibi bir 'Türkiye Kürdistanı' tanımlaması yapmadım. Türkmenistan, Ermenistan, Belucistan, Moğolistan, Macaristan örneklerini vererek dil açısından soruna eğildim. Bu bakımdan Kürdistan'ın bir bütün olduğunu; siyaset bilim açısından bunların bütününe Kürdistan denilebileceğini anlattım. Ya da bir devlet içinde tek egemenlik altında yaşayan ulusların, karşılıklı iradeleriyle, özgür seçimleriyle İran Kürdistanı, Irak Kürdistanı gibi örnekleri oluşturulabileceğini söyledim. Komşularımızın da kendi tarihleri içinde zaman zaman Kürt sorunu ile karşılaştıklarını söyledim. Herkesin bildiği gördüğü pratiklerden örnekler verdim.

Bunları şimdi de söylüyorum.

Bu soruyu yanıtlarken ayrıca, Türkiye Irak sınırında, Türkiye'nin güneyine denk düşen Kuzey Irak Bölgesine Güney Kürdistan denildiğini söyledim. Ve 1988 yılı Ağustos ayında Irak'tan, Saddam'ın zulmünden kaçan, Türkiye'ye sığınan Iraklı Kürtlerle ilgili gözlemlerimi anlattım. Bir gazeteci olarak yaşadığım, tanık olduğum ve unutulması hiç de kolay olmayan bir insanlık dramının bize yansıyan bir yanını anlattım. 'Saddam'dan kaçan Irak'lı bir Kürt'ün, Çukurca'daki kan akrabasına, örneğin amcasının ya da halasının kızına/oğluna Türk denilmesini' eleştirdim. Bu yaklaşımımıza bütün dünyanın güldüğünü, bütün dünyanın bizi ayıpladığını söyledim.

Bunları şimdi de söylüyorum.

Bunları daha sonra da söyleyeceğim. Çünkü Sultan Abdülhamid zamanında kullanılan sözcüklerin 1990 Türkiye'sinde yasak olmasını, bu ülkenin bir aydını olarak kabul etmiyorum.

Sayın Başkan, Sayın Yargıçlar,

Mustafa Kemal Atatürk, ulusal kurtuluşun kazanılmasında Kürtlerin katkılarından açıkça sözediyor. Belgeleri var. Birinci TBMM'de, ulusal kurtuluşun meclisinde, tam 72 temsilci Kürdistan milletvekili olarak yer alıyor ve böyle adlandırılıyor. Belgeleri var. Lozan görüşmelerinde İsmet İnönü Türkleri ve Kürtleri temsil ettiğini söylüyor; Türk ve Kürt kardeşliğini vurguluyor. Belgeleri var.

Lozan'dan yaklaşık 70 yıl sonra İsmet İnönü'nın oğlu SHP Genel Başkanı Prof. Erdal İnönü, 'Kürtçe konuşma' yasağını kaldırmayı amaçlayan bir yasa önerisine ilk imzayı atıyor. Daha dün gibi.

Anamuhalefet partisi SHP, Kürtlerin temel hak ve özgürlükleriyle ilgili sorunları irdeleyen, çözümler öneren geniş bir rapor hazırlıyor; kamuoyuna 'Kürt Raporu' adıyla açıklıyor. Daha dün gibi.

Aslında farklı halkların, ulusal toplulukların eşitliğini/kardeşliğini savunmak; din, dil, renk, inanç ve düşünce ayrılıklarını bir kenara iterek, onların temel hak ve özgürlüklerini savunmak, bugün artık sadece belli siyasi görüşlerin sorunu olmaktan, devrimcilerin, sosyalistlerin sorunu olmaktan çıkmıştır. Böylesi bir tavır günümüzde demokrasiye inanmanın, demokrat olmanın önkoşuludur.

Sayın Yargıçlar,

Kürtlerin varlığının gerçek olması kadar, bugün onlar üzerindeki baskılar da gerçektir. Yeşilyurt'ta yedirilen insan dışkısının tadı kadar, kokusu kadar gerçektir. Batman'da yakılıp yıkılan köyler, mezralar kadar gerçektir. Yakılan ormanlar, sürülen insanlar kadar gerçektir. Şeytan Deresi'nden toplanan cesetler kadar gerçektir. Kaybolan, kuşkulu biçimde öldürülen, karakollarda, cezaevlerinde intihar eden, işkence gören insanlar kadar gerçektir.

Sayın Başkan,

Eğer bugün 1990 Türkiye'sinde bir Kürt sorunu olduğu herkes tarafından kabul ediliyorsa ve bu sorun siyasal gündemin önemli başlıkları arasında yer alıyorsa; bunun nedenini bizim yazdık-

lanmızda/söylediklerimizde aramamak gerekir. Bence temel neden, Türkiye'de demokrasinin kurulup işletilememiş olmasıdır. Türkiye'de böyle bir sorun vardır. 1980'den sonra çözüm için izlenen yolun geçerli, gerçekçi ve çağdaş olmadığı artık anlaşılmıştır. Milyonlarca insanın 'Kürt olduklarını inkar etmelerine; Kürt değil, Dağ Türk'ü olduklarını kabul etmelerine dönük' politikalar iflas etmiştir. Bu politikalar sonucu 'bir arada kardeşçe yaşamaya' dönük çözümler geride bırakılmıştır.

Sayın Yargıçlar,

Tarihsel kökenlerine inmeden, tarihsel nedenlerini irdelemeden şunu söylemekten kendimi alamıyorum:

Ortadoğu'da, yani bölgemizde, son yüzyılda Kürtlerin tarihi 'işgaller ve işgallere karşı isyanlar olarak yaşanmıştır' yargısında temel bir yanlış bulamıyorum. Bir yandan emperyalizmin bölge üzerindeki çıkarları, bir yanda Kürtlerin yaşadıkları farklı devletlerin emperyalizmden sağladıkları çıkarlar; sorunu karmaşık bir çerçeveye sokmuştur. Kürt hareketlerinde emperyalizmin oyunlarının nereden başladığı, ne kadar etkin olduğu; yerel otoritelerin mi, yoksa merkezi otoritenin mi gericiliği/işbirlikçiliği temsil ettiği sürekli tartışılmıştır. Ama, hiç tartışılmayan tek gerçek Kürtlerin temel insan hak ve özgürlüklerinin sürekli olarak ihlal edildiği gerçeğidir.'

Sayın Başkan, Sayın Yargıçlar,

Dünya hızlı bir değişim yaşıyor. Yeni yapılanma sürecinde mücadelenin odağında yine insan var, insan unsuru var. Ancak bu kez görüntüde 'bireyin özgürleşmesi' olarak ifade edilen ve evrensel boyutlarda insan haklarının netleşmesi, kurum ve kurallarıyla güvenceye alınması gibi gerçek bir boyut var. Bu gerçek tüm insanlığı kucaklamıştır. İnsan kendisini yeniden keşfetme çabasındadır. İnsan kendini keşfedecektir. Hiç kimsenin kuşkusu olmasın dünyada, bölgemizde ve ülkemizde insan kendini yeniden keşfedecektir.

Sayın Yargıçlar,

Bundan on ay önce de, bugün de söylediklerimin suç olduğuna

inanmıyorum, sizlerin de inanmamanızı diliyorum. Beni suçlu bulsanız da, aklasanız da bu inancımın değişmeyeceğini söylüyorum. Saygı sunuyorum."

Yargıçlar başbaşa verip konuşmaya başlıyor. Savcı birşeyler söylüyor. Başkanın gözlerinden sanki "beraatine..." sözlerini duyuyorum. Yüzüne bakıyorum, bir çift gülen göz görüyorum. Dosyaları koltuğunda, yüreği elinde, benimle oradan oraya koşuşturan sevgili Fikret'e[30] bakıyorum; "beraati..." anlıyorum Sesimi, hiç olmazsa onun duyduğunu biliyorum. Tek başına olmamanın keyfini çıkarıyorum. "Beraate" seviniyor muyum, üzülüyor muyum bilmiyorum. Tekerlekli arabasıyla Antep sokaklarında nane satarak yaşamını sürdüren bir devrimcinin, onca bedel ödedikten sonra, önceki gün, polisin elinde "İtirafçılığa" teslim oluşunun yürek söken öyküsünü anımsıyorum. İtilişini, yalnızlığını, başeğişini, çaresizliğini düşünüyorum. Kahroluyorum. Duruşma salonun kapısına dikiliyor, burnumu çeke çeke "tebrikleri..!" kabul ediyorum. Kimbilir belki de, ben ilk kez o gün "Demokrasi Sizin Neyinize" diyorum.
GAZİANTEP
19 Ekim 1990

[30] *Avukat Fikret İlkiz*

SUS DEDİLER
SUSTUNUZ
KONUŞ DEDİLER
KONUŞTUNUZ...

demokrasi sizin neyinize

Artık ne gazete vardı, ne de kitap. Halk ışıklı mavi camın önünde tutsaktı. Coğrafyası kan içinde bir ülkenin tüm insanları, televizyonlarının karşısına oturmuş çekirdek çitliyor, çiklet çiğniyordu.

Yazmanın artık hiçbir yararı yoktu. Yazanlar "yazdıklarından", okuyanlar "okuduklarından" tek tek vazgeçiyor, yükselen yeni değerlere doğru yelken açıyordu.

Aprinüs

ISBN 975-7432-69-5